

UNIVERSITEIT UTRECHT

In de coulissen of op het toneel?

Een verkennend onderzoek naar de invloed van transparantie op het werk en de
professionalisering van Nederlandse lobbyisten

Master scriptie door:

Marloes Brockhaus

'In de coulissen of op het toneel?'

Master Publiek Management
Marloes Brockhaus
3381404
Universiteit Utrecht
Departement Bestuurs- en Organiseringswetenschap (USBO)
19 september 2014

Onder begeleiding van:

Prof. Dr. Mirko Noordegraaf
Prof. Dr. Albert Meijer
Universiteit Utrecht

Voorwoord

Lobby, Belangenbehartiging, Public Affairs, Public Relations, Government Relations, Extern Affairs, European Affairs, Government Liaisons: allemaal benamingen voor het vakgebied waar ik me afgelopen anderhalf jaar in heb verdiept. Misschien begint het voor uw ogen al een beetje te duizelen, dat heeft het bij mij ook lange tijd gedaan. De start van mijn master scriptie begon uit een fascinatie voor lobby en lobbyisten. Met name de geheimzinnigheid die het vak omgeeft, het achter de schermen werken en de negatieve oordelen die in de samenleving de rondte doen droegen er aan bij dat ik dit vak wilde doorgronden en onderzoeken. Misschien kon ik wel een kleine bijdrage leveren aan het helpen onthullen? Ik wist echter niet dat ik me op onontgonnen terrein begaf. Hoewel er de laatste decennia steeds meer publicaties over lobby verschijnen die het 'hoe' van lobbyen als activiteit belichten, zijn er nog maar weinig onderzoeken verricht die specifiek kijken naar het lobby beroep in Nederland en de professionals die daarin werkzaam zijn. De opdracht die ik mezelf had gesteld leek lange tijd bijna onmogelijk, omdat ik op zo weinig substantieel onderzoek kon steunen. Althans, zo leek het in het begin. Na enkele gesprekken met professionals in het veld, waarvoor dank Marcel Halma en Erik van Venetië, en mijn nauw betrokken begeleiders en collega's van Berenschot, waarvoor dank Tim, Hedde en Dedan, veel voorwerk, desk research en nog meer voorwerk wist ik de bal uiteindelijk aan het rollen te krijgen en de vinger op de zere plek te leggen. Dat bracht mij uiteindelijk tot de juiste probleemstelling van mijn scriptie onderzoek, waarvoor ik ben gaan kijken naar de ogenschijnlijke tegenstelling tussen de toenemende (roep om) transparantie in onze wereld en het onzichtbare werk van lobbyisten. U zult het hier allemaal gaan lezen.

Helaas was met het afstemmen van de onderzoeksvraag de kous niet af. Ook de periode van onderzoek doen en het beschrijven van de resultaten bleef een worsteling, waarbij de grootste worsteling met mezelf is geweest. Opgeven was daarentegen geen optie en heel langzaam, stapje voor stapje, heb ik meer grip weten te krijgen over de materie. Het heeft geresulteerd in een lang en uitgebreid onderzoek. Een onderzoek wat u hopelijk met interesse zult lezen. Met enige trots kijk ik in ieder geval terug op het eindresultaat. Ik ben trots op het feit dat ik de eindstreep en daarmee ook het einde van mijn tijd aan de universiteit heb weten te halen.

Een aantal mensen in het bijzonder wil ik graag bedanken. Allereerst en niet te vergeten Mirko, mijn begeleider van de universiteit, die mij iedere keer met zijn scherpe blik, doordringende vragen en opbouwende kritiek tot het uiterste uitdaagde en de hoop in mij niet opgaf. Tim, mijn begeleider van Berenschot, die vooral in de beginfase van mijn scriptie enorm heeft geholpen bij het structureren van alle informatie en zijn waardevolle contacten heeft ingezet. Albert, mijn tweede begeleider vanuit de universiteit, die vooral in de eindfase heeft geholpen bij het aanbrengen van de laatste scherpste in mijn onderzoek. Alle respondenten met wie ik heb gesproken. En natuurlijk Thomas, Danique, Lara, mijn moeder en nog veel meer andere familie en vrienden die me tot het einde hebben gesteund. Dank jullie wel.

Marloes Brockhaus
September 2014

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Inleiding	9
1.1. Aanleiding	9
1.1.1 Lobbywerk onder druk	9
1.1.2 Controle, verantwoording en professionalisering	10
1.1.3 Onbekende effecten van transparantie	11
1.2. Probleemstelling	11
1.2.1 Doelstelling	11
1.3. Onderzoeksperspectief	13
1.4. Onderzoeksaanpak	13
1.5. Relevantie	14
1.1.4 Wetenschappelijke relevantie	14
1.1.5 Maatschappelijke relevantie	14
1.6. Leeswijzer	15
2. De Nederlandse lobby: context	16
2.1. Inleiding	16
2.2. Eerste lobby ontwikkeling: verkennen en pionieren	16
2.2.1 Geboorte politieke lobby: Engeland & Amerika	16
2.2.2 Geboorte politieke lobby in Nederland	18
2.2.3 Conclusie	19
2.3. Tweede lobbyontwikkeling: volwassen worden	19
2.3.1 Amerikaanse ontwikkelingen	19
2.3.2 Europese ontwikkelingen	22
2.3.3 Nederlandse ontwikkelingen	23
2.3.4 Conclusie	25
2.4. Derde lobbyontwikkeling: verfijnen of vernieuwen?	25
2.4.1 Internationale ontwikkelingen	26
2.4.2 Conclusie	30
2.5. Conclusie: Wat is lobby?	30
2.5.1 Kenmerkende elementen	30
2.5.2 Concluderend 'raamwerk' van lobby	33
3. Transparantie	35
3.1. Inleiding	35
3.2. De opkomst van transparantie	35
3.2.1 Directe aanjagers	35
3.2.2 Indirecte aanjagers	36
3.3. Betekenissen, definities en functies	37
3.3.1 Betekenis van transparantie in de wetenschap	37
3.3.2 Betekenis van transparantie in de praktijk	38

3.3.3	Wetenschap in verhouding tot praktijk: eerste begripsbepaling	39
3.4.	Transparantie en haar verschillende verschijningsvormen	40
3.4.1	Actor die transparant maakt	41
3.4.2	Het object van transparantie	41
3.4.3	De manier van transparant maken	42
3.4.4	Het moment van transparant maken	43
3.5.	De invloed van transparantie	43
3.5.1	De waarde en functie van transparantie voor de overheid	44
3.5.2	De functie van transparantie voor de lobby sector	45
3.5.3	Analysemodel van transparantie	45
4.	Professionalisering	47
4.1.	Inleiding	47
4.2.	Benaderingen van professionaliteit	47
4.2.1	Mainstream benaderingen	47
4.2.2	Tradities binnen de professionaliseringsliteratuur	49
4.2.3	Perspectieven op professionalisering	51
4.3.	Afbakening en analysemodel	53
4.3.1	Nadere bepaling van de hybride traditie	53
5.	De relatie tussen transparantie, lobby en professionaliteit	55
5.1.	Inleiding	55
5.2.	Transparantie en lobby (werk)	55
5.3.	Transparantie en professionalisering	56
5.4.	Lobby en professionalisering	57
5.5.	Hypothese	57
6.	Onderzoeksaanpak	60
6.1.	Inleiding	60
6.2.	Type onderzoek	60
6.2.1	Bestuurskundig onderzoek	60
6.2.2	Exploratief onderzoek	60
6.2.3	Positivistische wetenschapsfilosofische benadering	61
6.2.4	Kwalitatief onderzoek	62
6.2.5	Case selectie	63
6.3.	Operationalisatie	64
6.3.1	Concept keuze	65
6.3.2	Indicatoren	66
6.4.	Onderzoeksfase	66
6.4.1	Oriëntatiefase	67
6.4.2	Dataverzameling	69
6.4.3	Analysefase	72
6.5.	Kwaliteitscriteria	72
6.5.1	Betrouwbaarheid	72

6.5.2	Validiteit	73
7.	Transparantie van de Nederlandse lobby	75
7.1.	Inleiding	75
7.2.	Bewuste transparantie	75
7.2.1	Informatie vrijgegeven door lobbyisten of lobbyorganisaties	75
7.2.2	Informatie vrijgegeven door de BVPA	83
7.2.3	Informatie vrijgegeven door de overheid	85
7.3.	Gedwongen transparantie	87
7.4.	Onbewuste transparantie	88
7.5.	Conclusie	88
8.	De invloed van transparantie	91
8.1.	Inleiding	91
8.2.	Invloed op het Nederlandse lobbywerk	91
8.2.1	Bewuste transparantie: actief openbaar gemaakt	91
8.2.2	Bewuste transparantie: passief openbaar gemaakt	97
8.2.3	Gedwongen transparantie	98
8.2.4	Onbewuste transparantie	99
8.2.5	Conclusie	100
8.3.	Invloed op de professionalisering	102
8.3.1	Bewuste transparantie: actief openbaar gemaakt	102
8.3.2	Bewuste transparantie: passief openbaar gemaakt	107
8.3.3	Gedwongen transparantie	107
8.3.4	Onbewuste transparantie	108
8.3.5	Conclusie	109
9.	Conclusie en Aanbevelingen	111
9.1.	Conclusies	111
9.1.1	Context	111
9.1.2	Theorie	112
9.1.3	Empirie	114
9.1.4	Beantwoording hoofdvraag	118
9.1.5	Theoretische en praktische implicaties	120
9.2.	Aanbevelingen	121
9.2.1	Aanbevelingen voor lobby professionals	121
9.2.2	Aanbevelingen voor de Beroepsvereniging voor Public Affairs	122
9.2.3	Aanbevelingen voor de overheid	124
9.2.4	Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	125
9.3.	Slot	125
	Literatuurlijst	126
	Bijlage	132

Samenvatting

De lobbysector in Nederland heeft in toenemende mate te maken met een roep om transparantie van lobby. Hoewel het lobbyvakgebied in Nederland een duidelijke ontwikkeling doormaakt tot een volwassen en geaccepteerd beroep, staat het vakgebied in de buitenwereld nog steeds bekend als schimmig en onguur. Lobbyincidenten, zoals de 'RamBam affaire' in april 2013 waarbij een lobbyist in het televisieprogramma RamBam met een verborgen camera is gefilmd en uitspraken deed die niet in lijn waren met de opgestelde beroepscode van lobby professionals, leggen het beroep onder een vergrootglas in de media en houden het beeld in stand dat lobbyisten fout en niet transparant zijn. In de politiek is, mede door deze incidenten, de laatste jaren extra aandacht gekomen voor transparantie van lobby omdat daarmee de invloed van lobby beter zou kunnen worden gecontroleerd en onjuiste praktijken tegen kunnen worden gegaan. Het heeft er toe geleid dat in 2012 een Lobbyistenregister in de Tweede Kamer is ingevoerd en de PvdA in 2013 een initiatief wetsvoorstel heeft ingediend om een Lobbyparagraaf aan iedere nieuwe wet toe te voegen. Ook de Beroepsvereniging voor Public Affairs (BVPA), die alle professionele lobbyisten in Nederland vertegenwoordigt, heeft te kennen gegeven dat transparantie van lobby moet worden bevorderd.

Probleemstelling

De effecten en invloed van transparantie op een vak dat voornamelijk achter de schermen werkt zijn echter onbekend en worden alom bediscussieerd. In de wetenschap zijn er zowel voor- als tegenstanders van transparantie. En ook in de praktijk lijken de lobbyisten verdeeld te zijn over wat transparantie voor effect zou hebben op het werk en de professionaliteit van het beroep. In dit onderzoek heeft dit geleid tot de volgende probleemstelling: *"Hoe beïnvloedt transparantie van lobby het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten?"*

Context

In een ontwikkeling van enkele eeuwen is te zien dat lobby als activiteit, 'het beïnvloeden van officials', langzaam transformeert tot een beroep waarbij enkele (essentiële) kenmerken worden ontwikkeld en fulltime professionals zich gaan bezig houden met het doen van lobby en Public Affairs. Public Affairs wordt de overkoepelende en algemeen gebruikte term voor een vakgebied dat zich bezig houdt met het inspelen op de politieke besluitvorming, op veranderingen in de maatschappij en in de publieke opinie die van invloed zijn op het functioneren van de eigen organisatie. Lobby wordt daar een onderdeel van en één strategie om invloed uit te oefenen op de politiek en de overheid. Er worden wereldwijd beroepsverenigingen voor lobby en Public Affairs opgericht en er worden gedragscodes opgesteld. Het aantal lobbyisten in de wereld en in Nederland neemt gestaag toe. Steeds meer bedrijven, maar ook politici, ambtenaren en andere stakeholders zien het nut van het werk van de lobbyisten. Kortom, het lobbyberoep is aan het professionaliseren.

Theorie

Over het eerste theoretische concept, transparantie, doen verschillende betekenissen en interpretaties de rondte in de wetenschap en in de praktijk. In dit onderzoek wordt transparantie gezien als *de mogelijkheid om informatie te krijgen over het gedrag, de besluitvorming, beleid en prestaties van de Nederlandse lobby. Deze informatie is inzichtelijk, begrijpelijk en openbaar.* Naast deze betekenis van transparantie bestaan er verschillende verschijningsvormen van transparantie waarbij er een onderscheid wordt gemaakt tussen de bron die informatie vrijgeeft (bewust, onbewust of gedwongen), het type informatie dat wordt vrijgemaakt (input-, throughput-, output- en outcome- informatie, het moment waarop informatie wordt vrijgegeven (van tevoren, realtime of achteraf) en als laatste door actief informatie vrij te geven of door dit passief te doen (enkel op aanvraag).

Het tweede theoretische concept, professionalisering, kan worden gedefinieerd als *een proces over tijd waarbij een beroepsgroep werkt aan het verbeteren van de kwaliteit van het werk, het*

legitimeren van het werk en het socialiseren van het werk met als uiteindelijk doel om controle te krijgen over de betekenis van controle, organisatie en professionaliteit. Er wordt van uitgegaan dat professionalisering tevens een strijd is tussen verschillende subgeledingen binnen de beroepsgroep om status, macht en exclusiviteit.

Hypothese

In dit onderzoek zijn twee verwachtingen uitgesproken over de relatie tussen transparantie en lobbywerk en de relatie tussen transparantie en de professionalisering van lobby.

Hypothese 1. Er bestaat een negatieve relatie tussen transparantie en lobbywerk. Transparantie van lobby maakt namelijk informeel contact onmogelijk en belemmert daardoor het werk van de lobbyisten. Het belemmert bovendien de effectiviteit van onderhandelingen en interne procedures.

Hypothese 2. Er bestaat een positieve relatie tussen transparantie en de professionalisering van het lobbyvak. Transparantie maakt goede prestaties inzichtelijk en draagt daardoor bij aan het vertrouwen en de status van lobby professionals en het dient als instrument om meer controle te krijgen over de werkwijze van vakgenoten.

Resultaten

Vrijwel alle verschijningsvormen van transparantie zijn terug te vinden in de Nederlandse lobbywereld. Wanneer echter wordt gekeken naar het type informatie dat transparant is valt op dat de lobbyist zelf met name informatie vrijgeeft over de input van lobby (wie hij is en voor wie hij werkt) en dit geldt eveneens voor de overheid. Transparantie over het proces of de resultaten van lobby worden nauwelijks geboden. Enkel door de invloed van internet, de Wob, of personen die informatie lekken bij de media komt sporadisch informatie naar buiten over het lobbyproces en de resultaten. De geconstateerde transparantie blijkt wel een duidelijke invloed te hebben op het werk van de lobbyisten. De invloed van ongecontroleerde transparantie (informatie die vrijkomt zonder dat de lobbyist daar controle over heeft) zet de lobbyist aan tot voorzichtiger handelen en leidt tot meer scherpte. Actieve transparantie over de input van lobby heeft geen dusdanige invloed op het werk, terwijl actieve transparantie over het proces en de resultaten dit wel in sterke mate heeft. Het zou de vertrouwensband met de cliënt kunnen schaden en effectieve onderhandelingen belemmeren. Ook is er een duidelijke invloed te zien van transparantie op de professionalisering van lobby. Allereerst zorgt meer zichtbaarheid van lobbyisten ervoor dat bedrijven het beroep lobby meer als legitiem zijn gaan zien. Bovendien versterkt de zichtbaarheid van lobbyisten ook het groepsgevoel binnen de beroepsgroep. Daarentegen zou transparantie over het proces en de resultaten van lobby de professionele kracht van het lobbyvak kunnen belemmeren.

Conclusie en aanbevelingen

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat de invloed van transparantie op het lobbywerk en de professionalisering sterk afhankelijk is van het type informatie dat wordt vrijgegeven en de bron die deze informatie wereldkundig maakt. Voor het lobbyvak is transparantie bovendien niet per definitie positief. Voor de uitoefening van lobbywerk zou transparantie van het proces en de resultaten de professionele kracht belemmeren, terwijl transparantie over de input van lobby juist wel bijdraagt aan meer begrip onder bedrijven en meer respect onder politici. De lobbyist verkeert kortom in een haat-liefde verhouding met transparantie. De hypothese dat de relatie tussen transparantie en lobbywerk negatief is, kan dan ook deels worden bevestigd. De hypothese dat transparantie in een positieve relatie staat tot de professionalisering van lobby moet juist deels worden ontkend omdat de legitimiteit van het vak met name zit in het feit dat de professional onzichtbaar werk levert. Transparantie zou de toegevoegde waarde van het lobbyberoep kunnen ontnemen. Er wordt aanbevolen om als beroepsgroep in sterke mate rekening te houden met het feit dat transparantie van lobby niet in alle opzichten positief is voor het werk en de professionaliteit en dit ook aan de buitenwereld te communiceren.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

1.1.1 Lobbywerk onder druk

Lobbyen bij overheid en politiek is een fenomeen dat in Nederland nog vrij nieuw is. Nieuw in die zin dat het pas in de jaren zeventig een gebezigde activiteit werd door organisaties en ondernemingen (Bennis, Pauw & Van Schendelen, 1990, p. 7). Sindsdien heeft het vak zich in sneltreinvaart ontwikkeld. Halverwege de jaren negentig werd al geconstateerd dat lobby *'een niet meer weg te denken deel van de praktijk van het openbare bestuur is geworden'* (Baakman, Korsten & Van Mierlo, 1995, p. 3). Baakman, Korsten en Van Mierlo voorspelden daarnaast dat het beroep steeds meer geaccepteerd zou raken en ook verder zou worden ontdaan van negatieve connotaties (Baakman et al., 1995). Die ontwikkeling heeft tot zover doorgezet, in die zin dat het vak steeds professioneler is geworden en bedrijven en organisaties nut zien in continue en professionele belangenbehartiging (FleishmanHillard, 2013).

Toch klopte de voorspelling van Baakman et al. (1995) niet dat lobby als verschijnsel is ontdaan van negatieve connotaties. Anno 2014 hangt rondom het fenomeen nog steeds een zweem van mystiek. Het beroep wordt geregeld geassocieerd met schimmige praktijken, corruptie en onjuiste informatie en een lobbyist wordt geassocieerd met onbetrouwbaar (Bosland, 2012). Een pol, gehouden door de OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) in 2008 onder Europese burgers bevestigt dit beeld. Europese burgers beoordelen lobbyisten als beroepsgroep het laagste op het gebied van publieke integriteit en eerlijkheid (5%) (OECD, 2012, p. 21). Afgelopen jaren hebben zich in Nederland bovendien enkele lobby-incidenten voorgedaan die een negatief beeld over lobby en lobbyisten versterken.

Zo kwam in de zomer van 2012 naar buiten dat tabaksproducent Philip Morris gemeenteraadsleden in Bergen op Zoom een voorgeschreven brief had gestuurd met de vraag te lobbyen bij hun partijgenoten in de Tweede Kamer om het verhogen van de accijns op tabak tegen te gaan (Van den Tillaart, 2012). Vanuit de media en politiek kwam felle kritiek op deze *'oneerlijke'* lobby. Nieuwsuur, een televisieprogramma van de NOS en Ntr, wijdde in juni 2012 een volledige aflevering aan deze *'on-transparante'* lobbypraktijk en was daarin argwanend van toon (Nieuwsuur, 2012).

In april 2013 kwamen lobbyisten wederom in een negatief daglicht te staan door het VARA-programma RamBam. De presentatoren huurden in het programma een lobbyist in voor een fictieve commerciële spermabank, met een verzonnen issue. De lobbyist adviseerde de twee presentatoren het commerciële belang van de Spermabank te verdoezelen en binnen twee maanden wist de lobbyist te bereiken dat over het issue Kamervragen werden gesteld (Mulder, 2013). De uitzending van het programma leidde tot oproer in de media en de Beroepsvereniging voor Public Affairs (BVPA) besloot de desbetreffende lobbyist te berispen voor zijn actie, aangezien zijn handelen in het programma in strijd was met de gedragscode die geldt voor lobbyisten (Mulder, 2013).

De geschetste incidenten maken duidelijk dat lobby anno 2014 niet alleen wordt geassocieerd met schimmige praktijken maar ook onder een vergrootglas ligt van de media. De media lijken gespist op het traceren van fouten bij lobbyisten.

Naast oproer in de media is er de laatste jaren ook oproer in de politiek over lobbypraktijken in Nederland. Het incident rondom tabaksproducent Philip Morris was voor Tweede Kamerlid Lea Bouwmeester (PvdA) directe aanleiding om een initiatiefwetsvoorstel te schrijven, waarin ze pleit voor een lobbyparagraaf bij iedere nieuwe wet. Het doel van de lobbyparagraaf is om transparant te maken wiens belang erin is opgenomen, wie lobbyde en welk effect dat heeft gehad. Het idee is dat op die manier een gelijk speelveld kan worden gecreëerd en niet alleen de belangen van de *'rijke lobby'* worden vertegenwoordigd (Castricum, 2013). In het februari 2014 reageerden de

Minister van Financiën en de Minister van Binnenlandse Zaken op dit voorstel. Ze deelden mee dat ze geen specifieke lobbyparagraaf zullen toevoegen aan iedere wet, maar wel de consultatie van lobbyisten uit het financiële veld publiekelijk zullen maken (Rijksoverheid, 2014).

Daarnaast heeft de Tweede Kamer sinds 1 juli 2012 een openbaar register voor belangenbehartigers/lobbyisten ingesteld. Voor het aanvragen van een vaste toegangspas tot de Tweede Kamer dient de lobbyist zich in het register in te schrijven en te vermelden met welk doel en namens welke instelling of organisatie hij optreedt. Een dagpas is nog wel zonder registratie in het register te verkrijgen (Tweede Kamer, 2013). De maatregel zou bij moeten dragen aan meer inzicht en transparantie over wie zich in de Tweede Kamer begeeft als lobbyist.

In een land als de Verenigde Staten zijn om die reden transparantiemaatregelen rondom lobby al lang vanzelfsprekend (Tokmetzis, 2013). Ook Brussel heeft sinds 2011 maatregelen genomen door het instellen van een transparantieregister voor lobbyisten (Wieland & Šefčovič, 2012). Nederland is op dat gebied nog niet zo ver, maar daar zou binnenkort verandering in kunnen komen.

In een antwoord op de roep om meer transparantie en controle van het lobby vak in Nederland heeft de Beroepsvereniging voor Public Affairs (BVPA) in 2007 een verplichtende en bindende gedragscode voor al haar leden opgesteld, waarin transparant handelen en lobbyen met open vizier als één van de belangrijkste uitgangspunten geldt (BVPA, 2007). Bovendien heeft de BVPA het medemogelijk gemaakt dat er sinds 1 september 2013 een bijzonder hoogleraar Public Affairs is aangesteld aan de Universiteit Leiden. Ook structureel onderzoek zou bij moeten dragen aan meer zichtbaarheid en begrip van het vak (Visser, 2013).

De transparantie van lobby is daarmee niet alleen een item dat breed wordt uitgemeten in de media en op de politieke agenda staat, maar ook de nodige aandacht krijgt binnen de lobby beroepsgroep zelf.

1.1.2 **Controle, verantwoording en professionalisering**

De ontwikkelingen die hierboven worden geschetst maken duidelijk dat vanuit de Nederlandse samenleving en vanuit de politiek meer transparantie van het lobby beroep wordt gevraagd. Allereerst omdat lobbyisten als onbetrouwbaar worden gezien. Ten tweede omdat het in de samenleving als negatief wordt gezien dat lobby achter gesloten deuren plaatsvindt en daarmee het risico groter is dat niet de belangen van de gehele samenleving worden gerepresenteerd (OECD, 2012). En als laatste omdat de beroepsgroep uit oogpunt van professionalisering zelf ook graag het begrip over en de status van het vak wil verbeteren (BVPA, 2007). Dit zijn directe verklaringen.

Vanuit een breder perspectief gezien kunnen deze ontwikkelingen ook worden verklaard door de toenemende aandacht voor publieke verantwoording (Van Erp & Meijer, 2010, p. 3). Verantwoording wordt belangrijk geacht omdat het bijdraagt aan de democratische controle van overheidsoptreden, maar ook omdat het de legitimiteit van dat optreden zou versterken (Bovens & Schillemans, 2009, p. 29). Een manier om gehoor te geven aan deze roep om verantwoording, is het vergroten van de transparantie van het werk van overheden (Van Erp & Meijer, 2010, p. 3). Transparantie wordt binnen het openbaar bestuur namelijk veelal gezien als een effectieve oplossing voor tal van problemen waar de overheid mee kampt (Scholtes, 2012, p. 7). Zo ook het vraagstuk rondom de verantwoording en controle van lobby.

Ook de opkomst van internet en de invloed van Social Media dragen bij aan toenemende aandacht voor transparantie van lobby. Door internet is het publiceren van gegevens een stuk goedkoper en makkelijker geworden (Meijer, Grimmelhuijsen & Brandsema, 2009, p. 205). Kennis en informatie is daardoor sneller voorhanden, ook kennis en informatie over lobby.

1.1.3 Onbekende effecten van transparantie

De geschetste maatschappelijke, politieke en professionele eisen maken kort gezegd transparantie van lobby nu en in de toekomst onvermijdelijk. De vraag is echter wat de invloed van transparantie is op werk dat vooralsnog het beste gedijdt achter de schermen en binnen de informele sferen. Men kan zich afvragen of het lobbywerk door transparantie niet wordt bemoeilijkt.

Nederlandse lobbyisten zijn het hier tot dusverre niet over eens (Van den Tillaart, 2012). Aan de ene kant zeggen lobbyisten dat transparantie bijdraagt aan de volwassenwording en professionalisering van het vak, meer zichtbaarheid, begrip en daarmee ook status en legitimiteit (Van den Tillaart, 2012; Van den Toorn, 2013; Visser, 2013). Bovendien zijn de lobbyisten van mening dat ze geen enkele reden hebben om zich te schamen of geheimzinnig te doen over hun werk (Van den Toorn, 2013). Aan de andere kant struikelen lobbyisten over transparantiemaatregelen, zoals een register, omdat ze niet geloven dat het de transparantie bevordert en maatregelen misschien zelfs zouden leiden tot 'schijn' transparantie (Van den Toorn, 2013). Incidenten, zoals de geschetste Rambam 'affaire', komen daarnaast door transparantie sneller aan het licht en zouden de reputatie van het hele vak verder kunnen schaden (Mulder, 2013).

De verdeeldheid onder Nederlandse lobbyisten over de effecten en invloed van transparantie maakt het innemen van een positie als beroep ten opzichte van transparantie en de eisen die worden gesteld moeilijk. Het maakt het eveneens voor de politiek moeilijk om helder te krijgen wat het effect van transparantiemaatregelen zouden zijn op het handelen van de Nederlandse lobbyist.

Het innemen van een standpunt wordt verder bemoeilijkt omdat niet eenduidig wordt gepraat over het begrip. Verschillende invalshoeken, interpretaties en vormen van transparantie worden gehanteerd. Het ene moment gaat het om het bevorderen van transparantie door de overheid. Het andere moment gaat het om transparantiemaatregelen door de beroepsgroep zelf. En soms gaat het om transparantie die ontstaat door digitalisering.

Daarnaast loopt in het debat het scala uiteen van transparantie van het handelen van lobbyisten tot transparantie over wie er lobbyt tot meer transparante lobbystrategieën of juist transparantie van het vak als geheel.

Alles bij elkaar optellend kan worden geconstateerd dat de Nederlandse lobby onder een vergrootglas ligt bij politiek en maatschappij en de roep om transparantie van het vak verder zal toenemen. Echter de effecten en invloed van transparantie op een vak dat in principe onzichtbaar werk verricht zijn onduidelijk en worden alom bediscussieerd. Dat vraagt om een onderzoek dat de invloed van die transparantie op het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten inzichtelijk maakt.

1.2. Probleemstelling

1.2.1 Doelstelling

Uit bovenstaande schets blijkt dat de Nederlandse lobby beroepsgroep kampt met een legitimiteitsvraagstuk en een vertrouwensprobleem in de samenleving. Meer transparantie van lobby wordt als één van de oplossingen gezien voor dit probleem, zowel door de politiek als door de beroepsgroep. Echter, de invloed van transparantie op het werk en de professionaliteit van de beroepsgroep is onbekend. Dit onderzoek heeft dan ook als doel de beroepsgroep lobbyisten verheldering te verschaffen over het begrip transparantie in relatie tot het vak en haar professionalisering.

1.2.2 Vraagstelling

De centrale vraag van dit onderzoek naar Nederlandse lobbyisten zal als volgt luiden:

Hoe beïnvloedt transparantie van lobby het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten?

De volgende deelvragen zijn opgesteld om antwoord te kunnen geven op de centrale vraagstelling.

Theoretische deelvragen:

1. *Wat is lobby (werk)?*

In deze deelvraag zal inzichtelijk worden gemaakt aan de hand van een literatuur onderzoek hoe lobby zich als vak heeft ontwikkeld. Daarbij zal ook specifieke aandacht zijn voor de betekenis van lobby als activiteit en als vak.

2. *Wat is transparantie?*

Deze tweede theoretische deelvraag zal vanuit de theorie antwoord geven op wat transparantie is, welke betekenissen aan transparantie kunnen worden gegeven en wat de verschillende verschijningsvormen van transparantie zijn. Hier zal gepoogd worden een zo gedetailleerd mogelijk beeld te geven zodat in de latere deelvragen de invloed van de verschillende vormen van transparantie duidelijk kan worden gemaakt.

3. *Wat is professionalisering?*

In deze derde theoretische deelvraag zal uiteen worden gezet wat onder professionalisering kan worden verstaan. Verschillende benaderingen van professionaliteit zullen hier aan de orde komen evenals verschillende perspectieven op professionaliteit.

4. *Wat is de relatie tussen transparantie, lobby (werk) en professionalisering?*

In deze laatste theoretische deelvraag is het van belang om de link tussen de drie theoretische variabelen te leggen, zodat een breder begrip kan worden gekregen van hoe transparantie zich verhoudt tot het Nederlandse lobby werk en hun professionalisering.

Empirische deelvragen:

5. *Welke vormen van transparantie zijn te onderscheiden in de Nederlandse lobby?*

Aangezien voor dit onderzoek naar de invloed van transparantie wordt gekeken op het werk en de professionalisering van lobbyisten, dient eerst te worden bekeken welke vormen van transparantie in de lobbywereld zijn te zien en welke informatie over lobby in Nederland daarbij wordt vrijgegeven. De invloed van transparantie kan namelijk alleen zichtbaar worden gemaakt op het moment dat er ook daadwerkelijk transparantie van lobby is.

6. *Hoe beïnvloeden de te onderscheiden transparantievormen het werk van Nederlandse lobbyisten?*

In deze tweede empirische deelvraag wordt aan de hand van de onderscheiden transparantievormen in de eerste empirische deelvraag per type transparantie gekeken hoe dat de lobbyisten in hun werk beïnvloedt.

7. *Hoe beïnvloeden de te onderscheiden transparantievormen het professionaliseringsproces van Nederlandse lobbyisten?*

In deze laatste empirische deelvraag zal aan de hand van interviews met lobbyisten gekeken worden hoe het professionaliseringsproces dat door de lobbyisten in gang is gezet wordt beïnvloedt door de geconstateerde transparantie van lobby.

8. *Wat zijn de theoretische en praktische implicaties?*

In de laatste deelvraag wordt vanuit een breder perspectief gekeken naar de resultaten van het onderzoek, zodat een uitspraak kan worden gedaan over de implicaties van de gevonden resultaten. Zowel wordt hier gekeken naar de implicaties voor de verdere professionalisering van de lobby beroepsgroep, als dat naar de implicaties wordt gekeken voor de gebruikte wetenschappelijke theorieën.

1.3. **Onderzoeksperspectief**

De heersende wetenschapsopvatting van dit onderzoek is de positivistische benadering. In dit onderzoek wordt er vanuit gegaan dat door middel van empirische waarnemingen en systematisch onderzoek op een objectieve manier nieuwe wetenschappelijke kennis en wetmatigheden kunnen worden verkregen (Van Thiel, 2007, p. 39).

Dit onderzoek heeft dan ook als doel het fenomeen lobby in Nederland, zowel de activiteit als het beroep, te duiden en te verklaren door vanuit een objectieve positie te bestuderen hoe de beroepsgroep wordt beïnvloed door transparantie. Er wordt rekening gehouden met het feit dat iedere lobbyist zijn eigen aannames en interpretaties heeft en die meeneemt in de gesprekken. Deze zullen echter vanuit het oogpunt en de neutrale positie van de wetenschapper worden bestudeerd en geanalyseerd. De wetenschapper is namelijk degene die vanaf een afstand naar het te onderzoeken object kan kijken en daarover zijn licht kan laten schijnen. In *hoofdstuk 6* zal uitgebreider in worden gegaan op het wetenschappelijk perspectief van dit onderzoek.

1.4. **Onderzoeksaanpak**

In de wetenschap is tot op dit moment nog weinig kennis beschikbaar over de invloed van transparantie op het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten. Het is daarom van belang het geschetste probleem te verkennen, zodat een uitgebreid en gedetailleerd beeld kan worden verkregen van het Nederlandse lobbyveld en de manieren waarop de Nederlandse lobbyist en de Nederlandse lobby beroepsgroep worden beïnvloed door het fenomeen transparantie. Het onderzoek is dan ook exploratief van aard (Van Thiel, 2007, p. 23).

De aanpak van deze studie is deductief. Dat wil zeggen dat gebruik is gemaakt van de beschikbare wetenschappelijke kennis over transparantie en professionalisering, om uiteindelijk tot een verklaring te komen voor het onderzochte probleem (Van Thiel, 2007, p. 33). De theorieën over transparantie en professionalisering zijn bestudeerd en geanalyseerd om aan de hand daarvan een analysemodel op te stellen dat over de onderzoekscasus kan worden gelegd. Het analysemodel is daarmee leidraad voor het systematisch analyseren van de bevindingen. Ook is aan de hand van de bestaande theorieën een hypothese opgesteld waarin enkele verwachtingen worden uitgesproken over hoe transparantie zich verhoudt tot het lobbywerk en hun professionalisering.

De empirische waarnemingen worden door middel van kwalitatieve onderzoeksmethoden gedaan. Interviews zijn hierbij het voornaamste instrument om deze gegevens te verzamelen. Daarnaast zijn ook ter aanvulling documenten, zoals krantenartikelen en beleidsstukken, geanalyseerd waarin uitspraken worden gedaan over het te onderzoeken probleem. Ook is een korte Social Media analyse gedaan door de berichtgeving op de Twitteraccounts van de respondenten voor een maand te analyseren (Van Thiel, 2007, p. 155).

De onderzoekseenheden zijn Nederlandse lobbyisten. Aangezien lobby een breed en moeilijk definieerbaar werkveld is, is met verschillende type Nederlandse lobbyisten gesproken. Op die manier kan een meer betrouwbaar beeld worden verkregen van hoe het lobbyberoep professionaliseert en hoe het wordt beïnvloed door transparantie.

De gegevens uit de interviews zijn door middel van vantevoren bepaalde codes geanalyseerd. Die codes zijn eerst voorgelegd bij de scriptiebegeleider van dit onderzoek. Bovendien is bij het analyseren van de gegevens ook aandacht besteed aan afwijkende of onverwachte uitkomsten, zodat rivaliserende verklaringen niet over het hoofd worden gezien.

De uitspraken van de lobbyisten tijdens de interviews moeten uiteindelijk verklaren hoe de verschillende geconstateerde transparantievormen de lobbyist in zijn werk beïnvloedt en de beroepsgroep in haar professionalisering.

1.5. Relevantie

1.1.4 Wetenschappelijke relevantie

Transparantie binnen het openbaar bestuur is een begrip waar menig wetenschappelijk onderzoek over heeft plaatsgevonden, zowel internationaal als nationaal. Hood & Heald brachten in 2006 de bundel *'Transparency: The Key To Better Governance?'* uit waarin zij verschillende onderzoekers aan het woord lieten over het begrip transparantie. In de bundel worden onder andere de historische achtergrond, definities en varianten op het begrip toegelicht. In Nederland waren het wetenschappers als Bovens (2003) of Meijer (2002; 2004) die onderzoek deden naar de invloed van internet binnen het openbaar bestuur en de transparantie die daardoor zou ontstaan. Ook onderzoek naar transparantie en aanpalende begrippen, zoals verantwoording, is veelvuldig gedaan (Meijer, Grimmelhuijsen & Brandsema, 2009).

Erna Scholtes (2012) was echter de eerste in Nederland die constateerde dat in het politiek-bestuurlijke discours op allerlei verschillende manieren gesproken wordt over en betekenis wordt gegeven aan het begrip transparantie. Haar proefschrift *'Transparantie, icoon van een dolende overheid'* resulteerde dan ook in zeven verschillende vertellingen die binnen het Nederlands openbaar bestuur worden gehanteerd, wanneer het gaat om transparantie.

Hoewel Scholtes met dit onderzoek een eerste aanzet heeft gedaan om meer grip te krijgen op het begrip, stelt ze dat we in Nederland nog veel zullen blijven horen over transparantie en het in allerlei sectoren gebezigd zal blijven. *'Dat maakt de behoefte aan nader wetenschappelijk onderzoek en debat des te relevanter'* (Scholtes, 2012, p. 252). Ze stelt tevens dat het relevant is verder te kijken naar de werking en uitwerking van transparantie, aangezien transparantie gaat om beïnvloeding (Scholtes, 2012, p. 252).

Dit onderzoek naar transparantie van lobby, de verschillende vormen die er bestaan en de invloed daarvan op het lobbywerk is daarom een nieuwe relevante aanvulling binnen het wetenschappelijk onderzoek.

En niet alleen ten aanzien van onderzoek naar transparantie biedt dit onderzoek een nieuwe wetenschappelijke aanvulling, maar ook ten aanzien van het onderzoek naar lobby in Nederland en haar professionaliteit. Alhoewel in het buitenland de professionaliteit van lobby al eens eerder is onderzocht, bijvoorbeeld door Conor McGrath (2005), blijkt dat voor Nederland nog niet het geval te zijn. De wetenschapper Rinus van Schendelen, die als één van de weinige wetenschappers in Nederland het fenomeen lobby heeft omschreven, stelt ook dat onderzoek in Nederland naar lobby nog betrekkelijk nieuw is en met name betrekking heeft op hoe er wordt gelobbyd (Van Schendelen, 2011). De BVPA, de Beroepsvereniging van Public Affairs professionals (waar lobbyisten een onderdeel vanuit maken) stelt bovendien in haar Handvest (BVPA, 2007) dat er nog veel onwetendheid en het onbegrip over public affairs en/of over lobbyen onder de vakgenoten en haar doelgroepen heerst (BVPA, 2007). Dit is voor hen één van de redenen dat zij een hoogleraar hebben aangesteld in 2013 (Visser, 2013). Deze aanstelling maakt eveneens zichtbaar dat een onderzoek naar de professionalisering van Nederlandse lobbyisten van toegevoegde waarde is voor de huidige wetenschap.

1.1.5 Maatschappelijke relevantie

In de aanleiding van dit introducerend hoofdstuk wordt duidelijk gemaakt dat het vak van lobbyisten onder de aandacht staat van media en politiek. De samenleving vindt het negatief dat lobby meestal achter gesloten deuren plaatsvindt en daarmee met name de gevestigde belangen behartigd. Het idee heerst dat daardoor niet de belangen van de hele samenleving worden gerepresenteerd (OECD, 2012). Door toenemende druk op overheden omtrent verantwoording en

controle begint men steeds meer heil te zien in een meer transparante lobby en verschijnt lobby ook op de politieke agenda in Nederland. De politieke en maatschappelijke eisen maken dat het vak van lobby verder onder druk komt te staan. Echter, de effecten en invloed van transparantie op lobbywerk zijn niet helder. Maatschappelijk gezien is het daarom eveneens relevant onderzoek te doen naar hoe transparantie lobbywerk beïnvloedt.

1.6. Leeswijzer

De structuur en opbouw van dit onderzoek ziet er als volgt uit. Na deze introductie met probleemstelling wordt in *hoofdstuk 2* de context van dit onderzoek toegelicht. De context van dit onderzoek is lobby. Omdat dit onderzoek kijkt naar het werk en de professionalisering van lobbyisten wordt in het eerste deel van dit hoofdstuk de vakontwikkeling van de lobby, van haar geboorte tot aan nu, omschreven. In het tweede deel van dit hoofdstuk wordt in gegaan op wat lobby anno 2014 in Nederland is.

In *hoofdstuk 3* en *4* die daarna volgen wordt de theorie over transparantie en daarna de theorie over professionaliteit en professionalisering uiteengezet. Beide hoofdstukken worden afgesloten met een theoretisch raamwerk, dat als analysemodel dient voor de empirie. In *hoofdstuk 5* wordt de relatie tussen de verschillende theoretische begrippen beschreven en er wordt een hypothese voor dit onderzoek opgesteld.

Hoofdstuk 6 belicht vervolgens de aanpak van het onderzoek. Daarbij wordt uitgebreid besproken welke wetenschapsbenadering en methoden en technieken zijn toegepast om de resultaten te verkrijgen. In dit hoofdstuk wordt ook verantwoording afgelegd over de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek.

Hoofdstuk 7 en *8* kunnen worden gezien als het deel waarin de resultaten worden belicht. In *Hoofdstuk 7* wordt besproken welke transparantievormen van lobby zijn te constateren in Nederland en welke informatie beschikbaar is over lobby in Nederland. In *hoofdstuk 8* wordt vervolgens bekeken hoe die geconstateerde transparantievormen invloed hebben op het werk van de lobbyisten (*paragraaf 8.2*) en op hun professionaliteit (*paragraaf 8.3*).

Hoofdstuk 9 is het afsluitend hoofdstuk van dit onderzoek. De hoofdvraag wordt hier beantwoord, conclusies worden getrokken en enkele aanbevelingen worden gedaan voor de lobby professional, de BVPA en voor de wetenschap in relatie tot vervolgonderzoek.

Daarna volgt de *literatuurlijst* van dit onderzoek en de *bijlage*. In de *bijlage* wordt de gehanteerde topiclijst voor de interviews bekendgemaakt, de interviews zullen echter omwille van privacy-overwegingen niet als bijlage aan dit onderzoek worden toegevoegd.

2. De Nederlandse lobby: context

2.1. Inleiding

De Nederlandse lobbyist beweegt zich in een spanningsvol veld, zoals duidelijk werd in *Hoofdstuk 1*. Aan de ene kant heeft hij te maken met een kritische en wantrouwende houding van de Nederlandse burger en van de Nederlandse media ten opzichte van lobby. Aan de andere kant heeft hij te maken met scherpere eisen vanuit de beroepsgroep en naderende regulering vanuit de politiek. Door enkele lobby-incidenten de afgelopen jaren en een toename van het aantal lobbyisten in Nederland lijken die eisen niet alleen toe te nemen, maar ook te verharden. Meer inzicht over hoe dit spanningsvolle veld het werk van Nederlandse lobbyisten beïnvloedt lijkt vereist.

Om de geschetste spanning beter te begrijpen en de uitkomsten van dit onderzoek op waarde te kunnen schatten, is het van belang allereerst aandacht te besteden aan de context van dit onderzoek: lobby en degene die lobbyen in Nederland. Dit tweede hoofdstuk gaat hier uitgebreid op in. Eerst zal een schets worden gemaakt van het internationale en het nationale lobbyveld, waarbij aandacht zal zijn voor de opkomst en ontwikkeling van lobby als activiteit en als beroep in de wereld en het gebruik van het begrip. Vervolgens zal specifieke aandacht worden besteed aan recente ontwikkelingen in het lobby vak en de stand van zaken van lobby als beroep in Nederland.

2.2. Eerste lobby ontwikkeling: verkennen en pionieren

Dit eerste deel zal de opkomst en ontwikkeling van lobby als activiteit en als beroep in het publieke domein omschrijven aan de hand van drie fasen: de geboorte en verkenning van lobby wereldwijd, de volwassenwording van lobby wereldwijd en als laatste de fase van verdiepen en verfijnen. Voor de lobby-ontwikkelingen wereldwijd zullen met name Amerika en soms wat Europese landen als leidraad fungeren. Telkens zal vanuit de wereldwijde ontwikkeling een vergelijking met de ontwikkelingen in Nederland worden gemaakt. Een driedeling wordt toegepast omdat daarmee makkelijker de vakontwikkeling van lobby wereldwijd kan worden geduid en geanalyseerd. Bovendien is het daardoor ook mogelijk een huidige stand van zaken te geven, zowel in de wereld als in Nederland.

2.2.1 Geboorte politieke lobby: Engeland & Amerika

Lobbyen is een bekend fenomeen. Overal ter wereld wordt gelobbyd, zo lang als mensen zich kunnen heugen. In de meest uiteenlopende vormen gebeurt dat. Want waar macht is, is invloed uitoefenen en belangenbehartiging mogelijk. En daar draait lobby in principe om (Schneiders, 2001, p. 24-25). Aangezien lobbyen als handeling al sinds mensen' historie wordt toegepast, is het lastig om een duidelijk herleidbaar moment in de geschiedenis te benoemen wanneer het politieke lobbyen is ontstaan. Wel kan met zekerheid worden gezegd dat de herkomst van het woord lobby uit Engeland afkomstig is. Al in de vijftiende eeuw waren er in Engeland verschillende groeperingen, zoals godsdienstigen, gildes of stedelingen die hun beroep deden op parlementsleden. In die tijd sprak men niet over lobbyen, maar over 'factions' (Schneiders, 2001, p. 25). Faction is het oud Engelse woord voor belang, stem of partij (Hrebenar & Morgan, 2009, p. 4).

Pas enige tijd later, in de vroege jaren van 1900, ging men spreken over lobbyen. Lobby refereert naar de wandelgangen ('lobbies') van het Britse Lagerhuis. Deze 'lobbies' waren de plek waar belangenbehartigers op informele wijze vooroverleg konden plegen met officials. Parlementsleden werden daar door belangenbehartigers aangeschoten in de hoop dat ze met hun belang invloed konden uitoefenen op de stem van het parlements lid (Van Schendelen, 2001, p. 13).

In Engeland kreeg lobby in die tijd dan ook de specifieke betekenis van "*het beïnvloeden van parlementsleden*" (Schneiders, 2001, p. 24-25). In die periode is in Engeland ook het fenomeen actiegroep ontstaan. Het Lager Huis lid William Wilberforce streed door middel van een lobby in

woord en geschrift voor de afschaffing van de slavenhandel in de Britse gebieden (1808) en hij kreeg dit internationaal op de agenda bij het eerste grote vredescongres, het Wener Congres (1814-15), waar in groten getale door verschillende actiegroepen werd gelobbyd (Schneiders, 2001, p. 26).

Naast het Verenigd Koninkrijk kan ook de Verenigde Staten niet onbenoemd blijven als het gaat om de geboorte en opkomst van het politieke lobbyen. Aangezien Noord-Amerika een kolonie vormde van Engeland eind zestiende eeuw tot eind achttiende eeuw, raakte daar het Britse politieke systeem met haar grote scala aan belangen en wetgevende domeinen geïntegreerd in de Amerikaanse samenleving. Door dezelfde politieke vormgeving als in Engeland ontwikkelde de politiek van belangengroepen zich ook in Amerika (Hrebenar & Morgan, 2009, p. 1).

Toen Noord-Amerika eind achttiende eeuw zich onafhankelijk verklaarde van het Verenigd Koninkrijk, kreeg Amerika een eigen constitutie. In de nieuwe Amerikaanse grondwet (1790), door grondlegger James Madison opgesteld, werd vastgelegd dat de inwoners van Amerika vrijheid hebben van meningsuiting, vrijheid van pers, vrijheid van godsdienst, maar ook vrijheid om zich als burgers te verenigen en petitie bij de regering in te dienen (Hrebenar & Morgan, 2009, p. 6-7). Met name deze laatste vrijheid is relevant voor de ontwikkeling van 'interest groups politics' in Amerika. Bij het schrijven van de grondwet waarschuwde grondlegger James Madison al voor de negatieve effecten die 'factions' of 'interests' kunnen hebben op het politieke systeem. Madison was echter van mening dat Amerika weerstand moest bieden aan de neiging om 'factions' te controleren en bij haar oorsprong, de stem van de burger, aan te pakken. Dat zou namelijk een inbreuk zijn op het grootste goed van de Amerikaanse republiek en het politieke leven: vrijheid. Bovendien beargumenteerde Madison dat in een vrije economie en samenleving eigendom altijd in ongelijke hoeveelheden en types zal worden aangeboden. Daardoor zullen belangen altijd blijven bestaan. Het is volgens Madison een onderdeel van de mens zijn natuur (Hrebenar & Morgan, 2009). Om toch enige weerstand te kunnen bieden tegen de negatieve invloed van grote belangengroepen, was het volgens Madison daarom beter te kijken naar methoden om de effecten van belangenbehartiging te reduceren. Vanuit die gedachte werd Amerika een Republiek in tegenstelling tot een democratie. Er zou een representatieve overheid komen, zodat het volk niet direct besluiten kon nemen. De invloed van 'factions' zou daarmee ook minder zijn (Hrebenar & Morgan, 2009, p.5). Op die manier zette James Madison eind achttiende eeuw de toon voor wat later in Amerika 'interest group politics' ging heten. 'Lobby' en 'interest groups' werden een fundamenteel onderdeel in het Amerikaanse politieke proces (Hrebenar & Morgan, 2009, p. 6-7).

Lobby en belangenbehartiging groeiden in Amerika onder andere vanwege de bij grondwet beschermde vrijheidsrechten gedurende de negentiende eeuw uit tot een professionele bezigheid. Het werd professioneel in die zin dat er grote groepen personen bestonden die fulltime hun tijd besteedden aan lobby en belangenbehartiging en daar ook hun beroep van maakten. Deze ontwikkeling zorgde ervoor dat eind negentiende eeuw Washington al enkele duizenden professionele lobbyisten en belangengroepen telde (Hrebenar & Morgan, 2009; Schneiders, 2001).

Amerika liep hierin vooruit op Europa. In Amerika werd er in die tijd openlijk gesproken over 'factions', 'interests' en 'lobbies' en vormde lobby een vast onderdeel in het politieke proces. In Europa bleek dat in die tijd nog niet het geval. Dat wil niet zeggen dat er in Europa rond die tijd helemaal niet werd gelobbyd. Een goed voorbeeld van een lobbyactie in Nederland was de lobby van het Anti-Dagbladzegel-Verbond. Door middel van brieven, spotprenten, petitie, vergaderingen en brieven wist dit verbond het dagbladzegel in april 1869 bij wet af te schaffen (Schneiders, 2001, p. 27). Ook in Duitsland werd er gelobbyd. Zo waren er in Duitsland begin 1900 verschillende invloedrijke lobbygroepen. Eén daarvan was de Duitse Flottenverein met meer dan 695.000 leden en deze groep werd ook gesteund door de Duitse keizer Wilhelm II (Schneiders, 2001, p. 29). Het zijn enkele voorbeelden. Toch kan niet gezegd worden dat de Europese politiek een levendige lobbycultuur kende zoals dat in Amerika het geval was.

Het woord 'lobby' op zichzelf vond in die tijd ook weinig weerklank in Europa. Men sprak er liever niet over. Eind negentiende eeuw duikt het woord lobby voor het eerst op in een Frans tijdschrift. Daar wordt lobby voornamelijk geassocieerd met Amerikaanse lobby praktijken in en rondom het

Capitool in Washington. Een citaat uit een Duitse encyclopedie van 1905 geeft duidelijk weer hoe er in die periode in Europa naar lobby en lobbyisten werd gekeken: *"In Noord-Amerika een spottende naam voor iemand die de wandelgangen van het Congresgebouw in Washington bezoekt om leden van het Congres te beïnvloeden of om te kopen. Dit werk wordt professioneel (ook door vrouwen) gedaan"* (in Schneider, 2001, p. 28).

Het citaat geeft blijk van het feit dat er enigszins cynisch en met een negatieve blik naar lobbyisten werd gekeken. Een verklaring voor de negatieve associatie die men had in Europa eind negentiende eeuw kan worden gelegd bij geruchtmakende praktijken die rondom lobby plaatsvonden in Amerika rond de twintigste eeuwwisseling. Veel Amerikaanse congresleden kregen in de vorm van geld of andere vormen van dienstverlening een beloning van de organisaties en bedrijven waar ze zich hard voor maakten. Het leidde tot een grote hoeveelheid aan omkooischandalen en het gaf lobby daardoor een zeer negatieve betekenis. Deze betekenis waaide over naar Europa. Het verklaart waarom in Europa lobby werd gezien als een uitwas en iets typisch Amerikaans, waar men zich het liefste verre van wilde houden (Schneiders, 2001, p.29). Er werd wel gelobbyd, zoals uit bovenstaande voorbeelden blijkt, maar het gebeurde niet door beroepslobbyisten. Tot ver in de twintigste eeuw is er dan ook niet veel bekend over lobbypraktijken in Europa. Dat geldt ook voor Nederland.

2.2.2 Geboorte politieke lobby in Nederland

De Duitse dichter Heinrich Heine benoemde al in de negentiende eeuw dat in Nederland altijd alles minstens vijftig jaar later gebeurt dan elders (Schneiders, 2001). Dat vindt Schneiders in *Ambitio: Een historische terugblik op lobby's, pressiegroepen, protestbewegingen en public affairs* (2001) geen terechte uitspraak. Toch moet ook Schneiders (2001) toegeven dat actiegroepen en lobbypraktijken in Nederland veel later dan in Amerika op gang kwamen. Waar in Amerika rond de twintigste eeuwwisseling al levendig werd gelobbyd in de politiek, begon dat in Nederland pas echt halverwege de twintigste eeuw op gang te komen. Een beruchte lobbyzaak in Nederland is de lobby van de Groep Rijkens in de affaire rondom Nieuw-Guinea in 1952 (Schneiders, 2001, p. 32). Rijkens, toenmalig voorzitter van de raad van bestuur van Unilever, pleitte voor informeel overleg met Soekarno, de eerste president van de Republiek Indonesië, om op een diplomatieke manier het geschil tussen Nederland en Indonesië over Nieuw-Guinea op te lossen. De Nederlandse politiek was echter fel tegenstander. Toen enkele jaren later de crisis op een oorlog leek uit te lopen, vond er uiteindelijk in 1961 toch overleg plaats in Washington met de Groep Rijkens, waar naast Unilever, ook topmannen van Shell, Philips en KLM onderdeel van uit maakten. Hoewel het mandaat uiteindelijk in de handen van de Nederlandse politiek bleef, heerste er grote verontwaardiging in de Nederlandse pers toen uitlekte dat de topmannen zich met de Nieuw-Guinea affaire hadden bemoeid. Men beschuldigde de Groep Rijkens van ongewenste bemoeienis vanwege de bedrijfsbelangen die voorop stonden aan staatsbelangen (Schneiders, 2001, p. 32-35).

Het voorbeeld maakt duidelijk dat eind jaren vijftig van de vorige eeuw het beeld van lobbypraktijken in Nederland, net als in de rest van Europa, niet bijzonder positief was. Men was met name huiverig voor oneigenlijke inmenging van het grote bedrijfsleven.

Pas in de jaren zeventig van de vorige eeuw raakt het politieke lobbyen meer geïntegreerd in de Nederlandse politiek. Eind jaren zestig deed de ontzuiling in Nederland haar intrede. Voor die tijd bestond de Nederlandse samenleving uit een groot aantal verzuilde organisaties, die een terughoudende houding van de politiek verwachtten. Doordat de verzuilde organisaties langzaam in Nederland verdwenen, veranderde daar mee ook het politieke speelveld. De rem die de zuilen tot dusver hadden gelegd op de uitbouw van het publieke domein verdween. De overheidsvoorzieningen namen snel toe en deze werden, door wensen van de burgers, ook steeds beter. Volgens Van Schendelen was er op het Nederlandse politieke speelveld daardoor *"voor ieder veel te winnen of te verliezen"* (Van Schendelen, 1998, p. 17). Bovendien kregen bestuurders van ondernemingen en particuliere organisaties door het veranderende optreden van de overheid steeds meer en direct contact met overheidsbestuurders, politici en ambtenaren. In de gemengde economie die in Nederland ontstond was een kloof tussen politiek en bedrijfsleven niet gewenst (Baakman, Korsten & Van Mierlo, 1995, p. 7). Zodoende werd lobbyen bij de overheid en de

politiek voor veel belangenorganisaties en bedrijfsleven een zeer relevante bezigheid. In die tijd was lobbyen in Nederland wel nog spontaan gedrag, dat niet duidelijk was ingebed in de publieke omgeving.

Figuur 2.1: Tijdlijn fase 1

Fase 1: Verkennen & Pionieren

- 1500: Opkomst 'factions' Engeland
- 1790: Amerikaanse grondwet, opkomst Interest Group Politics
- 1808-1815: Eerste actiegroepen in Europa, Wener Congres
- 1900: Introductie van 'lobby' als begrip wereldwijd
- 1952: Lobby van Groep Rijkens in Nederland
- 1970: Opkomst politieke lobby Nederland

2.2.3 Conclusie

De eerste periode uit de geschiedenis van het lobbyen laat zien dat de opkomst van lobbyen wereldwijd niet gelijk loopt. Waar politieke lobby in Amerika al in de achttiende en negentiende eeuw druk wordt uitgeoefend, begint dat in Europa en met name in Nederland pas eind negentiende eeuw tot halverwege de twintigste eeuw. Daarnaast wordt duidelijk dat men in Europa en ook in Nederland anders naar lobby kijkt dan in Amerika. Alhoewel het doel, beïnvloeding van officials, hetzelfde is voor beide continenten wordt in Amerika lobby al vroeg gezien als een professionele activiteit, dat door beroepslobbyisten wordt uitgeoefend. In Europa en in Nederland wordt lobby gezien als een spontane handeling, niet professioneel ingezet of ingebed in het publieke domein en het wordt bovendien vooral gezien als een Amerikaanse praktijk. Wel komen beide continenten in deze eerste fase overeen dat lobby een enigszins besmet woord is geworden en associaties oproept van omkoping en andere 'foute' praktijken. Ook komen de continenten overeen in het feit dat lobby in deze eerste periode niet gebonden is aan regels of eenduidige definities kent over wie er lobbyt en hoe dat gebeurt. De verkennende fase van lobby is kortom een periode van experimenteren en lobbyen zonder restricties.

2.3. Tweede lobbyontwikkeling: volwassen worden

Na een periode van experimenteren volgt logischerwijze een periode van volwassen worden. Voor de ontwikkeling van het lobby vak geldt dit in ieder geval wel. Uit de eerst beschreven fase blijkt dat lobby geen exclusieve praktijk was, maar in principe door iedereen kon worden uitgeoefend. Een duidelijk afgebakende beroepsgroep bestond niet noch was er wetgeving vanuit de overheid die het lobbyen op een of andere manier reguleerde. In deze tweede periode komt daar verandering in.

2.3.1 Amerikaanse ontwikkelingen

Lobby regulering

De veranderende houding en lobbygeest is het eerst te zien in Amerika, waar de lobby ontwikkeling sowieso ver vooruit loopt op de Europese lobby ontwikkelingen. In de vorige paragraaf wordt al duidelijk dat Amerika rond de twintigste eeuwwisseling te kampen heeft met verschillende grote lobbychandalen. Er ontstaat behoefte, aangewakkerd door een aantal progressieve politici en journalisten, om de negatieve lobbypraktijken aan te pakken. Vanaf 1890 besluit de Amerikaanse overheid in actie te komen. De eerste staat die controle op lobbyactiviteiten gaat invoeren is de staat Massachusetts. Niet veel later volgen andere staten in Amerika. Lobbyisten dienen zich te registreren en op te geven wat ze voor betalingen hebben gedaan (Zeller, 1948; Schneiders, 2001). Begin twintigste eeuw zijn er al vijfendertig staten die een bepaalde vorm van lobby regulering handhaven (Zeller, 1948). Toch haalden deze eerste lobbymaatregelen niet heel veel uit. Men hield zich er niet aan. Daarnaast nam het aantal

lobbyisten en nationale belangengroepen in Amerika gestaag toe, doordat allerlei soorten vormen van communicatie, zoals radio, telefoon, maar ook nationale kranten en een uitgebreid spoornetwerk, het voor iedereen mogelijk maakten om in belangengroepen te participeren (Hrebenar & Morgan, 2009, p. 15). Vanaf 1907 ontstaat in Amerika dan ook een langdurig proces om op federaal niveau regulering van lobbyisten op te leggen (Zeller, 1948). Na verschillende wetsvoorstellen die worden gedaan in de jaren dertig van de twintigste eeuw, wordt na de Tweede Wereldoorlog in 1946 de 'Federal Regulation of Lobbying Act' doorgevoerd (Zeller, 1948, p. 242). De Lobbying Act was van toe passing op "any person (defined as an individual, partnership, committee, association, corporation, and any other organization or group of persons) "who by himself, or through any agent or employee or other persons in any manner whatsoever, directly or indirectly, solicits, collects, or receives money or any other thing of value to be used principally to aid, or the principal purpose of which person is to aid, in the accomplishment of any of the following purposes: (a) The passage or defeat of any legislation by the Congress of the United States. (b) To influence, directly or indirectly, the passage or defeat of any legislation by the Congress of the United States" (in Zeller, 1948, p. 243-244).

De personen dienden zich te registreren waarbij ze ook de naam en de adresgegevens van hun opdrachtgevers en andere donateurs moesten vermelden. Ook moesten ze bij beïnvloeding van de wet vermelden waar ze geld aan uitgaven, hoe hoog dit bedrag was, wat het doel was van die uitgaven en op welke datum de uitgaven waren gedaan (Zeller, 1948).

De geregistreerde personen die zich niet aan de Lobbying Act hielden liepen het risico een boete van maximaal vijfduizend dollar opgelegd te krijgen en mochten zich voor drie jaar niet bezighouden met de doorgang of tegenwerking van een wet. Uitzonderingen waren onder andere personen die alleen voor een commissie van het congres verschenen ter ondersteuning van een wet of voor het tegengaan daarvan, ambtenaren uit hoofde van hun functie of werknemers en uitgevers van kranten en andere nieuws- en dagbladen (Zeller, 1948, p. 245).

De wet stuitte op veel kritiek, omdat de omschrijving en definiëring van de lobbyende persoon verschillend kon worden geïnterpreteerd en het daardoor gemakkelijk was om wetgeving te ontduiken. De wet was daardoor lastig te handhaven (Zeller, 1948; Schneider, 2001). Toch was de Lobbying Act een eerste stap in een meer verantwoorde en volwassen lobbycultuur. Naast de wetgeving op overheidsniveau zijn er rond diezelfde tijd ook andere ontwikkelingen gaande in Amerika die een bijdrage leveren aan de volwassenwording van lobby.

Ontwikkeling van een Public Affairs discipline

Vanaf de jaren dertig van de twintigste eeuw ontstaan er universitaire opleidingen die zich gaan bezig houden met het bestuderen en onderzoeken van 'Public Affairs' (SPA, 2014; PAC, 2014). Public Affairs is een breed begrip waaronder externe betrekkingen, bedrijfsbetrekkingen, externe relaties, public relations en overheidsbetrekkingen kunnen vallen (Griffin, Fleisher, Brenner & Boddewyn, 2000, p.11). Hoewel in de begin jaren Public Affairs nog als een relatief smalle discipline wordt gezien, waarbij het met name gaat om het inspelen of tegenhouden van niet-markt gerelateerde en niet-economische actoren in de omgeving van een onderneming, gaat ook lobby met het verloop van de jaren tot het Public Affairs domein horen (Griffin et al., 2001).

Naast verschillende opleidingen wordt in 1954 ook de Public Affairs Council opgericht. De Council profileert zichzelf als de onpartijdige en niet-politieke vereniging voor professionals in het Public Affairs domein in Amerika (en later ook wereldwijd) met als doel het Public Affairs veld te bevorderen en haar leden exclusieve opleiding en training aan te bieden (PAC, 2014). Zowel de universitaire opleidingen in Public Affairs als de Public Affairs Council moeten bijdragen aan meer onderzoek en daardoor begrip over het vakgebied Public Affairs en daarmee ook lobby.

Toch begint men pas in de jaren zeventig van de vorige eeuw met schrijven over hoe Public Affairs professionals te werk gaan en de verschillende (management) technieken die hiervoor bestaan. De ontwikkeling wordt aangewakkerd doordat bedrijven steeds meer doorkrijgen dat simpelweg 'zaken doen' niet afdoende is. Men moet beter voorbereid zijn om alerter en adequater te kunnen reageren op politiek-bestuurlijke en maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op het bedrijf. Vanaf de jaren zeventig wordt Public Affairs dan ook een relevante functie binnen veel

bedrijven. Public Affairs ziet men niet alleen meer als een overkoepelde term voor overheidsgerelateerde praktijken, maar men ziet het ook als een beroep (Pijnenburg, 1998; Griffin et al., 2000).

Pijnenburg (1998) benoemt in zijn publicatie *Public Affairs Management* dat er vanaf de jaren zeventig twee stromingen zijn te constateren in de literatuur over Public Affairs Management. Allereerst is dat de stroming die issue management voorop stelt. Een belangrijk werk binnen issue management is het artikel van Jones en Chase (1978) *Managing Public Policy issues*. Bij issue management gaat het er om dat een bedrijf de issues die voor zijn onderneming van belang zijn identificeert en analyseert. Aan de hand daarvan bepaalt en ontwikkelt het bedrijf strategieën waarmee het bedrijf zowel de bedreigingen als kansen binnen het politiek-bestuurlijke en maatschappelijke domein kan benutten of afwenden. Lobby behoort tot één van de strategieën of tactieken (Jones & Chase, 1978; Pijnenburg, 1998). De tweede stroming, in gang gezet in de jaren tachtig van de vorige eeuw, voegt daaraan toe dat er ook ruimte vrij moet worden gemaakt voor 'corporate citizenship' en ethisch ondernemen binnen PA. En dat naast een issue analyse, ook een stakeholdersanalyse moet worden gemaakt.

De stakeholdersanalyse houdt in dat het veld aan actoren en belanghebbenden, die ook te maken hebben met het issue, in kaart moet worden gebracht (Pijnenburg, 1998, p. 59). In de loop van de jaren tachtig en het begin van de jaren negentig wordt Public Affairs door deze verschuivingen steeds meer een strategische management functie binnen het bedrijf, in tegenstelling tot de meer tactische en ad-hoc benadering die het eerst was (Griffin et al., 2000).

Ontwikkeling van een lobby discipline

Aangezien lobby en Public Affairs elkaar in Amerika zijdelings raken en in sommige gevallen zelfs overlappen, lijkt het niet vreemd dat naast meer kennis over Public Affairs en Public Affairs professionals er ook meer kennis komt over lobby als losstaand begrip en lobbyisten als losstaande beroepsgroep.

Vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw verschijnen er steeds meer theoretische studies die zich specifiek richten op belangenbehartiging, 'interest groups' en 'lobby' (Komesar & Weisbrod, 1978; Walker, 1983). Aangezien lobby, maar ook 'special interests', 'vested interests' en 'pressure groups' in die tijd nog een enigszins negatieve connotatie dragen, wordt in de vroege theoretische stukken met name gerefereerd naar 'interest groups' en niet zo zeer naar lobby. Met interest groups worden die groepen in de Amerikaanse samenleving bedoeld die vanuit eenzelfde belang zich verenigen, zodat ze een sterkere lobby positie hebben richting de politiek (Hrebentar & Morgan, 2009, p. 9). Truman (1951) en Olson (1965) zijn met hun boeken *The Governmental process* en *The logic of collective action* belangrijke aanjagers als het gaat om de literatuur van interest groups. In de boeken maken zij duidelijk dat het organiseren van collectieve actie niet altijd makkelijk is te organiseren. Leden hebben vaak alleen een bepaald idee gemeen (Walker, 1983).

Begin jaren zestig van de vorige eeuwen verschijnen er echter ook steeds meer boeken over lobbyisten in het specifiek, waaronder Milbrath (1963) met *The Washington Lobbyists*, Deakin (1966) met *The Lobbyists* en Hall (1969) met *Cooperative Lobbying*. Zo doet Milbrath (1963) voor zijn boek *The Washington Lobbyists* een onderzoek onder professionele lobbyisten. Op die manier krijgt hij en de buitenwereld meer inzicht over wat de achtergrond is van lobbyisten en hoe zij in het vak terecht komen. Hij benoemt bijvoorbeeld dat lobbyisten in Washington geen formele scholing tot lobbyist kennen. Toch blijkt uit zijn onderzoek dat het van positief nut voor het vak van lobbyist kan zijn om een tijd in Washington als beleidsmaker te hebben gewerkt, of in een soortgelijk beroep. Zo'n vijfenveertig procent van de lobbyisten hebben volgens Milbrath's onderzoek een 'legal' opleiding gevolgd (Milbrath, 1963, p. 66). Daarnaast is ook zijn definitie van lobby wijdverspreid geraakt. Lobbyen is volgens Milbrath "the stimulation and transmission of communication, by someone other than a citizen acting on its own behalf, directed to a governmental decision maker with the hope of influencing his decision" (Milbrath, 1963, p. 7).

Bovenstaande voorbeelden maken duidelijk dat de toename in literatuur over interest groups, belangenbeharting, lobby en lobbyisten in Amerika ook zorgen voor toenemende kennis over wat lobby is en wat lobbyisten doen. Daarmee draagt de literatuur in die tijd bij aan een stukje volwassenwording van het lobby vak.

Enkele decennia na de oprichting van de Public Affairs Council wordt er in 1979 ook een beroepsvereniging voor Amerikaanse lobbyisten opgericht, the American League of Lobbyists, nu genoemd the Association of Government Relations Professionals. De reden waarom de oprichters een vereniging voor lobbyisten startten was omdat zij het idee hadden dat er toenemende behoefte was onder hun vakgenoten om een bepaald niveau van opleiding, training, praktijkervaring en vaardigheden te krijgen. Een vereniging zou bovendien moeten leiden tot meer begrip in de samenleving en de ontwikkeling van het lobby beroep tot een volwaardige professie stimuleren (AGRP, 2014).

De Amerikaanse lobby ontwikkeling laat duidelijk twee tendensen zien. Allereerst regulering vanuit de overheid. Ten tweede en misschien wel in een reactie op de overheidsregulering, zelfregulering door de beroepsgroep.

2.3.2 Europese ontwikkelingen

In *paragraaf 2.2.* van dit hoofdstuk is te lezen dat veel Europese landen aan het einde van de negentiende eeuw en begin twintigste eeuw niet wilden uitkomen voor het feit dat er ook in hun land werd gelobbyd. Lobby werd gezien als iets Amerikaans, riep negatieve associaties op en als er dan werd gelobbyd gebeurde dat spontaan. Er kwamen geen 'hired-guns' of met andere woorden beroepslobbyisten aan te pas.

Halverwege de twintigste eeuw komt daar langzaam verandering in. Die verandering is met name te zien omdat er in een aantal Europese landen beroepsverenigingen worden opgericht voor Public Relations professionals. De eerste vereniging die hier moet worden genoemd is 'The Public Relations Institute of Ireland' (PRII) opgericht in 1953. Public Relations en Public Affairs worden vaak door elkaar gebruikt en betekenen in veel landen bijna hetzelfde. Het enige punt van verschil dat in de theoretische literatuur vaak wordt gemaakt is dat Public Affairs zich bezig houdt met het managen van issues, terwijl Public Relations gaat om het managen van de interface van een bedrijf met de buitenwereld. Of anders gezegd PR verkoopt het bedrijf aan de buitenwereld, terwijl PA het bedrijf leert hoe de buitenwereld werkt (McGrath, Moss & Harris, 2010, p.336-337). In het geval van de PRII in Ierland staat Public Relations voor een verzameling van disciplines, waar PA en lobby ook onder vallen. Eén van de belangrijkste doelen van de vereniging bij haar oprichting was om training en opleiding aan te bieden voor deze professionals, zodat zij onder andere betere lobbytechnieken zouden ontwikkelen. Het resulteert in een aantal goed georganiseerde modules, en zelfs een eigen afstudeerprogramma voor onder andere lobbyisten (OECD, 2012, PRII, 2014). Ook Zweden richt in 1950 haar eigen beroepsvereniging op, 'The Swedish Public Relations Association' (SPRA). Net als in Ierland gaan zij voor opleiding en training zorgen voor onder andere lobbyisten en gaan zij bovendien uitgebreid onderzoek doen naar lobby praktijken (OECD, 2012).

Engeland laat een zelfde ontwikkeling zien als Zweden en Ierland. In 1948 wordt de 'Chartered Institute of Public Relations' (CIPR) opgericht, die ook opleiding en training biedt voor lobbyisten (OECD, 2012).

Ook worden er door de beroepsverenigingen gedragscodes ontwikkeld. Deze zijn in het begin relatief algemeen van aard. Zo wordt door de 'International Public Relations Association' (IPRA) in 1961 de 'Code of Venice' aangenomen en later in 1965 de 'Code of Athens'. De eerste code is in het leven geroepen met als doel om geaccepteerde standaarden te ontwikkelen voor professioneel gedrag en ethisch handelen binnen het Public Relations werkveld. De Code van Athene zorgt voor een verdere verdieping en versterking van de beschreven standaarden uit de Code van Venetië (IPRA, 2014). Verschillende nationale beroepsverenigingen onderschrijven deze codes ook, zoals

de PRII in 1978 (PRII, 2014). Ook de andere Public Relations verenigingen onderschrijven een soortgelijke gedragscode (SRPA, 2014; CIPR, 2014).

Hoewel hier slechts een aantal Europese landen wordt genoemd, laten veel andere landen in Europa een soortgelijke ontwikkeling zien. Opmerkelijk is hierbij dat in tegenstelling tot Amerika, er ten tijde van de volwassenwording van lobby in Europa geen wettelijke regels worden opgelegd vanuit de overheid. De volwassenwording van lobby in Europa gaat met name gepaard met zelfregulering. Bovendien is het opvallend dat halverwege de twintigste eeuw verenigingen oprijzen voor lobby professionals, maar dat de naam lobby of Public Affairs hiervoor niet wordt gebruikt. Lobby wordt ondergebracht bij de meer algemene term Public Relations.

2.3.3 Nederlandse ontwikkelingen

De Nederlandse lobby ontwikkeling verloopt in tegenstelling tot de hierboven genoemde Europese landen enigszins anders. Allereerst omdat de lobbywereld in Nederland pas halverwege de jaren tachtig tekenen van volwassenwording laat zien. En ten tweede omdat die eerste tekenen van volwassenwording gepaard gaan met een toename van kennis door een toename in literatuur, niet door de komst van een beroepsvereniging zoals in andere Europese landen het geval is.

In de jaren zeventig bestaat er wel een Nederlands Genootschap voor Public Relations en later ook een branchevereniging voor public relations, de VPRA (VPRA, 2014). Deze verenigingen moeten alleen niet in verband worden gebracht met de lobby vakontwikkeling. In Nederland wordt Public Relations, anders dan in andere Europese landen, in die tijd los gezien van lobby of Public Affairs. Public Relations wordt in Nederland voornamelijk gezien als de manier om het bedrijf of de organisatie positieve publiciteit te geven. Het doel van PR voor een bedrijf is om de communicatie met de omgeving te bevorderen, naamsbekendheid te vergroten of het imago te verbeteren (Weber, 2008; KNKV, 2014).

Toename van kennis, toename van lobbyisten

De Nederlandse volwassenwording komt in de jaren tachtig op gang omdat onder andere de kennisproductie over lobby toeneemt (Van Schendelen, 2011). Lange tijd werd er in Nederland niet of nauwelijks geschreven over lobby en/of Public Affairs. Ook wetenschappelijk onderzoek was op één hand te tellen. Vanaf de jaren tachtig begint men meer over lobby te publiceren en dat resulteert eind jaren tachtig in publicaties zoals *Lobbyen, hoe werkt 't?* van Ben Pauw, Wessel Bennis en Rinus van Schendelen (1990), *Bodemverontreiniging en collectieve actie* van Aarts (1990), *Milieuwetgeving en het bedrijfsleven: de paradoxale rol van belangenorganisaties* van Doorewaard (1990), *Lobbyen: wat weten we er eigenlijk van?* van Exmann en De Heide (1990), *Lobbyen bij de overheid* van Baakman, Korsten en Van Mierlo (1995) en *Lobbyen in Nederland* van Ben Pauw en Rinus van Schendelen (1998). Eind twintigste eeuw gaan ook steeds meer beroepsbeoefenaren zelf over lobby schrijven, zoals het boek van Kok & Van der Maas (2001) *De Wandelgang: Lobbyen in de politiek* en enkele jaren later *Het Grote Lobbyboek* van Van Venetië & Luikenaar (2006).

Opvallend is dat eind jaren tachtig nog niet alle publicaties spreken over lobbyen. Woorden als collectieve actie, belangenorganisaties, pressiegroepen en dergelijken worden vaak in de plaats van lobby gebruikt. Over het onderscheid tussen belangenbehartiging en lobby bestaat dan ook discussie in de literatuur. Volgens Brokx (2001) wordt belangenbehartiging als synoniem gebruikt voor lobby omdat het begrip geliefder is in gebruik vanwege de minder negatieve klankkleur (Brokx, 2001, p. 65). Baakman, Korsten & Van Mierlo (1995) vinden juist dat een vergelijking onterecht is. Lobbyen zou gebeuren door individuele organisaties, belangenbehartiging juist voor een collectief (Baakman et al., 1995, p. 4). En nog weer in andere gevallen, zoals in publicaties van Van Schendelen (1995), wordt gesproken over lobby als een onderdeel (de actieve veldfase) in het proces van belangenbehartiging (Van Schendelen, 1995, p. 40).

De definitie die Van Schendelen (1990; 1998) voor lobby geeft raakt in Nederland onder de beroepsbeoefenaren het meest verspreid. Van Schendelen (1990, 1998) omschrijft lobbyen als het *"informeel pogen formele gezagsdragers te beïnvloeden"* (Van Schendelen, 1990, p. 17; Van Schendelen, 1998, p. 12).

Het zijn ook de publicaties van Van Schendelen (1990, 1995, 1998) waarin als eerste niet alleen over lobby wordt geschreven, maar ook aandacht is voor lobby als professioneel vak. Zo beschrijft Van Schendelen dat *"lobbyen niet lukraak moet geschieden, maar ingebed moet zijn in een bredere benadering van de public affairs ofwel publieke omgeving. De speler of de organisatie die via lobbygedrag problemen wil oplossen of kansen grijpen, doet er in deze opvatting goed aan eerst systematisch op een reeks elementaire vragen goede antwoorden te bedenken (huiswerk) en, als deze antwoorden weinig bemoedigend zijn, eerst te werken aan verbetering van de antwoordmogelijkheden (veldwerk). De oude opvatting van lobbyen, gedefinieerd als wandelganggedrag, wordt in deze nieuwe opvatting teruggebracht tot een slotfase van een systematiek van huis- en veldwerk"* (Van Schendelen, 1998, p. 16).

Deze definitie laat een verschuiving zien in hoe men eind jaren negentig naar lobby begint te kijken in Nederland. Lobby raakt ingebed in de bredere en Amerikaanse benadering Public Affairs.

De andere kijk op lobby wordt ook zichtbaar omdat beroepslobbyisten in de jaren negentig zich steeds vaker Public Affairs professional gaan noemen. De verklaring voor de verandering van terminologie kan worden gelegd bij het feit dat Public Affairs niet zo besmet is als het begrip lobby en bovendien een breder palet aan activiteiten omvat (Schneiders, 2001). Dat de lobbyisten door de naamsverandering ook daadwerkelijk anders te werk gaan, is aldus Van Schendelen (2011) echter nog de vraag. Wel wordt door het openlijk belijden van Public Affairs vanaf die tijd steeds duidelijker wie er lobbyen en voor wie ze dat doen. Aan het einde van de jaren negentig en begin van het nieuwe millennium ontdekken steeds meer sectoren en organisaties de mogelijkheden die lobby en PA kunnen bieden. Zowel overheidsinstellingen, NGO's als het bedrijfsleven gaan met interne lobbyisten en PA professionals aan de slag (Van Schendelen, 2011). Logischerwijze wordt het vanaf die tijd dan ook steeds zichtbaarder hoeveel personen en organisaties er lobbyen, ook wordt daardoor duidelijk dat het aantal lobbyisten en public affairs professionals toeneemt (Van Schendelen, 2011).

Kortom, de toenemende kennisproductie in Nederland over lobby draagt er aan bij dat men lobby en Public Affairs in Nederland steeds meer begint te zien als een professioneel beroep, waarvoor vakbekwaam handelen is vereist. Het begrip en de acceptatie van lobby wordt mede daardoor vergroot (Baakman, Korsten & Van Mierlo, 1995; Van Schendelen, 1998, Van Schendelen, 2011).

Mede door de toenemende acceptatie en begrip van lobby en Public Affairs wordt het eind jaren negentig ook mogelijk om aan de Universiteit Maastricht een master titel te behalen in European Public Affairs. Het is de eerste en tot nu toe enige masteropleiding in Nederland die zich specifiek op Public Affairs richt (Universiteit Maastricht, 2014). Enkele jaren later gaat de Universiteit Leiden ook een halfjaar durende Public Affairs leergang aanbieden voor professionals die zich verder in het lobby en Public Affairs vakgebied willen verdiepen (Universiteit Leiden, 2014).

Collegiale en sociale controle

Gelijk met een toename in kennis over lobby in Nederland ontstaat er halverwege de jaren tachtig ook de behoefte onder verschillende lobbyisten om zich te verenigen. In 1985 gebeurde dit door de oprichting van de zogeheten Koning Willem I, II, III en IV kringen voor grote bedrijven, lagere overheden plus NGO's en ZBO's, brancheorganisaties en jongeren. Lobby is geen beschermd beroep en kan in principe door iedereen worden uitgeoefend (Van Schendelen, 2011). Het voornaamste doel van deze kringen was dan ook om op regelmatige basis met verschillende lobby- en belangengroeperingen samen te komen om onderlinge kennis te delen en daarmee het vak te 'upgraden' (Van Schendelen, 2011).

Enige tijd later, aan het einde van de jaren negentig, ontstaat de behoefte om niet alleen in besloten verband, zoals de Willem kringen, samen te komen. Het idee ontstaat om een eigen beroepsvereniging op te richten, die voor iedereen die zich met het Public Affairs of lobby vak bezighoudt toegankelijk moet zijn (Van Schendelen, 2011). Het doel van de nieuwe beroepsvereniging is om de status en het aanzien van de beroepsbeoefenaren te versterken en een bijdrage te leveren aan de professionalisering en ontwikkeling van het lobby vak in Nederland. In 2002 leidt dit tot de oprichting van de Beroepsvereniging voor Public Affairs (BVPA, 2002). Ook

het opstellen van een Handvest met een gedragscode in 2007, waarin kwaliteitseisen worden gesteld voor alle leden van de BVPA, moet bijdragen aan de eerder genoemde doelen (BVPA, 2007). In tegenstelling tot de bovenstaande Europese beroepsverenigingen zette de BVPA niet gelijk in op training en educatiemogelijkheden voor lobbyisten. Dit kan ook te maken hebben met het feit dat de BVPA een korte bestaansgeschiedenis kent.

Zowel de Koning Willem kringen als de BVPA dragen in Nederland dan ook met name bij aan kennisdeling onder professionals en meer sociale en collegiale controle.

Figuur 2.2: Tijdlijn fase 2

Fase 1: Verkennen & Pionieren

Fase 2: Volwassen worden

1890-1946: Eerste lobbyregulering tot Lobbying Act Amerika
 1930: Ontstaan universitaire studies Public Affairs Amerika
 1950-1960: Opkomst academische literatuur lobby & interest groups Amerika
 1950: Ontstaan Europese verenigingen voor Public Relations
 1954: Oprichting Public Affairs Council Amerika
 1961-1965: Code of Venice en Code of Athens
 1970: Opkomst Public Affairs literatuur
 1979: Oprichting American League of Lobbyists
 1980: Opkomst Ned. lobby literatuur
 1985: Oprichting Koning Willem I, II, III en IV kringen Nederland
 2000: Master European PA Maastricht, Leergang PA Leiden
 2002: Oprichting BVPA
 2013: Aanstelling Hoogleraar PA in Leiden

2.3.4 Conclusie

De tweede periode in de ontwikkeling van lobby laat zien dat wederom de Amerikaanse ontwikkeling ver vooruit loopt op de Europese ontwikkeling. Bovendien wordt de Europese volwassenwording gekenmerkt door zelfregulering, waar in Amerika regulering vanuit de overheid toch de voornaamste driver is voor ontwikkeling en volwassenwording van het lobby en Public Affairs vak. In vergelijking met Europa loopt de Nederlandse ontwikkeling nog weer enkele decennia daarop achter.

Hoewel lobby gedurende deze tweede periode in Europa en in Nederland steeds breder geaccepteerd raakt, blijft het woord in Europa een negatieve associatie houden. De Amerikaanse termen Public Relations en Public Affairs raken vanwege hun positievere connotatie meer in trek. Opvallend hierbij is dat deze termen in Europa meer een verandering zijn van etiket dan een werkelijke verandering van handelen.

Toch komen beide continenten in deze fase overeen dat er onder de beroepsbeoefenaren van Public Affairs en lobby een sterke behoefte is om een volwaardiger professie te worden. Beide continenten doorlopen stadia zoals de komst van scholingsmogelijkheden voor professionals en de oprichting van speciale beroepsverenigingen. Op die manier wordt het lobbyvak geüpgraded of om met de woorden van Wilensky (1964) te spreken, op die manier werken de lobbyisten op beide continenten aan hun eigen professionalisering.

2.4. Derde lobbyontwikkeling: verfijnen of vernieuwen?

Hoewel de fase van volwassen worden op lobby vlak in heel veel landen nog niet is voltooid, volwassen worden is immers een continu en doorlopend proces, lijkt in de ontwikkeling van lobby rond de éérentwintigste eeuwwisseling een derde fase aan te breken. Een fase waarin men aan de ene kant toe lijkt te zijn aan de invulling en verfijning van het fundament dat is gebouwd. Aan de

andere kant lijkt men juist toe te zijn aan een uitbouw en zelfs vernieuwing van het fundament. In deze derde paragraaf zal deze laatste periode in de lobbyontwikkeling aan de orde komen.

In tegenstelling tot de voorgaande paragrafen zullen de ontwikkelingen in deze periode niet meer per continent worden behandeld. In deze laatste fase komen de ontwikkelingen internationaal gezien namelijk veel meer overeen.

2.4.1 Internationale ontwikkelingen

Rond de éérentwintigste eeuwwisseling is de wereld drastisch in verandering. Al enkele decennia voor de eeuwwisseling is in de wereld een globalisering gaande. Nationale economieën worden steeds afhankelijker van elkaar door de toenemende mondiale geld- en handelsstromen en wereldproblemen zoals milieuverontreiniging (Scholtes, 2012, p. 64). Dat resulteert onder andere in een verdere internationalisering. De formele macht van grote internationale organisaties zoals de Europese Unie, maar ook het IMF en de OESO neemt toe. Door die internationalisering neemt de formele macht van naties af, een deterritorialisering van landen is te zien (Bovens, 2003; Scholtes, 2012).

Echter met de snelle technologische vooruitgang in de wereld en met name door de komst van internet halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw raken globalisering en internationalisering in een stroomversnelling. Kennis en informatie worden voor iedereen toegankelijk. Ook wordt het publiceren van informatie goedkoper en makkelijker (Meijer, Grimmelhuijsen & Brandsema, 2009, p. 205). De internationalisering en technologische vooruitgang hebben in die tijd ook haar weerslag op de lobbywereld.

Internationalisering lobby en PA literatuur

Allereerst geven de bovengenoemde ontwikkelingen een enorme boost aan het internationaal onderzoek naar lobbypraktijken. Tot die tijd neemt de academische literatuur over lobby en Public Affairs wel toe, maar beperkt deze zich voornamelijk tot de landsgrenzen. Bovendien is uniformiteit en eenduidigheid over lobby in de literatuur, onder andere door de nationale invalshoek, ver te zoeken. In veel publicaties wordt de zorg geuit dat er nog te veel onduidelijkheid en onwetendheid over lobbypraktijken bestaat (De Lange, 2000; Kok & Van der Maas, 2001; BVPA, 2007; McGrath, Moss & Harris, 2010, OECD, 2012). Door de technologische ontwikkelingen wordt het echter makkelijker om internationaal vergelijkend onderzoek te doen. In 2001 wordt dan ook het eerste internationaal wetenschappelijk tijdschrift opgericht, 'Het Journal of Public Affairs'. Het idee achter de oprichting van dit internationale wetenschappelijke vakblad is met name om het academisch en professioneel debat over lobby en Public Affairs te bevorderen en een dieper begrip van Public Affairs over de hele wereld te stimuleren (McGrath, Moss & Harris, 2010, p. 346). Vanaf die tijd neemt het onderzoek naar internationale lobbypraktijken steeds meer toe, waaronder bijvoorbeeld publicaties van McGrath (2002) *Comparative lobbying practices: Washington, London, Brussels* of Coen (2007) *Empirical and theoretical studies in EU lobbying*, Holman (2008) *Lobbying Reform in the United States and the European Union: Progress on Two Continents* en vrij recent de studies van de OECD (2009, 2012) *Lobbyists, Government and Public Trust, Volume 1 en 2*.

Tien jaar na de lancering van het Journal of Public Affairs wordt in het artikel *The Evolving Discipline of Public Affairs* door de auteurs McGrath, Moss & Harris (2010) terug geblikt. De schrijvers zien de toename van internationale literatuur, onder andere gepubliceerd in het Journal, als een positieve ontwikkeling voor de verdere verdieping van de Public Affairs discipline. Ze stellen dat Public Affairs een levendige discipline is, en een duidelijke volwassen wording laat zien. In de tien jaar tijd is het echter onveranderd gebleven dat de Public Affairs discipline moeilijk grijpbaar is en nog steeds geen consensus kent over definitiegebruik en begrip. De schrijvers concluderen dat de ambities er wel zijn om meer eenheid te creëren, maar dat in de praktijk de culturele verschillen tussen landen groot zijn (McGrath et al., 2010). Ze stellen zichzelf dan ook de vraag of Public Affairs nog steeds op zoek is naar een duidelijke identiteit of dat de vloeibaarheid van het begrip nu eenmaal een teken is van een gezonde en levendige evolutie van de discipline (McGrath et al., 2010, p. 347). De meningen blijven tot noch toe verdeeld. Maar duidelijk wordt

wel dat de internationalisering van lobby en de academische literatuur een feit is. Het maakt enerzijds verschillen zichtbaarder, en biedt anderzijds ook meer diepgang.

Specifieke en transparante gedragscodes Public Affairs en lobby

De technologische ontwikkelingen, zoals hier boven genoemd, hebben een directe invloed gehad op de internationalisering van de academische literatuur over PA en lobby. Maar naast directe invloed, werkt de toenemende internationalisering en digitalisering óók indirect door op de ontwikkeling van lobby en Public Affairs de laatste decennia.

In de fase van volwassen worden wordt al beschreven dat met de komst van beroepsverenigingen voor lobbyisten en Public Affairs professionals, ook gedragscodes werden opgesteld waar de lobbyisten en PA professionals zich aan dienen te houden. Rond de éénnentwintigste eeuwwisseling is er echter globaal een tendens te zien dat de gedragscodes voor de professionals worden aangescherpt, opnieuw opgesteld, of in sommige gevallen zelfs een specifieke code voor Public Affairs professionals wordt gemaakt naast de Public Relations code die al bestaat. Een duidelijk voorbeeld hier is de al eerder genoemde PRII, de beroepsvereniging voor Public Relations in Ierland. In de vorige paragraaf werd duidelijk dat de PRII in 1978 de Code van Venetië en de Code van Athene onderschrijft en daarmee ook al haar leden. In 2003 besluit de PRII daarentegen dat het tijd is voor een specifieke gedragscode voor de praktijk van Public Affairs en lobbyen, de 'PRII Code of Professional Practice for Public Affairs & Lobbying'. De PRII gelooft namelijk dat het bestaan van een specifieke code voor lobby en Public Affairs bijdraagt aan het bevorderen van de integriteit van het democratische proces (PRII, 2014). In de code staat onder andere beschreven dat de professionals altijd eerlijke en accurate informatie zullen verstrekken, actieve openheid geven over de identiteit van hun cliënten en dat de financiële relaties die er bestaan ethisch verantwoord en legaal verlopen (PRII, 2014).

In Engeland wordt de PR code niet verfijnd, maar wordt in 1994 zelfs een specifieke beroepsvereniging voor Public Affairs opgericht, de 'The Association of Professional Political Consultants', naast het al bestaande Chartered Institute of Public Relations. Het doel van de APPC is om transparantie en openheid te bieden door het publiekelijk beschikbaar maken van een register van cliënten, maar ook van haar professionals. De beroepsvereniging stelt bovendien een eigen specifieke gedragscode op, waarin de principes transparantie en het verbod op het aangaan van financiële relaties met politici hoog in het vaandel staan (APPC, 2014).

In de vorige paragraaf is al te lezen dat ook in Nederland rond de éénnentwintigste eeuwwisseling een specifieke beroepsvereniging, de BVPA, wordt opgericht. Net als bij de andere Europese verenigingen wordt enkele jaren later, in 2007, een beroepscode aangenomen waarin openheid en integriteit, professionaliteit en het tegengaan van belangenverstrengeling wordt bepleit. Evenals in Engeland, kiest de Nederlandse beroepsvereniging ervoor om haar ledenbestand publiekelijk te maken door een weergave op haar website (BVPA, 2014).

En niet alleen in Europa, maar ook in Amerika is deze tendens te zien. De American League of Lobbyists verandert haar naam in 2013 in Association of Government Relations Professionals en geeft te kennen dat gezamenlijk met die naamsverandering haar rol meer inclusief zal worden en meer gecoördineerd in het bepleiten van openheid, transparantie, effectiviteit en ethisch gedrag (ALL, 2013).

Het feit dat al deze beroepsverenigingen hun beroepscodes verfijnen, aanscherpen en pleiten voor integriteit, verantwoord handelen en transparantie kan onder andere worden verklaard, zoals al eerder beschreven, door de indirecte invloed van technologische ontwikkelingen en de daarmee gepaard gaande verdere internationalisering en opkomst van de informatiemaatschappij eind twintigste eeuw. Globalisering en internationalisering leiden er toe dat economieën steeds afhankelijker van elkaar worden en die afhankelijkheden worden door technologische vooruitgang ook steeds zichtbaarder. Mondige burgers willen daardoor steeds beter weten waar ze aan toe zijn. 'Het niet weten deert' zoals Scholtes (2012, p. 62) deze ontwikkeling omschrijft. Het resulteert in een enorme toename in gedragscodes, maatschappelijke jaarverslagen en keurmerken van bedrijven en andere organisaties, om te voorzien in de informatiebehoeftes die de burgers in toenemende mate hebben (Scholtes, 2012).

Dat is echter niet de enige verklaring die kan worden gegeven voor het feit dat een internationale toename is te zien in zelfregulering en transparante gedragscodes. De lobbywereld heeft namelijk ook te maken met een 'crisis of confidence', zoals Holman en Luneburg (2012) het omschrijven. Het imago van lobby is al decennia niet bijzonder positief en dat negatieve imago lijkt in deze laatste periode van de lobbyontwikkeling verder te worden versterkt door een dalend vertrouwen van de burger in de overheid en de politiek (Bovens, 2003; Scholtes, 2012; Broeders, D., Prins, C., Griffioen, H., Jonkers, P., Bokhorst, M., Sax, M., 2013). Burgers weten, onder andere door de technologische vooruitgang en de komst van het internet, steeds beter welke belangen in de politieke arena worden vertegenwoordigd en recente lobbyschandalen laten zien dat nogal eens de relatie tussen wetgever en professionele lobbyist zeer nauw is. Het publieke beeld heerst dan ook dat belangengroepen te veel en ongepaste invloed hebben op de overheid (Holman & Luneburg, 2012; OECD, 2012). Logischerwijze is het negatieve beeld van lobby dat er momenteel heerst in de wereld reden voor professionele lobbyisten om te werken aan hun betrouwbaarheid door zelfregulering.

Lobbyhervormingen door overheidsregulering

Naast een tendens van zelfregulering en transparante gedragscodes, is in deze laatste periode van de lobbyontwikkeling ook een tendens te zien van overheidsregulering en hervorming van de lobbysector in de wereld.

Evenals in de periode van volwassen worden, is ook in deze laatste periode van verfijnen en vernieuwen, Amerika voorloper als het gaat om hervorming van de lobbysector. In de vorige paragraaf is te lezen dat Amerika vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw op federaal niveau lobbyregulering kent. Toch slaagt Amerika in de decennia die daarop volgen er niet in om de lobbyregulering goed te laten slagen. In 1995 leidt dat tot een nieuwe wet, the Lobbying Disclosure Act (Holman, 2008; Holman & Luneburg, 2012). Met name het definitieprobleem van de eerste wet wordt aangepakt, waardoor de termen lobbyist en lobby activiteit zo kwantificeerbaar mogelijk worden gemaakt. De wet stelt het verplicht dat alle lobby activiteiten, ook het voorbereiden en toezichthouden actief worden openbaar gemaakt, door middel van registratie bij het parlement en de Senaat in Washington (Holman, 2008, p. 10). Daarnaast is de wet in tegenstelling tot de vorige wet uit 1946 niet alleen van toepassing op lobbyactiviteiten die gericht zijn op het proces van beleidmaken, maar ook op het proces van implementeren (Holman & Luneburg, 2012, p. 81). De nieuwe wet heeft als primaire doel om het regime open te stellen waardoor mogelijke corruptie tussen lobbyisten, wetgevers en geld kan worden ontdekt (Holman, 2008, p. 10). In 2007 werd daar nog de 'Honest Leadership and Open Government Act' aan toegevoegd zodat ook het lobbygedrag wat beter kan worden gereguleerd. Deze extra wet verplicht het onder andere dat lobby rapporten elektronisch worden ingediend en fondsenwerving voor campagnes van lobbyisten worden opengesteld voor het publiek en op internet geplaatst. Bovendien wordt het bij wet verboden om als lobbyist of lobbyende organisatie cadeaus of reisesjes te geven aan wetgevers. Op die manier beschikt Amerika momenteel over een volledig doorzoekbare, sorteerbare en te downloaden database van lobbyactiviteiten op het internet (Holman, 2008, p. 11).

Ook in Europa wordt de lobbysector rond de eeuwwisseling op overheidsniveau aangepakt. Waar in de twintigste eeuw nog nauwelijks landen in Europa aan lobbyregulering deden, neemt dit aantal in de éérentwintigste eeuw drastisch toe. Registers voor lobbyisten worden geïmplementeerd in Litouwen (2001), Polen (2005), Hongarije (2006, ingetrokken in 2011), de Europese Commissie (2008), Macedonië (2008), Frankrijk (2010), Slovenië (2010) en Oostenrijk (2011). En ook andere landen denken over regulering, zoals het Verenigd Koninkrijk, Kroatië en Ierland (Holman & Luneburg, 2012; OECD, 2012). In tegenstelling tot Amerika zijn de registers van veel Europese landen in den beginne voornamelijk opgericht om het contact tussen bedrijven en wetgevers te bevorderen zodat de economische ontwikkeling een boost krijgt, niet zo zeer om transparantie te bevorderen of corruptie tegen te gaan (Holman & Luneburg, 2012, p. 77). Enkele duidelijke voorbeelden zijn hierin landen zoals Duitsland, Georgië, Litouwen en Polen waar de registers vrijwillig zijn of maar een klein deel van de lobby gemeenschap omvatten, waardoor maar weinig lobbyisten de moeite nemen om zich te registreren. In de registers hoeven bovendien geen

financiële activiteiten te worden bloot gegeven en de registers zijn niet gemakkelijk toegankelijk voor het publiek (Holman & Luneburg, 2012, p. 86).

Toch is de laatste jaren ook in Europa een mentaliteitsverandering te constateren, aangezwengeld door met name Brussel, waardoor niet alleen lobbyregulering, maar ook lobbyhervorming en transparantie in Europa steeds hoger op de agenda van nationale parlementen komt te staan (Holman, 2008; Holman & Luneburg, 2012).

In 2005 startte de Europese Commissie namelijk een campagne genaamd 'The European Transparency Initiative' (ETI), ontwikkeld om de transparantie van de Europese beleidsvorming te bevorderen en het publieke vertrouwen in EU instituties en de kennis te vergroten. De initiële gedachte achter het ETI was om een verplichtend registreringssysteem voor lobbyisten op te stellen. Dat bleek echter lastig door te voeren en uiteindelijk resulteerde dat in juni 2008 tot een aangepast ETI waarbij een vrijwillig register voor belangenbehartigers werd opgezet (Holman & Luneburg, 2012; Joint Transparency Register Secretariat, 2012). In het European Transparency Register kunnen organisaties of individuele personen die doen aan belangenbehartiging (het enigszins besmette woord en label lobbyist wordt vermeden) zich registreren. Wanneer zij zich registreren dienen ze enkele informatie openbaar te maken. Allereerst dienen ze informatie te geven over de organisatie of persoon die wordt gerepresenteerd, de missie van de belangenbehartiger en de omzet verkregen uit de lobbyactiviteiten. Bovendien dienen de belangenbehartigers ook een lijst openbaar te maken waarbij ze hun klanten rangschikken in afnemende volgorde van hun contractwaarde (Holman & Luneburg, 2012; Joint Transparency Register Secretariat, 2012). Hoewel het inschrijfaantal langzaam op gang kwam (in juni 2010 stond 15% van het aantal lobbyisten in Brussel ingeschreven, dat staat voor 1068 organisaties), neemt dit aantal op dit moment wel gestaag toe (Holman & Luneburg, 2012, p. 92). In oktober 2012 staat het aantal inschrijvingen al op 5431 (Joint Transparency Register Secretariat, 2012, p. 22).

En ook Nederland lijkt aangestoken te zijn door de lobbyhervormingen in het buitenland. In het eerste hoofdstuk van dit onderzoek wordt al beschreven dat sinds 1 juli 2012 een openbaar register voor belangenbehartigers en lobbyisten bestaat. Dit register is net als in andere Europese landen tot noch toe vrijwillig (Tweede Kamer, 2014). Daarnaast wordt er een initiatief wetsvoorstel voorbereid door de Partij van de Arbeid om een openbare lobbyparagraaf toe te voegen aan iedere nieuwe wet, waarbij inzichtelijk wordt welke belangengroepen hebben gelobbyd bij de wet (Castricum, 2013).

Florini (1999, p. 2) verwoordt de ontwikkeling naar meer transparantie zeer krachtig: "*The world is embracing new standards of conduct, enforced not only by surveillance and coercion but by willful disclosure: regulation by revelation*" (in Scholtes, 2012, p. 62-63). Ook de lobbywereld lijkt hierdoor te zijn aangestoken.

Figuur 2.3: Tijdlijn fase 3

2.4.2 Conclusie

De derde en tevens laatste periode in de lobbyontwikkeling laat zien dat de lobby ontwikkelingen op zowel het Amerikaanse als op het Europese continent steeds meer overeenkomsten laten zien. Een tendens van internationalisering en digitalisering draagt hier in sterke mate aan bij. Transparantie van lobby wordt een steeds belangrijker onderwerp op de lobby agenda van overheden en van lobbyisten en haar beroepsverenigingen. In navolging van Amerika scherpen ook Europese landen de regels rondom lobbypraktijken aan.

De behoefte aan meer transparantie van lobby en het lobby vak komt voort, zoals was te lezen in deze paragraaf, uit de wens van overheden en de maatschappij om corruptie te bestrijden en vanuit de lobbywereld zelf om het vertrouwen van burgers en de overheid in lobby te vergroten en een professionalisering in te zetten. Aan de ene kant kan deze laatste periode dus worden gezien als de periode van vernieuwen, door de lobby hervormingsmaatregelen op overheidsniveau. Aan de andere kant kan deze laatste periode worden gezien als een periode van verfijnen, door sterkere zelfregulering vanuit de beroepsgroep zelf.

Hoewel deze twee ontwikkelingen elkaar zouden kunnen versterken, wordt in deze laatste periode ook duidelijk dat dat tot noch toe niet volledig het geval is. De lobbywereld heeft ondanks de toenemende transparantiemaatregelen nog steeds te kampen met een negatief imago, en incidenten zijn ook nog niet uit de lucht. Bovendien zijn de begrippen lobby en Public Affairs sterk aan veranderingen onderhevig. De zoektocht naar een meer uniforme, professionele en goed gereguleerde lobby lijkt dus nog niet ten einde. Een turbulente en ongewisse periode op lobbyvlak lijkt met ingang van deze laatste periode in gang te zijn gezet.

2.5. Conclusie: Wat is lobby?

In deze laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt de balans opgemaakt. Wat kan worden afgeleid uit de geschetste lobbygeschiedenis en de ontwikkelingen die daarmee gepaard gingen? En wat betekent dat vervolgens voor het hedendaagse lobbyen in Nederland?

Allereerst moet worden gezegd dat ondanks de groei van het lobby vak en de professionaliseringsslag die is ingezet afgelopen decennia tot op heden nog steeds veel onwetendheid en onduidelijkheid bestaat over wat lobby nu precies is. Ook eenduidigheid in de wetenschap ontbreekt. Verschillende wetenschappelijke publicaties zien dit als problematisch, omdat het gebrek aan uniformiteit wetenschappelijk onderzoek bemoeilijkt en de onwetendheid daardoor in stand gehouden blijft. Dit geldt voor zowel het internationale lobbyveld als het nationale (De Lange, 2000; Kok & Van der Maas, 2001; BVPA, 2007; McGrath, Moss & Harris, 2010; OECD, 2012). Daarnaast blijkt dat de snelle lobby ontwikkeling en de gedaantewisselingen die lobby heeft doorgaan niet mee helpt om eenduidig over lobby te spreken evenals dat er culturele verschillen bestaan in de wereld. Kortom, in deze laatste paragraaf zal dan ook geen claim worden gelegd op één en de juiste definitie van lobby, maar zal aan de hand van enkele typerende elementen een concluderend raamwerk worden geschetst dat gedurende dit onderzoek leidend zal zijn.

2.5.1 Kenmerkende elementen

Professionaliserend beroep

Lobby geschiedt tegenwoordig steeds meer op voltijd basis door beroepslobbyisten. De hierboven beschreven lobbygeschiedenis laat het al zien. Lobby was bij haar geboorte slechts een politieke activiteit waarbij officiële werden beïnvloed. Vanaf die tijd is lobby als activiteit enorm uitgebreid. Bovendien is men zich gaan specialiseren in Public Affairs, het overkoepelende vakgebied waar lobby één onderdeel van vormt. In de hele wereld zijn beroepsverenigingen opgericht die zich hard maken voor de rechten van deze lobby en PA professionals. Overal ter wereld wordt het werk van de lobbyisten zeer serieus genomen door overheden, gezien de enorme toename aan overheidsregulering op lobbyvlak. En overal ter wereld is de literatuur over lobbypraktijken toegenomen. Het lobby vakgebied laat kortom een ontwikkeling zien over een bepaalde periode waarin bepaalde (essentiële) kenmerken worden ontwikkeld om uiteindelijk een volwaardige

professie te worden. Dit proces wordt ook wel professionalisering genoemd (Van der Meulen, 2009, p. 28). Daarbij staat echter wel ter discussie hoe ver dit proces van professionalisering al is gevorderd en of het lobby vak daadwerkelijk kan worden gezien als een professie (McGrath, 2005; Van Schendelen, 2011). Volgens McGrath (2005) is lobby heden ten dage wel een gevestigd beroep, maar mist het door een hoeveelheid aan tekortkomingen die professionele status dat een beroep een professie maakt. Eén tekortkoming is hier de afwezigheid van een volwaardige scholing of opleiding tot lobbyist. Iedereen kan zich in principe lobbyist noemen (McGrath, 2005; Van Schendelen, 2011). Ook in Nederland bestaat discussie over het feit of het lobby vak daadwerkelijk als professie kan worden gezien (Van Schendelen 2011). Het verschil tussen de 'politieke geveltoerist', de benaming die Van Schendelen (1998, p. 13) geeft voor iemand die op incidentele basis lobbyt door zijn uitgebreide kennissenkring in de politiek, en de 'professionele lobbyist' is momenteel voornamelijk dat de geveltoerist incidenteel lobbyt en zich niet conformeert aan een gedragscode, zoals de professionele lobbyist wel doet. En dat daarnaast de professionele lobbyist niet meer alleen lobbyt, maar ook doet aan Public Affairs in tegenstelling tot de geveltoerist. Toch worden beiden als lobbyist bestempeld en is dat de benaming die onder het grote publiek nog steeds het meest bekend is (Thomas & Hrebenar, 2000; McGrath, 2002). Daarom kan worden gesteld dat lobby en het overkoepelende Public Affairs een beroep zijn geworden in de wereld en in Nederland en een duidelijke professionalisering laten zien. Een twistpunt blijft of het beroep ook professionele status heeft bereikt.

Vloeibaarheid en diversiteit

Zoals al eerder beschreven is lobby geen duidelijk afgebakend beroepsdomein, waardoor verschillende benamingen de rondte doen. Als over het beroep wordt gesproken heeft men het internationaal en in Nederland veel al over Public Affairs, maar ook termen als lobby en Public Relations worden gebruikt. Dit geldt voor zowel de omschrijvingen in wetenschappelijke publicaties, als de omschrijvingen van professionals zelf (Van Schendelen, 1990; McGrath, 2005; McGrath, Moss & Harris, 2010).

Evenals de benaming van het beroep, varieert de benaming voor de professional. In Nederland is Public Affairs professional de steeds vaker voorkomende benaming voor de in-house lobbyisten van een organisatie. Maar ook wordt nog geregeld gesproken van manager overheidsbetrekkingen of adviseur externe relaties of in het Engels manager extern- of governmental affairs. De benamingen voor de externe lobbyisten, de personen die lobby advies geven aan organisaties variëren ook. Vaak spreekt men van Public Affairs consultant, maar ook wordt lobbyist gebruikt of soms zelfs communicatie, strategisch of PR adviseur.

Naast de gevarieerde benamingen voor de professionals en het beroep, is het takenpakket met de jaren ook getransformeerd tot een zeer uitgebreid en gevarieerd pallet aan activiteiten. Duidelijk is dat lobbyen gaat om "*alle acties die worden ondernomen om de (politieke en ambtelijke) besluitvorming te beïnvloeden*" (BVPA, 2007). Maar hoe men dan precies te werk gaat, daar zijn de meningen over verdeeld. Een onderzoek van De Lange (2000) naar het profiel van de Nederlandse Public Affairs professionals maakt duidelijk dat de Public Affairs beoefenaren in geen zin hun werk hetzelfde omschrijven. Een derde van de groep geeft aan dat belangenbehartiging en het beïnvloeden van overheidsbeleid en wetgeving het meeste overeen komt met het werk dat ze doen. De rest van de respondenten is verdeeld over opties als 'communiceren van het beleid van de organisatie', 'reageren op de veranderingen en bedreigingen die ontstaan door politieke en sociale veranderingen', 'lobbyen en informele beïnvloeding' en 'het monitoren en analyseren van politieke en sociale ontwikkelingen' (De Lange, 2000, p. 22).

Deze vloeibaarheid en diversiteit van het beroep en de handelingen die daarmee gepaard gaan kunnen daarom worden gezien als een kenmerkend element van het lobby vakgebied.

Onbekend maakt onbemind

Gezamenlijk met de discussie over de professionaliteit van lobbyisten is er ook discussie of lobby een negatieve dan wel positieve praktijk is. De beschreven lobbyontwikkelingen maken duidelijk dat lobby door Amerikaanse lobbyschandalen in de vorige eeuw, maar ook door de huidige angst voor belangenverstremgeling in de politiek een negatieve lading draagt bij het grote publiek. Met

name in Europa en ook in Nederland overheerst die negatieve blik op lobbyen het meest. Waar in Amerika lobbyisten wel openlijk uitspreken dat ze lobbyist zijn, wordt het woord in Europa vanwege die negatieve connotatie toch vaak vermeden en spreekt men liever over het minder negatieve begrip Public Affairs of Public Relations. Dit geldt ook voor Nederland. Zoals Van Venetië en Luikenaar dat helder verwoorden in *Het Grote Lobbyboek* (2006). Lobbyen in Nederland is volgens de gewone burger 'not-done' en men is regelmatig verbaasd wanneer blijkt dat lobby ook in Nederland plaatsvindt (Van Venetië & Luikenaar, 2006, p. 15). Die onwetendheid over lobbyen lijkt het negatieve beeld in stand te houden.

Politiek relevante bezigheid

Ondanks de negatieve connotatie is lobbyen over de wereld uitgegroeid tot een enorme en bloeiende industrie, waar veel hoogopgeleide, vaardige, persoonlijke en overtuigende individuen werken. Alle grote organisaties hebben professionele lobbyisten in dienst en ook steeds meer kleine ondernemingen gaan lobby beleid voeren (McGrath, 2006). Ook in Nederland wordt lobby onder professionals, maar ook door ambtenaren, politici en wetenschappers bestempeld als een relevante bezigheid (Van Mierlo et al., 1995; Van Schendelen & Pauw, 1998; Kok & Van der Maas, 2002; FleishmanHillard, 2013). Nederlandse politici en ambtenaren geven zelfs aan dat een bijdrage van lobbyisten vaak als zeer nuttig wordt ervaren en helpt bij een efficiëntere werkuitvoering. Het negatieve imago dat de burger heeft van lobby geldt dus niet zo zeer voor politici en ambtenaren (Van Schendelen & Pauw, 1998, p. 301-311).

Groei in kwantiteit en kwaliteit

Anno 2014 spreken verschillende lobbyisten en PA professionals zich positief uit over de toekomst van het lobby vak in Nederland (Van den Toorn, 2013). Een toename in kwantiteit en kwaliteit is te zien ten aanzien van het vak en haar beroepsbeoefenaren in de wereld en in Nederland.

De toename van lobbyisten is allereerst te zien in het toenemende ledenaantal van de BVPA. In 2013 telt de BVPA 586 leden. Dat is een toename met de dertig leden waar de BVPA mee startte in 2002¹. Daarnaast is naar schatting het aantal mensen dat actief is in lobby en PA ongeveer tweeduizend. Dat is in geen zin te vergelijken met het aantal actieve lobbyisten in Brussel en Washington, die naar schatting 15.000 (Brussel) en 100.000 (Washington) lobbyisten tellen (OECD, 2014 ; Fang, 2014). Maar voor Nederlandse begrippen is tweeduizend lobbyisten relatief veel (Van den Toorn, 2013).

De kwaliteit van het vak neemt ook toe. Dat blijkt uit een onderzoek van het internationale PA en communicatiebureau FleishmanHillard (2013) over de stand van het PA vak in Nederland. Het bureau constateert uit een rondgang langs verschillende lobbyisten en PA professionals dat lobby en PA in alle lagen van de samenleving wordt gebezigd, zowel in het bedrijfsleven, als bij overheidsorganisaties zoals gemeentes en provincies, goede doelen organisaties, of maatschappelijke platforms. Daarnaast wordt het vakgebied steeds breder getrokken. Enkel en alleen lobbyen is niet afdoende. Niet alleen wordt gesproken met politici, ook ambtenaren, stakeholders en andere maatschappelijke partijen zijn van belang. Veel voorbereidend werk en veldwerk wordt getroffen en men is naast lobby ook steeds meer gaan denken over communicatie en strategie. Een belangrijke ontwikkeling hierbij is dat kennissen steeds minder een rol zijn gaan spelen, maar dat het steeds meer gaat om de feitelijke kennis die een lobbyist of PA professional bezit (FleishmanHillard, 2013). Ook moet hier worden vermeld dat heden ten dage de mogelijkheden om te lobbyen groot zijn door ontwikkelingen als de opkomst van internet en de daar aan verbonden opkomst van sociale media als Twitter, LinkedIn en Facebook. Ook dat zien de lobbyisten als een positieve en nuttige ontwikkelingen en een bijdrage voor de kwaliteit van het vak (FleishmanHillard, 2013; Halma, 2013).

Toenemende roep om transparantie

Als laatste moet hier de discussie over lobby als transparante of niet transparante bezigheid worden genoemd. Van Schendelen (1990; 1998) omschrijft specifiek dat lobbyen een informele

¹ Informatie verkregen uit een email van de voorzitter van de BVPA, januari 2014.

poging is om formele gezagsdragers te beïnvloeden. Daarmee bedoelt hij dat lobbyen plaatsvindt op plekken met een informeel karakter, zoals de wandelgang of koffiekamer. Met andere woorden, de plekken die niet zichtbaar zijn voor het grote publiek of de volksvertegenwoordiger. Omdat de lobbyist zelf geen onderdeel uitmaakt van het formele proces, is hij genoodzaakt gebruik te maken van deze niet-formele aangelegenheden (Van Schendelen, 1990, p. 12). Dit informele karakter staat echter ter discussie. Allereerst omdat lobby langzaam is getransformeerd tot Public Affairs, waarbij de mogelijkheden om te beïnvloeden veel uiteenloper zijn geworden en ook niet altijd informeel hoeven te geschieden (BVPA, 2007; Van Schendelen, 2011). Bovendien lijkt informaliteit, beslotenheid en daarmee intransparantie van lobby niet meer mogelijk, doordat internet en verdere digitalisering zorgen dat lobby activiteiten altijd boven het water oppervlak verschijnen. En daarnaast verdere lobbyhervormingen op overheidsniveau ook vereisen dat lobby op een transparante, zichtbare en minder besloten manier gebeurt. Net als bij de discussie over professionaliteit is op dit moment onduidelijk hoever dit proces van transparant worden al is gevorderd. De vraag heerst of het slechts om een ambitie gaat die lobby beroepsverenigingen en overheden uitspreken of dat het lobby vakgebied en in het specifiek het lobbyen daadwerkelijk transparanter zijn geworden. Duidelijk is wel dat in ieder geval een toenemende vraag naar transparantie van lobby te zien is.

2.5.2 Concluderend 'raamwerk' van lobby

Ondanks de duidelijke complexiteit zal hier een concluderend raamwerk worden gegeven van hoe er binnen dit onderzoek naar lobby zal worden gekeken.

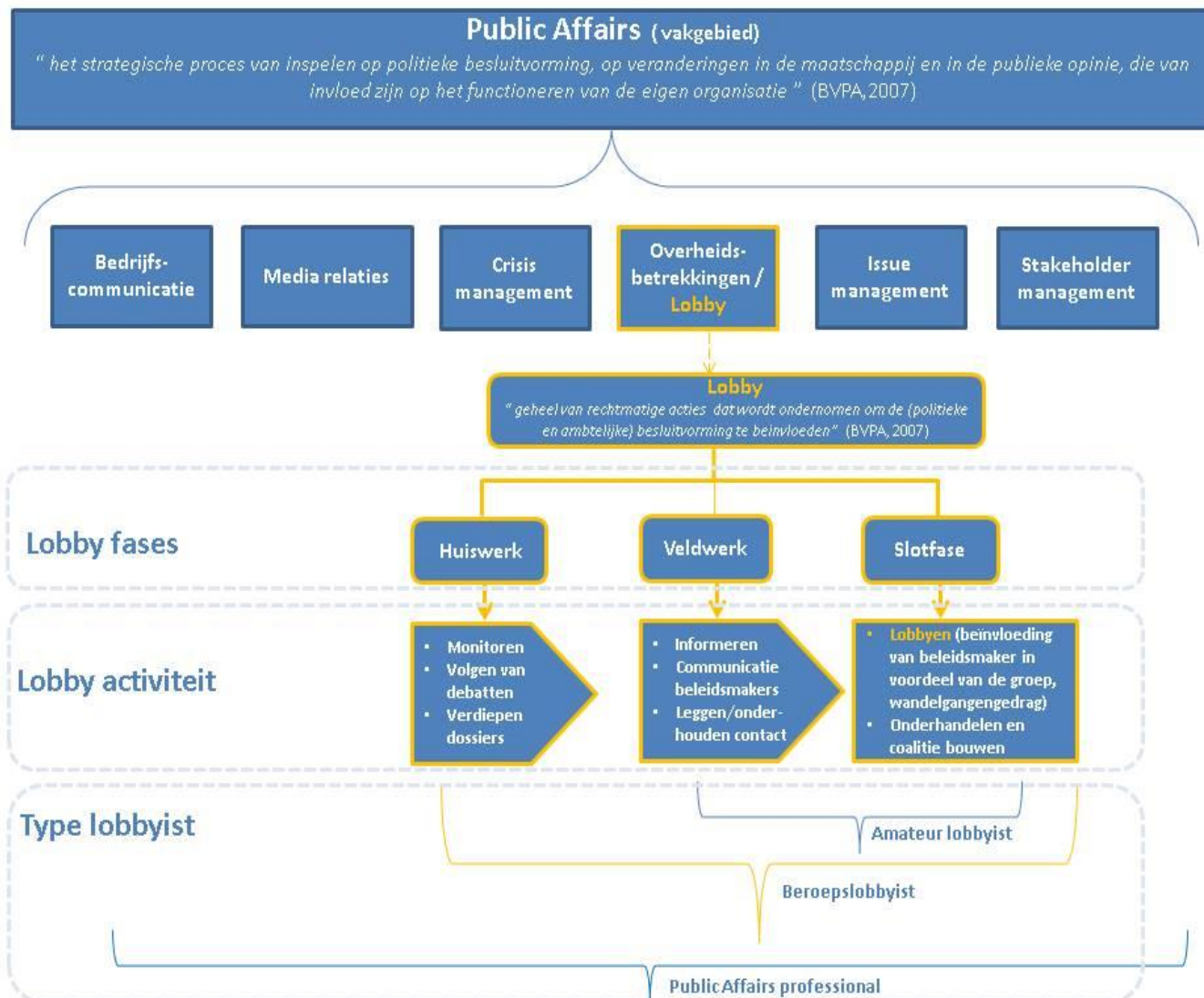
Het zelfstandig naamwoord 'lobby' is in de huidige tijd in de wereld voor organisaties of belangengroepen één onderdeel van het beroep Public Affairs geworden, in de literatuur ook wel omschreven als het onderdeel van Public Affairs dat zich bezig houdt met 'government relations/lobbying' (Harris & Moss, 2001; McGrath, 2002). Hierbij is het zelfstandig naamwoord 'lobby' internationaal gezien het overkoepelende en meest bekende en gebruikte woord voor alle activiteiten die worden ondernomen als het gaat om government relations. Kort gezegd alle handelingen (huiswerk, veldwerk en slotfase) die worden ingezet om het politieke en ambtelijke domein te *beïnvloeden*. Dan bestaat er nog het werkwoord 'lobbyen' dat in tegenstelling tot het zelfstandig naamwoord specifiek staat voor die laatste handeling, de slotfase van het beïnvloedingsproces, het wandelganggedrag, ook wel het 'informeel pogen (andere) formele gezagsdragers te beïnvloeden' (Van Schendelen, 1998, p. 12). Heel specifiek beslaat lobby alle activiteiten ingezet om uiteindelijk te kunnen beïnvloeden, inclusief het lobbyen in de slotfase.

Gezien de duidelijke complexiteit van de begrippen, is het logisch te constateren dat lobby en Public Affairs geregeld met elkaar worden verward. Dit komt allereerst door culturele verschillen in de wereld. Zoals in de voorgaande paragrafen al duidelijk wordt kijkt men in Amerika enigszins anders naar lobby dan in Europa. In Amerika zijn er twee beroepsgroepen, de lobbyisten en de Public Affairs professionals. In de internationale literatuur staat beschreven dat Public Affairs naast het aspect 'government relations/lobbying' ook gaat om 'media relations', 'issue management', 'employee communications' en 'trade association oversight', 'stakeholders relations' en 'community relations' (McGrath, 2002). Veel Nederlandse PA professionals houden zich echter alleen bezig met het 'lobby' deel van PA, 'government relations/lobbying' en 'stakeholders relations' en 'community relations' (Van Schendelen, 2011). Vanuit internationaal oogpunt bekeken zouden de Nederlandse professionals dus simpelweg alleen aan lobby doen. In Nederland is men dit kleine deel daarentegen Public Affairs gaan noemen. Met andere woorden, in de Nederlandse cultuur is er nog geen duidelijk verschil tussen beroepslobbyisten en Public Affairs professionals. Dit verklaart deels de verwarring. Ten tweede worden PA en lobby vaak met elkaar verward omdat een PA professional een lobbyist kan zijn. Lobbyen is immers één van de vele strategieën die een PA professional kan inzetten om in te spelen op de politieke en maatschappelijke veranderingen en omgeving van zijn organisatie. Maar een lobbyist die puur alleen lobbyt, is geen PA professional.

Aangezien in Nederland de variëteit aan type lobbyisten groot is (er zijn zowel lobbyisten die enkel en alleen aan lobby doen voor hun beroep als dat er ook lobbyisten zijn die aan het bredere Public

Affairs doen voor hun beroep) zal voor het gemak en begrip de meest bekende term worden gebruikt, namelijk lobbyist. Daarbij gaat het om de lobbyististen die op een professioneel niveau zich met lobby bezighouden. Dit kunnen dus zowel Public Affairs professionals zijn, als beroepslobbyisten. Amateur lobbyististen worden buiten beschouwing gelaten. Ook zullen alle handelingen die de politieke en ambtelijke besluitvorming beïnvloeden als lobby worden bestempeld (zowel huiswerk, veldwerk als de slotfase in het lobbyproces). Lobby is daarmee het hoofdthema van analyse in dit onderzoek. Public Affairs zal alleen worden gebruikt wanneer het gaat over het overkoepelend vakgebied waar lobby een onderdeel van is. In onderstaande figuur staat alles nogmaals helder uiteengezet. Dit onderzoek zal met name het oranje deel in de figuur onderzoeken en uitlichten.

Figuur 2.4: Concluderend raamwerk Public Affairs en Lobby

3. Transparantie

3.1. Inleiding

In *hoofdstuk 2* wordt duidelijk dat het lobby vakgebied wereldwijd en in Nederland in ontwikkeling is. Dit is een ontwikkeling die al enkele eeuwen gaande is. Lobby is langzaam een fulltime bezigheid geworden, uitgevoerd door professionals. Echter, een relatief nieuwe ontwikkeling die op lobby vakgebied plaatsvindt, is de roep om transparantie van lobby en transparant handelen van lobbyisten. Transparantie van lobby is een relevant issue geworden. Daarmee is alleen nog niet duidelijk wat met transparantie wordt bedoeld.

Dit eerste theoretische hoofdstuk zal volledig in het teken staan om transparantie van het openbaar bestuur als theoretisch concept te duiden en te begrijpen. Eerst zal aandacht worden besteed aan de opkomst van transparantie binnen het openbaar bestuur. Vervolgens zal aandacht worden besteed aan de betekenissen van transparantie en zal daarna nader worden ingegaan op de verschillende verschijningsvormen van transparantie. Als laatste zal gesproken worden over de schaduwzijde en effecten van transparantie in het openbaar bestuur.

3.2. De opkomst van transparantie

Transparantie is een populair begrip in de Nederlandse samenleving. Waar in 1995 slechts sporadisch over transparantie wordt gesproken, neemt het woord nu een prominente plek in in het politiek-bestuurlijke discours in Nederland (Scholtes, 2012). En dat geldt niet alleen voor Nederland, maar wereldwijd heeft transparantie sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw als begrip aan relevantie gewonnen voor zowel het bedrijfsleven als het openbaar bestuur (Hood, 2006). Er zijn verschillende ontwikkelingen te noemen die de vraag naar transparantie hebben vergroot. Veel van deze ontwikkelingen staan niet los op zichzelf maar kunnen aan elkaar worden gelinkt. In dit deel zullen de belangrijkste ontwikkelingen, aan de hand van verschillende wetenschappelijke publicaties over transparantie, op een rijtje worden gezet.

3.2.1 Directe aanjagers

New Public Management doctrine

Een belangrijke aanjager voor transparantie is de opkomst van New Public Management bij de overheid (Reichards, 1998; Grimmeliikhuijsen, 2012). De oliecrisis en economische recessie in de jaren zeventig maken veel westerse regeringen duidelijk dat er zuiniger moet worden gewerkt. Dat leidt in de jaren tachtig tot een enorme nadruk op effectieve en zuinige manieren van organiseren en managen binnen de publieke sector. De publieke sector hervormingen en nieuwe manieren van managen die vanaf die tijd worden ingevoerd staan bekend als 'New Public Management' (NPM) (Noordegraaf, 2004, p. 85). Bij NPM worden bedrijfsindicatoren uit het bedrijfsleven gebruikt om de publieke sector in te richten en te analyseren. Management wordt gestuurd op resultaten en prestaties. En deze resultaten kunnen worden gemeten aan de hand van vooraf opgestelde standaarden en maatstaven (Rhodes, 1996).

Het is met name de focus op prestaties en efficiëntie binnen New Public Management die de vraag naar transparantie van publieke organisaties heeft vergroot (Reichards, 1998; De Bruijn, 2007). Aan de ene kant is transparantie namelijk een noodzakelijke voorwaarde om interne processen in de publieke sector meetbaar te maken. Aan de andere kant leiden prestatie en output structuren als vanzelf tot meer transparantie, legitimiteit en verantwoording van de overheid (De Bruijn, 2007). Volgens Reichards (1998) is transparantie van de publieke sector daarom zelfs één van de voornaamste doelen bij de hervormingen door NPM. Grimmeliikhuijsen (2012) spreekt hier van de overgang van een passieve openheid naar een actieve openheid (Grimmeliikhuijsen, 2012, p. 48). De overheid geeft niet alleen langer openheid van zaken als er om wordt gevraagd, maar doet dit uit zichzelf.

3.2.2 Indirecte aanjagers

Naast een directe aanjager zoals de hierboven genoemde overheidshervormingen door NPM zijn er ook ontwikkelingen te noemen die van buiten de overheid de vraag naar transparantie aanjagen.

Informatisering en technologische ontwikkelingen

Scholtes (2012) noemt als eerste de *informatisering* van de maatschappij. Informatie en kennis zijn niet langer alleen beschikbaar voor de elite, maar zijn beschikbaar geworden voor iedereen. Informatie is geen schaars goed meer en volgens Scholtes (2012) een productiefactor geworden in onze maatschappij. In een dergelijke maatschappij staan issues als het recht op communicatie en toegang tot informatie steeds meer centraal. Transparantie maakt de toegang tot die informatie mogelijk en is daarom zeer gewild (Scholtes, 2012, p. 61)

Het feit dat informatie een productiefactor is geworden in de wereld kan worden gewijd aan het feit dat allerlei *technologische ontwikkelingen*, waaronder ICT, de toegang tot informatie steeds makkelijker hebben gemaakt (Noordegraaf & Geuijen, 2011; Scholtes, 2012). En naast ICT hebben er nog veel meer technologische ontwikkelingen plaats gevonden die informatie toegankelijker hebben gemaakt. Een goed voorbeeld is hier de mobiele telefoon met camera en opnameapparatuur waar iedereen tegenwoordig over beschikt. Door een zodanig nieuw technologisch snufje zijn fysiek verborgen zaken zichtbaar te maken en te delen met iedereen (Scholtes, 2012, p. 61). Technologie heeft er daarom volgens Grimmelikhuijsen (2012, p. 50) voor gezorgd dat een verschuiving van directe naar indirecte transparantie heeft plaatsgevonden. Burgers kunnen nu ook van een afstand inzicht krijgen in allerhande processen. *Technologische ontwikkelingen* kunnen daarom als een tweede impuls worden gezien voor toegenomen transparantie.

Internationalisering en globalisering

Ook *internationalisering en globalisering* maken de roep om transparantie groter (Scholtes, 2012, p. 61). Door globalisering, waarbij handel op mondiale schaal wordt gedreven, worden economieën in de wereld steeds afhankelijk van elkaar. Die afhankelijkheden leiden er toe dat burgers beter willen weten wat er speelt in de wereld. Bovendien verwachten niet alleen de burgers, maar ook grote internationale spelers, zoals de OESO of de EU dat hun lidstaten inzichtelijk maken wat zich intern afspeelt en daarover verantwoording afleggen (Scholtes, 2012, p. 63).

Incidenten

Naast deze internationale ontwikkelingen spelen er ook een aantal nationale ontwikkelingen die de roep om transparantie van het openbaar bestuur versterken. Scholtes (2012) legt hier het accent op *incidenten*. Hoewel de toename van het aantal incidenten afzonderlijk wel is terug te voeren op technologische ontwikkelingen, internationalisering en informatisering ruimt ze hier een apart stuk voor in. Volgens Scholtes (2012) zijn incidenten, zoals de vuurwerkramp in Enschede of de Bouwfraude, op zichzelf staande aanjagers van veel maatschappelijke onrust. De angst ontstaat dat niet alles tot in detail wordt gekend of onder controle is. Daarmee vergroot ieder afzonderlijk incident de roep om alles beheersbaar te maken en risico's te voorkomen. Transparantie wordt vaak gezien als een oplossing voor de maatschappelijke onrust die door de incidenten is ontstaan (Scholtes, 2012, p.63).

Dalend maatschappelijk en publiek vertrouwen

Als laatste speelt ook een *dalend maatschappelijk vertrouwen* een grote rol in de roep om meer transparantie (Bovens, 2003; Scholtes, 2012; Broeders et al., 2013). Door de snelle technologische ontwikkelingen en vergaande internationalisering is er veel onrust in de maatschappij. Incidenten versterken die onrust en de overheid wordt neergezet als boosdoener. Kortom de overheid lijkt door deze ontwikkelingen haar legitimiteit te verliezen en ze wordt over alles ter verantwoording geroepen door de burger. Ook dit afnemende vertrouwen zorgt voor een toenemende roep om een transparante publieke sector die uitlegt wat ze doet en inzicht geeft in haar processen (Broeders et al., 2003, p.44). *Horizontalisering van maatschappelijke verhoudingen* speelt hier volgens Bovens (2003) een belangrijke rol in. De overheid is namelijk niet meer de enige actor op het politieke speelveld. Heel veel andere actoren zoals

belangenorganisaties, mediamagnaten, onderzoekers en verzekeringsmaatschappijen bepalen het publieke domein en hebben invloed op het leven van de burger. Aangezien al deze actoren een onderdeel zijn geworden van het openbaar bestuur, zullen zij zich net als de overheid op maatschappelijk vlak dienen te verantwoorden. Met andere woorden door de horizontalisering van verhoudingen wordt transparantie niet alleen voor de overheid, maar veel heel veel andere organisaties die het publieke domein bepalen een vereiste (Bovens, 2003, p. 125). En dit afnemende vertrouwen geldt niet alleen voor publieke organisaties, maar ook voor de professionals die in deze organisaties werkzaam zijn (Tonkens, 2008, p. 5). Burgers geloven niet meer vanzelfsprekend in het nut van het werk van professionals, maar willen bewijzen zien. Dit krijgt eveneens vorm in de vraag naar meer transparantie en openbaarheid.

Al met al zijn er een heleboel ontwikkelingen te noemen die een bijdrage leveren in de roep om transparantie. Daarbij valt op dat transparantie in de maatschappij met name als een positieve zaak wordt gezien. Het zou immers de legitimiteit van de overheid versterken, het dalend vertrouwen in professionals tegengaan of overheidsprocessen inzichtelijker maken. En zo worden er nog veel meer heilzame en positieve werkingen aan transparantie toegedicht die de populariteit van het begrip groot maken. Transparantie lijkt een multivitamine voor tal van problemen van de overheid (Scholtes, 2012). Of, zoals Hood (2006) dat zegt, het is een wondermiddel voor 'good governance'.

Het moge in ieder geval duidelijk zijn dat transparantie niet slechts een modewoord is in onze maatschappij, maar een vaste plek in het politiek-bestuurlijk discours heeft gekregen. Florini (1999) stelt het heel helder: "*The world is embracing new standards of conduct, enforced not only by surveillance and coercion but by willful disclosure: regulation by revelation*" (Florini, 1999, p. 2).

3.3. Betekenissen, definities en functies

Nu duidelijk is geworden welke ontwikkelingen de opkomst van transparantie in de wereld en in het politiek-wetenschappelijk discours hebben veroorzaakt, is het van belang de betekenis van transparantie verder toe te lichten. Transparantie is afgeleid van het Latijnse werkwoord '*transparere*' en betekent letterlijk vertaald '*doorschijnen*' (Scholtes, 2012, p. 13). Hoewel transparantie binnen het openbaar bestuur zeker ook kan worden gerelateerd aan doorzichtigheid is de betekenis wel een stuk complexer. Heald (2006) legt uit dat "*the multiple directions and varieties of transparency and the mediating effects of habitat hinder defining and constructing indexes of transparency*" (p. 41). Ook Scholtes (2012) laat zich uit over het feit dat de complexiteit van het begrip heeft geleid tot een gebrek aan eenduidige beschrijvingen van transparantie in het politiek-bestuurlijk discours (p. 50). Vaak wordt slechts op een metaforische manier over transparantie gesproken. Een bekende metafoor is de uitspraak van Davis (1998). Transparantie is "*lifting the veil secrecy*" (Davis, 1998). Maar deze uitspraak vergroot verder niet het algehele begrip over transparantie.

3.3.1 Betekenis van transparantie in de wetenschap

Het afgelopen decennium hebben verschillende academici geprobeerd meer helderheid te verschaffen over dit ingewikkelde begrip. Zo publiceren Hood & Heald in 2006 *Transparency: The Key to Better Governance?*, een bundel met verschillende wetenschappelijke artikelen waarbij ieder artikel een ander licht op het begrip transparantie laat schijnen en waar ook het begrip verder wordt verhelderd. Zo omschrijft Birkinshaw (2006), één van de deelnemende auteurs in de bundel, transparantie als: "*Transparency is the conduct of public affairs in the open or otherwise subject to public scrutiny*" (Birkinshaw, 2006, p. 189). Letterlijk geïnterpreteerd houdt dit in dat transparantie gaat om de behandeling of uitoefening van publieke zaken in het openbaar of anderszins hebben van publiekelijke controle over dit soort publieke zaken. Birkinshaw linkt transparantie aan openbaarheid. Meijer, Grimmelhuijsen & Brandsma (2008) leggen echter het accent op informatie in plaats van openbaarheid. Transparantie is "*de mogelijkheid om informatie te krijgen*

over gedrag, besluitvorming, beleid en prestaties van bestuurders, politici, ambtenaren en publieke organisaties" (Meijer & Grimmelikhuijsen, 2008, p.207). Zij maken in tegenstelling tot Birkinshaw helder welke actoren tot de publieke zaak behoren. En zij maken ook duidelijk dat transparantie niet altijd hoeft te worden benut. Grimmelikhuijsen's (2012) eigen definitie legt de nadruk meer op wat externe actoren kunnen met de beschikbaar gestelde informatie, zijn definitie luidt dan ook als volgt: "Transparency is the availability of information about an organisation or actor allowing external actors to monitor the internal workings or performance of that organisation" (Grimmelikhuijsen, 2012, p. 55). Door transparantie krijgen externe actoren dus inzicht in de interne processen van een organisatie. Grimmelikhuijsen beschouwt transparantie als een middel om toezicht mogelijk te maken. Als laatste moet hier ook de definitie van Florini (2007) worden genoemd. Zij omschrijft transparantie als: "The degree to which information is available to outsiders that enables them to have informed voice in decisions and/or to access the decisions made by outsiders" (Florini, 2007, p. 5). In tegenstelling tot Grimmelikhuijsen omschrijft Florini dat transparantie niet alleen in staat stelt om toezicht te houden, maar het maakt ook participatie voor buitenstaanders mogelijk. En bovenal, zij spreekt over 'de mate' waarin informatie beschikbaar is. Daarmee maakt ze duidelijk dat transparantie gradaties kent van weinig tot veel beschikbare informatie. In paragraaf 3.4. zal verder in worden gegaan op deze verschillende gradaties.

Hoewel iedere auteur dus een ander element benadrukt bij het definiëren van transparantie, komen de academici wel overeen in het feit dat transparantie gaat om de toegankelijkheid en kenbaarheid van overheidsinformatie of informatie van andere publieke actoren. De auteurs zien transparantie vanuit een instrumentele waarde, transparantie is een instrument om een ander politiek doel te bereiken. In het geval van de academici; een instrument om toezicht te houden over publieke aangelegenheden. Toch bestaan er ook andere manieren om het begrip transparantie uit te leggen.

3.3.2 Betekenis van transparantie in de praktijk

In tegenstelling tot bovenstaande auteurs bepaalt Scholtes (2012) niet vooraf welke definitie van transparantie zij zal hanteren. Zij veronderstelt dat er op heel veel verschillende manieren over transparantie wordt gesproken in het politiek-bestuurlijk discours. In haar proefschrift *Transparantie, icoon van een dolende overheid* stelt zij zich zelf als doel om die verschillende betekenissen te achterhalen. Aan de hand van een analyse van meer dan 5000 kamerstukken concludeert Scholtes (2012) dat er maar liefst zeven verschillende vertellingen van transparantie worden gebruikt in Nederlandse politiek-bestuurlijke discours (Scholtes, 2012).

Zo destilleert ze twee vertellingen, die transparantie beschouwen als een eigenschap waaraan weer andere eigenschappen zijn verbonden.

De eerste vertelling 'hart van de democratie' ziet transparantie als een democratische waarde en eigenschap van de overheid. Eigenschappen die aan deze democratische waarde worden verbonden zijn:

1. Kenbaarheid: informatie over de overheid is beschikbaar, openbaar en begrijpelijk;
2. Ontvankelijkheid: de overheid staat open voor signalen uit de samenleving;
3. Betrouwbaarheid (Scholtes, 2012, p. 96-113).

De tweede vertelling 'open kaart' ziet transparantie als een houding of attitude van de overheidsdienaren, of andere actoren die op het publieke veld actief zijn. De eigenschappen die in deze vertelling aan transparantie worden verbonden zijn:

1. Misstanden aan het licht durven brengen;
2. Belangenverstremgeling voorkomen;
3. Zorgvuldig handelen;
4. Openheid van zaken geven;
5. Integer handelen (Scholtes, 2012, p. 162-175).

De andere vijf vertellingen gaan over de betekenis die aan transparantie wordt gegeven als het als instrument wordt ingezet om een politiek doel te bereiken. Kort samengevat zijn dat de vertellingen:

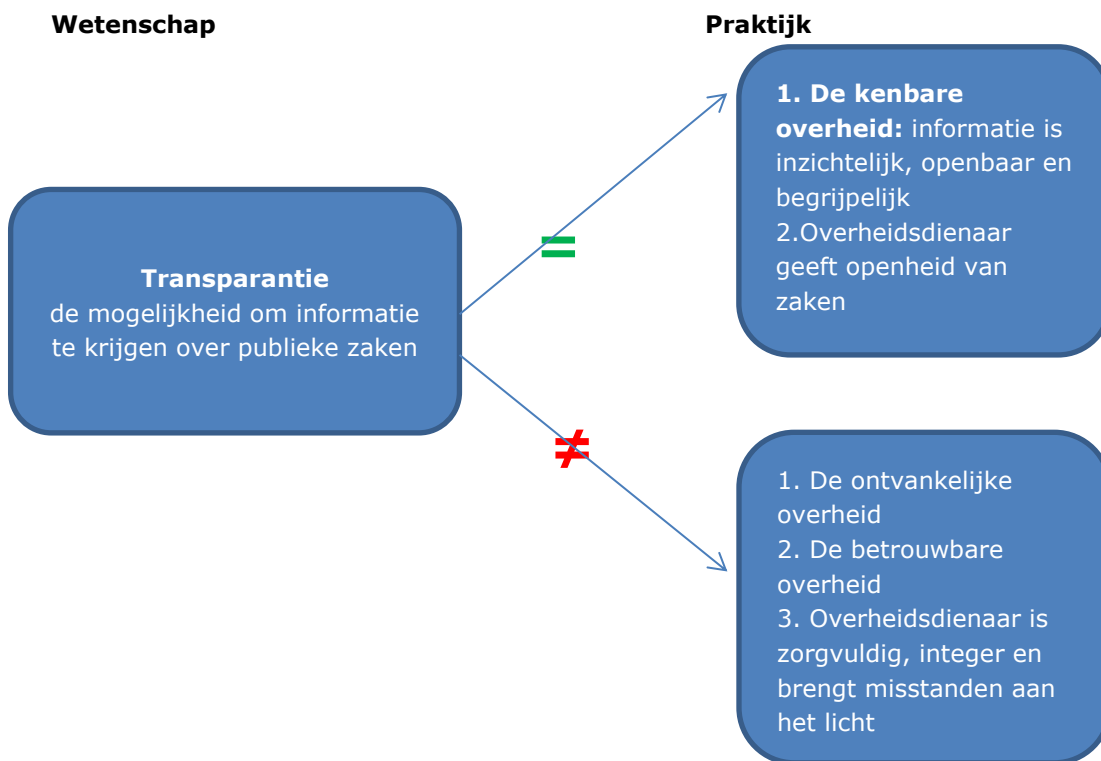
1. *Empowerment*: transparantie dient om burgers te beschermen en toe te rusten op ontwikkelingen, veranderingen of verkeerde praktijken op de markt (Scholtes, 2012, p. 114-126).
2. *Alles onder controle*: transparantie dient om regels en wetten te beheersen en te controleren op naleving, het dient ook ter geruststelling dat alles in orde is en deugd en het dient om op afstand geplaatste instanties verantwoording te laten afleggen en daarmee controle te behouden over de instanties (Scholtes, 2012, p. 127-142).
3. *Het (ere) schavot*: transparantie dient om prestaties en gedrag te openbaren van organisaties of partijen door toezichthouders, waaronder shaming en blaming, naming en faming of een complete lijst geven van prestaties in een bepaalde sector (Scholtes, 2012, p. 143-151).
4. *Werk aan de markt*: transparantie dient om gelijke kansen of gelijke uitgangspunten op de markt te creëren, zodat fouten op de markt worden gecorrigeerd of zodat goed functionerende markten kunnen floreren (Scholtes, 2012, p. 152-161).
5. *Tomtom*: transparantie dient om informatie makkelijker te vinden en overzichtelijker te maken, de herkomst van informatie te bepalen en te verhelderen wie verantwoordelijk is (Scholtes, 2012, p. 176-187).

3.3.3 Wetenschap in verhouding tot praktijk: eerste begripsbepaling

De zeven vertellingen van Scholtes (2012) maken duidelijk hoe complex het begrip transparantie in elkaar steekt. In de praktijk blijken er veel meer betekenissen te worden gegeven aan transparantie, dan de eerder aangehaalde wetenschappelijke definities doen laten lijken. In dit deel zal uiteen worden gezet hoe de betekenissen uit de praktijk gelinkt kunnen worden aan de betekenissen in de wetenschap.

In de definities van Meijer et al. (2009), Birkinshaw (2006) of Florini (2007) staat transparantie voor de toegang tot overheidsinformatie, of de behandeling van publieke zaken in het openbaar. De betekenis van transparantie in de vertelling 'het hart van de democratie' klopt deels met de definities van de academici. Het slaat namelijk op de eigenschap kenbaarheid, die Scholtes (2012) omschrijft als "*informatie over de overheid is inzichtelijk, openbaar en begrijpelijk*". Het zegt echter niets over de eigenschappen ontvankelijkheid en betrouwbaarheid die Scholtes (2012) in deze definitie ook destilleert. De overheid of andere publieke instanties kunnen hun interne processen openbaren en inzichtelijk maken zonder dat ze zelf ook ontvankelijk zijn voor geluiden uit de samenleving of zonder dat ze betrouwbaar zijn. Dit zelfde geldt voor de betekenis van transparantie in de vertelling 'open kaart'. De overheid of andere publieke instanties kunnen informatie geven over het gedrag, het proces, prestaties en beleid van hun overheidsdienaren. Dit zegt echter niets over het feit of deze overheidsdienaren zorgvuldig en integer handelen of misstanden aan het licht brengen. De verwachting is wel dat doordat overheidsinformatie openbaar is, de overheid ook meer betrouwbaar en ontvankelijk wordt en haar dienaren integer en zorgvuldiger. Echter de betekenis die aan transparantie wordt gegeven in de praktijk is dus slechts deels gelijk met de betekenis die men in de wetenschap aan transparantie geeft.

Figuur 3.1. Wetenschappelijke betekenis in verhouding tot betekenis in de praktijk

De betekenis die in de praktijk wordt gegeven aan transparantie als instrument is ook van een andere orde dan de betekenissen die in de wetenschap aan transparantie worden gegeven. Birkinshaw (2006), Florini (2007) en Grimmelikhuijsen (2012) spreken in hun definities wel over toegang tot informatie zodat controle door buitenstaanders mogelijk is. Daarmee zien ze transparantie als controleinstrument. In de praktijk blijkt dat er nog veel meer betekenissen zijn, dan alleen transparantie als controleinstrument. In de praktijk blijkt het ook een instrument om te beschermen, om richting te geven of overzichtelijk te maken en om markten te stimuleren en gelijke kansen te creëren.

In dit onderzoek gaat het echter niet zo zeer om transparantie van de overheid, maar slechts over één onderdeel van het openbaar bestuur, namelijk de Nederlandse lobby. De definitie van transparantie zal dan ook toegespitst zijn op de Nederlandse lobby en luidt als volgt: *Transparantie is de mogelijkheid om informatie te krijgen over het gedrag, de besluitvorming, beleid en prestaties van de Nederlandse lobby. Deze informatie is inzichtelijk, begrijpelijk en openbaar.*

Er wordt hier bewust voor gekozen om in de definitie niet gelijk te spreken van één bepaald doel dat transparantie wil bereiken. De vertellingen van Scholtes maken immers duidelijk dat transparantie vele verschillende doelen kan dienen en in dit onderzoek is het juist zaak om te kijken welke doelen transparantie van lobby daadwerkelijk dient en wat het effect daarvan is.

De betekenis van transparantie als een open en integere houding, of een ontvankelijke en betrouwbare overheid zal dus niet leidend zijn in dit onderzoek.

3.4. Transparantie en haar verschillende verschijningsvormen

Uit de voorgaande paragrafen is al gebleken dat transparantie een complex begrip is. Dat heeft niet alleen te maken met het feit dat transparantie verschillende betekenissen kent, maar dit heeft

ook te maken met haar verschillende verschijningsvormen. In dit deel zullen de verschillende verschijningsvormen worden toegelicht.

3.4.1 Actor die transparant maakt

Transparantie is er niet zomaar. Zoals is te lezen in *paragraaf 3.2.* zijn er ontwikkelingen en actoren in het spel die daar aan bijdragen. Wanneer hier naar gekeken wordt zijn twee zaken te onderscheiden. Allereerst moet het onderscheid gemaakt worden tussen onbewuste en bewuste transparantie (Grimmelikhuijsen, 2012, p. 51). De bewuste transparantie is volgens Grimmelikhuijsen (2012) de transparantie die ontstaat doordat een organisatie bewust als doel heeft om informatie te openbaren. Transparantie is daarmee een doel dat de organisatie wil zien te bereiken. Bij bewuste transparantie zijn er volgens Meijer, Grimmelikhuijsen en Brandsma (2009) twee mogelijke manieren om transparantie te creëren. De actor kan zelf informatie openbaren en inzichtelijk maken. Dit kan echter ook gebeuren door een toezichthouder (Meijer et al., 2009, p. 207). Daarnaast kan worden gesproken van onbewuste transparantie. Deze transparantie wordt veroorzaakt door technologische ontwikkelingen. Openheid is een intrinsieke waarde van het internet, want data worden vergaard, samengebracht en opgeslagen op het internet. Daarmee wordt de wereld, zonder dat daar één specifieke organisatie, burger of journalist achter zit, uit zichzelf transparanter (Grimmelikhuijsen, 2012, p. 51).

Dan is er nog een tussenvorm te constateren, gedwongen of afgedwongen transparantie (Meijer, Curtin & Hillebrandt, 2012, p. 14). De technologische en digitale vooruitgang maakt het namelijk ook mogelijk om als burger informatie te openbaren over een bepaalde organisatie. Hierbij kan gedacht worden aan het plaatsen van berichten op twitter of andere sociale media, zonder dat de organisatie daar zelf controle over heeft. Een soortgelijk geval zijn journalisten. Ook zij kunnen door technologische vooruitgang heel makkelijk informatie de wereld in brengen, zonder dat de organisatie zelf daar bewust voor heeft gekozen. Er kan worden gedacht aan lekken of klokkenluiden.

In dit onderzoek zal het gaan over zowel de bewuste, afgedwongen als onbewuste transparantie. Want uiteindelijk gaat het in dit onderzoek om de algehele invloed van transparantie (de mogelijkheid om informatie te krijgen over lobby) op het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten. Zowel de onbewust, afgedwongen en bewust spelen hierbij een rol. Daarnaast zijn in het geval van transparantie van de Nederlandse lobby lobbyisten of lobbyende organisaties de actor die zelf transparant maken. De toezichthouder, de actor die over anderen openbaart, kan in het geval van de Nederlandse lobby de overheid zijn. Het kan ook de beroepsvereniging van lobbyisten zijn, de BVPA.

Figuur 3.2. Wie maakt transparant?

Wie maakt transparant?	
Bewust	Organisatie Toezichthouder
Gedwongen (bewust)	Pers
Onbewust	Burger Internet

3.4.2 Het object van transparantie

Florini (2007) benoemde in haar definitie van transparantie dat er een mate bestaat waarin het mogelijk is om informatie te krijgen. Dit heeft alles te maken met het feit dat er verschillende onderdelen transparant kunnen zijn, ook wel het object dat transparant gemaakt wordt. Allereerst kan informatie van de input transparant worden gemaakt (Heald, 2006; Meijer et al., 2009). Aangezien dit onderzoek gaat over de transparantie van lobby, wordt hier bedoeld informatie over de input van lobby. Hier kan worden gedacht aan het geld dat een organisatie steekt in haar lobby, het salaris dat wordt betaald aan de lobbyist, het motief van de organisatie

om te lobbyen, en ook wie er uiteindelijk lobbyt. Kortom de informatie die laat zien wat er allemaal voor nodig is om een lobbyproces te starten.

Ten tweede kan de output transparant worden gemaakt. Output gaat om het inzichtelijk maken van de prestaties of de resultaten van beleid (Heald, 2006; Meijer et al., 2009). In het geval van lobby kan dit bijvoorbeeld zijn het aantal lobbydossiers dat resulteerde in een positieve uitkomst voor de lobbyende organisatie en welke resultaten de lobbyende partij heeft behaald. Ook kan de outcome transparant worden gemaakt. Dit is lastiger meetbaar, aangezien dit gaat om het effect van het beleid in de maatschappij (Heald, 2006; Meijer et al., 2009). In het geval van lobby is er eigenlijk niet van outcome te spreken, aangezien bij lobby uiteindelijk de ambtenaar of politicus beslist wat hij met de aangedragen argumenten van een lobbyist doet. Daarom is het effect van een bepaald beleid, waarbij een lobbyist betrokken was, niet zo maar op het conto van de lobbyende partij toe te dichten. Als laatste kan de throughput transparant worden gemaakt. Dit gaat over het proces of ook wel de transparantie van operationele en beleidsmatige activiteiten (Meijer et al., 2009). In het geval van lobby gaat dit over het inzichtelijk maken van de handelingen die lobbyisten hebben ondernomen, waaronder het doen van huiswerk, veldwerk en het belobbyen van ambtenaren en politici in de slotfase van het lobbyproces. Heald (2006) ziet transparantie van input, output en outcome als events, een punt of moment dat in zekere mate meetbaar is. Transparantie van throughput ziet hij als het proces (Heald, 2006, p. 30).

Wanneer alle onderdelen, zowel input, output, outcome en throughput, inzichtelijk worden gemaakt kan worden gesproken van een volledige transparantie. In de werkelijkheid blijken vaak maar delen hiervan transparant te zijn en andere delen niet. Vandaar dat Florini (2007) spreekt van de mate waarin informatie beschikbaar is.

Figuur 3.3. Wat wordt transparant gemaakt?

Wat wordt transparant gemaakt (object/onderdeel)?		
Onderwerp	Events	Input Output Outcome
	Proces	Through put

3.4.3 De manier van transparant maken

Er kan op verschillende manieren transparant worden gemaakt. Allereerst is er het onderscheid tussen een *actieve* manier van informatie geven en een *passieve* manier van informatie geven. Op een actieve manier openbaar maken heeft betrekking op het feit dat de organisatie of actor uit zichzelf informatie vrij geeft. Bij passieve openbaarmaking geeft de desbetreffende organisatie alleen inzicht in haar interne processen op aanvraag.

Daarnaast kunnen verschillende media dienen als middel om transparant te maken. Allereerst, en dat is de oudste manier om transparant te maken, het op papier vrijgeven of openbaren van informatie. Later waren ook de massamedia, zoals kranten en televisie, media die konden worden gebruikt om informatie vrij te geven. En vrij recent is het nu ook mogelijk om via internet informatie openbaar te maken.

Tevens kan een onderscheid gemaakt worden in de manier waarop de vrijgegeven informatie wordt gepresenteerd. Is de informatie kwalitatief van aard of is de informatie kwantitatief van aard. En wordt de informatie eenvoudig weergegeven, of op een complete manier (Meijer et al., 2009, p. 208-209).

Figuur 3.4 Hoe wordt transparant gemaakt?

Hoe wordt transparant gemaakt?		
Manier van openbaar maken	Actief Passief	
Medium	Mondelinge media	Direct Via massamedia
	Papieren media	
	Internet	
Soort informatie	Kwantitatief Kwalitatief	
Presentatie van informatie	Eenvoudige weergave Volledige gegevens	

3.4.4 Het moment van transparant maken

Nu de manieren van transparant maken aan de orde zijn geweest is ook nog te spreken van het moment waarop transparant wordt gemaakt. Dit lijkt enigszins op het verhaal over input, output, outcome en throughput. Maar daar gaat het over het object ofwel het onderdeel dat transparant wordt gemaakt. Nu wordt gesproken van het moment in het gehele proces waarop men informatie openbaart. Dit heeft ook wel betrekking op het object, maar net op een andere manier. Scholtes (2012) spreekt van drie momenten. Allereerst noemt ze '*transparantie ex ante*'. Dit houdt in dat vooraf informatie bekend wordt gemaakt. Dit kunnen de criteria zijn voor een beleid of de regels die er zijn. Dit wordt gedaan om de voorspelbaarheid van handelingen te vergroten (Scholtes, 2012, p. 77). In het geval van lobby zou vooraf de lobbystrategie bekend kunnen worden gemaakt, of de motieven van een organisatie. Welke stappen wil een lobbyist gaan ondernemen om haar lobby doelen te bereiken en hoe gaat ze zich hierop voorbereiden. Het tweede moment wordt ook wel *transparantie ex tempore* genoemd. Het gaat over het openbaren van informatie op het moment dat de handelingen plaatsvinden. Een toezichthouder die bijvoorbeeld aan het einde van het gesprek meteen vertelt wat zijn oordeel is, kan worden gezien als *transparantie ex tempore* (Scholtes, 2012, p. 77). In het geval van lobby is dit lastiger, maar zou kunnen worden gerefereerd aan het geven van terugkoppeling aan de eigen organisatie op het moment dat de onderhandelingen binnen de lobby nog bezig zijn. Als laatste kan worden gesproken van *transparantie ex post*, of ook wel het openbaar maken aan anderen dan direct betrokkenen over de uitkomsten of verrichte prestaties (Scholtes, 2012, p. 77). In het geval van lobby kunnen achteraf de lobbyresultaten, zoals de uitkomsten in een onderhandelingsproces, inzichtelijk worden gemaakt.

Figuur 3.5 Wanneer wordt transparant gemaakt?

Wanneer wordt transparant gemaakt?	
Moment	Vooruitblik (ex ante)
	Real-time (ex tempore)
	Terugblik (ex post)

3.5. De invloed van transparantie

In de vorige paragrafen is de gehanteerde betekenis van transparantie toegelicht en zijn de verschillende verschijningsvormen besproken. In dit laatste deel van het hoofdstuk is het van belang te beschrijven welke waarde of functie transparantie kan hebben voor actoren die transparant maken. Met andere woorden het beoogde effect dat de actor met transparantie wil zien te bereiken. Hier gaat het dus met name om de functie van bewuste transparantie die ontstaat. Transparantie die onbewust of gedwongen ontstaat, dient namelijk geen duidelijke functie, maar kan wel een effect hebben op het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten. De invloed van onbewuste en gedwongen transparantie kan dus pas verhelderd worden in het resultaten deel.

In dit onderdeel kan daarentegen wel een voorspelling worden gedaan voor de invloed van bewuste transparantie op het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten.

De onderzoeken die tot dusverre zijn gedaan naar transparantie, hebben zich voornamelijk gericht op de functies en beoogde effecten van bewuste transparantie ingezet door de overheid zelf. Er is niet gekeken naar de functies die transparantie in kan nemen voor andere actoren dan de overheid. In dit deel zal dan ook eerst uiteen worden gezet welke waarde en functies transparantie van lobby voor de overheid als actor kan dienen. Vervolgens zal aan de hand van deze functies worden bekeken welke functies transparantie van lobby voor de lobbyende partijen of BVPA kan dienen. En wat de mogelijke effecten of invloed zouden kunnen zijn.

3.5.1 De waarde en functie van transparantie voor de overheid

Waarde van transparantie

In *paragraaf 3.3.* wordt al enigszins duidelijk dat transparantie zowel een eigenschap kan zijn, (betrouwbaarheid, kenbaarheid of integerheid) als dat het een instrument kan zijn om een ander politiek doel te bereiken. Transparantie kent dan ook twee waarden voor de overheid.

Transparantie is allereerst een *intrinsieke waarde* van de overheid zelf. Een democratie kan immers niet voort bestaan zonder transparantie van het openbaar bestuur (Grimmelikhuijsen, 2012; Scholtes, 2012). Ten tweede kent transparantie ook een *instrumentele* waarde. Vanuit dit oogpunt is transparantie meer een middel om andere politieke doelen te bereiken (Grimmelikhuijsen, 2012, p. 47).

Functies van transparantie

Nauw verbonden met de waarden van transparantie zijn de functies die transparantie dient in de maatschappij. Scholtes (2012) onderscheidt vijf functies:

1. Transparantie is een democratische waarde en doel op zichzelf;
2. Transparantie is een instrument ten dienste van besturing van op afstaand geplaatste publieke organisaties;
3. Transparantie is een instrument ten dienste van beheersing van bijvoorbeeld financiële uitgaven of organisatorische voorschriften;
4. Transparantie is een instrument voor het bevorderen van marktwerking zoals sturing van het gedrag van verschillende partijen in de markt en;
5. Transparantie is een attitude, waarbij met een open houding en heldere motieven de ander of andere informatie tegemoet getreden wordt (Scholtes, 2012, p. 75-76).

Deze functies van transparantie verhouden zich als volgt tot de twee genoemde waarden: transparantie als democratische waarde en als attitude kunnen als intrinsieke waarde worden gezien. Het zijn zowel eigenschappen/condities van transparantie als dat het een doel kan zijn om deze eigenschap (een transparante overheid) te bereiken. Transparantie als instrument voor besturing, beheersing en marktwerking kan als instrumentele waarde worden gezien.

Figuur 3.6 Waarden en functies van transparantie

Waarde van transparantie	Functie van transparantie
1. Intrinsiek	1. Democratische waarde 2. Attitude of houding
2. Instrumenteel	1. Instrument ten dienste van besturing 2. Instrument ten dienste van beheersing 3. Instrument ter bevordering van marktwerking

In dit onderzoek kan transparantie van de Nederlandse lobby dus een intrinsiek doel van de overheid dienen. Transparantie van lobby kan namelijk bijdragen aan de algehele democratische waarde en attitude van de Nederlandse overheid. Het kan ook een instrumentele waarde dienen.

Transparantie van lobby kan zowel een instrument zijn voor de overheid om de lobby sector te beheersen als om marktwerking te bevorderen. Door de lobby inbreng bijvoorbeeld transparant te maken, kan de overheid er voor zorgen dat er gelijke kansen worden gecreëerd voor kleine als grote lobby partijen. Dat bevordert de marktwerking. Omdat lobby geen onderdeel is van de overheid dient transparantie in dit geval niet als instrument om de lobby sector te besturen.

3.5.2 De functie van transparantie voor de lobby sector

Aan de hand van de functies van transparantie voor de overheid, kan ook een voorspelling worden gedaan voor de functie van transparantie voor de lobby beroepsvereniging en het werk van de Nederlandse lobbyist.

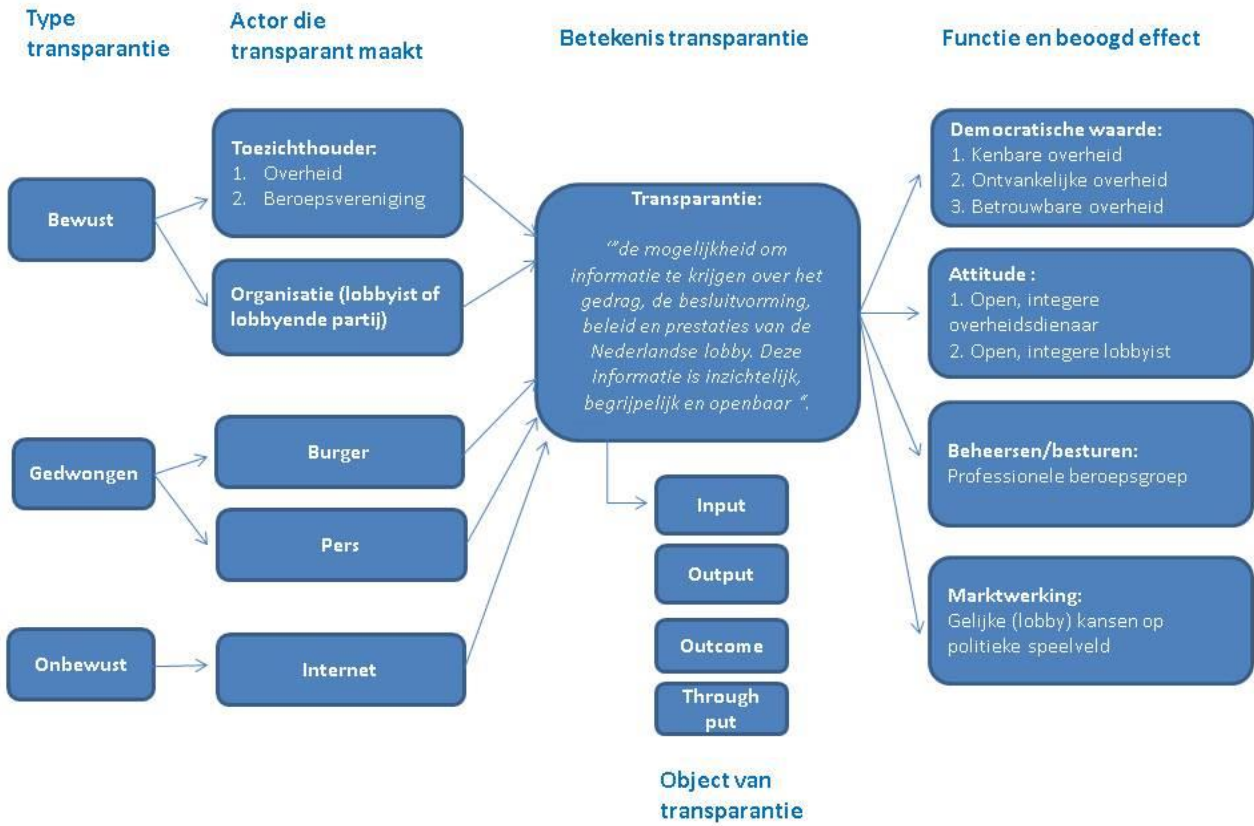
De Beroepsvereniging voor Public Affairs is eigenlijk een overheid in het klein. De overheid bestuurt haar burgers, de beroepsvereniging bestuurt haar leden. Net zoals dat transparantie een instrument voor de overheid kan zijn om te besturen, te beheersen of marktwerking te bevorderen kan transparantie dus ook dienen als een instrument voor de BVPA. In het geval van de BVPA zou transparantie met name kunnen dienen als instrument om haar leden te besturen en te beheersen. Aangezien de BVPA als doel heeft om de Nederlandse lobby te ontwikkelen en te professionaliseren, lijkt er ook nog een achterliggend doel te zijn. Transparantie zou niet alleen een instrument kunnen zijn om te besturen en te beheersen, maar ook om te professionaliseren als beroepsgroep. De verwachting van transparantie is immers dat het kan helpen aan het versterken van de legitimiteit en het vertrouwen. En het werken aan legitimiteit, vertrouwen en controle zijn dan weer onderdelen van een professionaliseringsproces. In *Hoofdstuk 4*, zal professionalisering als begrip verder worden uitgelegd.

Daarnaast zou transparantie voor de BVPA en de gehele lobbysector ook een intrinsieke functie kunnen dienen, namelijk het bevorderen van een open en integere attitude van haar leden.

3.5.3 Analysemodel van transparantie

Nu de functies en mogelijke effecten van transparantie de revue zijn gepasseerd, kan hieronder een concluderend analysemodel worden geboden voor transparantie zoals het in dit onderzoek zal worden gebruikt. Daarbij moet worden benadrukt dat de functies en beoogde effecten voorspellingen zijn. In het empirische deel van dit onderzoek zal worden gekeken wat de daadwerkelijke invloed van transparantie is op het werk en de professionalisering van lobbyisten.

Figuur 3.7 Analysemodel van transparantie

4. Professionalisering

4.1. Inleiding

In *hoofdstuk 2* is aan de hand van drie fasen de lobby ontwikkeling over de jaren geschetst. Over de tijd heen is duidelijk een ontwikkeling tot een lobby vak te zien. In Amerika zijn er twee type beroepen uit voort gekomen; beroepslobbyisten en Public Affairs professionals. In Nederland is het onderscheid tussen die twee beroepen lastiger te maken. Maar duidelijk is wel geworden dat ook in Nederland het Public Affairs vak, met lobby als een sterk onderdeel hiervan, rijzende is. In *hoofdstuk 2* wordt al kort benoemd dat deze vakontwikkeling kan worden gezien als een professionalisering van de lobby discipline. In de academische literatuur wordt echter debat gevoerd over de betekenis van professionaliteit en professionalisering. Verschillende benaderingen zijn te onderscheiden. In dit vierde hoofdstuk zal dan ook de theoretische basis worden gelegd voor de wijze waarop in dit onderzoek zal worden gekeken naar professionaliteit en professionalisering. Eerst zal een algemene omschrijving worden gegeven van professionaliseringsprojecten en de redenen hierachter. Vervolgens zal dieper op de materie worden ingegaan door verschillende benaderingen, tradities en perspectieven op professionalisering uiteen te zetten, waarna afsluitend zal worden beargumenteerd op welke manier in dit onderzoek naar professionalisering van lobby zal worden gekeken.

4.2. Benaderingen van professionaliteit

In essentie zijn professies de op kennis gebaseerde categorieën van beroepen die meestal een periode van hoger onderwijs en beroepstraining en ervaring hebben opgedaan (Evetts, 2003, p. 396). Aangezien dit soort beroepen vaak een hoge status hebben in de samenleving, lijken de begrippen 'professie', 'professionaliteit' of 'professioneel handelen', dan ook populaire termen voor een toenemend aantal beroepen (Evetts, 2003; De Sonnaville, 2005). Het begrip professionaliteit wordt in toenemende mate gebruikt als een marketing instrument in allerhande advertenties om klanten te trekken en in mission statements of organisatiedoelen om medewerkers te motiveren (Evetts, 2003, p. 396). Ook voor de lobby wereld geldt dat de termen professie en professionaliteit populaire en veelgebruikte begrippen zijn. Lobby en PA professionals claimen professioneel te zijn (AGRP, 2014; BVPA, 2014) en dit wordt door veel academici die over lobby schrijven beaamt (Berry S., 1993; Berry J.M., 1997; Pauw & Van Schendelen, 1998; John, 2002; Nownes, 2001,). Toch is, zoals duidelijk wordt in *hoofdstuk 2*, niet iedereen (McGrath, 2005, Van Schendelen, 2011) het eens met het feit dat lobby een professionele handeling is en de beroepslobbyist een professional. Dat verschil in zienswijze heeft te maken met het feit dat in de academische literatuur op verschillende manieren naar professionaliteit wordt gekeken. Het is daarom des te relevanter om een grondige analyse te maken van het begrip professionaliteit en hoe lobby zich daar toe verhoudt.

4.2.1 Mainstream benaderingen

Er bestaat een grote hoeveelheid aan internationale en nationale wetenschappelijke publicaties over professionaliteit, waarbij de interpretaties, analysemodellen en zienswijzen op grote schaal variëren en met het verloop van de geschiedenis ook veranderen. In recente publicaties, waaronder de Nederlandse proefschriften van De Sonnaville (2005) en Van der Meulen (2009) wordt voor het gemak dan ook een onderscheid gemaakt in enkele mainstream benaderingen voor professionaliteit, waaronder de klassieke traitbenadering en de procesbenadering.

Traitbenadering

De traitbenadering heeft haar oorsprong in de jaren dertig en vijftig van de vorige eeuw, toen de samenleving nog uit duidelijke rangen en standen bestond en daardoor gemakkelijk in verschillende niveaus was onder te verdelen. In die tijd heerste de gedachte dat een professie een beroepsgroep was met eigen kenmerken of structurele eigenschappen en zich daarmee

onderscheidde van andere beroepen. De traitbenadering definiëert professionaliteit dan ook vanuit die vaststaande kenmerken of 'traits' (De Sonnaville, 2005). Tot het begin van de jaren zeventig bepaalde met name deze manier van denken de wetenschappelijke publicaties over professionaliteit. Verschillende auteurs die deze traitbenadering aanhingen maakten in die tijd dan ook expliciet wat de kerneigenschappen van een professie zijn, zodat een ideaal model van een professie kon worden gecreëerd (De Sonnaville, 2005; Van der Meulen, 2009). Volgens De Sonnaville (2005) zijn belangrijke vertegenwoordigers van deze benadering Carr-Saunders, Wilson, Parsons, Wilensky en Caplow (De Sonnaville, 2005, p. 79).

Carr- Saunders (1928) concludeert bijvoorbeeld dat de basis van een professie gespecialiseerde en intellectuele studie of training is waarbij het doel is om anderen te voorzien van vakkundige dienstverlening of advies waarvoor wordt betaald (in Van der Meulen, 2009, p. 57). Dit is een zeer summiere definitie van het woord professie en Greenwood (1953) onderscheidt dan ook meer elementen die een professie dient te bezitten, namelijk gestandaardiseerde of systematische theorieën, autoriteit, de mogelijkheid om door de gemeenschap te worden berispt, ethische codes en een cultuur (in Van der Meulen, 2009). Wilensky (1964) vat dit wederom weer samen in twee elementen: "(1) *The job of the professional is technical – based on systematic knowledge or doctrine acquired only through long prescribed training.* (2) *The professional man adheres to a set of professional norms*" (Wilensky, 1964, p. 138).

Hoewel de verschillende auteurs ieder hun eigen accent leggen op de ideaaltypische kenmerken van een professie wordt duidelijk dat de traitbenadering een professie een hoge status toedicht. Het verschil zit in de 'kennis' van professies tegenover het 'doen' van beroepen. Vakgenoten houden de controle over die kennis en kwaliteiten en daarmee heeft de professional een bepaalde mate van autoriteit in een organisatie die andere beroepen niet of in veel mindere mate hebben (De Sonnaville, 2005, p. 81). Er bestaan volgens deze benadering daarom maar een beperkt aantal beroepen die aan de vereiste criteria voldoen om de status van professie te bezitten. Klassieke voorbeelden van professies zijn de arts of jurist (Evetts, 2003; De Sonnaville, 2005). Gezien de hoge mate van autoriteit en status dienen de klassieke professies vaak als voorbeeld voor veel andere beroepen in hun ontwikkelingsproces en wordt de klassieke professionaliteit door veel beroepen nagestreefd (De Sonnaville, 2005; Van der Meulen, 2009).

Ook de lobbywereld lijkt in haar ontwikkeling door deze klassieke professies te zijn geïnspireerd. In hoofdstuk twee is bijvoorbeeld al te lezen dat beroepsbeoefenaren en academici uit het lobbyveld kennis over het vak proberen te vergroten en op zoek zijn naar kenmerken die lobby en Public Affairs als vak kunnen definiëren. Toch wordt het voor dit onderzoek, gezien het strikte onderscheid tussen een professie en een beroep, lastig om vanuit de traitbenadering naar de vakontwikkeling van lobby te kijken. Wanneer langdurige training, gebaseerd op systematische en gestandaardiseerde kennis een vereiste is om professional te kunnen zijn, voldoet de lobbyist niet aan het eisenpakket. Er is nog geen duidelijke theoretische basis voor het lobby vak of het overkoepelende Public Affairs. Ook bestaat er geen overeenstemming onder lobbyisten zelf wat hun werk precies inhoudt. Dat maakt het lastig om specifieke theoretische kennis over te dragen aan nieuwelingen in het beroep. Dat betekent niet dat de vakontwikkeling van lobby hierbij gelijk is afgeschreven, er bestaan andere benaderingen in de literatuur die meer uitkomst bieden.

Procesbenadering

Vanaf de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw bestaat langzaam de gedachte dat professionaliteit niet vast te stellen is aan de hand van kenmerken zoals de traitbenadering benadrukt, maar dat beroepen zich kunnen ontwikkelen in hun mate van professionaliteit. Professionalisering is dynamisch, en beroepen kunnen zich in verschillende stadia van hun professionalisering bevinden. De procesbenadering gaat er dan ook vanuit dat professionaliteit een proces is over tijd (Van der Meulen, 2009, p. 58).

De al eerder genoemde Wilensky is bekend geworden met zijn artikel *The professionalization of everyone* (1964) waarin hij de verschillende stadia uiteen zet die beroepen in algemene zin dienen te doorlopen om uiteindelijk de status van professie te bereiken.

Kort samengevat bestaan er volgens Wilensky (1964) vijf stadia die een professie dient te doorlopen. De eerste stap in het proces is dat de bezigheid op fulltime basis wordt uitgeoefend. Zonder het label fulltime zou de bezigheid slechts een taak kunnen zijn van een ander beroep. De tweede stap in het proces is dat voor de fulltime bezigheid opleiding en scholing komt, zodat kennis overdraagbaar wordt. Niet alle opleidingen beginnen gelijk vanuit de universiteit, maar zoeken in de meeste gevallen wel snel contact hiermee. De derde stap in het proces is het vormen van een beroepsvereniging door de geschoolde beroepsbeoefenaren, waarbij wordt gepraat over taakuitoefening en vaak ook naamgeving van het beroep. De vierde stap gaat om het verwerven van wettelijke ondersteuning of jurisdictie, zodat het beroepsterrein en haar normen en waarden worden afgebakend en beschermd. En de vijfde en laatste stap in het proces vormt het opstellen van een 'code of ethics', waarbij de ongekwalificeerden binnen de beroepsgroep worden geëlimineerd en de klanten door regels worden beschermd tegen fouten (Wilensky, 1964, p. 142-146).

Wilenskys denkwijze laat een duidelijke overlap zien tussen de trait en de procesbenadering. Volgens Wilensky (1964) zijn deze vijf stadia namelijk universeel en dient ieder beroep deze stadia te doorlopen om zich tot de categorie professie te kunnen rekenen. De Sonnaville (2005) plaats Wilensky zoals eerder was te lezen dus nog binnen de 'trait' benadering, waar de vijf stadia staan voor de traits van professionaliteit. Van der Meulen (2009) plaats Wilenskys zienswijze echter onder de procesbenadering, omdat Wilensky wel duidelijk de mogelijkheid biedt dat een beroep zich nog kan ontwikkelen tot een professie, terwijl de traitbenadering dit voor onmogelijk beschouwt. Het ijkpunt blijft onder auteurs als Wilensky, maar ook Gross (1958) en Etzioni (1969) wel om uiteindelijk de status van de klassieke professie te bereiken. Sommige beroepen, de semi-professie, zijn dus nog niet af (Van der Meulen, 2009, p. 58).

Naast deze kijk binnen de procesbenadering zijn er ook auteurs binnen de procesbenadering die juist zeggen dat ieder beroep een unieke en individuele ontwikkeling doormaakt. Er kan geen ideaal model worden ontwikkeld voor een professie. De Sonnaville (2005) is zo'n auteur. Maar vele anderen gingen hem voor, zoals Abbott (1988) met zijn '*Systems of professions*'. In zijn publicatie benoemt Abbott (1988) dat een beroepsgroep pas succesvol een claim op wettelijke ondersteuning kan leggen, op het moment dat zij continue bezig zijn met hun eigen ontwikkeling en vernieuwing van kennis. Daarmee is professionalisering een continu en doorlopend proces (Abbott, 1988). En ook Freidson (1994) is één van de bekende auteurs binnen de professionaliseringsliteratuur die deze procesbenadering aanhangt.

De procesbenadering waarbij professionaliteit wordt gezien als een uniek proces per beroep, biedt daarom meer mogelijkheden om de vakontwikkeling van lobby te beschouwen. Vanuit die benadering kan namelijk veel beter inzicht worden verkregen in de specifieke en afzonderlijke ontwikkeling die het lobbyvak momenteel aan het door maken is, dan dat heel strikt wordt vastgehouden aan vaststaande traits of vaststaande stadia. Daarbij hoeven de stappen die Wilensky noemt niet helemaal te worden vergeten, maar kunnen deze meer worden gezien als pijlers in een beroepsontwikkeling (Van der Meulen, 2009) die in een los verband op elkaar kunnen volgen. De procesbenadering zal dan ook leidend zijn binnen dit onderzoek.

4.2.2 Tradities binnen de professionaliseringsliteratuur

Toch is met het uiteen zetten van de twee bekendste mainstream benaderingen en de keuze voor de procesbenadering de kous nog niet af. Er kan namelijk nog een ander onderscheid worden gemaakt binnen professionaliteit dat extra diepgang biedt voor de analyse van de lobbyontwikkeling. Noordegraaf (2007) onderscheidt in zijn artikel *From pure to hybrid professionalism* (2007) drie tradities die op een andere manier de professionaliseringsliteratuur inkaderen, namelijk 'purified', 'situated' en 'hybridized' professionalisme.

Academici die Noordegraaf (2007) schaarde onder de traditie 'purified professionalism', willen professionaliteit puur houden en vinden dat professionaliteit enkel en alleen is weggelegd voor de traditionele beroepen (zoals de eerder genoemde beroepen als arts of jurist), niet de nieuw opkomende beroepen (Noordegraaf, 2007, p. 772). Purified professionalism laat veel

overeenkomsten zien met de eerdere genoemde mainstreambenaderingen waar ook voornamelijk de klassieke professie het alleenrecht tot professionaliteit lijken te krijgen. Een auteur binnen deze pure traditie van professionaliteit is bijvoorbeeld Freidson (2001) die in zijn boek *Professionalism: The Third Logic* professionele controle tegenover management controle of consumenten controle plaatst en daarmee vasthoudt aan de notie dat professionals geen managers kunnen zijn of soortgelijke beroepen die tot de 'staf' van een organisatie kunnen worden gerekend. De professionals moeten volgens Freidson (2001) juist beschermd worden voor de machten van de markt en het management, die de mate van professionaliteit van professionals zouden kunnen ondermijnen (Freidson, 2001).

De tweede traditie die Noordegraaf (2007) noemt heet 'situated professionalism'. In tegenstelling tot de eerste traditie wordt binnen deze traditie het concept van professionaliteit enigszins verbreed, zonder dat de traditionele basis helemaal wordt losgelaten (Noordegraaf, 2007, p. 772). Noordegraaf (2007) noemt hier bijvoorbeeld auteurs als Wilensky (1964) en Larsson (1977). Wilensky (1964) beschrijft bijvoorbeeld dat beroepen in de publieke dienstverlening gebonden zijn aan de grenzen van de organisatie, maar daarbinnen nog steeds als professional kunnen opereren (in Noordegraaf, 2007, p. 773). Vanuit de pure traditie zou deze manier van denken worden uitgesloten, omdat de professional dan te veel van haar autoriteit zou verliezen. Maar 'situated professionalism' biedt volgens Noordegraaf (2007) de mogelijkheid om ook naar de professionaliteit van organisatieprofessionals te kijken. In de organisatie en kennissamenleving van deze tijd is het volgens auteurs zoals Walker (1977) onmogelijk om die strikte professionele autonomie te behouden en los te staan van financiële of organisatorische bezigheden (in Noordegraaf, 2007, p. 773). De scheidingslijn tussen professional en management lijken daardoor verder te vervagen. Ook daarom biedt de traditie van 'situated professionalism' meer mogelijkheden (Noordegraaf, 2007). Binnen de 'situated' traditie is ook het concept ontstaan van de expert professional, waarbij professionaliteit niet alleen bestaat uit het maken van autoritaire oordelen en het oplossen van problemen gebaseerd op een gestandaardiseerde opleiding, maar ook training en vaardigheden die hoog staan gewaardeerd in de markt van dienstverleningen (Brint, 1994 in Noordegraaf, 2007, p. 773).

De laatste en derde traditie noemt Noordegraaf (2007) 'hybridized professionalism', omdat deze traditie een herinterpretatie is van het begrip professionaliteit. Auteurs als Kearny & Sinha (1988), Schön (1983) en meer recent Evetts (2003) kunnen tot de groep academici worden gerekend die binnen de 'hybridized' traditie passen (in Noordegraaf, 2007, p. 773-775). Binnen de hybride traditie bestaat er niet zoiets als de 'ware' professie, omdat definities relatief zijn en met de tijd kunnen veranderen. Professionals zijn niet alleen maar diegenen die op de werkvloer staan, zoals arts en advocaat, maar ook de 'staff' beroepen, zoals management, administratie, techniek of sales (Noordegraaf, 2007). Schön (1983) benoemt bijvoorbeeld dat professionaliteit verandert van definitie omdat de professional ook te maken heeft met artistieke, soms intuïtieve processen, die de professional soms voor onzekere, onvoorspelbare en soms tegen zijn eigen waarden instaannde situaties plaatst (Schön, 1983, p. 49). Hier vanuit gaande is het onmogelijk, zoals de pure en situated traditie voorschrijven, enkel en alleen te berusten op diepgaande en gestandaardiseerde scholing.

De betekenis van professionaliteit is vanuit deze traditie dus ook niet vast. Zoals Evetts (2003) dat beargumenteert zijn verschillende interpretaties van professionaliteit nodig om de aantrekkelijkheid van professionaliteit voor nieuwe en oude beroepen te begrijpen en hoe dit concept kan worden gebruikt om veranderingen in beroep te promoten en te faciliteren (Evetts, 2003, p. 407). Noordegraaf (2007) concludeert dat vanuit de hybride traditie een relatieve kijk op professionaliteit is ontstaan, waarbij veel meer de link wordt gelegd met de buitenwereld. Van de hybride professional wordt daarom ook steeds meer interdisciplinaire kennis gevraagd, in tegenstelling tot de gestandaardiseerde kennis die pure tradities aanhangen (Noordegraaf, 2007, p. 775),

Doordat de benaderingen en tradities van professionaliteit nu helder zijn neer gezet kan ook beter worden begrepen waarom een auteur als McGrath (2005) het lobby vak wel ziet als een beroep dat

in ontwikkeling is, maar haar einddoel de klassieke professie, met een hoge mate van status en autoriteit, nog niet heeft bereikt. Hij beschouwt professionalisering namelijk vanuit de procesbenadering waarbij ieder beroep eenzelfde ontwikkeling dient door te maken om zichzelf als professie te kunnen kwalificeren. Het einddoel, het zijn van een volwaardige professie, heeft lobby volgens McGraths argumentatie nog niet bereikt, aangezien een aantal stappen, zoals opleiding en training het lobby vak nog niet (voldoende) heeft ontwikkeld.

Van Schendelen (2011) lijkt vanuit de traitbenadering naar professionaliteit te kijken, aangezien hij benoemt dat er helemaal geen beroepsvorming van lobby is te zien. Iedereen kan zich, volgens Van Schendelen, vrij vestigen als lobby specialist (Van Schendelen, 2011). Daarmee lijkt hij te zeggen dat door het gebrek aan wettelijke bescherming, één essentiële trait voor een professioneel beroep, het onmogelijk maakt om te spreken over een vakontwikkeling van lobby. Net als bij de pure traditie is daarmee het onderscheid dat Van Schendelen maakt heel helder, je bent een professie of je bent het niet, er is geen tussenfase te onderscheiden.

Hoewel beide auteurs geen onwaarheden spreken, wordt het vanuit beide zienswijzen moeilijk om nog verder naar de professionalisering van lobbyisten te kijken, terwijl in *hoofdstuk 2* toch heel duidelijk een ontwikkeling van het lobby vak is te zien. De laatste traditie die Noordegraaf (2007) noemt, namelijk de hybride kijk op professionalisering, biedt voor dit onderzoek daarom de meeste mogelijkheden. Vanuit deze traditie kunnen namelijk wel beroepen worden geanalyseerd die nog en misschien wel continu in ontwikkeling zijn en blijven. En uit hoofdstuk twee wordt duidelijk dat dat het geval is voor het lobby vak.

4.2.3 Perspectieven op professionalisering

Naast de mainstream benaderingen en professionaliserings tradities is het als laatste ook noodzakelijk de verschillende perspectieven op professionalisering te bekijken. Volgens Van der Meulen (2009) richten de perspectieven op professionalisering zich niet zo zeer op het einddoel van het professionaliseringsproject, maar wordt vanuit die zienswijze meer gekeken naar de manier waarop het professionaliseringsproject vorm krijgt (Van der Meulen, 2009). Aangezien bij de analyse van het lobby vak in dit onderzoek de nadruk ligt op het ontwikkelingsproces is het relevant om ook kort de drie perspectieven toe te lichten en een keuze te maken voor de meest geschikte binnen de lobby context.

Van der Meulen (2009) onderscheidt in navolging van Abbott (1988) drie perspectieven op professionalisering. Het eerste perspectief wordt ook wel het *functionalistisch perspectief* genoemd. Professionalisering is vanuit dit perspectief een zoektocht naar de meest effectieve methoden die kunnen dienen voor alle beroepsbeoefenaren in het werkveld. Effectiviteit staat binnen dit perspectief dan ook voorop en de professional levert met zijn werk een bijdrage aan het verbeteren van de maatschappij. Daarnaast gaat het binnen dit perspectief niet om standaardisatie van de werkmethoden, maar gaat het juist om de complexiteit van het werk. Complexiteit is namelijk het onderscheidende element dat professionals de mogelijkheid biedt om een aparte gemeenschap te vormen, waarbij de cliënten afhankelijk zijn van de deskundigheid van deze professionals. Ook abstracte kennis, specialistische vaardigheden en tacit knowledge zijn eigenschappen die bijdragen aan het behoud van de professional zijn positie en zijn bijdrage aan de maatschappij (Van der Meulen, 2009, p. 64).

Het tweede perspectief op professionalisering staat bekend als het *sociaal-culturele perspectief* (Van der Meulen, 2009). Net als bij het functionalistische perspectief wordt er binnen dit perspectief waarde gehecht aan de toegevoegde waarde van de kennis en vaardigheden die professionals bezitten. Daarmee verwerven ze namelijk vanuit sociaal oogpunt status en autoriteit. Toch draait het binnen dit tweede perspectief meer om de sociale waarde van professionalisering, met andere woorden het socialiseren en overdragen van de mores van het vak aan nieuwelingen. De professionele cultuur binnen de professie staat daarom meer voorop dan het aanleren van effectieve methoden. Volgens het sociaal-culturele perspectief zijn het met name de beroepen die er in slagen hun werk en status gelegitimeerd te krijgen binnen de samenleving, onder andere

doordat ze zich omringen met een rijke symboliek, de beroepen die het verste komen in hun professionaliseringsproces (Van der Meulen, 2009, p. 66).

Als laatste perspectief noemt Van der Meulen (2009) het *politiek-culturele perspectief*, waarbij het verwerven van macht en autonomie het belangrijkste doel is. Dit kan mogelijkwelke wel worden bereikt door effectiviteit of status van het beroep te vergroten. Toch is binnen dit perspectief het voornaamste belang de exclusiviteit van de beroepsgroep, omdat op die manier de professie is verzekert van inkomen en invloed. Binnen dit perspectief wordt dan ook voornamelijk gestreden om wettelijke bescherming. Ook benadrukt dit perspectief dat een beroepsgroep deel uitmaakt van een 'system of professions' (Abbott, 1988). Dit web van beroepen strijd allemaal om wettelijke verankering. Het politiek-culturele perspectief ziet beroepsgroepen dan ook niet als homogene groepen. Iedere beroepsgroep bestaat uit subgeledingen die ieder strijden om de 'claim' op de jurisdictie. De winnaars binnen deze strijd hebben meer macht en verwerven zodoende de mogelijkheid om controle over het vak uit te oefenen. Die controle kan niet alleen worden verkregen door status en macht, maar ook door de constructie van een duidelijke kennis basis voor het beroep. Kennis is daarmee aldus Abbott (1991) de belangrijkste taak binnen het professionaliseringsproces (in Van der Meulen, 2009). De analyse van een vakontwikkeling zal zich dan ook zowel richten op de strijd om macht en status als op de constructie van kennis (Van der Meulen, 2009, p. 68).

Alle drie deze perspectieven in ogenschouw nemende wordt duidelijk dat binnen dit onderzoek het politiek-culturele perspectief op professionalisering het beste aansluit bij de analysering van de lobby vakontwikkeling. Het werkkerrein van lobbyisten schurkt aan tegen dat van de overheid. Alhoewel ze geen deel uit maken van de publieke sector vindt hun werk wel op het politieke terrein plaats. Dat maakt dat de vakontwikkeling van lobbyisten plaats vindt op de achtergrond van allerlei maatschappelijke ontwikkelingen, zoals in hoofdstuk twee al was te lezen. De vakontwikkeling van lobbyisten lijkt sterk te worden beïnvloed door de institutionele structuur van de overheid. Bovendien is een sterke afhankelijkheidsrelatie tussen lobbyist en wetgever te zien. Daarom gaat het bij de lobby vakontwikkeling niet zo zeer om een zoektocht naar sociale normen of effectieve methoden. Deze twee punten spelen pas een rol op het moment dat de lobbyisten er in slagen een eigen autonome ruimte te creëren en te behouden te midden van allerlei grote maatschappelijke ontwikkelingen en krachten.

Bovendien sluit het politiek-culturele perspectief heterogeniteit van een beroepsgroep niet uit. Het lobby beroep is een duidelijk voorbeeld van zo'n heterogene beroepsgroep, aangezien geen gelijke opleiding of carrièrepad wordt gevolgd en de werkuitoefening ook verschillend plaats vindt. Het politiek-culturele perspectief maakt het mogelijk om de verschillende lobby subgeledingen te analyseren en hun strijd om professionaliteit. Van der Meulen (2009) onderscheidt een aantal twistpunten als het gaat om de strijd tussen de verschillende subgeledingen:

- (1) twistpunt tussen het onderwijs en de praktijk;
- (2) twistpunt tussen het onderwijs en de beroepsvereniging;
- (3) twistpunt tussen beroepsvereniging en praktijk;
- (4) generalisten tegenover specialisten;
- (5) kern tegenover periferie (aangaan van relatie met klanten en andere professionals) (Van der Meulen, 2009, p. 69).

En het zijn niet alleen twistpunten binnen de beroepsgroep, maar ook van buiten de beroepsgroep spelen twistpunten en wordt druk uitgeoefend, benoemt Van der Meulen (2009). Dit geldt voor lobby net zo goed, aangezien bij hun vakontwikkeling duidelijk druk vanuit de overheid een rol speelt. Vanuit dit perspectief wordt het daarom mogelijk om het interactieve proces dat de vakontwikkeling van lobby is, nader te beschouwen.

4.3. Afbakening en analysemodel

Nu alle verschillende benaderingen, tradities en perspectieven op een rij zijn gezet, zal deze paragraaf volledig worden gewijd aan de afbakening en het vormen van een analysemodel voor de analyse van het professionaliseringsproces van lobbyisten.

1. *Professionaliteit is een proces*

In de vorige paragraaf is al duidelijk de keuze gemaakt voor de procesbenadering. Iedere beroepsgroep (waaronder lobby) maakt zijn of haar eigen en unieke ontwikkeling door dat niet te vangen is in vaststaande stadia of criteria. Professionalisering is een proces over tijd. Er bestaat vanuit deze benadering geen vast eindstadium, want een beroep is continu in ontwikkeling.

2. *Professionaliteit is een strijd*

Professionalisering van lobby gaat boven effectiviteit of socialisatie om het verwerven van een autonome ruimte en wettelijke verankering bij de staat. Een beroepsgroep is niet homogeen, maar bestaat uit verschillende subgeledingen die ieder de strijd voeren om controle over het vak te krijgen. Naast dat professionalisering gaat om een strijd binnen de beroepsgroep, is professionalisering ook een strijd met andere actoren die zich rondom het lobbyspeelveld bevinden en met de lobby beoefenaren in interactie zijn.

3. *Professionaliteit is hybride*

De eerste twee elementen die hier worden genoemd sluiten naadloos aan bij de hybride traditie van professionaliteit. Vanuit deze traditie is het mogelijk om de vakontwikkeling van allerlei soorten beroepen te analyseren, niet alleen de pure of traditionele beroepen. Bovendien respecteert deze traditie dat er verschillende interpretaties van professionaliteit zijn, zowel binnen als buiten de beroepsgroep. En daarnaast legt deze traditie veel meer dan de andere tradities een link met de buitenwereld, die ook van invloed is op de professionalisering van een beroep.

4.3.1 Nadere bepaling van de hybride traditie

Aangezien dit onderzoek vanuit de hybride traditie zal kijken naar professionaliteit en professionalisering van lobbyisten is het voor nu belangrijk om nog iets dieper in te gaan op deze hybride traditie, zodat een duidelijk analyse model kan worden opgesteld.

De hybride traditie is niet, zoals de andere tradities, gebaseerd op een duidelijke ideologie. In de huidige steeds sneller veranderende samenleving wordt het volgens Noordegraaf (2007) ook steeds moeilijker om vast te houden aan professionaliteit als een manier om controle te krijgen over het beroep of controle te krijgen over de organisatie. Daarom gaat hybride professionaliteit om het aannemen van een houding die reflexief is. Met andere woorden het gaat om het beheren en controle krijgen over de betekenis van controle, organisatie en professionaliteit. Daarmee kan professionaliteit binnen de hybride traditie worden gebruikt om het idee van professionaliteit in veranderende organisationele contexten te verbeteren (Noordegraaf, 2007, p. 775). Noordegraaf (2007) benoemt het nog iets explicieter, professionaliteit is geen middel om gecontroleerde inhoud te hebben, maar het is een middel om de inhoud van controle te verbeteren. Daarom zijn pogingen om werk te professionaliseren volgens Noordegraaf moderne manieren om controle te krijgen over complex werk, en vaak oncontroleerbaar werk (p. 778).

Noordegraaf onderscheidt een aantal types van controles die professionaliteit vanuit deze traditie mogelijk maakt:

1. controle over de software (Fournier, 1999);
2. normatieve controle (Kunda, 1992);
3. controle over ideeën en concepten, 'soft technologies' (Hodgson, 2005);
4. ideologische controle (Brooks, 1999; Evetts, 2003);

5. sociale controle (Grey, 1997);
6. discipline (Hodgson, 2002);
7. nieuwe technologieën van zorg en toezicht (Webb, 2005) (in Noordegraaf, 2007, p. 778).

En naast deze soorten controles die professionaliteit kan bieden is het met name ook een functie om te laten zien en uit te dragen dat de leden van de beroepsgroep geloofwaardig en bekwaam zijn (Alvesson & Johansson, 2000 in Noordegraaf, 2007).

De type controles maken wederom duidelijk dat vanuit de hybride traditie niet één type controle wordt geprefereerd, maar professionaliteit op verschillende manieren kan bijdragen om de inhoud van controle van werk en organisatie te verbeteren.

Noordegraaf (2007) onderscheidt vervolgens drie ingrediënten van hybride professionaliteit in het publieke domein. Ieder ingrediënt biedt een andere manier van kijken naar professionaliteit, en tezamen vormt dat de hybride professionaliteit.

1. *Het verbeteren van de kwaliteit van het werk*

De gedachte achter dit eerste ingrediënt is dat de kwaliteit van het werk kan worden verbeterd als er een link wordt gelegd met het georganiseerd handelen. Want het opstellen van subtiele, zachte en selectieve standaarden binnen het werk en kaders voor betekenisgeving kunnen bijdragen aan de kwaliteit van het werk.

2. *Het creëren van mechanismen die het werk kunnen legitimeren*

De gedachte achter dit tweede ingrediënt gaat meer om de toegevoegde waarde van het beroep, met andere woorden de legitimiteit van het beroep in de samenleving te versterken. Omdat vaak actoren buiten de beroepsgroep om en ook binnen de beroepsgroep strijden om de macht, gaat het laten zien van de toegevoegde waarde vaak gepaard met retoriek en normatieve controle. Hierbij kan worden gedacht aan symbolische handelingen, zoals het oprichten van een eigen beroepsvereniging, of een vakblad, die het alleenrecht geven tot een bepaalde naamgeving en manier van denken.

3. *Het socialiseren van het werk*

Dit laatste ingrediënt gaat meer om socialisatie en identificatie binnen de beroepsgroep. Hierbij gaat het om de zoektocht naar die onderdelen binnen de beroepsgroep die het beroep haar uniekheid, maar ook status en aanzien geven en verbondenheid creëert, of met andere woorden bijdragen aan een gemeenschappelijke identiteit (in Noordegraaf, 2007, p. 779).

Aan de hand van deze drie ingrediënten voor hybride professionaliteit en de nadere bepaling van de hybride traditie, kan de volgende definitie voor professionaliteit worden gegeven die vanaf nu leidend zal zijn in dit onderzoek:

Professionalisering is een proces over tijd waarbij een beroepsgroep werkt aan het verbeteren van de kwaliteit van het werk, het legitimeren van het werk en het socialiseren van het werk met als uiteindelijk doel om controle te krijgen over de betekenis van controle, organisatie en professionaliteit.

De drie ingrediënten van hybride professionaliteit zullen de basis vormen voor de analyse van de professionalisering van lobbyisten en de invloed van transparantie op deze professionalisering. Met andere woorden, in dit onderzoek zal dus niet alleen worden gekeken naar de invloed van transparantie op de professionalisering van lobbyisten als geheel. Maar ook zal worden gekeken naar de invloed van transparantie op de bovengenoemde drie ingrediënten.

In dit onderzoek zal, in lijn met de hybride traditie, geen debat worden gevoerd over of lobbyisten wel of geen 'echt' beroep uitoefenen. Ook zal in dit onderzoek rekening worden gehouden met het feit dat vanuit de hybride traditie het mogelijk is dat de professionalisering van lobbyisten niet per definitie leidt tot een hoog gewaardeerde, homogene en hoog geprofessionaliseerde beroepsgroep.

5. De relatie tussen transparantie, lobby en professionaliteit

5.1. Inleiding

In *Hoofdstuk 2*, *Hoofdstuk 3* en *Hoofdstuk 4* zijn de begrippen lobby, transparantie en professionaliteit omschreven en verduidelijkt. Van alle drie de begrippen is een concluderend model opgesteld dat zal worden gehanteerd om de onderzoeksresultaten te analyseren. Echter, de hoofdvraag van dit onderzoek luidt hoe transparantie van lobby het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten beïnvloedt. In dit onderzoek wordt dus gekeken of er een relatie bestaat tussen transparantie en het werk van Nederlandse lobbyisten (lobby) en transparantie en de professionalisering van lobbyisten en hoe deze zich in de praktijk manifesteren. Het is daarom van belang eerst vanuit de theorie te verhelderen wat de mogelijke relatie is tussen de theoretische concepten en wat in dit onderzoek de verwachting is ten aanzien van de effecten van transparantie in de praktijk. Dit hoofdstuk zal hieraan worden gewijd.

5.2. Transparantie en lobby (werk)

In *hoofdstuk 3* wordt duidelijk dat transparantie onder andere een instrument is om de interne processen van de overheid inzichtelijk te maken. Deze transparantie wordt gezien als goed, omdat de verwachting is dat het onder andere het vertrouwen van de burger in de overheid zou versterken en zou bijdragen aan een meer legitieme overheid (Hood, 2006; Curtin & Meijer, 2006; OECD, 2012; Broeders et al., 2013). Bovendien zouden meer transparante werkwijzen binnen de overheid het ook makkelijker maken om prestaties te meten, vergelijkingen te trekken en daarmee op een efficiëntere wijze te werk te gaan (De Bruijn, 2007). Een transparante overheid wordt dus om meerdere redenen als goed gezien.

Aangezien door middel van lobby invloed wordt uitgeoefend op de interne besluitvormingsprocessen van de overheid (zowel op de besluitvorming van ambtenaren als de besluitvorming van volksvertegenwoordigers) lijkt het, voor het zijn van een transparante overheid, ook noodzakelijk om de invloed van lobby meer inzichtelijk te maken. In *Hoofdstuk 1* en *Hoofdstuk 2* is duidelijk geworden dat vanuit de politiek en ook vanuit de overheid daarom de wens aan het ontstaan is dat lobby werk transparant moet worden. Die wens wordt nog eens versterkt omdat het beeld van lobby in de samenleving vrij negatief is. Burgers zouden het werk van lobbyisten, dat zich meestal afspeelt achter de schermen, wantrouwen. Het werk valt moeilijk te controleren en de angst bestaat dat enkel naar de gevestigde belangen wordt geluisterd en niet naar de kleine lobby partijen (OECD, 2012). Bovendien bestaat het vooroordeel dat wanneer men niet kan zien wat er gebeurt, er misschien negatieve en ongewenste praktijken zullen plaats vinden.

De relatie tussen transparantie en lobby kan als volgt worden omschreven. Allereerst bestaat er een relatie omdat transparantie van de overheid als belangrijk en goed wordt gezien en het daarvoor noodzakelijk is dat ook de lobby-invloed transparant wordt. De verwachting luidt dat een transparante besluitvormingsprocedure, waar ook de invloed van lobby een rol bij speelt, bijdraagt aan meer vertrouwen van de burger in de overheid en haar politici en een versterking van haar legitimiteit. De tweede relatie die men in de theorie legt tussen transparantie en lobby komt voort uit de verwachting dat door lobbywerk transparant te maken, de overheid en politici beter in staat zijn om lobbyisten te controleren op onder andere verkeerde prestaties of oneigenlijke invloed (OECD, 2012; Van den Tillaard, 2012). De derde relatie die kan worden gelegd tussen transparantie en lobby is het feit dat men in de theorie veronderstelt dat transparantie ook een positieve invloed kan hebben op het vertrouwen in en de legitimiteit van de professional (Tonkens, 2008). De verwachting luidt dat transparantie van lobby ook voor de lobbyprofessionals positief zou kunnen uitwerken voor hun legitimiteit en het vertrouwen dat de samenleving in ze heeft

(BVPA, 2007). Er zijn dus meerdere redenen om de relatie tussen lobby en transparantie wordt om meerdere redenen als positief te zien.

Er zijn echter ook critici in de academische literatuur die te kennen geven dat de invloed van transparantie wordt over gewaardeerd (O'Neill, 2002; Bovens, 2003; Prat, 2005; Scholtes, 2012) en zelfs negatieve effecten zou kunnen hebben. Zo stelt Bovens (2003) dat wanneer beleid wordt ontwikkeld, onderhandelingen worden gevoerd of andere operationele processen plaatsvinden, openbaarheid de effectiviteit van het optreden van de overheid juist zou kunnen schaden, omdat iedereen opeens kan meekijken, zijn mening kan geven of in andermans kaarten kan kijken (Bovens, 2003, p. 128). Hoewel Bovens (2003) niet direct spreekt over transparantie van lobby, impliceert zijn uitspraak wel dat ook transparantie van lobby (als onderdeel van de besluitvormingsprocessen van de overheid) het effectieve optreden van de overheid zou kunnen schaden.

En ook vanuit de optiek van Van Schendelen (1990, 1998) lijken transparantie en lobby juist niet samen te gaan. Van Schendelen omschrijft lobbyen als "*een informele poging om formele gezagdragers te beïnvloeden*". De lobbyist maakt gebruik van deze informele aangelegenheden, omdat hij niet toegang heeft tot de formele wegen. Deze omschrijving impliceert dat lobbywerk niet gebaat zou zijn bij transparantie, omdat het dan lastiger wordt om op een informele wijze invloed uit te oefenen op beleidsmakers en politici.

Kortom, academici zien een duidelijke relatie tussen transparantie en lobby. Enerzijds omdat transparantie van lobby zou bijdragen aan meer vertrouwen en legitimiteit van de overheid en eventueel ook van de lobbyprofessional. Anderzijds omdat transparantie van lobby juist informeel contact zou bemoeilijken, of effectieve besluitvorming van de overheid en haar ambtenaren en politici zou belemmeren.

5.3. Transparantie en professionalisering

In de vorige paragraaf kwam al kort ter sprake dat transparantie kan bijdragen aan het vertrouwen dat men heeft in professionals (Tonkens, 2008). De Bruijn (2007) stelt ook dat wanneer de professional goed presteert, transparantie over zijn prestaties positief kan werken voor zijn legitimiteit. De buitenwereld ziet immers dat de professional nuttig werk verricht. Bovendien dient transparantie voor de professional ook als een manier om naar de buitenwereld verantwoording af te leggen over wat hij doet. De Bruijn (2007) en Tonkens (2008) zien dus duidelijk een relatie tussen transparantie en de legitimiteit van en het vertrouwen in professionals.

Daarop doorgedacht kan ook worden gesteld dat er theoretisch gezien een relatie bestaat tussen transparantie en professionalisering. In *Hoofdstuk 4* staat beschreven dat professionalisering een proces is om te werken aan de legitimiteit, beroepsidentiteit en kwaliteit van het werk met als einddoel meer status en exclusiviteit van het vak te bewerkstelligen (Noordegraaf, 2007, Van der Meulen, 2009). Het feit dat transparantie positief kan werken voor de legitimiteit en het vertrouwen in de professional, kan evengoed een positief effect hebben op het vertrouwen en de legitimiteit van de gehele beroepsgroep en daarmee hun professionalisering. Want zoals al gezegd is het werken aan de legitimiteit van een beroep een manier voor professionele beroepen om te professionaliseren en meer status te bewerkstelligen.

Andersom gedacht, transparantie kan er ook aan bijdragen dat slechte prestaties van een professional aan het licht komen. Dat werkt averechts voor de legitimiteit en het vertrouwen in de professional en zou zijn reputatie kunnen schaden. Ook hier kan deze gedachtegang worden doorgezet voor de professionalisering van een beroepsgroep. Transparantie kan er toe leiden dat slechte prestaties naar buiten komen en daarmee de status van het gehele beroep naar beneden wordt gehaald. Op die manier zou transparantie de professionalisering kunnen belemmeren als het gaat om het werken aan de legitimiteit van het vak.

Er kan ook op een andere manier gekeken worden naar de mogelijke relatie die er bestaat tussen transparantie en professionalisering. In *Hoofdstuk 3* staat beschreven dat Scholtes (2012) constateert dat transparantie voor de overheid meerdere functies kan dienen, waaronder het dienen als instrument om te besturen, te beheersen en marktwerking te bevorderen. Door processen en prestaties transparant te maken heeft de overheid namelijk de mogelijkheid om bestuursorganen of medewerkers te controleren en ter verantwoording te roepen op de werkzaamheden die ze uitvoeren. In *Hoofdstuk 3* wordt al gesteld dat het logisch is aan te nemen dat voor een beroepsgroep transparantie hetzelfde zou werken. Doordat professionals inzicht zouden geven in hun prestaties en werkprocessen is het voor de beroepsgroep gemakkelijker om haar vakgenoten te controleren en zonodig aan te spreken op verkeerd gedrag. Aangezien professionalisering ook een proces is om meer controle te krijgen over de beroepsgroep en de betekenis van professionaliteit en organisatie, kan transparantie voor de beroepsgroep als instrument dienen voor die professionalisering. Althans, dat zou vanuit de theorie gezien een verwachting zijn.

Al met al kan er vanuit de theorie een duidelijke relatie worden gelegd tussen transparantie en de professionalisering van een beroepsgroep. Allereerst omdat wordt verwacht dat transparantie kan bijdragen aan de legitimiteit van en het vertrouwen in professionals en daarmee ook de beroepsgroep. Ten tweede omdat transparantie ook de legitimiteit van een professional zou kunnen schaden en daardoor ook indirect de status en legitimiteit van de gehele beroepsgroep. En ten derde omdat transparantie een instrumentele waarde kent om te besturen, te beheersen en te controleren. Daardoor kan worden verwacht dat transparantie een bijdrage levert aan het controle krijgen over de vakgenoten binnen een beroepsgroep en dat is een onderdeel van professionalisering.

5.4. Lobby en professionalisering

In *hoofdstuk 2* is geruime aandacht besteed aan de vakontwikkeling van lobby in de wereld en in Nederland. Een academicus als Mcgrath (2004) stelt dat de lobby ontwikkeling duidelijke overeenkomsten laat zien met een professionaliserend beroep, maar dat het lobby vak in haar professionalisering wel nog een lange weg heeft te gaan. Hij ziet dus een relatie tussen de vakontwikkeling van lobby en professionalisering. In *Hoofdstuk 4* is eveneens benoemd dat de vakontwikkeling van lobby duidelijke overeenkomsten toont met een professionaliserende beroepsgroep. De beroepsgroep heeft over een bepaalde periode essentiële kenmerken ontwikkeld die het beroep uniek maken, status geven, legitimiteit ontleen en ga zo maar door. Een duidelijk voorbeeld in Nederland is het feit dat er in 2002 een beroepsvereniging is opgericht voor professionals in het lobby vak en dat er enkele jaren later een beroepscode is opgericht, waarbij wordt uitgedragen hoe de professionals zich dienen te gedragen. Het zijn enkele bekende stadia die een beroep doorloopt wanneer het aan het professionaliseren is (Wilensky, 1964, Noordegraaf, 2007). Het feit dat lobby als beroep zich aan het professionaliseren is zal in dit onderzoek echter als gegeven worden gezien. Wat voor type professionalisering lobby doormaakt en hoe de beroepsgroep hier precies vorm aan geeft zal niet verder worden uitgediept. Niet omdat deze informatie niet interessant is, maar met name omdat het uitlichten van de manier waarop de professionalisering van lobby vorm krijgt niet een noodzakelijke voorwaarde is om de hoofdvraag van dit onderzoek te beantwoorden. Ergens moet de grens worden getrokken. Voor het beantwoorden van de hoofdvraag is het met name van belang dat wordt uitgezocht wat de invloed is van transparantie op het lobby werk en op de professionalisering.

5.5. Hypothese

Nu de verschillende relaties en verwachtingen ten aanzien van transparantie, lobby en professionaliteit vanuit de theorie zijn benoemd, zullen in deze paragraaf twee hypothesen worden opgesteld. Eén hypothese waarbij de verwachting wordt uitgesproken wat de invloed van

transparantie op lobby werk in Nederland zal zijn. En één hypothese waarbij de verwachting wordt uitgesproken wat de invloed van transparantie zal zijn op de professionalisering van het lobbyvak.

Transparantie → Lobby (werk)

Hypothese 1. Er bestaat een negatieve relatie tussen transparantie en lobbywerk.

H1a: Transparantie van lobby maakt informeel contact onmogelijk en belemmert daardoor het werk van de lobbyisten.

H1b: Transparantie van lobby belemmert de effectiviteit van onderhandelingen en interne procedures voor de overheid.

Vanuit de literatuur wordt voornamelijk de nadruk gelegd op een positieve relatie tussen transparantie en lobby omdat veel academici en onderzoeksrapporten beredeneren dat transparantie een instrument is voor de overheid om lobbywerk te controleren en te beheersen. In dit onderzoek wordt echter niet gekeken naar de effecten die transparantie van lobby heeft voor de overheid. In dit onderzoek wordt juist gekeken naar de effecten van transparantie van lobby voor het werk van de lobby professionals.

Deze eerste hypothese veronderstelt een negatieve relatie tussen transparantie en de kwaliteit en effectiviteit van lobbywerk. Voor veel beroepen geldt dat transparantie goede prestaties inzichtelijk maakt en daardoor bijdraagt aan vertrouwen en legitimiteit van het werk. Lobby werk steekt echter, zo blijkt uit de literatuur, anders in elkaar. Lobby werk houdt onder andere in dat invloed wordt uitgeoefend op politici en beleidsmakers door middel van informeel contact. Hiervan uitgaande, kan de verwachting worden uitgesproken dat anders dan voor andere beroepen, transparantie niet zo zeer de legitimiteit van het werk versterkt, maar juist beperkt omdat transparantie de informele wijze waarop met politici en ambtenaren kan worden gepraat, belemmert. Dat wordt voor nu *hypothese 1a* genoemd. *Hypothese 1b* veronderstelt dat er ook een negatieve relatie bestaat tussen transparantie en lobby, omdat besluitvormingsprocessen van de overheid door transparantie van lobby inzichtelijk worden en dat de effectiviteit van overheidsbesluiten en interne procedures zal belemmeren. Deze belemmering van effectiviteit zal, zo is hier de verwachting, niet opwegen tegen de mogelijk positieve werking van transparantie voor het vertrouwen in de overheid.

Transparantie → Professionalisering

Hypothese 2. Er bestaat een positieve relatie tussen transparantie en de professionalisering van het lobbyvak.

H2a: Transparantie maakt goede prestaties inzichtelijk en draagt daardoor bij aan het vertrouwen en de status van de lobby professionals.

H2b: Transparantie dient als instrument in de professionalisering om meer controle over de werkwijze van de beroepsgroep en haar vakgenoten te krijgen.

Er wordt in dit onderzoek van uitgegaan dat er een positieve relatie bestaat tussen transparantie en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten. In *hoofdstuk 2* is duidelijk geworden dat steeds meer lobbyisten op een professionele en verantwoorde wijze het lobby beroep uitoefenen en veel belang hechten aan een code waarin ethisch handelen wordt voorgeschreven. Vanuit die gedachte is het, in tegenstelling tot de publieke opinie die over lobby en lobbyisten heerst, zeer aannemelijk dat de meeste professionele lobbyisten goede prestaties leveren en integer te werk gaan. Transparantie zou deze goede prestaties en kwaliteitsslagen van het lobbyvak kunnen laten zien. Dit zou de buitenwereld inzicht moeten geven in het feit dat lobbyisten wel betrouwbaar en integer te werk gaan. Op die manier zou transparantie het vertrouwen in lobbyisten en de status van lobbyisten voor de buitenwereld kunnen versterken en dat is positief voor de

professionalisering van het lobby- en PA- vak in Nederland. Bovendien kan ook worden verwacht dat transparantie er aan bijdraagt dat niet-integer handelende lobbyisten opgemerkt worden en de beroepsgroep daardoor kan worden gezuiverd van verkeerde en onjuiste praktijken. Ook op die manier wordt verwacht dat er een positieve relatie bestaat tussen transparantie en de professionalisering van het lobby vak. Dit wordt *hypothese 2a genoemd*. *Hypothese 2b* veronderstelt dat transparantie zich ook positief verhoudt tot de professionalisering van het lobbyvak, omdat transparantie de beroepsgroep in staat stelt de eigen vakgenoten te controleren en aan te spreken op goed gedrag.

In het empirische deel van dit onderzoek zal worden gekeken in hoeverre er werkelijk een relatie is te zien tussen transparantie en lobby werk en transparantie en de lobby professionalisering. Ook zal worden gekeken in hoeverre de opgestelde hypothesen kunnen worden bewezen of dat er onverwachte effecten zichtbaar worden.

6. Onderzoeksaanpak

6.1. Inleiding

In dit zesde hoofdstuk wordt de link gelegd tussen het theoretische deel en het empirische deel. In de eerdere hoofdstukken is duidelijk geworden wat de context is van dit onderzoek en welke theoretische concepten daar aan ten grondslag liggen. Maar uiteindelijk draait dit onderzoek om de verworven resultaten. In dit hoofdstuk zal uitgebreid worden toegelicht op welke manier die resultaten zijn verworven.

Daarvoor is het relevant allereerst te vermelden wat voor type onderzoek dit is en vanuit welke wetenschapsfilosofische uitgangspositie naar de empirie zal worden gekeken. Daarna zal worden toegelicht welke methoden zijn gebruikt om de resultaten van dit onderzoek te verwerven en hoe de case selectie heeft plaats gevonden.

Vervolgens zal een deel worden gewijd aan operationalisatie van de concepten en indicatoren, die leiddraad vormen voor de analyse van de resultaten. Achtereenvolgend zullen ook de verschillende onderzoeksfasen worden toegelicht. En als laatste zal hier ook aandacht besteed worden aan de manier waarop de betrouwbaarheid en validiteit van de resultaten is gewaarborgd.

6.2. Type onderzoek

6.2.1 Bestuurskundig onderzoek

Dit onderzoek kan ook wel betiteld worden als *bestuurskundig onderzoek*. Allereerst omdat het kernobject van dit onderzoek het openbaar bestuur is. Hierbij moet niet worden gedacht aan de enge definitie van dit begrip, waarbij openbaar bestuur staat voor 'overheid', 'ambtenaren' en 'politici', maar aan de ruime definitie van het begrip. Bij de ruime definitie wordt ook gekeken naar al die organisaties, zoals semi-publieke instellingen, non-profitorganisaties, belangengroepen, burgers en ook bedrijven die worden betrokken bij het nemen van besluiten en het uitvoeren van overheidsbeleid. Dat biedt een breed onderzoeksterrein waarbinnen bestuurskundigen onderzoek kunnen doen (Van Thiel, 2007). Hoewel lobbyisten niet direct overheidsbeleid schrijven, hebben ze wel indirect invloed op het gemaakte beleid. En andersom oefent de overheid door middel van lobby maatregelen ook weer invloed uit op de vakontwikkeling van lobbyisten. De vakontwikkeling van de Nederlandse lobby en de invloed van transparantie zijn daarom per definitie onderwerpen die binnen dit brede bestuurskundige onderzoeksterrein vallen.

Andere kenmerken van bestuurskundig onderzoek zijn volgens Van Thiel (2007) dat het gaat om unieke, vaak complexe onderwerpen, waar een toepassingsgerichte oplossing voor wordt gezocht. Anders dan veel andere wetenschappelijke disciplines wordt er dus niet alleen gekeken naar theorie om daarmee weer nieuwe theorieën te ontwikkelen. De theorie wordt juist losgelaten op de praktijk om daarmee tot een oplossing te komen voor de specifieke en unieke problemen die er bestaan binnen het openbaar bestuur. Dat is een tweede reden waarom dit onderzoek als bestuurskundig kan worden beschouwd. Want ook voor dit onderzoek geldt dat met behulp van een theoretisch raamwerk naar mogelijke antwoorden of oplossingen wordt gezocht voor de invloed van transparantie op het specifieke, unieke en complexe onderwerp dat de professionalisering van lobby in Nederland is. Daarbij wordt niet geput uit één rijk gevulde bestuurskundige 'body of knowledge'. De bestuurskunde wordt juist gekenmerkt door haar interdisciplinaire karakter, waarbij informatie wordt gehaald uit verschillende disciplines, zoals het recht, de sociologie, de politicologie en de economie (Van Thiel, 2007).

6.2.2 Exploratief onderzoek

Naast het object van het onderzoek, bepaalt ook de doelstelling (nauw verbonden met de probleemstelling) het type onderzoek dat wordt verricht. Een onderzoek kan er bijvoorbeeld op gericht zijn enkel een toegepaste oplossing te vinden voor een probleem van een opdrachtgever. Een onderzoek kan ook meer fundamenteel van aard zijn, waarbij het voornamelijk gaat om

kennisvergaring. Daarnaast is de doelstelling van het onderzoek ook sterk afhankelijk van de bij aanvang beschikbare wetenschappelijke kennis. Hoe meer wetenschappelijke kennis er bestaat hoe makkelijker het is om een onderzoek te verrichten dat een probleem verklaart, toetst of evalueert. Van Thiel (2007) beschrijft zeven doelstellingen die een onderzoek kan dienen: exploratie, descriptie, verklaring, toetsing, diagnose, ontwerp en evaluatie (2007, p. 25).

Figuur 6.1. Doelstellingen van onderzoek (uit Van Thiel, 2007, p. 25-26).

Doel	Omschrijving
Exploratie	Bij weinig beschikbare kennis, verkennend van aard, open vraag
Descriptie	Bij relatief weinig beschikbare kennis, beschrijving van kenmerken van het onderzoeksobject (indicatoren)
Verklaring	Waarom-vragen, achterhalen van oorzaken of bepaalde omstandigheden die geleid hebben tot een probleem
Toetsing	Een verwachting die wordt getoetst, gesloten vraag: antwoord ja of nee
Diagnose	Zoeken naar knelpunten, diagnose van deze knelpunten
Ontwerp	Vraag die leidt tot oplossingen, verbetermaatregelen of nieuwe maatstaven van het probleem
Evaluatie	Evaluerend, vraag die kijkt naar het proces en uitkomst van een bepaalde verandering

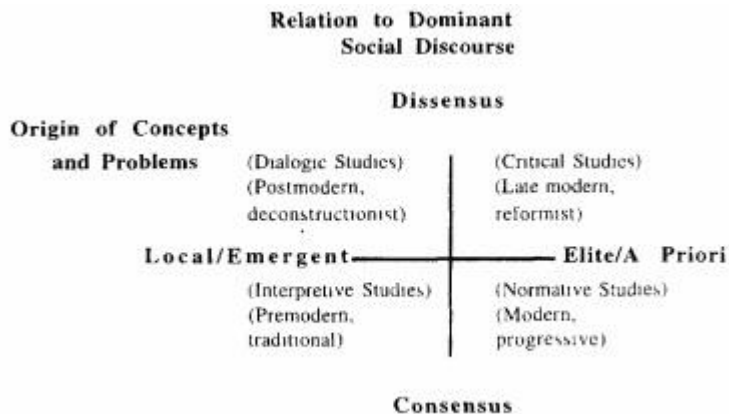
Dit onderzoek valt binnen de categorie exploratie. Allereerst omdat er beperkte kennis beschikbaar is over de professionalisering van lobbyisten wereldwijd, laat staan over lobbyisten in Nederland. En ook omdat er weinig kennis beschikbaar is over de invloed van transparantie op professionaliseringsprocessen. Ten tweede is dit onderzoek exploratief omdat de onderzoeksvraag *hoe beïnvloedt transparantie het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten* een zeer open vraag is. Op verschillende manieren kan transparantie invloed hebben en op verschillende manieren kan het professionaliseringsproces van lobbyisten eruit zien.

6.2.3 Positivistische wetenschapsfilosofische benadering

In *hoofdstuk 1* is al kort toegelicht dat dit onderzoek vanuit de positivistische wetenschapsopvatting onderzoek doet. Het is één van de wetenschapsfilosofische benaderingen die er bestaan binnen de wetenschap. Wetenschapsfilosofie is bedoeld om de vanzelfsprekendheden en de vooronderstellingen die aan de wetenschappelijke praktijk ten grondslag liggen systematisch neer te zetten en daar kritisch op te reflecteren (Koningsveld, 2006). Volgens Koningsveld (2006) draagt zo'n kritische reflectie op gedaan onderzoek tot beter inzicht wat goed ging en wat minder goed ging.

Op meerdere manieren is een onderscheid te maken tussen de verschillende wetenschapsfilosofische opvattingen die er bestaan. Deetz (1996) onderscheidt vier richtingen (zie ook *figuur 6.2*): 'normative studies', 'interpretive studies', 'dialogic studies' en 'critical studies' (Deetz, 1996, p. 198). Normatief en interpretatief zijn gebaseerd op consensus (de bestaande wetenschappelijke orde wordt geaccepteerd) en dialogisch en kritisch zijn gebaseerd op dissensus (het afzetten tegen de bestaande wetenschappelijke orde). Ook maakt Deetz (1996) een onderscheid tussen de wetenschappelijke benaderingen die hun eigen theorie hanteren en onderzoek doen vanuit een objectief denkkader (elite/ a priori) en de benaderingen die er vanuit gaan dat niet zoiets bestaat als objectiviteit, maar dat mensen zelf hun eigen werkelijkheid creëren (Local/emergent). Normatieve en kritische studies zijn volgens Deetz elite/a priori gericht, tegenover interpretatieve en dialogische studies die local/emergent gericht zijn (Deetz, 1996).

Figuur 6.2 Contrasterende dimensies van Deetz (1996)

Van Thiel (2007) benoemt daarentegen maar twee wetenschappelijke opvattingen, de empirisch-analytische (positivistische) benadering en de interpretatieve benadering. Zij versimpelt het onderscheid tussen de verschillende benaderingen door te stellen dat empirisch-analytisch (vanuit Deetz het meest gelinkt aan normatief) een objectieve werkelijkheid kent tegenover interpretatief die realiteit ziet als iets subjectiefs. Daarbij stelt ze ook dat de grenzen tussen de verschillende benaderingen vaker vloeiend zijn en veel wetenschappers zich ergens tussen de verschillende posities in plaatsen dan daadwerkelijk één duidelijke opvatting aanhangen (Van Thiel, 2007, p. 43).

Voor dit onderzoek geldt, zoals al eerder vermeld, dat de positivistische of in Van Thiels ogen (2007) de empirisch-analytische benadering het leidende perspectief zal zijn. In de dimensies van Deetz (1996) zou dit onderzoek daarmee vallen onder 'normative studie' en 'elite/a priori'. Aan de hand van reeds bestaande theorieën over transparantie en professionaliteit wordt namelijk naar de werkelijkheid (in dit geval het lobby beroep in Nederland) gekeken. Het theoretisch raamwerk en de hypothesen die uit deze bestaande theorieën zijn voortgekomen, zullen over de te onderzoeken situatie worden gelegd. Zodoende kan worden gekeken of de theoretische verwachtingen die in *hoofdstuk 5* zijn benoemd kloppen en de werkelijkheid treffend duiden. Het maakt het bovendien mogelijk om als onderzoeker vanaf een afstand en op objectieve wijze onderzoek te doen. Het doel van dit type onderzoek is uiteindelijk om te kijken of er een mogelijk causaal verband is tussen transparantie en lobbywerk en lobby professionalisering. Ook daarmee past dit onderzoek binnen de positivistische benadering.

6.2.4 Kwalitatief onderzoek

Er zijn binnen de wetenschap twee mogelijke soorten data die kunnen worden verzameld: kwantitatieve data of kwalitatieve data. Bij kwantitatieve data gaat het om het verzamelen van 'numerieke gegevens' zoals Van Thiel (2007, p. 133) dat stelt. Dat zijn met andere woorden gegevens die in aantallen, bedragen, waardes of scores zijn vast te leggen. Te denken valt bijvoorbeeld aan gegevens die zijn verkregen via een enquête, waarbij de variabelen ieder een eigen score krijgen toebedeeld. Bij kwalitatieve data gaat het juist om het verzamelen van 'niet-numerieke eenheden van informatie' (Van Thiel, 2007, p. 154). Dat zijn dus gegevens die niet in aantallen zijn uit te drukken. De uitspraken van personen in een interview zijn bijvoorbeeld niet-numerieke gegevens, maar ook een beeld of tekst fragment valt onder de categorie niet-numeriek.

In dit onderzoek is er voor gekozen om met name kwalitatieve data te genereren. Die keuze is gemaakt omdat de invloed van transparantie en de mogelijke effecten op lobbyisten en hun professionalisering niet goed in scores of getallen zijn uit te drukken. Dat zou leiden tot een versimpeling en reductie van de informatie, terwijl de empirische werkelijkheid van het lobbyvak juist zeer complex is.

Bovendien, en dat geldt meer als een praktische reden, is het bij analyse van kwalitatieve data mogelijk om veel dieper op de verkregen data in te gaan en nauwkeuriger te analyseren.

Een risico van kwalitatieve data vergaring is echter wel dat de interpretaties van de onderzoeker te veel leidend kunnen worden. Bij kwantitatieve data is er geen interpretatie verschil mogelijk. Daarom is het voor deze manier van onderzoek doen extra belangrijk dat van te voren en achteraf de gemaakte keuzes goed en duidelijk worden uitgelegd en verantwoord.

Kwalitatieve onderzoeksmethoden

De voornaamste kwalitatieve onderzoeksmethode die in dit onderzoek zal worden toegepast is het interview. Door middel van interviews met lobbyisten en andere actoren in het lobbyveld kunnen uitspraken, interpretaties en opvattingen worden verkregen die tezamen een beeld geven van hoe lobbyisten de invloed van transparantie ervaren, hoe ze hier mee om gaan en bovenal wat dit betekent voor de professionalisering van het lobbyvak. Het voordeel van een interview houden boven een enquête is dat de vraagstelling een interactief proces is, waarbij de onderzoeker kan reageren op de antwoorden van de respondent, en waar nodig dieper kan in gaan op bepaalde onderwerpen die de respondent aansnijdt. De keuze voor het houden van interviews boven enquêtes heeft wel als gevolg dat het respondenten aantal klein is in verhouding tot het aantal lobbyisten dat actief is in het lobbyveld. Daar tegenover staat echter dat een veel diepere analyse mogelijk is, en dat is de doorslaggevende reden geweest. In *paragraaf 6.4.2.* zal verder worden ingegaan op de manier waarop de data zijn verzameld.

6.2.5 Case selectie

Na bepaling van het type onderzoek, de doelstelling van het onderzoek en de wetenschapsfilosofische benadering, dient ook een case selectie te worden gemaakt. Bij de case selectie staan drie keuzes centraal: het aantal cases dat wordt onderzocht, het aantal meetmomenten en het aantal (en welke) methoden en technieken dat wordt gebruikt (Van Thiel, 2007, p. 104).

Enkelvoudige casus

In dit onderzoek is allereerst gekozen voor een enkelvoudige casus. De casus is hier 'transparantie invloeden op een professionaliserende beroepsgroep' en de eenheid waar deze casus voor wordt onderzocht is het 'professionaliserende lobby vak in Nederland'. Er is bij aanvang van dit onderzoek over nagedacht of het mogelijk was om een meervoudige casestudy te doen. De keuze had kunnen zijn om naast het professionaliserende lobby vak nog een tweede of derde Nederlands beroep te kiezen dat ook aan het professionaliseren is en te maken heeft met transparantie invloeden. Een vergelijking met andere Nederlandse beroepsgroepen die professionaliseren is echter onrealistisch. Andere Nederlandse beroepsgroepen ervaren mogelijk wel invloed van transparantie door de technologische ontwikkelingen zoals internet en de daarmee samenhangende social media. Ook transparantie invloeden door opgestelde gedragscodes door de beroepsvereniging kunnen eventueel door andere beroepsgroepen worden ervaren. Echter de huidige en mogelijk toekomstige transparantiemaatregelen die worden getroffen vanuit de Nederlandse overheid (denk aan het lobbyistenregister van de Tweede Kamer en de mogelijk toekomstige lobbyparagraaf) zijn alleen en uniek voor het Nederlandse lobby vak. Bovendien is lobby als handeling uniek, omdat het zich grotendeels achter de schermen afspeelt en daarmee voor het grote publiek niet inzichtelijk en transparant is. De verwachting is dat transparantie invloeden ook gevolgen hebben voor deze niet publiekelijk zichtbare werkwijze. Dat is ook uniek aan dit beroep, wat vergelijking met andere beroepen moeilijk maakt.

Er is ook nagedacht of het mogelijk was om het Nederlandse lobby vak te vergelijken met het lobby vak in een ander land. Hoewel lobbyisten in andere landen, zoals duidelijk wordt in *Hoofdstuk 2*, wel te maken hebben met transparantie maatregelen vanuit de overheid, zijn de specifieke maatregelen die de Nederlandse overheid nu treft en in de toekomst mogelijk wil treffen uniek voor Nederland. Bovendien bestaan er tussen de verschillende landen grote culturele verschillen over wat het lobby vak precies inhoudt en zijn de politieke stelsels ook anders opgezet. Daardoor is het lobby vak in Nederland uniek en anders dan het lobby vak in het buitenland. Beide zaken maken het lastig om een specifieke vergelijking te trekken met lobbyisten in andere landen. Ook daarom is gekozen voor een enkelvoudige casestudy tegenover een meervoudige casestudy.

Generaliseerbaarheid

De bevindingen in dit enkelvoudige casestudyonderzoek zullen in principe alleen gelden voor de onderzochte casus. Met andere woorden de resultaten zijn niet te generaliseren. Een kleine kanttekening moet echter wel worden geplaatst, want op een hoger abstractieniveau behoort deze casus wel tot een bepaald domein, en dat is het lobbyvak wereldwijd. Hoewel er culturele verschillen bestaan, en er unieke transparantiemaatregelen voor Nederland bestaan, zijn wel soortgelijke transparantie invloeden voor lobbyisten wereldwijd te zien. De bevindingen zouden op een hoger abstractie niveau representatief kunnen zijn voor lobbyisten in andere landen. Er is echter bewust voor gekozen om die vergelijking, door uniekheid van het Nederlandse lobbyvak en de Nederlandse politieke cultuur, niet te trekken.

Bij een enkelvoudige casus moet er wel voor worden gewaakt dat er geen vertroebeling ontstaat tussen de casus en de eenheid. Dat wil zeggen dat zaken die specifiek voor de casus gelden, in dit geval transparantie invloeden, niet worden toegeschreven aan de eenheid, in dit geval lobbyisten in Nederland. De enige mogelijkheid om hier goed mee om te gaan is door bewust te zijn van dit risico en van tevoren, gedurende en na afloop van het onderzoek het onderscheid tussen de casus en de eenheid goed te bewaken.

Eén meetmoment

In dit onderzoek is er voor gekozen om op één moment te meten op een vast moment in de tijd. Voor dit onderzoek houdt dat in dat er wordt gekeken naar de transparantie invloeden die lobbyisten ervaren in de huidige tijd. Daarom zijn er in het laatste kwartaal van het jaar 2013 gesprekken gevoerd met Nederlandse lobbyisten en andere actoren in het lobbyveld. Naast gesprekken in 2013 zijn ook andere documenten uit 2013 (of documenten die nog steeds geldig waren in 2013) geanalyseerd om bevindingen uit te halen. Kortom, 2013 is het enige meetmoment geweest in dit onderzoek. De reden om op slechts één moment te meten is voornamelijk pragmatisch van aard. Dit onderzoek wordt uitgevoerd in het kader van een master scriptie, waarvoor slechts een half jaar de tijd wordt gegeven. Dat maakt het niet mogelijk om op meerdere momenten te meten. Bovendien verandert de situatie van lobbyisten in Nederland niet zo snel, dat meerdere meetmomenten ook echt tot andere of betere resultaten zouden leiden.

Triangulatie

Als laatste moet bij een case selectie een keuze gemaakt worden welke en hoeveel methoden en technieken zullen worden gebruikt om de data te genereren. In dit onderzoek is er voor gekozen om allereerst een combinatie van methoden toe te passen, namelijk interviews en documentanalyse en een Social Media analyse. In de wetenschap wordt dit ook wel triangulatie genoemd (Van Thiel, 2007, p. 103). Door informatie middels verschillende onderzoeksmethoden te achterhalen, wordt de betrouwbaarheid en geldigheid van het onderzoek vergroot. Want een onderzoek is meer betrouwbaar of geldig als meerdere methoden tot dezelfde bevindingen en conclusies leiden. Vanwege die betrouwbaarheid en geldigheidsmotieven is in dit onderzoek er voor gekozen om meerdere onderzoeksmethoden toe te passen. Ook zijn meerdere informatiebronnen gebruikt in dit onderzoek, dat valt eveneens onder triangulatie. Er is namelijk voor gekozen om niet alleen met lobbyisten te praten maar ook met informanten zoals een hoogleraar Public Affairs, een politicus en een bestuurslid van de Beroepsvereniging voor Public Affairs. Zo wordt vanuit meerdere perspectieven gereflecteerd op het lobbyvak en de transparantie invloeden. In *paragraaf 6.4.2.* zal de manier van dataverzameling en de gekozen methoden en technieken verder worden toegelicht.

6.3. Operationalisatie

In de *hoofdstukken 2, 3, 4 en 5* is al ruime aandacht besteed aan operationalisering van de theoretische concepten die ten grondslag liggen aan dit onderzoek. Van Thiel noemt dat onderdeel het "*waarneembaar of 'meetbaar' maken van theoretische begrippen*" (Van Thiel, 2007, p. 51). In het geval van kwalitatief onderzoek is het niet zo zeer dat door operationalisatie de te

onderzoeken data echt meetbaar worden, want de data bestaan zoals al eerder gezegd niet uit numerieke gegevens. Operationalisatie bij kwalitatief onderzoek helpt meer om een model of analyse instrument te ontwerpen waarmee de kwalitatieve gegevens kunnen worden bekeken en geanalyseerd. Voor de volledigheid is het van belang in dit onderdeel van *hoofdstuk 6* nogmaals de theoretische concepten en indicatoren op een rijtje te zetten, zodat de gemaakte keuzes en aanpak verder inzichtelijk worden.

6.3.1 Concept keuze

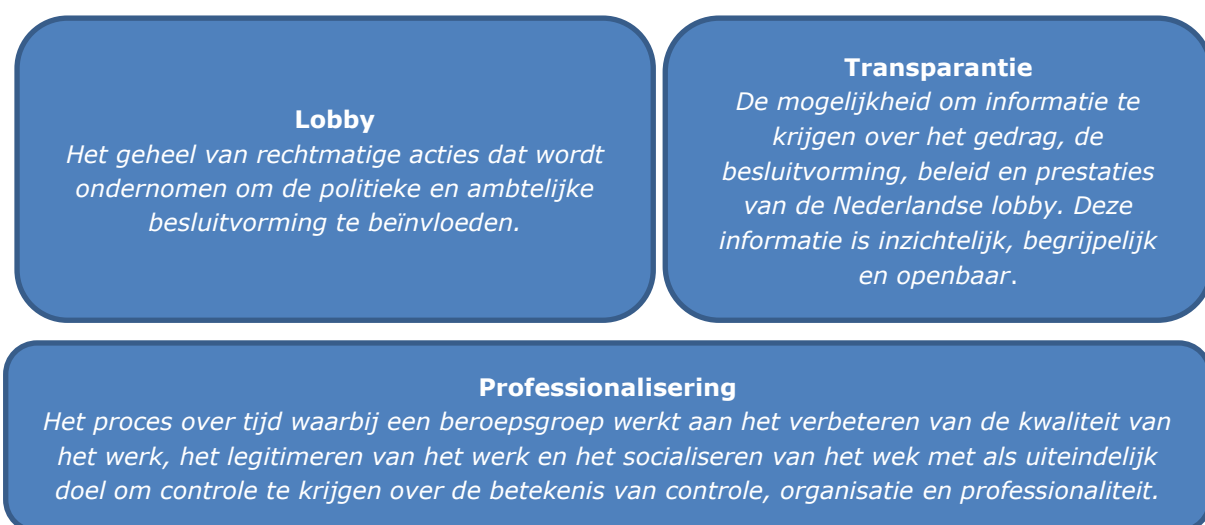
In dit onderzoek zijn drie concepten besproken die de basis vormen voor dit onderzoek: lobby, transparantie en professionalisering.

Het eerste concept is 'lobby'. Lobby staat voor *het geheel van rechtmatige acties dat wordt ondernomen om de (politieke en ambtelijke) besluitvorming te beïnvloeden*. Deze handelingen kunnen uitgevoerd worden door beroepslobbyisten of Public Affairs professionals. Lobby is daarmee onderdeel van een vak, het lobby vak of het bredere Public Affairs vak. De lobby handelingen kunnen ook uitgevoerd worden door amateurs of geveltoeristen, maar deze categorie wordt niet meegenomen in de analyse. Lobby wordt in dit onderzoek dus gezien als een professionele handeling.

Het tweede concept is 'transparantie'. *Transparantie is de mogelijkheid om informatie te krijgen over het gedrag, de besluitvorming, beleid en prestaties van de Nederlandse lobby. Deze informatie is inzichtelijk, begrijpelijk en openbaar*. De betekenis van transparantie als een open en integere houding, of een ontvankelijke en betrouwbare overheid zal niet leidend zijn in dit onderzoek.

Het derde en tevens laatste concept is 'professionalisering'. Professionalisering wordt vanuit de hybride traditie bekeken, waarbij professionalisering *een proces is over tijd waarbij een beroepsgroep werkt aan het verbeteren van de kwaliteit van het werk, het legitimeren van het werk en het socialiseren van het werk met als uiteindelijk doel om controle te krijgen over de betekenis van controle, organisatie en professionaliteit*. Tevens wordt vanuit die hybride traditie vast gehouden aan het feit dat over die betekenis van controle, organisatie en professionaliteit strijd wordt gevoerd.

Figuur 6.3 Theoretische concepten

6.3.2 Indicatoren

De drie theoretische concepten zijn vervolgens weer onder te verdelen in enkele indicatoren. In onderstaande tabel zijn de indicatoren voor lobby uiteengezet. Hierbij moet worden vermeld dat dit de globale indicatoren zijn voor lobbywerk, omdat er naast deze indicatoren nog veel meer indicatoren zijn te noemen die lobbywerk zouden kunnen omschrijven.

Figuur 6.4 Indicatoren van lobby(werk)

Lobby	
Input van lobby (inbreng)	<ul style="list-style-type: none"> • Lobbyist • Lobby organisatie • Lobby standpunten • Position paper • Kosten van lobby
Throughput van lobby (proces)	<ul style="list-style-type: none"> • Informeren • Communicatie beleidsmakers • Leggen/onderhouden van contact • Lobbyen (beïnvloeden van beleidsmakers in voordeel van de groep) • Onderhandelen en coalitie bouwen
Output van lobby (resultaat)	<ul style="list-style-type: none"> • Bewerkstelligd resultaat van lobby

Naast lobby zijn er ook een aantal indicatoren voor transparantie uiteengezet. In *figuur 6.5* staan deze op een rijtje.

Figuur 6.5 Indicatoren van transparantie

Type transparantie	
Bewuste transparantie openbaart	<ul style="list-style-type: none"> • Alle informatie die door de lobbyist zelf wordt vrijgegeven
Gedwongen transparantie	<ul style="list-style-type: none"> • Informatie die gelekt is in de media
Onbewuste transparantie	<ul style="list-style-type: none"> • Informatie op internet

Ook zijn er indicatoren onderscheiden voor het concept professionalisering. In onderstaande tabel staan deze indicatoren uiteengezet.

Figuur 6.6 Indicatoren van professionalisering

Professionalisering	
Ingrediënten	Verbeteren van de kwaliteit van het werk
	Socialisatie van het werk
	Legitimatie van het werk

De hierboven genoemde indicatoren zijn op twee manieren gebruikt voor het doen van dit onderzoek. Allereerst hielpen de theoretische concepten en indicatoren bij het opstellen van de topiclijst voor de interviews. Als tweede zijn de theoretische concepten en indicatoren ook gebruikt voor codering en analyse van de interviews.

6.4. Onderzoeksfase

In dit deel zullen de verschillende fasen van het onderzoek worden belicht: de oriëntatiefase, de dataverzameling en de analysefase. Bij elke fase zal worden toegelicht op welke manier het onderzoek heeft plaats gevonden met behulp van welke onderzoeksmethoden. Kwalitatieve onderzoeken staan er om bekend dat de fasen niet altijd achtereenvolgend geschieden, maar door

elkaar heen kunnen lopen (Plochg, Juttmann, Klazing, Mackenbach, 2007). Ook voor dit onderzoek geldt dat de fasen niet strikt gescheiden hebben plaats gevonden. Wel zullen de verschillende fasen hieronder ieder apart worden behandeld.

6.4.1 Oriëntatiefase

De oriëntatiefase gaat om het verkennen van het onderzoeksveld, zodat een breder begrip wordt gekregen van de issues die er spelen en de te onderzoeken casus. De oriëntatiefase van dit onderzoek heeft een lange tijd in beslag genomen, onder andere omdat de lobby casus zeer complex is en het daardoor moeilijk was om een compleet en volledig beeld te krijgen van de casus en de issues die er spelen. Op verschillende manieren is oriënterend onderzoek gedaan naar de casus.

Allereerst zijn gesprekken gevoerd met betrokken actoren in het lobbyveld. Zo is er een gesprek gevoerd met Erik van Venetië, auteur van *Het Grote Lobbyboek* en communicatie en PA adviseur voor Berenschot. Een kort verslag van dit gesprek is gemaakt. Ook is gesproken met de voorzitter van de Beroepsvereniging voor Public Affairs professionals, Marcel Halma. Dit gesprek is niet opgenomen, maar er zijn uitgebreide aantekeningen gemaakt tijdens het gesprek waarvan later een verslag is gemaakt.

Ten tweede is een bijeenkomst bijgewoond van de Beroepsvereniging voor Public Affairs professionals, de 'Back to Work' borrel. Hier is met verschillende professionals een praatje gehouden en is de casus kort ter sprake gekomen. De reacties en observaties die zijn gedaan gedurende de bijeenkomst zijn naderhand verwerkt in een kort observatieverslag.

Figuur 6.7 Bijeenkomsten gedurende de oriëntatiefase

Datum	Bijeenkomst
13-3-2013	Gesprek met Erik van Venetië
24-4-2013	Gesprek met Marcel Halma
9-9-2013	'Back to Work' borrel BVPA

De twee gesprekken waren relevant in de oriëntatiefase, omdat op die manier helder kon worden gekregen voor welke uitdagingen het lobbyveld staat, op welke manier door de verschillende actoren over hun beroep wordt gesproken en welke issues zij zien die er spelen. Ook was de bijeenkomst 'Back to Work' relevant omdat daardoor een nader beeld kon worden gekregen van de sfeer en collegialiteit onder de collega lobbyisten.

Als laatste zijn verschillende documenten geanalyseerd die betrekking hebben op de casus. Hiervoor is geput uit primair, schriftelijk materiaal, zoals Van Thiel (2007) dat noemt. Dit houdt in dat het gaat om bestaand materiaal dat nog niet eerder is gebruikt voor onderzoek. In het geval van dit onderzoek zijn dat krantenartikelen of artikelen uit tijdschriften geweest, journalistieke verslagen, powerpoint presentaties, openbare documenten van de BVPA en van de Tweede Kamer. Daarnaast zijn er twee videofragmenten, ook wel niet-schriftelijke bronnen (Van Thiel, 2007, p. 117), bekeken. Allereerst een uitzending van Nieuwsuur over de plannen van PvdA Tweede Kamerlid Lea Bouwmeester voor haar initiatief om een Lobbyparagraaf in te voeren en tevens een uitzending van RamBam, waarbij undercover met een lobbyist werd afgesproken.

De bestudering van deze verschillende primaire bronnen dienen twee functies volgens Van Thiel (2007), namelijk de 'neerslag van gedrag' en 'het overbrengen van een boodschap' (Van Thiel, 2007, p. 117). Gedrag, uitspraken, meningen en afspraken kunnen door dit bestaande materiaal worden bestudeerd, zonder dat de onderzoeker dit gedrag en deze uitspraken zelf hoeft te ontlokken. In het geval van dit onderzoek zijn de verschillende bronnen relevant om te zien hoe in de media, maar ook door burgers naar lobbyisten wordt gekeken, welke maatregelen er ten aanzien van lobbyisten al zijn genomen en hoe lobbyisten zelf naar de ontwikkeling van hun vak

kijken. Dit alles is gedaan ter oriëntatie. In *figuur 6.8* zijn de verschillende bronnen op een rij gezet.

Figuur 6.8 Primaire bronnenlijst

Primaire bronnen		
Titel	Auteur	Type bron
'Goede lobbyisten zijn een zegen voor de democratie'	<i>Baruch, R. (2013)</i>	Online blog
'Kritiek op lobbyen is onterecht'	<i>Bosland, G.J. (2012)</i>	Krantenartikel
'Lobbyprofessor: Rijke lobby krijgt niet altijd haar zin'	<i>Visser, J. (2013)</i>	Krantenartikel
'Lobbyist hoort thuis in politiek Den Haag'	<i>De Veth, J. (2012)</i>	Krantenartikel
'Creëer een gelijk speelveld'	<i>Castricum, C. (2013)</i>	Tijdschriftartikel
'De Lobbyparagraaf'	<i>Van den Tillaart, R. (2012)</i>	Tijdschriftartikel
'Ambtenaren steeds vaker lobbydoelwit'	<i>Van den Toorn, M. (2013)</i>	Tijdschriftartikel
'Nut en noodzaak van de 'Lobbyparagraaf''	<i>Van Keulen, P.J.G. (2012)</i>	Powerpointpresentatie
'Je hebt het niet van mij, maar...'	<i>Luyendijk, J. (2010)</i>	Journalistiek verslag (boek)
'Wij begrijpen elkaar uitstekend'	<i>Van Os, P. (2013)</i>	Journalistiek verslag (boek)
'De Wandelgang: Lobbyen in de politiek'	<i>Kok, F. en Van der Maas, T. (2001)</i>	Boek
'BVPA Handvest'	<i>BVPA (2007)</i>	Statuten beroepsvereniging
'BVPA Ledenlijst'	<i>BVPA, 2013</i>	Website
'Lobbyistenregister'	<i>Tweede Kamer, 2014</i>	Website
'European Transparency Register'	<i>Europese Commissie, 2014</i>	Website
'Lobby moet transparanter'	<i>Nieuwsuur (NOS/Ntr, 2012)</i>	Videofragment
'Rambam: Lobby'	<i>Rambam (VARA), 2013</i>	Videofragment

Naast primair materiaal is er tijdens de oriëntatiefase ook gebruik gemaakt van secundair, schriftelijk materiaal (Van Thiel, 2007). Secundair materiaal gaat om eerder gedaan onderzoek dat hergebruikt kan worden voor het huidige onderzoek (Van Thiel, 2007, p. 117). Ook het eerder uitgebrachte onderzoek was relevant ter oriëntatie, omdat op die manier duidelijk is geworden welke ontwikkelingen er op lobbyvlak plaatsvinden, hoe door politici naar lobby wordt gekeken (zowel nu als in het verleden) en ook hoe burgers naar lobby kijken. De lijst met secundaire bronnen staat in *figuur 6.9* vermeld.

Figuur 6.9 Secundaire bronnenlijst

Secundair materiaal	
'Ambtenaren en de lobby: resultaten van een nieuw onderzoek'	<i>Wilbers, A.J.P.M. (1990)</i>
'Het lobbyen in de praktijk onderzocht'	<i>Bakker, I. en Dijstelbloem, L.A.M. (1998)</i>
'Public Affairs: van kennissen naar kennis'	<i>FleishmanHillard (2013)</i>
'Effective lobbying in Europe: The view of Policy-makers'	<i>Burson Marsteller (2013)</i>

De selectie van deze primaire en secundaire bronnen heeft plaatsgevonden aan de hand van de eerder genoemde theoretische concepten. De bronnen zijn geselecteerd omdat ze informatie, meningen en uitspraken boden over lobby ofwel over lobby transparantie of lobby professionaliteit.

6.4.2 Dataverzameling

Na de oriëntatiefase komt de dataverzameling. Bij een goede dataverzameling van een casestudy worden meerdere onderzoeksmethoden gebruikt. Voor dit onderzoek geldt dat er twee onderzoeksmethoden zijn toegepast, namelijk documentanalyse en interviews. Hieronder zullen deze onderzoeksmethoden worden besproken.

Interviews

De voornaamste onderzoeksmethode die tijdens de dataverzameling is toegepast is het interview. In *paragraaf 6.2.4* is al uitgelegd waarom voor deze onderzoeksmethode is gekozen. Hier zal met name worden toegelicht op welke manier de interviews zijn gehouden en hoe de selectie van respondenten heeft plaatsgevonden.

Interviews zijn gesprekken met relevante actoren waaraan open of gesloten vragen worden gesteld (Van Thiel, 2007, p. 68). De uitspraken die aan de hand van deze interviews worden verkregen dienen als empirische data voor het onderzoek. Op verschillende manieren kunnen interviews worden afgenomen: ongestructureerd, gestructureerd of semigestructureerd (Van Thiel, 2007). In dit onderzoek is er voor gekozen om op een semigestructureerde manier interviews af te nemen. Dit houdt in dat een interview wordt afgenomen aan de hand van een topiclijst. Dit is een lijst met relevante onderwerpen die dient te worden besproken in het interview. Deze lijst met topics staat echter niet vast. De onderzoeker laat ruimte voor de respondent om ook eigen onderwerpen aan te snijden. Er is voor gekozen om op deze manier interviews te doen, omdat op deze manier te veel sturing van de onderzoeker wordt voorkomen. Toch biedt een semigestructureerd interview wel de mogelijkheid om alles te bespreken wat de onderzoeker denkt dat van belang is om alle belangrijke data binnen te krijgen. Bovendien zijn de antwoorden meer compleet. Een onderzoeker kan van tevoren nooit helemaal volledig weten welke onderwerpen spelen en relevant zijn. Daar kan de respondent gedurende het interview in aanvullen.

Inrichting interviews

Voor ieder interview is ongeveer een uur de tijd genomen. Sommige interviews hebben iets langer geduurd, andere interviews juist wat korter. Voor dit uur is gekozen omdat op die manier ruim de tijd was om alle onderwerpen de revue te laten passeren en dieper op de stof in te gaan wanneer dit nodig was. Daarnaast is een uur ook niet te lang. Op die manier is het risico kleiner dat de respondent zijn of haar aandacht verliest. Dit geldt hetzelfde voor de interviewer.

De inrichting van de interviews was als volgt. Eerst is gevraagd naar de relatie van de respondent tot lobby en het type lobbywerk dat de respondent verricht. Vervolgens is gevraagd naar de manier waarop de respondent kijkt naar transparantie en lobby, wat hij of zij voor ontwikkelingen ziet spelen op dat vlak en op welke manier dat zijn of haar werk beïnvloedt. Als laatste is gevraagd naar de uitwerkingen van de geconstateerde transparantie invloeden op de gehele beroepsgroep en de maatschappij. Voor deze indeling is gekozen, omdat op die manier alle deelvragen van het onderzoek worden besproken.

Verslaglegging

Er is voor gekozen om alle interviews op te nemen met een geluidsrecorder. Dit gaf de onderzoeker de mogelijkheid om alle aandacht te hebben voor de antwoorden van de respondent. Bij het maken van aantekeningen tijdens het interview is het risico groter dat de onderzoeker niet alles goed meekrijgt wat wordt uitgesproken. De opnames zijn daarnaast volledig getranscribeerd. Hier is voor gekozen, omdat de volledige uitspraken een completer beeld kunnen geven van de lobby situatie. Bovendien kunnen daardoor ook beter de dieper liggende gedachtes achter de uitspraken worden achterhaald en begrepen.

Om privacy overwegingen hebben enkele respondenten echter verzocht om het interview niet op te nemen. Daarom zullen een drietal interviews enkel gebaseerd zijn op aantekeningen gedurende het gesprek. Alle interviews die op deze manier zijn gehouden zijn achteraf voorgelegd aan de respondent, zodat bij een foutieve aantekening van de onderzoeker dit nog kon worden gecorrigeerd en aangevuld door de respondent.

Respondenten selectie

In totaal zijn er voor dit onderzoek zeventien interviews afgenomen. Dit is binnen het lobbyveld een relatief kleine groep respondenten. Echter, gezien het formaat van dit onderzoek was het doen van meer interviews niet mogelijk. Bovendien zijn zeventien interviews wel voldoende om met verschillende type actoren in het lobbyveld te spreken, zodat een breed gedragen beeld kan worden verkregen. Er is voor gekozen om niet met één type actor te spreken, maar met verschillende type actoren uit de lobbywereld of actoren die daar nauw aan verbonden zijn. Allereerst omdat, zoals al blijkt uit *hoofdstuk 2*, er niet één type lobbyist bestaat. Daarom is er met verschillende type lobbyisten gesproken. En ten tweede omdat professionalisering wordt gezien vanuit de hybride traditie, waarbij professionalisering gekenmerkt wordt door een strijd om de betekenis over controle, professionaliteit en organisatie door verschillende betrokken actoren. Het is daarom belangrijk om met verschillende actoren te spreken die betrokken zijn bij die strijd om professionaliteit.

Uiteindelijk is een onderverdeling gemaakt in vier type 'lobbyisten'. Het eerste onderscheid dat is gemaakt is de klassieke verdeling interne tegenover externe lobbyisten, zoals dat door veel verschillende auteurs wordt besproken (Baakman et al., 1995; Van Schendelen, 2011). Met andere woorden de lobby of Public Affairs adviseurs en de lobbyisten of Public Affairs medewerkers in dienst van één organisatie. Daarnaast is voor de groep 'interne lobbyisten' nog een onderverdeling gemaakt tussen lobbyisten werkzaam voor een commerciële partij/sector en lobbyisten werkzaam voor de non-profit of publieke sector. Deze onderverdeling is gemaakt omdat de werkzaamheden binnen een commerciële organisatie op veel vlakken verschillen van een non-profit of publieke organisatie. Er wordt verwacht dat dit ook geldt voor de lobbyisten van deze twee type organisaties. De laatste verdeling die is gemaakt is tussen medewerkers van een organisatie die lobbyen, de manager die lobbyt of de directeur van een organisatie die lobbyt. Ook dit onderscheid is gemaakt omdat wordt verwacht dat lobby of public affairs medewerkers andere werkzaamheden verrichten dan hun lobbyende directeur. Toch zijn beiden lobbyist voor de organisatie en is er daarom voor gekozen om lobbyisten op verschillende niveaus in de organisatie te spreken.

Er is geprobeerd van ieder 'type' lobbyist ongeveer eenzelfde aantal respondenten te ondervragen. Aangezien dit onderzoek de nadruk legt op het werk en de professionalisering van lobbyisten zijn de meeste respondenten die zijn gesproken dan ook lobbyist. Om privacy redenen zullen alle lobbyisten anoniem blijven in dit onderzoek.

Naast de lobbyist als belangrijke actor speelt ook de Beroepsvereniging voor Public Affairs een belangrijke rol bij de professionalisering en transparantie van lobby. Daarom is er voor gekozen om ook bestuursleden van de BVPA te spreken. Deze respondenten namen een dubbele rol in tijdens de interviews. Er is hen zowel gevraagd naar hun mening als bestuurslid als hun mening als lobbyist. Tijdens de interviews is geprobeerd het onderscheid tussen deze twee rollen te waarborgen, door telkens specifiek te vragen vanuit welke rol de vraag werd beantwoord.

Ook is de politiek een betrokken actor als het gaat om de invloed van transparantie op lobbywerk en professionaliteit. Daarom is er voor gekozen om met een politicus te spreken, die als informant dient in dit onderzoek. In dit geval is er voor gekozen om met Lea Bouwmeester, Tweede Kamerlid van de PvdA te spreken, omdat zij initiatiefnemer is van de Lobbyparagraaf.

Als laatste is nog met één ander soort actor gesproken, namelijk twee wetenschappers die zich richten op het lobby en Public Affairs domein. Zij hebben een uitgebreide en gedegen kennis van het public affairs en lobby domein. Ook zij kunnen worden gezien als informant.

De onderverdeling van respondenten en informanten ziet er als volgt uit:

Figuur 6.10

Type actor	Aantal	Niveau	Nummering
1. Externe lobbyist	4 (waarvan 2 bestuurslid BVPA)	N.v.t.	R4, R1, R5, R15
2. Interne lobbyist commercieel	3 (waarvan 1 bestuurslid BVPA)	Manager (2) Medewerker (2)	R6, R10, R9, R12,
3. Interne lobbyist non-profit	6	Directeur/ Vz (2) Manager (1) Medewerker (3)	R2, R3, R7, R8, R11, R13
4. Politiek	1	N.v.t.	R16
5. Wetenschap	2	N.v.t.	R14, R17
Totaal gesprekken:	17		

Documentanalyse

In de oriëntatiefase zijn een groot aantal documenten bekeken, zie voor de precieze bronnen *figuur 6.8 Primaire bronnenlijst* en *figuur 6.9 Secundaire bronnenlijst*. Een deel van deze bronnen is ook gebruikt in de fase van dataverzameling. Enkele van deze bronnen bieden namelijk extra toevoeging op de verkregen data uit de interviews. Hiervoor is een selecte steekproef gedaan. Enkel het materiaal dat past binnen het onderzoeksonderwerp is meegenomen. Allereerst is dat Het Handvest van de BVPA (2007) en haar online ledenlijst. Het Handvest biedt uitspraken van de Beroepsvereniging over hoe naar lobby en Public Affairs wordt gekeken en hoe de vereniging vindt dat haar leden zich dienen te gedragen. Dit zegt iets over de professionaliteit van het lobbyvak, maar ook de kwaliteit en organisatie van het werk. Daarmee zijn het interessante gegevens die wat zeggen over het onderzoeksonderwerp. Ook de ledenlijst is interessant om te analyseren, omdat dit wat zegt over het type lobbyist dat lid is. En tevens wordt het Lobbyistenregister van de Tweede Kamer (TK, 2014) gezien als een belangrijk document voor de dataverzameling. Het zegt namelijk wat over het aantal lobbyisten dat zich heeft ingeschreven en daarmee het Lobbyistenregister onderschrijft. Naast deze documenten zijn ook secundaire bronnen gebruikt, waaronder de journalistieke verslagen van Luyendijk (2010) en Van Os (2013) en de lobby televisieuitzending van Rambam (VARA, 2013). Deze bronnen laten namelijk het lobbywerk achter de schermen zien, vanuit het perspectief van de journalist en zonder dat er een wetenschappelijke onderzoeker bij betrokken was. Uit de interviews wordt alleen duidelijk hoe lobbyisten zelf het lobbywerk omschrijven. Het risico is hier dat lobbyisten wenselijke antwoorden geven. Daarom bieden deze bronnen een extra aanvulling op de interviews en kan aan de hand van die verslagen worden gekeken of de omschrijving van de lobbyisten ook enigszins rijmt met de waarnemingen van de journalisten.

Daarnaast zullen ook een aantal secundaire bronnen worden meegenomen, zoals de onderzoeken die zijn uitgevoerd door FleishmanHillard (2013) en Burson Marsteller (2013). Deze bronnen zijn echter bestudeerd als primaire bronnen. De resultaten van deze onderzoeken worden niet hergebruikt, maar de inhoud van de documenten zeggen wederom wat over de professionaliteit van lobbyisten, hun taalgebruik en hun socialisatie anno 2013 en 2014. FleishmanHillard en Burson Marsteller zijn namelijk Public Affairs en lobby advieskantoren en zijn daarmee het onderzoeksobject. Dit is ook aanvullend op de data verkregen uit de interviews.

Een risico bij het gebruik van bestaand materiaal kan zijn dat het niet volledig aansluit op het onderzoeksonderwerp en onderzoeksvragen. Dat vraagt extra creativiteit en aanpassing van de onderzoeker, zodat het bestaande materiaal wel bruikbaar is voor het onderzoek. Daarom is er in dit onderzoek voor gekozen om een combinatie van eigen materiaal en bestaand materiaal te gebruiken.

Analyse van online gegevens

Ook zijn de websites van de organisaties waar de respondenten werkzaam zijn geanalyseerd. Dit is gebeurd als aanvulling op de gesprekken met de respondenten. De websites van de verschillende organisaties bieden namelijk concreter inzicht in de precieze en het type informatie dat over de lobby wordt geboden. En daarmee kan dus worden bekeken wat er al wel en wat er nog niet transparant is. Aangezien de anonimiteit van de respondenten in dit onderzoek wordt gewaarborgd, is het niet mogelijk de websites van de organisaties en de bronnen die daarop zijn bekeken hier uiteen te zetten. Bij veel van de organisaties is de gesproken persoon de enige of één van de weinige werknemers die zich bezig houdt met lobby dan wel Public Affairs van de organisatie. Door het inzichtelijk maken van de websites, zou daarmee te gemakkelijk de link kunnen worden gelegd met de personen die zijn gesproken.

Social Media analyse

Naast de websites van de organisaties zijn ook het Twitter account en het LinkedIn profiel van de gesproken respondenten bekeken. In het geval van Twitter is er één maand aan berichtgeving, de maand november in 2013, van de respondent bekeken. Op die manier kon worden gezien wat de respondent in een maand aan informatie verspreid. Er is voor gekozen om slechts één maand te analyseren, omdat het praktisch niet werkbaar is om het hele Twitter account van de respondent te bekijken. Een maand is representatief genoeg om te zien wat voor type informatie de respondent zo al verspreid. Ook het Twitter account en het LinkedIn profiel zijn geanalyseerd ter aanvulling op de informatie uit de interviews. Met name omdat hierdoor een preciezer beeld wordt verkregen van wat voor type informatie de lobbyist zoal kenbaar maakt.

6.4.3 Analysefase

De laatste fase van het onderzoek gaat om het analyseren van de verzamelde data. In het geval van dit onderzoek zijn dat data verkregen uit bestaand materiaal en data verkregen uit eigen materiaal.

Analyse bestaand materiaal

Op verschillende manieren kan bestaand materiaal worden geanalyseerd. Er kan een inhoudelijke analyse worden gedaan, een secundaire analyse of een meta-analyse (Van Thiel, 2007, p. 121). In dit onderzoek is het bestaande materiaal aan de hand van de inhoud geanalyseerd. Het gaat hier om een analyse van de boodschap die wordt overgebracht. Op die manier kunnen namelijk feiten en opvattingen over lobby professionaliteit en transparantie worden vastgesteld en kunnen gebruikte argumentaties worden gereconstrueerd.

Analyse eigen materiaal

Ook het eigen materiaal is geanalyseerd. Dit is gebeurd aan de hand van de uitgetypte transcripten of in sommige gevallen interviewverslagen. Alle teksten zijn daarna opgedeeld in kleinere eenheden, ook wel codes. De codes zijn opgesteld aan de hand van de indicatoren van lobby, transparantie en professionaliteit. Deze verschillende codes zijn met elkaar vergeleken en geclusterd. En dat leidde tot bepaalde resultaten die in *hoofdstuk 7* en *hoofdstuk 8* staan beschreven.

6.5. Kwaliteitscriteria

Deze laatste paragraaf zal worden gewijd aan de maatregelen die zijn getroffen om de kwaliteitscriteria van dit onderzoek, betrouwbaarheid en validiteit, te waarborgen.

6.5.1 Betrouwbaarheid

De mate van betrouwbaarheid van een onderzoek gaat om het feit of bij herhaling van het onderzoek dezelfde resultaten zouden worden verkregen (Van Thiel, 2007). In het geval van een analyse van kwalitatieve gegevens is het lastiger om te spreken van controleerbaarheid en herhaalbaarheid, omdat de analyse van de gegevens namelijk gebeurt in het hoofd van de

onderzoeker. Daarom gaat het in het geval van een kwalitatieve analyse volgens Van Thiel (2007, p. 165) meer om navolgbaarheid van resultaten, overdraagbaarheid en aannemelijkheid. Toch kunnen ook bij analyse van kwalitatieve gegevens een aantal stappen worden ondernomen om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten. Volgens Van Thiel (2007) komt dat neer op nauwkeurigheid en consistentie van het onderzoek.

Allereerst is de nauwkeurigheid van dit onderzoek vergroot door de onderzoeksmethoden aan te laten sluiten op de onderzoeksvraag. In het onderzoek wordt de vraag gesteld hoe transparantie het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten beïnvloedt. Het houden van interviews is een logische keuze gezien deze onderzoeksvraag. Bij interviews kunnen de respondenten nauwkeurig uitleggen hoe zij de invloed van transparantie voelen, omschrijven en zien. Bij kwantitatieve onderzoeksmethoden zou de omschrijving versimpeld zijn en minder nauwkeurig. Ten tweede is gewerkt aan de nauwkeurigheid van dit onderzoek door te werken met transcripten en citaten. Op die manier is het risico kleiner dat de interpretaties van de onderzoeker te veel gaan overheersen. Door citaten staat immers zwart op wit wat de respondent heeft bedoeld. Bij de drie interviews, waar enkel een verslag van is gemaakt, heeft een 'member check' plaats gevonden zoals Van Thiel (2007, p. 112) dat omschrijft. De respondent heeft de kans gekregen fouten naderhand nog te benoemen. Hierbij is wel afgesproken dat het alleen ging om daadwerkelijke fouten in het verslag. Uitspraken die de respondent liever niet had gedaan, kunnen niet meer worden terug genomen. Daarbij is tijdens het houden van de interviews geprobeerd om open vragen te stellen, zodat de veronderstelling van de onderzoeker zo min mogelijk zou overheersen. Bovendien is telkens het antwoord dat werd gegeven door de respondent geparafraseerd door de onderzoeker, zodat de respondent nog kon aangeven of de interpretatie van de onderzoeker juist was.

Als laatste heeft ook het toepassen van triangulatie in het onderzoek geleid tot meer nauwkeurigheid van de resultaten. Door meerdere onderzoeksbronnen te gebruiken wordt voorkomen dat vanuit één perspectief naar het onderzoeksobject wordt gekeken.

Ook is getracht de consistentie van dit onderzoek te bewaken door alle gemaakte stappen helder te beargumenteren en te verantwoorden. Op een logische wijze zijn de hoofdstukken ingedeeld, met aan het einde van iedere hoofdstuk een korte conclusie. Ook is op een heldere wijze verwezen naar de literatuur en zijn de geschreven hoofdstukken voorgelegd aan de begeleider van dit onderzoek. Op die manier is herhaalbaarheid en navolgbaarheid van dit onderzoek vergroot.

6.5.2 Validiteit

Naast betrouwbaarheid moet ook de validiteit van dit onderzoek worden besproken. Validiteit van een onderzoek houdt in dat er ook werkelijk wordt gemeten wat de onderzoeker wilde meten (Van Thiel, 2007). Met andere woorden, de onderzoeker moet er naast betrouwbaarheid ook voor zorgen dat hij daadwerkelijk antwoord geeft op de onderzoeksvraag.

Aan de ene kant gaat het om de interne validiteit. Hier gaat het er om dat de bevindingen aansluiten bij de onderzoeksvraag (Van Thiel, 2007). Van belang is met name dat de theorie helder is omschreven en geoperationaliseerd, zodat geen onduidelijkheid bestaat over de te onderzoeken theoretische concepten. In dit onderzoek is dat gedaan door heldere definities van de verschillende concepten te maken en deze verder te concretiseren aan de hand van verschillende indicatoren. Ook moeten storingsbronnen worden voorkomen (Van Thiel, 2007). Dat kunnen bijvoorbeeld sociaal wenselijke antwoorden zijn van de respondent, of vooronderstellingen van de onderzoeker zelf. In dit onderzoek is rekening gehouden met deze storingsbronnen, door de respondent soms op verschillende manieren over een zelfde onderwerp te bevragen. Op die manier wordt getoetst of de respondent bij twee verschillende vragen over hetzelfde onderwerp wel een soortgelijk antwoord geeft. Ook de onderzoekersbias is geprobeerd te voorkomen door open vragen te stellen en bij analyse van de gegevens niet alleen naar bewijzen te zoeken voor de eigen coderingen, maar ook tegenbewijs te bekijken. Zodoende wordt de onderzoeker meer gestimuleerd om zijn eigen bevindingen goed te onderbouwen. En ook heeft triangulatie geholpen om storingsbronnen te voorkomen. Door meerdere onderzoeksbronnen te gebruiken wordt

voorkomen dat vanuit één perspectief naar het onderzoeksobject wordt gekeken en daarmee een te eenzijdig beeld ontstaat.

Naast interne validiteit gaat het in onderzoeken ook om het waarborgen van externe validiteit. Bij externe validiteit gaat het om generaliseerbaarheid van het onderzoek: zijn de verkregen resultaten ook toepasbaar op vergelijkbare onderzoeksobjecten. Aangezien dit onderzoek om één specifieke casus gaat, namelijk Nederlandse lobbyisten, is het lastig om te spreken van generaliseerbaarheid. In *paragraaf 6.2.5* staat de generaliseerbaarheid van dit onderzoek nader beschreven.

7. Transparantie van de Nederlandse lobby

7.1. Inleiding

In dit zevende hoofdstuk zullen de eerste resultaten worden besproken van het onderzoek. Aangezien dit onderzoek antwoord zal geven op de vraag *'Hoe beïnvloedt transparantie van de Nederlandse lobby het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten?'*, moet eerst bekeken worden in hoeverre er transparantie van lobby in Nederland is te constateren en om welke transparantievormen het dan gaat. Verschillende informatiebronnen zullen dienen om antwoord te geven op deze eerste deelvraag. De websites van de gesproken lobbyorganisaties zullen worden geanalyseerd op informatie die wordt geboden over hun lobby. Ten tweede worden ook de Social Media pagina's, Twitter en LinkedIn, bekeken op informatie die wordt geboden. Ter aanvulling dienen hier de data uit de interviews, waarbij de respondenten vertellen welke informatie zij zelf zien die wordt openbaard over lobby en hoe zij zelf aan de transparantie van lobby werken.

De indeling van het hoofdstuk zal er als volgt uitzien. Eerst wordt gekeken naar informatie die bewust door de lobbyist, lobbyorganisatie of toezichthouder wordt openbaard, ook wel bewuste transparantie. Daarna wordt gekeken naar de beschikbare informatie over lobby die onbewust of gedwongen is ontstaan, ookwel onbewuste of gedwongen transparantie. Per type transparantie zal ook gekeken worden om wat voor soort informatie het gaat, namelijk informatie over de input, output en outcome of throughput van lobby. Op die manier kan aan het einde van dit eerste empirische hoofdstuk worden bepaald wat voor soorten transparantie van lobby in Nederland zijn te zien.

7.2. Bewuste transparantie

In *Hoofdstuk 3* is besproken dat transparantie van lobby betekent *"de mogelijkheid om informatie te krijgen over het gedrag, de besluitvorming, beleid en prestaties van de Nederlandse lobby. De informatie is inzichtelijk, begrijpelijk en openbaar"*. In deze paragraaf zal specifiek worden gekeken welke informatie wordt openbaard doordat de lobbyist, lobbyorganisatie of de toezichthouder zelf informatie vrijgeeft. Dit wordt bewuste transparantie genoemd. Dit kan gebeuren op een actieve manier, de lobbyist of lobbyorganisatie maakt informatie openbaar uit zich zelf. Of op een passieve manier, de lobbyist of lobbyorganisatie maakt informatie openbaar op aanvraag.

7.2.1 Informatie vrijgegeven door lobbyisten of lobbyorganisaties

Organisaties die lobbyen of lobby adviesbureaus en de interne of externe lobbyisten die er werkzaam zijn kunnen in het huidige digitale tijdperk allemaal actief een bijdrage leveren aan de transparantie van lobby. Het medium internet biedt namelijk een groot scala aan mogelijkheden om informatie over de eigen organisatie op een gemakkelijke en goedkope manier te openbaren en te verspreiden. Te denken valt aan het plaatsen van informatie op websites en blogs, maar ook sociale media als Twitter, LinkedIn en Facebook kunnen dienen als medium om informatie te verspreiden. Vanuit die gedachte is het zeer aannemelijk dat organisaties sinds het digitale tijdperk ook actief informatie zijn gaan openbaren over hun lobbyactiviteiten. In dit deel zal gekeken worden naar de actieve transparantie die de gesproken lobbyisten en lobbyorganisaties bieden op hun website. Daarna zal ook gekeken worden wat voor informatie wordt geboden via de verschillende sociale media kanalen. Als laatste zal ook gekeken worden naar de mogelijkheden om op aanvraag (passief) transparantie te bieden.

7.2.1.1 Actieve transparantie: Informatie op de website

Uit de gesprekken met de verschillende respondenten die voor hun beroep lobbyen wordt duidelijk dat alle vertegenwoordigde organisaties (dertien in totaal) gebruik maken van de mogelijkheid om informatie over hun organisatie beschikbaar te stellen via een eigen website. Een website biedt namelijk de kans om het grote publiek bekend te maken met de (lobby) activiteiten van de organisatie. Als eerste zal hier dan ook worden gekeken welke informatie over lobby op de websites van de gesproken lobbyorganisaties wordt geboden. In *figuur 7.1* staat deze informatie schematisch uiteen gezet.

Figuur 7.1 Lobby informatie op de websites van de gesproken lobbyorganisaties

Informatie over:		Aantal organisaties:	Totaal:
Object:	Omschrijving informatie:		
Input van lobby	Informatie over algemene missie, visie en standpunten	- 13 organisaties	13
Input van lobby	Informatie over specifieke lobbydoelstellingen en standpunten	- 2 brancheorganisaties - 0 commerciële organisatie - 0 publieke organisatie - n.v.t. PA adviesbureau	2
Input van lobby	Informatie over gehanteerde lobby gedragscodes	- 1 PA adviesbureau - 0 brancheorganisatie - 0 commerciële organisatie - 0 publieke organisatie	1
Input van lobby	Informatie over voor welke klanten gelobbyd	- 2 PA adviesbureaus - n.v.t. brancheorganisatie - n.v.t. commerciële organisatie - n.v.t. publieke organisatie	2
Input van lobby	Informatie over eigen lobby of PA personeel	- 3 brancheorganisaties - 1 commerciële organisatie - 4 PA adviesbureaus - 0 publieke organisatie	8
Input van lobby	Financieel jaarverslag (zonder lobby uitgaven)	- 3 commerciële organisaties - 1 brancheorganisatie - 0 PA adviesbureaus - 1 publieke organisatie	5
Output van lobby	Informatie over de resultaten die zijn geboekt door lobby	- 2 brancheorganisaties - 0 commerciële organisatie - 0 PA adviesbureau - 0 publieke organisatie	2
Throughput van lobby	Informatie over de activiteiten die zijn ondernomen in het lobbyproces	- 3 brancheorganisaties - 1 PA adviesbureau - 0 commerciële organisatie - 0 publieke organisatie	4

Als naar *figuur 7.1* wordt gekeken is te zien dat er in aantallen twee uitschieters zijn waar het merendeel van de gesproken lobbyorganisaties informatie over bieden, namelijk informatie over de missie, visie en algemene standpunten van de organisatie en informatie over het lobby of PA personeel. Dit is informatie over de *input* van lobby. Dat wil zeggen de gegevens over alles voorafgaande aan het lobbyproces. Een minderheid van de gesproken organisaties biedt ook informatie over de *throughput* van lobby, de activiteiten die gedurende het lobby proces zijn ondernomen. Slechts twee organisaties bieden ook informatie over de *output* van lobby, ook wel de resultaten die met de lobby zijn behaald. Dit zijn echter slechts de kwantitatieve gegevens van de informatie die wordt geboden. Er valt ook op een kwalitatieve manier naar deze gegevens te kijken en dan moeten de volgende zaken worden benoemd.

Iedereen deelt zijn missie, visie en algemene standpunten

Het feit dat alle organisaties zichtbaar maken op hun website waar ze in algemene zin voor staan en welke werkzaamheden ze uitvoeren, maakt impliciet zichtbaar waar de organisatie in haar lobby voor zal pleiten. Respondent 9 en ook respondent 5 benoemen dat dit, in vergelijking met de periode voor het internet, een enorme verbetering is in de transparantie van de lobby. Ook de andere respondenten beamen dat organisaties heden ten dage vrij transparant zijn waar ze voor staan en wat hun wishlist is. Opmerkelijk is echter wel te constateren dat slechts twee organisaties (twee brancheorganisaties) ook expliciet benoemen en vermelden wat hun lobby doelstellingen zijn. Bij deze brancheorganisaties worden hun lobby doelstellingen specifiek benoemd onder een kopje belangenbehartiging/lobby op de website. Ook worden de brieven naar de Tweede Kamer met de standpunten over een bepaald issue op de website geplaatst, benoemen respondent R7 en R8. Het feit dat alleen twee brancheorganisaties expliciet bekend maken waar ze in hun lobby voor willen pleiten, kan worden verklaard uit het feit dat brancheorganisaties leden hebben die ze tevreden dienen te houden en bovendien zijn opgericht met als hoofdtaak om de belangen van hun leden te behartigen (R7, R8). Hieruit kan worden opgemaakt dat de andere type organisaties een minder groot incentive hebben om hun lobby doelstellingen expliciet te benoemen op hun site.

Merendeel toont lobby personeel: niet altijd helder omschreven

Het merendeel (acht van de dertien) van de organisaties laat op haar website zien welk personeel de lobby en/of public affairs doet. En die houding wordt ook meegegeven aan de werkende lobbyisten. *"De algemene vuistregel dat je als lobbyist altijd moet vertellen aan je gesprekspartner wie je bent en namens wie je er zit. Dat zijn dingen waar je je gewoon aan moet houden. Ik ken bijna geen lobbyist meer die dat anders ziet"* (R7).

Wanneer echter wordt gekeken naar de manier waarop informatie over het lobby personeel op de website wordt geboden zijn er van de acht drie organisaties die niet benoemen wat de werkzaamheden van hun lobby personeel precies inhouden en/of in de functietitel een omslachtige omschrijving geven zoals *'politiek-bestuurlijk medewerker'* en *'senior policy advisor EU affairs'*. Alleen kenners van het vakgebied kunnen hieruit opmaken dat deze functies ook betrekking hebben op Public Affairs en lobby. Daardoor kan gesteld worden dat hoewel het merendeel van de gesproken organisaties hun lobby personeel op de website vermeldt, slechts vijf van de dertien organisaties dit op een begrijpelijke en inzichtelijke, kortom transparante manier doet. Hoewel er dus kwantitatief een toename is te zien in organisaties die hun lobby personeel tonen, kan kwalitatief worden gesteld dat deze informatie nog geregeld niet op een heldere manier wordt geboden. Het lijkt daarmee voor alsnog meer gebruikelijk in Nederland om naar de gesprekspartner als lobbyist open en helder te zijn over wie hij is en voor wie hij werkt, dan daarover heel helder te zijn op de website en daarmee naar het grote publiek.

Financieel jaarverslag zonder lobby kosten

Vijf van de dertien organisaties toont actief op haar website haar financiële kostenplaatje. Echter, wanneer de financiële verslagen nader worden bekeken valt op dat er geen speciale sectie is ingericht waarbij kosten over de lobby in het specifiek worden gemeld. Bij sommige organisaties is er wel een kopje met kosten over het personeel, maar dat zijn de kosten van al het personeel. Publiekelijk is dus niet te zien wat er door organisaties wordt uitgegeven aan hun lobby, noch aan lobbyactiviteiten als aan personeel. Daarin zijn alle lobbyorganisaties dus nog niet actief transparant. Uit bevraging van de respondenten blijkt echter wel dat ze er in principe niet veel op tegen zouden hebben om het kostenplaatje actief transparant te maken. *"Ja, ze mogen alles van me weten professioneel gezien"* (R15).

Lobby resultaten moeilijk zichtbaar

Er zijn slechts twee organisaties (waarvan beide een branche/ belangenorganisatie) die op hun website informatie bieden over de resultaten en het effect van hun lobbyacties. De belangenorganisaties hebben daar een heldere reden voor: *"We vertegenwoordigen 20 duizend*

bedrijven. Die bedrijven betalen lidmaatschap en die willen ook weten waarvoor zij lidmaatschap betalen. (...) Dus die lobby transparantie is bij ons een soort tweede natuur" (R7).

De andere organisaties bieden over de resultaten van de lobby op hun website minder transparantie. Het resultaat van de lobby is namelijk, zo legt respondent 2 uit, nauwelijks aan te wijzen omdat er altijd een heleboel partijen bij zijn betrokken: *"Moet je dan jezelf gaan aanwijzen? Kijk is wat ik voor elkaar heb gekregen? Dat is natuurlijk onzin. (...) Dat kan als je echt een heel klein issue hebt, een politieke partij neemt ergens in een debat een motie die wordt aangenomen. Dan kun je zeggen van, ik heb met dit Kamerlid gesproken en die motie in dat debat, dat heb ik gedaan. Maar uiteindelijk zegt dat Kamerlid, ik heb dat gedaan. Ik heb hem ingediend, ik heb daar politieke steun voor in de Kamer over weten te organiseren. Dus zelfs dan kun je het niet helemaal claimen. Het is een proces".* Kortom, de aard van lobbyen en de nauwe samenwerking met een Kamerlid maakt het vaak lastig voor de lobbyende actor om transparant naar de buitenwereld te zijn over de resultaten. Opmerkelijk is echter dat ondanks die lastige aantoonbaarheid de bovengenoemde twee brancheorganisaties wel de resultaten op hun website tonen. Daarom kan afgevraagd worden of de resultaten van lobby, zoals R2 zegt, daadwerkelijk niet zichtbaar zijn te maken, of dat veel organisaties die lobbyen zich liever die moeite besparen.

Interessant is, wat betreft de *output* transparantie, ook te melden dat vrijwel alle respondenten wel van mening zijn dat voor de stand van het vak het goed zou zijn als achteraf verantwoording wordt afgelegd over de behaalde resultaten. R17: *"Je kunt het naargeestig, achterkamertjes politiek noemen. Er vallen geen politieke zaken te doen, zonder enige sfeer van geheimhouding en onzichtbaarheid. Het belangrijke alleen is verantwoording. Dat je resultaten voluit kunt verdedigen".* En volgens R4 gebeurt dat ook heel veel in Nederland, bijvoorbeeld door middel van een persconferentie na onderhandelingen die hebben plaatsgevonden. Een kanttekening moet wel worden geplaatst bij deze opmerking. Die openheid van zaken wordt dan geboden door de politiek, niet door de lobbyist. Blijkbaar is het bieden van *output* transparantie lastig op het moment zelf, maar zou het in een terugblik wel mogelijk moeten zijn. Wat betreft *output* transparantie ex post (terugblik) lijkt voor veel lobbyorganisaties dus nog verbetering mogelijk.

Lobbystrategie wordt niet gedeeld

Geen enkele organisatie vermeldt op zijn website wat de lobby strategie is. Met andere woorden de activiteiten die de lobbyist wil ondernemen om bepaalde lobbydoelen te bereiken. De respondenten zijn het daar unaniem over eens dat de lobby strategie nooit van tevoren of tijdens het proces openbaar zal worden gemaakt, omdat zoals R4 dat benoemt anderen daar anders te gemakkelijk op in kunnen spelen en dat zou de hele lobby kunnen verstoren. Achteraf zou dat eventueel wel mogelijk moeten zijn, aldus R4 en R1. *"Door bijvoorbeeld de lobby van de JSF. Ik denk dat er best wel een moment komt dat wij gaan vertellen waarom het toch gelukt is om de Partij van de Arbeid zo ver te krijgen" (R4).* Op de websites van de organisaties is echter nog geen enkele keer terug te zien wat de strategie bij een bepaalde lobby is geweest. Ook het bieden van transparantie ex post (terugblik) over de strategie lijkt dus, ondanks de ambitie van sommige respondenten om dit wel te tonen, nog niet een normale zaak binnen de Nederlandse lobbywereld.

Weinig zichtbaarheid lobbyproces

Er zijn slechts vier organisaties die op hun website ook meer inzichtelijk maken over het lobbyproces: de debatten die worden bijgewoond of in het geval van één PA adviesbureau een omschrijving van de opdrachten die zij hebben verricht voor bepaalde opdrachtgevers. Toch zijn dit slechts onderdelen van het lobbyproces. Volgens de respondenten blijft het veelal lastig om de gesprekken die zijn gevoerd inzichtelijk te maken. *"Wij dienen gewoon publieke zienswijzen in. Zetten we daar alles in? Veel wel. Maar argumentatie is één ding. (...) Maar het gaat ook gewoon om de relatie. (...) Wat wij dan toch doen, is gewoon even met die ambtenaar bellen van: Joh, even kop koffie drinken, kunnen we nog even doorpraten. Je kunt ook zo en zo... Ja, dat deel ga je nooit publiek maken hoor. Maar dat deel maak je in de Kamer ook niet publiek. Dat is net of je Kamerleden verbiedt buiten het zicht van de camera nog met elkaar te spreken. Ja, dan doen we geen zaken" (R7).* Dat wordt door veel van de respondenten beaamd. En dat heeft ook te maken

met de aard van de politiek waarbij nou eenmaal deals worden gesloten achter de schermen. Het polderen is een belangrijk onderdeel van de Nederlandse politiek, aldus R2.

De respondenten geven wel blijk van het feit dat wordt geworsteld met het wel of niet openbaar maken van het proces, zeker de brancheorganisaties die leden hebben die ze vertegenwoordigen. Respondent 8 benoemt bijvoorbeeld dat ze wel altijd aan haar leden verantwoording af legt over de activiteiten die ze heeft ondernomen. *"Ik heb een overzichtje gemaakt van onze acties. Bijvoorbeeld dat we gesprekken hebben gehad met de commissie die het verkiezingsprogramma schrijven bijvoorbeeld. Dus daar breng je ook informatie naar toe. Dit is hoe het werkt. En hier zijn de gaten en dat zou helpen om die gaten te vullen bijvoorbeeld. Dat zijn ook gesprekken die je voert"* (R8). Dit wordt echter vaak maar deels op de website geplaatst, en grotendeels via een interne ledenmail gecommuniceerd. Aan de buitenwereld kunnen deze activiteiten, omwille van het proces en het behouden van een goede relatie met de politicus of ambtenaar, niet worden gecommuniceerd (R8).

Volgens meerdere respondenten moet men het ook niet willen om elk deelstapje in het lobbyproces zichtbaar te maken. *"Transparantie is niet elk deel stapje. Maar op het eind, het geheel. Dat je na afloop aangeeft dat je met die en die partijen eraan hebt gewerkt (...) en welke afwegingen je hebt gemaakt"* (R9).

Ook in het geval van transparantie van de *throughput*, de lobbyactiviteiten die zijn ondernomen, lijkt het dus alleen mogelijk om transparantie ex post (terugblik) te bieden. Transparantie achteraf wordt daarentegen, ook over de activiteiten, slechts door een klein deel van de gesproken organisaties geboden en bijna nooit publiekelijk gedeeld op de website.

Al met al blijkt dat wanneer informatie wordt geboden op de website van de lobbyorganisaties over hun lobby dit met name informatie is over de input van lobby (met name over lobby personeel en over algemene standpunten). Uit de gesprekken met de respondenten blijkt dat de lobby handelingen en activiteiten en de daaruit volgende resultaten vaak zeer precair zijn en omwille van een goede verstandhouding met politici en een goed lobbyproces niet zo maar publiekelijk kunnen worden gedeeld. Achteraf zou dit eventueel wel mogelijk moeten zijn volgens de respondenten, maar dit wordt op de websites van veel gesproken organisaties nog niet gedaan.

7.2.1.2 Actieve transparantie: Informatie via Social Media

Social Media zijn het afgelopen decennium ook media geworden waarop informatie met de buitenwereld kan worden gedeeld en waarmee transparantie kan worden vergroot. In dit deel wordt gekeken in hoeverre de gesproken lobbyisten en de lobbyorganisaties waarvoor ze werken zelf actief op Social Media informatie delen en wat voor soort informatie dit is. Dit zal gebeuren aan de hand van de informatie uit de interviews en een analyse van een maand (november 2013) aan verstuurd twitterberichten van de organisaties die door de respondenten worden vertegenwoordigd en aan de hand van een analyse van een maand (november 2013) aan twitterberichten van de respondent zelf².

² Omwille van privacy redenen is er geen bijlage beschikbaar van de analyse van de twitteraccounts van de respondenten

Figuur 7.2 Twitterberichten van gesproken lobbyende organisaties

Brancheorganisatie (aantal: 5 org.):	Commerciële organisatie (aantal: 3 org.)
<ul style="list-style-type: none"> - Tweet met (politieke) standpunten - Tweet met toekomstige maatregelen - Tweet met nieuws uit de industrie - Tweet met nieuws over de organisatie - Tweet over ondernomen acties - Tweet met oproep aan leden - Tweet met resultaten van onderzoek - Tweet met vermelding column voorzitter - Tweet met ledeninformatie - Tweet over politieke onderhandelingen - Tweet over resultaten van de lobby 	<ul style="list-style-type: none"> - Tweet met (politieke) standpunten - Tweet met toekomstige maatregelen - Tweet met nieuws uit de industrie - Tweet met nieuws over de organisatie - Tweet over ondernomen acties - Tweet met oproep aan klant - Tweet over aankomende publicatie - Tweet met column specialist - Tweet waarin contact is met klant over product - Tweet over personeelwisseling - Tweet met ontwikkelingen in de markt
Publieke organisatie (aantal: 1 org.)	PA adviesbureau (aantal: 4 org.)
<ul style="list-style-type: none"> - Tweet met nieuws uit de provincie - Tweet met toekomstige plannen - Tweet met ondernomen acties - Tweet met resultaten onderzoek - Tweet met (politieke) standpunten - Tweet met verslag van een vergadering 	<ul style="list-style-type: none"> - Geen twitteraccounts

Veel lobbyende organisaties met twitteraccount, weinig lobby informatie

Op de vier PA adviesbureaus na, hebben verder alle vertegenwoordigde lobbyorganisaties een twitteraccount waarop actief informatie wordt gedeeld over de organisatie, zoals *figuur 7.2* duidelijk laat zien. Het twitteraccount lijkt een soort verlengstuk te zijn van de website van de organisatie. Met name veel nieuws uit de industrie wordt gedeeld, nieuws over het bedrijf of de organisatie zelf. Twitter wordt daarnaast ook gebruikt om interactie te hebben met klanten, leden of andere geïnteresseerden. De variëteit van de berichtgeving is groot. Wanneer echter naast het type bericht ook naar de inhoud van het bericht wordt gekeken, vallen de volgende zaken op.

Voor de commerciële organisaties geldt dat ze wel af en toe een (politiek) standpunt delen of een toekomstige doelstelling, maar de overhand zijn toch de berichten met klant contact, nieuws over campagnes en ontwikkelingen in de industrie. Op Twitter wordt enkel duidelijk wat het standpunt van de commerciële organisaties is over een breed onderwerp, zoals bijvoorbeeld duurzaamheid. Dat zegt daarentegen nog weinig over de specifieke lobby doelstellingen van de organisatie. Informatie over lobbyresultaten (output van lobby) of ondernomen lobbyactiviteiten (throughput) worden niet via Twitter gedeeld. De commerciële organisaties bieden dus duidelijk weinig transparantie over zowel de input van hun lobby, als de throughput of output via Twitter. Ook voor de publieke organisatie geldt dat nauwelijks informatie wordt gedeeld over de lobby.

Het zijn met name de belangen en/of brancheorganisaties die actief delen waar ze zich in hun lobby mee bezighouden en ook tweets versturen over de resultaten van een bepaalde lobby. R2 legt uit: "Wij zijn redelijk actief op twitter (...). Tenminste ik zelf en een collega van mij ook. Dus in zo'n debat. Dan doen wij met z'n tweeën een soort twitter verslag. En dat wordt door de hele goegemeente in het land gevolgd. Maar wij kleuren natuurlijk onze berichtgeving. Ja.. Dat wel. Dus mensen krijgen zeg maar de berichtgeving over het debat door het filter met de wenselijkheden en de boodschappen die wij wel benadrukken en de dingen die wij weglaten, bewust". Een verklaring voor het feit dat met name de branche en/of belangenorganisaties informatie over het proces en de resultaten van hun lobby delen kan zijn dat voor brancheorganisaties lobby één van de belangrijkste taken van hun organisatie is, terwijl een commerciële partij of publieke organisatie nog veel meer andere taken uitvoert.

R4 beaamt dat het twittergebruik zeer afhankelijk is van het type organisatie. Zo legt hij bijvoorbeeld uit dat een PA adviesbureau niet snel informatie op Twitter over het lobby proces zal

delen, omdat eigenlijk zijn of haar klant daarvoor verantwoordelijk is. Dat verklaart dan ook waarom de PA adviesbureaus geen twitteraccount hebben.

Via de Twitteraccounts van de gesproken lobbyorganisaties worden dus wel standpunten en zienswijzen gedeeld, die impliciet meer vertellen over de lobbydoelstellingen (de input van de lobby). Maar het zijn enkel de brancheorganisaties die ook meer laten zien van het lobby proces en de lobby resultaten op Twitter.

Persoonlijk Twitteraccount: informatie halen, niet brengen

Vrijwel alle respondenten die lobbyist zijn (elf van de veertien) hebben ook een persoonlijk twitteraccount. Daarmee delen ze met name informatie over hun persoonlijke leven en is ook zichtbaar voor welke organisatie ze werken. Ze delen echter niet informatie over het lobbywerk dat ze verrichten. Er zijn slechts twee respondenten die dit wel doen, omdat hun twitterverslag van een debat bijvoorbeeld van nut kan zijn voor de achterban die niet bij het debat aanwezig is. Maar ook bij deze respondenten ligt een grens bij wat ze wel en niet delen: *"Ik twitter niet, ik heb net met Vera Bergkamp van D66 geluncht op het Plein (...) Omdat ik dat naar haar toe niet sjiek vind. En ik ook zoiets heb van, een gedeelte van het proces hoeft ook niet in de openbaarheid. Ook andere organisaties die mij volgen hoeven niet te weten hoe vaak precies en waar en met welk Kamerlid precies ik zit"* (R2).

De respondenten zijn wel heel enthousiast over Twitter als medium om informatie te "halen", zoals ze dat zelf noemen. Politici en ook deskundigen zijn heel actief op Twitter en delen hun standpunten, meningen en analyses. Dat is nuttige informatie voor de lobbyist volgens de respondenten. Bovendien maakt Twitter het ook mogelijk om direct contact te hebben met politici en invloed uit te oefenen zo leggen R15 en R3 uit.

Al met al maken deze gegevens duidelijk dat de respondenten zelf via Twitter niet actief bijdragen aan het vergroten van de transparantie van lobby. De enige informatie die het publiek via Twitter te weten komt is hoe de lobbyist persoonlijk in het leven staat.

LinkedIn maakt werkachtergrond zichtbaar

Naast Twitter beschikken ook alle respondenten over een LinkedIn profiel³. Op dit account is informatie te vinden over wie de lobbyist is, voor wie hij werkt, welke voorgaande werkgevers hij heeft gehad, mogelijk ook de opdrachten die hij heeft gedaan en soms ook onderschrijvingen van anderen over bepaalde werkkwaliteiten.

Het type informatie dat via LinkedIn wordt geboden kan worden geschaard onder input transparantie. Zelf maken de respondenten niet heel veel gebruik van LinkedIn. R1 en R15 geven aan dat LinkedIn wel handig kan zijn om achtergrondinformatie te verkrijgen van gesprekspartners of politici. R15: *"Kijk, Social Media is ook. Eén van de dingen is om.. Ook om haakjes te vinden. Op welke manier kun je een gesprek met iemand aanknopen. Kijk op de LinkedIn, kijk op de Facebook- pagina. Misschien gaan onze kinderen wel naar dezelfde school. Noem maar op"*. Het feit dat lobbyisten die informatie kunnen vinden over hun gesprekspartners, maakt het natuurlijk andersom ook mogelijk voor de gesprekspartner of het geïnteresseerde publiek om informatie via LinkedIn te achterhalen over de lobbyist. Daarmee vergroot LinkedIn wel de transparantie over de input van lobby, en dan in het specifiek wie er lobbyen.

De input van lobby is dus zichtbaarder geworden. En voor brancheorganisaties geldt ook dat het lobbyproces, de activiteiten die zij ondernemen, en de resultaten die zijn bewerkstelligd zichtbaarder zijn geworden. Toch zijn dit slechts delen van het proces, en wordt een heleboel toch niet zo snel actief gedeeld.

³ Informatie verkregen via: www.linkedin.com. Om privacy redenen worden de LinkedIn accounts van de respondenten niet bekend gemaakt.

7.2.1.3 Passieve transparantie

Naast actieve transparantie bestaat er ook nog de mogelijkheid om transparantie te bieden op een passieve manier. Lobbyisten of lobbyorganisaties geven dan op aanvraag openbaarheid over hun lobbywerkzaamheden. Sinds 1991 zijn de mogelijkheden daartoe in Nederland toegenomen vanwege de invoering van de Wet Openbaarheid Bestuur. Daarin staat omschreven dat ministeries, provincies, waterschappen, gemeenten of andere bestuursorganen die onder deze eerder genoemde organen vallen openbaarheid moeten geven van zaken aan een ieder die een Wob-verzoek indient. Het gaat dan om het inzicht geven in documenten, bestuurlijke aangelegenheden, interne beraden, niet-ambtelijke adviescommissies, samengestelde adviescommissies of persoonlijke beleidsopvattingen van de bestuursorganen (Overheid.nl, 2014). Aangezien lobbyisten invloed uitoefenen op deze bestuurlijke organen vallen de documenten die lobbyisten aanvoeren bij de bestuursorganen of de interne beraden waar lobbyisten bij aanwezig zijn ook onder de Wet Openbaarheid bestuur. Dat betekent dat sinds 1991 de mogelijkheid bestaat om op aanvraag informatie te krijgen over verschillende aspecten van de Nederlandse lobby. Journalisten of andere geïnteresseerden kunnen door middel van een Wob-verzoek inzicht krijgen in lobbystandpunten van organisaties die bij een bestuurlijk orgaan zijn ingediend (de input van lobby), maar ook kunnen verslagen van vergaderingen worden opgevraagd waar lobbyisten bij aanwezig waren (informatie over de throughput van lobby) en ook de uitkomst van een bepaald beraad kan worden opgevraagd (de output). De Wob maakt het dus mogelijk om zowel over de input, throughput als output van lobby informatie te krijgen, mocht men dat willen. Bovendien heeft de Wob een verplichtend karakter. Er kan dus worden gesteld dat de transparantie van lobby daarmee is toegenomen. Die uitkomst moet echter wel in perspectief worden geplaatst. Want de Wob geeft alleen inzicht in informatie die schriftelijk is vastgelegd. En lobby is niet enkel en alleen op papier vast te leggen geven verschillende respondenten aan. Lobby is ook *"En dat is natuurlijk veel spannender. Gesprekjes met elkaar hebben van dertig seconde. En een bepaalde sympathie voor elkaar krijgen. En zeggen van: Oh... dat vind ik wel leuk om eens verder over na te denken. Om daar wat mee te gaan doen. En dat soort dingen kun je niet in regels vastleggen"* aldus R11.

De respondenten geven aan dat de Wob-verzoeken nu eenmaal bij het werk horen en er dus ook rekening mee houden dat de mogelijkheid bestaat dat zo'n verzoek wordt ingediend. Dat gebeurt dan ook geregeld benoemen R1 en R4.

Vrijwel alle respondenten geven ook aan dat ze er geen problemen mee hebben dat ze openheid van zaken moeten geven over hun werkzaamheden. De meeste respondenten vinden het zelfs zeer goed dat mochten er zaken nog onduidelijk zijn, men zich altijd nog kan beroepen op de Wob. Dat die mogelijkheid bestaat wil echter nog niet zeggen dat er door externe partijen, journalisten of burgers ook altijd gebruik van wordt gemaakt. R16, politica, vindt dan ook dat het beter zou zijn als lobbyorganisaties of lobbyisten zelf actief openheid geven, dan dat het op een passieve manier gebeurt zoals bij de Wob. *"Dan laat je het over aan de grillen van iemand die een Wob verzoek doet. En die doen dat met een bepaalde kijk. Dus dan ben je eigenlijk alle regie kwijt als iets naar buiten komt"* (R16).

Met andere woorden, passieve transparantie is in de Nederlandse lobbywereld een rol gaan spelen door de invoering van de Wet Openbaarheid Bestuur en het verplichtende karakter dat daar aan vast zit. Informatie over zowel de input, output als throughput van lobby kan worden aangevraagd. De passieve transparantie die hierdoor ontstaat, is echter wel beperkt. Alleen schriftelijk vastgelegde informatie in bestaande documenten wordt vrijgegeven. Dit houdt in dat grote delen van het lobbyproces en de resultaten hierdoor nog steeds niet inzichtelijk worden, omdat een deel van de lobby juist bestaat uit niet schriftelijke, informele aangelegenheden.

7.2.1.4 Conclusie

Uit deze eerste resultaten blijkt dat lobbyisten en lobbyorganisaties in Nederland steeds meer bewust bezig zijn om actieve transparantie te bieden. De respondenten geven allemaal blij van het feit dat transparantie van lobby een goede zaak is en van belang voor het vak. De

technologische vooruitgang maakt het bovendien mogelijk om steeds meer transparantie te bieden via websites en sociale media kanalen. De resultaten laten zien dat dit ook meer gebeurt. Met name over de input van lobby wordt informatie actief gedeeld. Het publiek kan gemakkelijk achterhalen wat de standpunten van een organisatie zijn en welke lobbyisten er werkzaam zijn. Ook via Social Media wordt nieuws over het bedrijf en de industrie verspreid en krijgt het publiek meer zicht over de (lobby) standpunten. Toch zijn er nog een heleboel zaken die onvermeld blijven. Als het gaat om de input blijft onduidelijk hoeveel geld er in de lobbyactiviteiten wordt gestoken en ook de specifieke lobbydoelstellingen blijven bij de meeste organisaties nog onvermeld. Bovendien is de functietitel van veel lobbyisten vaak omslachtig en onduidelijk weergegeven op de website.

Ook wordt er nauwelijks actief informatie geboden over de activiteiten die zijn ondernomen in de lobby (de throughput), en de resultaten die zijn bewerkstelligd in de lobby (de output). Alleen brancheorganisaties laten zien op hun website en via Social Media dat ze ook delen van het proces en de uitkomsten inzichtelijk maken en dat is dan transparantie die wordt geboden nadat het lobby proces is afgerond (ex post). Commerciële organisaties zijn het minst transparant als het gaat om throughput en output van lobby, maar ook de publieke organisatie blijkt minder bezig te zijn om die transparantie actief te bieden. Transparantie wordt in die zin dus slechts selectief ingezet, op het moment dat het van toegevoegde waarde is voor het bedrijf of de organisatie. En dit blijkt niet alleen te gelden voor de lobbyorganisaties, de individuele lobbyisten blijken zich ook niet gemakkelijk te voelen om, bijvoorbeeld via Social Media, actief informatie te delen over wat ze doen (het lobby proces) of welke resultaten zijn bereikt. Transparantie is in hun ogen enkel een attitude, namelijk integer en eerlijk handelen met open vizier. Daar hoeft niet actief zichtbaarheid aan te worden gegeven. In de literatuur is die actieve zichtbaarheid voor het publiek echter wel een belangrijk onderdeel van wat transparantie is.

7.2.2 Informatie vrijgegeven door de BVPA

In de vorige paragraaf is duidelijk geworden welke informatie lobbyisten en lobbyorganisaties uit zichzelf delen met het publiek. Naast dat lobbyorganisaties of lobbyisten zelf transparant kunnen zijn over hun lobbywerkzaamheden, is het ook mogelijk dat een toezichthouder informatie openbaart. In dit deel zal gekeken worden naar het type informatie die de BVPA, Beroepsvereniging voor Public Affairs, als toezichthouder deelt over haar leden. Aan de hand van een analyse van de website van de BVPA zal gekeken worden welke informatie zij prijsgeven. Deze informatie zal wederom worden aangevuld met de data uit de interviews.

Na een analyse van de website vallen de volgende zaken op.

Gedragscode met algemene lobby principes en regels

De BVPA maakt kenbaar op haar site wat de regels en principes zijn die de leden van de beroepsvereniging (professionals in lobby en Public Affairs) in hun dagelijks werk onderschrijven. Dit staat vermeld onder het kopje 'gedragscode' en staat nader omschreven in het online document 'Handvest' (BVPA, 2007).

Het Handvest telt drie onderdelen. Het eerste onderdeel is een opsomming van relevante definities, waaronder een duidelijke omschrijving van wat wordt verstaan onder lobby en Public Affairs. Het tweede onderdeel geeft een schets van een vijftal algemene principes die binnen het Public Affairs vak gelden en het derde onderdeel beschrijft in uitgebreidere vorm de normen waaraan de professionals zich dienen te houden. De normen schrijven bijvoorbeeld voor dat de lobbyist open en eerlijk is in het contact met politici, ambtenaren en andere betrokkenen, de bestaande wetgeving naleeft, activiteiten professioneel en vakkundig zal uitvoeren en voorbereiden, belangenverstremgeling actief zal tegen gaan en zijn werk op een vertrouwelijke en discrete manier uitvoert. Ook staat beschreven dat een permanente commissie er op zal toezien dat de beschreven regels door de leden van de vereniging worden nageleefd.

Het Handvest moet politici, journalisten en ambtenaren duidelijk maken wat ze kunnen verwachten van de leden van de vereniging. En het biedt ook richtlijnen voor de zaken waarop de leden elkaar onderling kunnen aanspreken, zo staat beschreven in Het Handvest.

Het type transparantie dat hier wordt geboden is allereerst *transparantie ex ante*. Het publiek, de journalist of de politicus weet al voordat hij in contact komt met een lobbyist wat voor gedrag van de professional kan worden verwacht. Daarnaast is dit een vorm van throughput transparantie, het is namelijk informatie die gaat over het lobbyproces en de werkzaamheden die de lobbyist verricht.

Online ledenlijst

Naast het online verschaffen van een gedragscode plaatst de BVPA ook op haar website wie er allemaal lid zijn van de vereniging. Een foto wordt bij de persoon geplaatst, evenals zijn of haar naam, functietitel, telefoonnummer en de werkgever voor wie de professional werkzaam is. Ook weet het publiek zodoende welke professionals de lobby gedragscode onderschrijven en wordt duidelijker wie zichzelf ook als PA of lobby professional zien.

Dit is informatie die gerekend kan worden tot het type input transparantie. De lobbyist kan namelijk gerekend worden als noodzakelijk en belangrijk element voordat een lobbyproces van start kan gaan. Daarmee is informatie over de lobbyist informatie over de input van lobby.

Het valt wel op dat de online ledenlijst niet voorzien is van een nummering, waardoor de lezer zelf de lijst zou moeten gaan tellen om te achterhalen hoeveel leden de BVPA heeft. Op de site staat wel vermeld dat het aantal leden om en na bij de 600 is. Op aanvraag blijkt de vereniging echter meer duidelijkheid te kunnen verschaffen. Het aantal leden in oktober 2013 bedraagt 586.

Een kennisbank met lobby literatuur

Ook biedt de BVPA sinds 2013 een kennisbank op haar website, waar zo veel mogelijk relevante literatuur, onderzoeken, journalistieke verslagen en ga zo maar door staan genoteerd, met een link naar de digitale bron, die informatie bieden over Public Affairs, lobby of het politieke proces. De titels van de literatuurvermeldingen variëren van '*Kritiek op lobbyen onterecht*' door Gert Jan Bosland (2012), een artikel in een krant geschreven door een lobbyist, tot een wetenschappelijk boek van Jac Bosmans (2012) '*Parlementaire geschiedenis van Nederland*' tot een onderzoek van een PA adviesbureau '*Effective lobbying in Europe*' van het bureau Burson Marsteller (2013).

Door middel van deze kennisbank helpt de BVPA het publiek en geïnteresseerden in de zoektocht naar in hun ogen relevante PA en lobby literatuur en publicaties. Hoewel de BVPA daarmee niet direct zelf informatie biedt over hoe lobby en PA in elkaar steekt, draagt ze wel indirect bij aan meer kennis over wat PA en lobby inhouden en over de meningen die er heersen in het lobby en politieke speelveld. Het publiek wordt immers met een directe link doorverwezen naar de plek online waar de publicatie is te vinden en te lezen. Dit is daarmee type informatie die de throughput transparantie van lobby vergroot. Door het makkelijker kunnen vinden en lezen van lobby en PA publicaties komt het publiek meer te weten over wat de handeling lobbyen en PA is. Het is ook een vorm van transparantie ex ante (vooruitblik), want voordat er daadwerkelijk is gelobbyd, weet de geïnteresseerde al wel hoe een lobby handeling eruit kan zien.

Naast deze drie elementen plaatst de BVPA ook verenigingsnieuws online, zoals een terugblik op het ledencongres en aanmeldingen voor activiteiten en kunnen bedrijven ook hun open PA of lobby vacatures op de website plaatsen. Deze informatie zegt echter niet heel veel over de input, throughput of output van lobby. Het geeft daarentegen wel blijk van het feit dat de vereniging over zo veel mogelijk zaken actieve transparantie wil bieden op haar website.

De analyse van de website geeft daar dan ook blijk van.

7.2.2.1. Conclusie

Uit de resultaten wordt duidelijk dat de BVPA een online ledenlijst publiceert, een gedragscode en Handvest voor lobbyisten kenbaar maakt en een kennisbank met lobby-informatie heeft samengesteld. Op meerdere vlakken draagt zij zodoende bij aan de transparantie van lobby in Nederland, namelijk de transparantie van lobby-input en de transparantie van lobby throughput ex

ante (in een vooruitblik). Daarnaast laat de BVPA door deze verschillende zaken op haar website te publiceren indirect ook zien dat ze conform haar eigen regels handelt. In het Handvest staat immers beschreven dat transparantie een belangrijke waarde is binnen de lobbywereld.

Kortom, de informatie die de BVPA op haar website vrijgeeft over de lobby lijken twee functies in te nemen. Allereerst dient het de functie om bij te dragen aan transparantie als belangrijke waarde binnen de beroepsgroep. En ten tweede dient het de functie om controle te krijgen over de beroepsgroep. Met andere woorden als instrument ten dienste van besturing en beheersing, zoals dat in *Hoofdstuk 3* staat omschreven.

7.2.3 Informatie vrijgegeven door de overheid

Naast de BVPA als toezichthouder houdt ook de overheid toezicht op wat lobbyisten doen. In de vorige paragraaf is al besproken dat de overheid sinds 1991 de Wet Openbaarheid van Bestuur heeft ingevoerd, waarbij geïnteresseerden het recht wordt gegeven om stukken die betrekking hebben op bestuursorganen op te vragen en in te zien. Deze verplichte transparantie zorgt er ook voor dat lobby stukken opgevraagd kunnen worden. Nu zijn er echter nog twee andere maatregelen te noemen waarbij de overheid informatie vrijgeeft over de lobby. Hieronder zullen deze maatregelen besproken worden.

Lobbyistenregister van de Tweede Kamer

In *hoofdstuk 2* is het al aan de orde geweest. Sinds juli 2012 kent de Tweede Kamer een Lobbyistenregister waarbij de toegang tot de Tweede Kamer wordt gereguleerd. Alle lobbyisten en PA medewerkers die een toegangspas tot de Tweede Kamer willen hebben, dienen zich te registreren bij de Tweede Kamer waarbij ze moeten aangeven met welk doel ze de Tweede Kamer willen betreden en namens welke instelling. Per organisatie wordt één toegangspas gegeven. De lijst met ingeschreven lobbyisten wordt online op de website van de Tweede Kamer geplaatst (Tweede Kamer, 2014). Zodoende draagt de overheid bij aan de mogelijkheid om informatie te krijgen over welke lobbyisten vrij toegankelijk de Tweede Kamer in en uit kunnen. Dat kan worden gezien als een vorm van input transparantie, omdat het enkel informatie biedt over wie er de Tweede Kamer in gaan, het zegt nog niets over het proces of de resultaten van de lobby actie.

Wanneer naar de informatie op deze vrijgegeven online lijst (Tweede Kamer, 2014) wordt gekeken vallen een aantal zaken op. Er staan slechts 80 lobbyisten of PA medewerkers geregistreerd. Vergeleken met de 600 leden van de BVPA ledenlijst is dit een klein aantal en niet volledig te noemen. Ook valt op dat er slechts zeven respondenten zijn die op de lijst staan geregistreerd. De respondenten die niet ingeschreven staan hebben daar verschillende redenen voor. R3 geeft bijvoorbeeld aan dat hij zich wel zou willen registreren, maar dat niet kan omdat slechts één pas per organisatie wordt vrijgegeven en zijn collega al over die pas beschikt. Andere respondenten, zoals R8 en R6 (beiden interne lobbyisten) geven aan dat ze het nut niet inzien om zich te registreren. Ze kunnen ook simpelweg een afspraak maken met een Tweede Kamerlid willen ze de Tweede Kamer in komen, zo luidt hun argument. En de respondenten die een PA adviesbureau vertegenwoordigen zien het nut er ook niet van in, vanwege dezelfde redenen als R8 en R6 en ook omdat zij van mening zijn dat hun klant het lobbycontact moeten doen.

Bijna alle respondenten benoemen dan ook dat het Lobbyistenregister in de Tweede Kamer geen toevoeging heeft voor de transparantie van de Nederlandse lobby. Het is volgens R1 zelfs "intransparant". Ook R16, politica, benoemt dat ze niet helemaal begrijpt wat het doel is van het register. "Ja.. dan heb je dus een register van lobbyisten, dan heb je mensen die gewoon een afspraak maken en dan heb je oud-Kamerleden die lobbyist zijn en hier ook gewoon binnen komen. Dan denk ik ja.. (...). Dus ik vind dat ook niet helemaal een eerlijk systeem" (R16).

De resultaten laten bovenal zien dat de mogelijkheid om input informatie te krijgen over lobbyisten door de invoering van het Lobbyistenregister wel is toegenomen, maar dat getwijfeld

kan worden aan de volledigheid en eerlijkheid van het systeem. De vraag is dus of dit daadwerkelijk bijdraagt aan de transparantie van de Nederlandse lobby.

Internetconsultatie

Sinds 2009 (waaronder een toets periode van 2009 tot 2011) is het voor ministeries mogelijk om via internet openbare consultaties te doen over concepten van wetten. Dit houdt in dat beleidsnotities via internet worden voorgelegd aan het publiek. De insteek van deze internetconsultatie is met name om de kwaliteit en uitvoerbaarheid van wetten te verbeteren doordat het publiek voorstellen kan doen met verbeteringen. Voor lobbyisten is het sinds die periode ook mogelijk om via internet reacties te geven op deze conceptwetten. De reacties worden met naam van de indiener en woonplaats op de site van internetconsultatie geplaatst, maar alleen als de indiener dit ook goedkeurt (Overheid, 2014).

Dit type informatie kan bijdragen aan de throughput transparantie van lobby, omdat nu meer inzichtelijk wordt over het proces van lobbyen. Het publiek ziet wat voor reactie de lobbyist geeft en dat is een handeling in het lobbyproces. Dit zegt echter nog niets over wat het ministerie uiteindelijk met die reactie doet. De output van de lobby wordt hierdoor niet zichtbaar. Bovendien zijn ministeries niet verplicht om consultaties van wetten via internet te doen, dit gebeurt dus slechts bij een aantal wetten en draagt daardoor maar gedeeltelijk bij aan de transparantie. Daarnaast mag de indiener bezwaar maken tegen het online plaatsen van zijn reactie. Dat doet de transparantie over de throughput van lobby juist weer teniet.

Potentiële maatregel: de lobbyparagraaf

Als laatste moet kort benoemd worden dat de PvdA eind 2013 een initiatiefwetsvoorstel heeft ingediend om een verplichte lobbyparagraaf toe te voegen aan iedere wet, waarbij bekend wordt gemaakt met welke personen is gesproken bij het vervaardigen van een wet en waar de gesprekken over zijn gegaan. In februari 2014 lieten de Ministers van Financiën en Binnenlandse zaken in een reactie op de vraag van PvdA Tweede Kamerleden Lea Bouwmeester en Henk Nijboer weten dat geen lobbyparagraaf zal worden toegevoegd aan iedere wet, omdat in de memorie van toelichting bij een wetsvoorstel al wordt vermeld welke partijen actief zijn geconsulteerd, welke partijen hebben gereageerd en wat de reacties op hoofdlijn zijn. Een aparte lobbyparagraaf is daarom niet nodig, volgens de ministers (Rijksoverheid, 2014). In de periode dat de interviews zijn gehouden met de respondenten, waren deze uitspraken nog niet gedaan. Er is dan ook gesproken met de respondenten over de toekomstige lobbyparagraaf.

Deze uitkomsten zullen in dit onderzoek wel worden meegenomen. Hoewel de maatregel niet meer ingevoerd zal worden, is het nog steeds interessant om te zien wat de invloed van een toekomstige maatregel om de transparantie van lobby te vergroten is op lobbyisten en hun professionalisering.

Het type informatie dat de lobbyparagraaf moet openbaren zou zowel bijdragen aan de input transparantie, als de throughput en output transparantie van lobby. Het zegt namelijk iets over wat de lobbyisten hebben ingebracht en welke lobbyisten dat zijn geweest, het zegt iets over hoe het proces van consultatie is verlopen en het zegt wat over de uitkomst van die lobby. Het publiek weet immers of de reactie van bepaalde lobbyisten is meegenomen in het vervaardigen van een wet.

7.2.3.1. Conclusie

Naast dat lobbyisten actief een bijdrage proberen te leveren aan de transparantie van lobby, wordt duidelijk uit bovenstaande resultaten dat de overheid als toezichthouder ook pogingen doet om de transparantie van lobby te vergroten. In *hoofdstuk 3* is te lezen dat de overheid om meerdere redenen dit soort maatregelen kan nemen, onder andere om transparantie als democratische waarde op zich zelf te bevorderen. In de uitvoering lijkt de overheid daar echter nog niet erg in te slagen. Het online gepubliceerde Lobbyistenregister is niet volledig en de procedure om in het Lobbyistenregister te komen verloopt op een omslachtige en niet eerlijke wijze. De vraag bestaat

of deze maatregel daadwerkelijk is ingezet om de transparantie van lobby te vergroten, of dat het met name een manier is om meer controle te hebben over wie een pas tot de Tweede Kamer heeft. Het Lobbyistenregister lijkt dus meer de functie in te nemen van beheersing van bepaalde organisatorische voorschriften, zoals Scholtes (2012) dat zou omschrijven (Scholtes, 2012, p. 75-76). Ook internetconsultatie is niet verplicht, waardoor bij veel conceptwetten geen online procedure wordt gevolgd en de inbreng van lobbyisten niet zichtbaar wordt. Ook hier geldt dat deze maatregel niet lijkt te worden ingevoerd om daadwerkelijk transparantie als democratische waarde te bevorderen, maar meer om de procedure van het ontwerpen van wetten te vergemakkelijken. Daarnaast draagt ook de memorie van toelichting bij een wet slechts gedeeltelijk bij aan de transparantie van de besluitvorming, omdat alleen globaal wordt getoond wat de inbreng is geweest van de gesproken partijen. Als laatste heeft het plan van de PvdA om een lobbyparagraaf verplicht te stellen nog geen vruchten afgeworpen.

Daardoor lijken bovengenoemde maatregelen voor de Bühne. De overheid geeft burgers het idee dat er hard wordt gewerkt aan de transparantie van lobby in Nederland en de transparantie van het besluitvormingsproces in het geheel. Maar het vergroot niet daadwerkelijk die transparantie.

7.3. Gedwongen transparantie

In de vorige paragraaf is besproken welke onderdelen van lobby zichtbaar worden gemaakt voor het publiek door lobbyisten of toezichthouders van lobbyisten, ook wel bewuste transparantie. Bewust transparantie bieden is echter niet de enige manier waarop informatie zichtbaar wordt voor het grote publiek. In *Hoofdstuk 3* is besproken dat het ook mogelijk is om informatie te openbaren zonder dat de actor zelf daar controle over heeft. Informatie wordt in zo'n situatie vaak gelekt. In de theorie wordt dit gedwongen transparantie genoemd. In deze paragraaf zal worden gekeken of er in Nederland gedwongen transparantie van lobby is te zien en als dat zo is welke informatie over lobby daardoor beschikbaar is geworden voor de buitenwereld.

Informatie wordt zo nu en dan gelekt: onderdeel van het beroep

In de interviews is aan de verschillende respondenten die lobbyen gevraagd of zij in hun lobby carrière wel eens in een situatie hebben gezeten waarbij informatie over de lobby oneigenlijk naar buiten is gebracht. Een aantal van de respondenten kunnen wel een situatie benoemen waarin hen dit is overkomen. Zo benoemt R6 bijvoorbeeld dat het hem één keer is overkomen dat een mail die hij stuurde naar een aantal Europarlementariërs is gelekt. In de mail had hij een aantal standpunten van zijn bedrijf op een rij gezet. De mail werd een aantal maanden later door de Duitse pers gepubliceerd. Op die manier kwam het publiek meer te weten over de input van lobby, namelijk de standpunten die het bedrijf in haar lobby aanvoert en ook wat meer over de throughput van lobby. De lobbyist stuurde namelijk een mail om zijn standpunten te verkondigen. R6 benoemt dat hij er uiteindelijk geen problemen mee had dat de mail naar de Duitse pers was uitgelekt, omdat hij trots en tevreden was over de inhoud van de mail.

Er zijn meer respondenten die benoemen dat het met name de journalistiek is die zit te azen op scoops en interessante feitjes om naar buiten te brengen. Volgens R9 is het ook niet vreemd dat de beroepsgroep onder een vergrootglas ligt. Het beroep werkt namelijk nauw samen met de politiek en dan wil men ook graag weten wat lobbyisten doen.

RamBam uitzending brengt gedwongen informatie naar buiten

Bijna alle respondenten benoemen in het kader van gedwongen transparantie ook het incident in april 2013, waarbij journalisten van het programma RamBam met een verborgen camera in gesprek gaan met een Nederlandse lobbyist en deze camerabeelden zonder toestemming van de lobbyist in een televisie-uitzending naar buiten brengen. In de uitzending is te zien hoe twee journalisten van RamBam zich voordoen als twee werknemers van de fictieve commerciële spermabank Seed4U en een lobbyist in dienst nemen om het belang van de spermabank voor het voetlicht te brengen bij politici. Het doel van de makers van RamBam is om te kijken hoe commerciële bedrijven invloed hebben op de politiek en hoe de lobby daarbij in zijn werk gaat. En

dat is de journalisten gelukt. Het gehele lobbyproces wordt zichtbaar in het televisieprogramma. Vanaf het moment dat de 'commerciële organisatie' haar standpunten voorlegt bij de politiek, tot hoe gesprekken met Kamerleden hierover worden gevoerd en wat daar de uitkomst van is. Het fictieve onderwerp wordt geagendeerd op de politieke agenda en Minister Schippers beantwoordt Kamervragen erover (VARA, 2013).

De uitzending wordt door de respondenten gezien als een schandaal, voornamelijk omdat de lobbyist die verborgen is gefilmd niet zou handelen volgens de geest van Het Handvest van de BVPA, waar hij ook lid van is.

De lobbywereld heeft dus zo af en toe te maken met het lekken van informatie, waardoor transparantie gedwongen ontstaat. Deze afgedwongen informatie kan betrekking hebben op de input van lobby, throughput van lobby en de output van lobby. Heel toevallig heeft de televisie-uitzending van RamBam er onlangs voor gezorgd dat het hele lobbyproces op camera is vastgelegd en voor het grote publiek inzichtelijk is geworden. Dit is een uitzonderlijke situatie, omdat gelekte informatie vaak schriftelijke informatie is en niet informatie op camerabeeld.

7.4. Onbewuste transparantie

In deze één na laatste paragraaf van dit hoofdstuk kan niet onbesproken blijven dat er nog één andere bron is waarbij informatie over lobby vrijkomt en dat is het internet. In *Hoofdstuk 3* is duidelijk geworden dat in de theorie transparantie die door internet ontstaat onbewuste transparantie wordt genoemd. Simpelweg omdat er niemand specifiek aan te wijzen is die de informatie vrijgeeft. Op het internet komt informatie samen, waardoor weer nieuwe feiten en informatie boven tafel komen. Op die manier draagt internet onbewust bij aan toenemende transparantie in de wereld. Ten aanzien van de lobbywereld betekent dit dat er zonder dat lobbyisten, lobbyorganisaties of toezichhouders daar controle over hebben informatie over lobby beschikbaar is, omdat bepaalde samengebrachte informatie weer tot nieuwe informatie over lobby kan leiden.

Een voorbeeld is bijvoorbeeld de transparantie over wie er allemaal lobbyist is. Wanneer op google de naam van een persoon wordt ingetypt zijn er vaak talloze hits, waaronder natuurlijk hits zoals Twitter en Facebook, bronnen waar de lobbyist zelf informatie op beschikbaar stelt. Maar misschien tonen de hits ook wel foto's die door vrienden zijn gemaakt, of een congres waar de lobbyist bij aanwezig was of de school waar de lobbyist op heeft gezeten en wat zijn afstudeeronderzoek was en ga zo maar door. Zonder dat de persoon daar zelf heel veel controle over heeft kan het geïnteresseerde publiek veel meer informatie over hem te weten komen dan hij zelf bewust heeft vrijgegeven. En zo zijn er nog veel meer voorbeelden te geven waardoor het internet ook bijdraagt aan de transparantie van lobby. De informatie die op internet over lobby onbewust beschikbaar komt is onmogelijk uit te pluizen. Wel is het mogelijk te zeggen dat door onbewuste transparantie vrijwel ieder type informatie over lobby vrij beschikbaar is. Onbewust is er informatie beschikbaar over de lobby input, lobby throughput en lobby output. In het volgende hoofdstuk zal ook gekeken worden wat de invloed van deze onbewuste transparantie is op het werk en de professionalisering van de Nederlandse lobbyisten.

7.5. Conclusie

In de bovenstaande paragrafen wordt duidelijk dat transparantie van lobby in Nederland zich op veel verschillende manieren laat zien en omschrijven. Allereerst omdat transparantie zelf een begrip is dat vele verschijningsvormen kent. En ten tweede omdat ook de Nederlandse lobby uit verschillende elementen bestaat. Er moet dan ook worden gesteld dat er niet zoiets bestaat als volledige transparantie en dat er ook niet op die manier over de transparantie van lobby zal worden gesproken. Het beeld is een stuk genuanceerder.

1. *Input van lobby*

Over de input van lobby wordt steeds meer actief transparantie geboden. Vanuit verschillende bronnen is het mogelijk om te achterhalen wie lobbyist of PA medewerker is bij een organisatie of adviesbureau. Met name de online ledenlijst van de BVPA biedt een vrij compleet beeld van de lobbypopulatie. Ook de (politieke) standpunten en stellingnames aangaande de lobby maken veel organisaties via hun website of Social Media bekend. Daarnaast is er nog de mogelijkheid om ingediende verzoeken van lobbyisten bij de overheid via de Wet Openbaarheid Bestuur passief te achterhalen of globaal te lezen in de memorie van toelichting bij een wet. Bij sommige wetten kan ook al tijdens het proces achterhaald worden wat de inbreng is van lobbyisten, door de website internetconsultatie.nl.

2. *Throughput van lobby*

Over de throughput van lobby, het proces en de lobby activiteiten die zijn ondernomen, wordt echter maar weinig actieve transparantie geboden. Lobbyisten twitteren zelf nauwelijks over hun lobby bezigheden en de lobby organisaties die wel iets over hun ondernomen lobby activiteiten vermelden op hun website doen dit slechts over delen van de ondernomen lobbyactiviteiten en dit wordt pas naderhand (ex post) op de website gepubliceerd. Het is wel mogelijk om verslagen van interne beraden met overheidsambtenaren en politici op aanvraag via de Wob te achterhalen, maar ook hier geeft dit slechts delen bloot van het lobbyproces. Veel van de lobbyactiviteiten vinden ook plaats buiten het contact met de overheid om en zijn niet schriftelijk vastgelegd.

Wel maakt de BVPA bekend in het online Handvest wat politici, vakgenoten en journalisten van de BVPA leden op ethisch en moreel vlak kunnen verwachten. Dit zegt iets over het lobbygedrag van te voren (ex tempore). De uitzending van tv programma RamBam lijkt nog het meest prijs te geven over hoe een lobbyproces verloopt, dit is echter slechts één lobby casus en deze transparantie is gedwongen ontstaan.

3. *Output van lobby*

Op enkele brancheorganisaties na wordt er weinig actief gedeeld over de resultaten van de lobby door lobbyisten of lobbyorganisaties zelf. Alleen in de memorie van toelichting van een wet staat globaal omschreven wat het resultaat is van de lobby.

4. *Outcome van lobby*

Het effect van het lobbyresultaat is niet transparant te maken, omdat bij een lobby meerdere partijen zijn betrokken en de politicus uiteindelijk beslist welke inbreng hij wel en niet gebruikt.

Kortom, er is heden ten dage een heleboel informatie beschikbaar over de lobby in Nederland, die op verschillende manieren bijdraagt aan de transparantie van lobby in Nederland. In *figuur 7.3* staan deze resultaten nogmaals opgesomd en samengevat. Echter, de bijdrage die de lobbyist of lobbyorganisatie zelf actief levert aan die transparantie is marginaal te noemen. Ze bieden alleen actief transparantie over de input van hun lobby. Over het proces of de resultaten wordt (op enkele brancheorganisaties na) niet gesproken.

Ook de bijdrage die de overheid actief levert aan de transparantie van lobby is marginaal te noemen. Wanneer informatie wordt geboden door middel van een Lobbyistenregister of internetconsultatie dan is deze informatie verre van volledig. Dit komt met name omdat de twee maatregelen geen verplichtend karakter hebben, waardoor lobbyisten zelf de keuze hebben of ze zich inschrijven in het register, danwel een publieke reactie indienen bij een wet via internetconsultatie.

De enige vormen van transparantie die meer informatie prijsgeven over de lobby dan enkel input informatie zijn de vormen van transparantie die verplichtend zijn opgelegd, zoals de passieve transparantie die ontstaat door de Wob. En ook de vormen van transparantie die gedwongen of onbewust zijn ontstaan.

Figuur 7.3 Beschikbare informatie van de Nederlandse lobby

Informatie over	Type transparantie	Bron
wie lobbyist is	Bewuste transparantie Actief openbaar gemaakt Ex ante (vooruitblik) Input transparantie	Website van organisatie die lobbyt Persoonlijke Social Media kanalen (LinkedIn, Twitter) Bedrijf Social Media Kanalen (LinkedIn, Twitter) Website van de BVPA
welke lobbyist een toegangspas tot de Tweede Kamer heeft	Bewuste transparantie Actief openbaar gemaakt Ex ante (vooruitblik) Input transparantie	Website van de Tweede Kamer (Lobbyistenregister)
wat de algemene missie en visie van een organisatie is die lobbyt	Bewuste transparantie Actief openbaar gemaakt Ex ante (vooruitblik) Input transparantie	website van organisatie die lobbyt Twitter van het bedrijf
wat specifieke lobbydoelstellingen zijn	Bewuste transparantie Actief openbaar gemaakt Ex tempore (realtime) en ex post (terugblik) Input transparantie	website van branche/belangenorganisaties
wat de lobbyist inbrengt bij de totstandkoming van een nieuwe wet	Bewuste transparantie Actief openbaar gemaakt Ex post (terugblik) Input transparantie	Internetconsultatie Memorie van toelichting van een wet
hoe lobbyisten ethisch dienen te handelen	Bewuste transparantie Actief openbaar gemaakt Ex ante (vooruitblik) Throughput transparantie	online Handvest van de BVPA
hoe het lobby proces verloopt	Bewuste transparantie Actief openbaar gemaakt Ex tempore (realtime), Ex post (terugblik) Throughput transparantie	website brancheorganisatie, PA adviesbureau Persoonlijk of bedrijfstwitteraccount
	Gedwongen transparantie Ex post (terugblik) Throughput transparantie	Televisie-uitzending RamBam Lekken van email door de pers
	Bewuste transparantie Actief openbaar gemaakt Ex ante (vooruitblik) Throughput transparantie	Website van de BVPA (kennisbank)
	Bewuste transparantie Actief openbaar gemaakt Ex post (terugblik) Output transparantie	website brancheorganisatie
wat de resultaten van lobby zijn	Bewuste transparantie Actief openbaar gemaakt Ex post (terugblik) Output transparantie	Memorie van toelichting wet
	Gedwongen transparantie Ex post (terugblik) Output transparantie	Televisie-uitzending RamBam
	Bewuste transparantie Passief openbaar gemaakt Ex post (terugblik) Output transparantie	Wet openbaarheid bestuur
	Onbewuste transparantie Ex ante (vooruitblik), ex tempore (realtime), ex post (terugblik) Input, output, throughput transparantie	Internet

8. De invloed van transparantie

8.1. Inleiding

In het vorige hoofdstuk is besproken wat de mogelijkheden zijn om informatie te krijgen over lobby in Nederland en welke verschijningsvormen van transparantie daardoor zijn te zien. Uit de resultaten blijkt dat er meerdere bronnen zijn om informatie over lobby te krijgen en dat deze bronnen verschillende typen informatie actief danwel passief vrijgeven. In dit tweede resultaten hoofdstuk zal gekeken worden naar de invloed die de vrijgegeven of vrijgekomen informatie heeft op de lobbywereld aan de hand van de data uit de interviews. De invloed van de geconstateerde transparantie zal gefragmenteerd, per type vrijgekomen informatie, worden bekeken. In *paragraaf 8.2* zal gekeken worden wat de invloed van de geconstateerde transparantie is op het werk van Nederlandse lobbyisten. Vervolgens zal in *paragraaf 8.3* gekeken worden wat de invloed is van de geconstateerde transparantie op de professionalisering van de Nederlandse lobbyisten. Tenslotte zullen in *paragraaf 8.4* alle resultaten en conclusies worden samengevoegd tot een algehele conclusie over de invloed van transparantie op lobby en haar professionalisering.

8.2. Invloed op het Nederlandse lobbywerk

In deze paragraaf zal worden gekeken wat de invloed is van transparantie van lobby op het werk van Nederlandse lobbyisten. Lobbywerk is in *Hoofdstuk 2* gedefinieerd als het geheel aan rechtmatige acties dat wordt ondernomen om de (politieke en ambtelijke) besluitvorming te beïnvloeden. Een onderdeel hiervan is het voorbereidend werk, zoals monitoren van nieuws, volgen van Kamerdebatten en verdiepen in dossiers. Een tweede onderdeel is het informeren en communiceren met beleidsmakers en politici en het onderhouden van contact. Het laatste deel is het lobbyen zelf, namelijk het informeel pogen (andere) formele gezagsdragers te beïnvloeden. En ook de onderhandeling met verschillende partijen die betrokken zijn bij de totstandkoming van een wet.

Eerst wordt gekeken wat voor invloed transparantie heeft wanneer op een bewuste en actieve manier informatie wordt vrijgegeven over de lobby. Vervolgens wordt gekeken naar de invloed wanneer informatie bewust op aanvraag wordt vrijgegeven. Als laatste zal ook worden gekeken wat de invloed is van gedwongen transparantie op het werk van lobbyisten en wat de invloed is van onbewuste transparantie op het werk van lobbyisten.

8.2.1 Bewuste transparantie: actief openbaar gemaakt

8.2.1.1. Informatie over wie lobbyist is

In *Hoofdstuk 6* wordt duidelijk dat vanuit verschillende bronnen actief informatie wordt vrijgegeven over wie lobbyist is, namelijk via een openbare ledenlijst op de website van de BVPA, via de persoonlijke openbare Twitter en LinkedIn accounts van lobbyisten en regelmatig ook op de website van de organisaties die lobbyen of PA adviesbureaus.

Uit de gesprekken met de respondenten blijkt dat het als volkomen normaal wordt gezien dat iedereen publiekelijk kan zien wie ze zijn en welke organisatie ze vertegenwoordigen. Vroeger was dat misschien anders, benoemt R7: "*We wisten niet wie degene was die op de achtergrond aan de touwtjes trok (...) Vroeger heette het ook geen lobbyist*". R7 kan niet helemaal verklaren waarom dat vroeger nog niet gebruikelijk was. Volgens R9 heeft het onder andere te maken met het professioneler worden van de politiek. De politiek verwacht heden ten dage dat lobbyisten kenbaar maken wie ze zijn en voor wie ze werken. "*Op de lange termijn moet transparantie om als public*

affairs te kunnen functioneren. Als je een keer niet duidelijk bent voor wie je werkt. Dat kun je misschien één keer doen en de tweede keer ben je niet meer welkom" (R5).

Actieve transparantie over wie de lobbyist is en voor wie hij of zij werkt is kortom een noodzakelijk element voor lobbyisten om te kunnen communiceren met politici en beleidsmakers en heeft daarom voornamelijk een positieve invloed op het werk. Het zorgt voor een goede verstandhouding met politici, ambtenaren, stakeholders en andere opdrachtgevers en die verstandhouding is voor lobbyisten van groot belang. Duidelijk wordt hieruit dat transparantie over wie lobbyist is een voorwaarde aan het worden is om het werk goed te kunnen doen.

8.2.1.2. Informatie over de (lobby) standpunten van de organisatie

Uit de analyse van de websites van de gesproken lobby organisaties blijkt in *Hoofdstuk 6* dat alle organisaties hun algemene standpunten, missie en visie publiceren op hun website. De respondenten zijn hier allemaal heel helder over. Net als het zichtbaar maken wie de lobbyist is, wordt het ook als zeer normaal gezien dat de standpunten van een organisatie op internet zijn te vinden. In een tijdperk waar iedereen alles op internet kan zetten en delen kunnen organisaties niet achterblijven. Volgens R12 is het een manier voor zijn bedrijf om te laten zien dat ze een merk zijn dat te vertrouwen is. Ook andere respondenten laten weten dat het uitdragen van de algemene standpunten in het belang is van het bedrijf. Het komt met name de reputatie van het bedrijf ten goede. En een goede reputatie is essentieel voor lobbyisten om een volwaardige gesprekspartner te blijven bij politici, ambtenaren en andere stakeholders, zo geven de respondenten aan. Vanuit die gedachtegang beïnvloedt het publiekelijk maken van de standpunten indirect het werk van de lobbyisten.

Toch is het opmerkelijk om te constateren dat, op de brancheorganisaties na, geen van de organisaties publiekelijk maakt wat haar precieze lobbydoelstellingen zijn. Een verklaring hiervoor ligt in het feit dat publicatie van de algemene standpunten afdoende is voor een goede reputatie en begrip over wat de organisatie wil bereiken.

Alleen voor de brancheorganisaties heeft het plaatsen van de lobbystandpunten online directe invloed op het werk. Zij moeten, zo benoemen R7 en R8, hun achterban namelijk tevreden houden. Actieve transparantie over de lobbydoelstellingen komt dus voor hen niet alleen ten goede aan de verstandhouding met de stakeholders, maar ook ten goede aan het behoud van hun leden en het opbouwen van een goede relatie met hen.

8.2.1.3. Informatie over hoe lobbyisten zich dienen te gedragen

Sinds 2007 is het mogelijk om op de website van de BVPA te lezen wat de gedragscode is die wordt gehanteerd door de leden, de beroepslobbyisten en PA professionals. In de gedragscode staat onder andere omschreven dat lobbyisten en PA professionals integer te werk dienen te gaan, tegengestelde belangen actief tegen gaan en bestaande wetgeving respecteren.

Alle respondenten geven aan dat ze het een goede zaak vinden dat naar de buitenwereld wordt gecommuniceerd hoe een lobbyist zich dient te gedragen. Echter alle respondenten geven ook aan dat het publiekelijk inzicht geven in hoe zij handelen verder geen invloed heeft op hun werk. Zoals R14 dat benoemt: *"Zonder daar nou aan, wat zal ik zeggen, zelfmassage te doen. Wat in die gedragscode staat, dat deed ik altijd al. Omdat je, wanneer je je niet aan dat soort spelregels houdt niet functioneert. Sterker nog, ik vind dat die gedragscode, eigenlijk kun je zeggen dat die gedragscode, dat het jammer is dat je die kennelijk moet opstellen omdat er misschien mensen zijn die zich er niet aanhouden. Maar iemand die normaal, of nouja genormeerd handelt, die kan hier jarenlang probleemloos functioneren"*. Volgens R9 en R4 heeft het publiekelijk publiceren van die code alleen invloed op de lobbyisten die niet volgens de regels te werk gaan. Mocht hun verkeerde handelen aan het licht komen, dan kunnen ze hier voor worden berispt of geroyeerd

door de beroepsvereniging en zijn ze hun goede reputatie kwijt. Mogelijk leidt dat ook tot klant verlies.

Meerdere respondenten (R14, R1, R5, R8, R10) spreken uit dat ze het enigszins jammer vinden dat de code nog niet bekend staat als een keurmerk. Klanten en politici gaan ook in zee met lobbyisten die niet lid zijn van de BVPA en daardoor geen code hebben ondertekend. De code heeft dus alleen invloed op het werk van die lobbyisten die lid zijn van de vereniging en zich niet aan de opgestelde gedragsregels houden.

8.2.1.4. Informatie over de lobbyactiviteiten die zijn ondernomen

In *Hoofdstuk 6* wordt besproken dat er slechts enkele brancheorganisaties zijn die actief transparantie bieden over het lobby proces, zoals de gesprekken die zijn gevoerd en andere activiteiten die zijn ondernomen om de politiek en de ambtenarij te beïnvloeden. Die publieke transparantie over het proces is voor de brancheorganisaties noodzakelijk om hun leden aangehaakt te houden (R7, R8, R13). R8 zegt hierover: *"Als belangenbehartigersorganisatie is het heel lastig. Wat is de toegevoegde waarde voor je leden en feitelijk is dat beïnvloeden. Het laten aansluiten van jouw belang bij de politiek. Maar al zij geen kennis hebben van het hele systeem dan zien zij niet wat jouw aansluiting is, dat is logisch. Dus dat moet je zo veel mogelijk proberen te ontsluiten. En dat doe je aan de hand van het duiden van het proces"*. Voor de brancheorganisaties heeft het actief tonen van de activiteiten tijdens het lobbyproces dus een positieve invloed op het werk dat ze verrichten, in die zin dat ze daardoor hen leden betrokken houden.

Voor de andere organisaties die geen leden hebben die lidmaatschap betalen, ligt dit daarentegen heel anders. Actieve transparantie tonen over het lobbyproces zou juist een negatief effect hebben op het werk en het goed laten verlopen van de lobby, benoemen vrijwel alle respondenten. De respondenten dragen hier verschillende redenen voor aan. R5, R11, R4 en R13 benoemen allereerst dat het uit een strategische overweging niet slim is om een gesprek dat je als lobbyist hebt gevoerd publiekelijk te maken. Soms is het in de verkennende fase namelijk beter om eerst eens voorzichtig af te tasten en op basis van vertrouwen het gesprek met de verschillende (lobby-) partijen te voeren. Wanneer iets gelijk publiekelijk wordt gemaakt komt de emotie veel sneller in het debat en is de kans groot dat het vertrouwen tussen de verschillende partijen wordt aangetast (R5). Volgens R2 zou het daarnaast ook de voortgang en snelheid van het proces vertragen als alles gelijk publiekelijk wordt gemaakt.

Verschillende respondenten (R4, R1, R5, R9, R15) benoemen wel dat het goed zou zijn om dan in ieder geval achteraf transparantie te bieden over de activiteiten die zijn ondernomen. Maar ook hieraan kleven enkele negatieve effecten die de respondenten tot nu toe weerhouden om die transparantie over het proces achteraf te bieden. De respondenten dragen verschillende argumenten aan. Allereerst, zo benoemt R2, kan de concurrent ook aan de deur van een politicus komen kloppen als deze weet dat jij als lobbyist met een bepaald Kamerlid over zaken hebt gesproken. Vanwege de concurrentie is dus transparantie over het proces niet in ieders voordeel. Bovendien, en dat is een tweede argument dat verschillende respondenten aandragen (R2, R8 en R13), willen politici ook niet bekend komen te staan als personen die regelmatig met dezelfde lobbyisten om tafel zitten. R2: *"Het zou zelfs kunnen zijn dat Kamerleden zich gaan beseffen. Oh, ik spreek R2 wel erg vaak de laatste tijd, misschien moet ik even wat minder.. Want anders ontstaat het beeld dat ik me wel erg laat sturen door hem. Dat zou voor de lobby averechts kunnen werken. Tenminste vanuit mijn positie gezien. Dat beïnvloedt mij in zoverre dat ik in de toekomst minder toegang krijg tot die persoon of dat hij de boot gaat afhouden"*. Als laatste argument wordt ook aangedragen dat de lobby activiteiten in hele kleine dingen kunnen zitten, zoals het voeren van een kort gesprekje op de gang in de Tweede Kamer. De respondenten geven aan dat het vanwege dit soort kleine, moeilijk uit te leggen activiteiten, een onmogelijk opgave zou zijn om volledige transparantie te bieden over wat er allemaal voor de lobby is ondernomen.

Actieve transparantie over het lobbyproces zou dus, zo blijkt uit bovenstaande argumenten, het werk van lobbyisten voornamelijk in negatieve zin beïnvloeden. Het verklaart waarom de meeste lobbyorganisaties hier dus ook niet actief transparant over zijn. Alleen voor brancheorganisaties kan het positief zijn voor de uitoefening van het werk om actieve transparantie over delen van het lobbyproces te tonen.

8.2.1.5. *Informatie over wat de lobbyresultaten zijn*

De resultaten uit *Hoofdstuk 6* maken duidelijk dat er enkele brancheorganisaties zijn die actieve transparantie bieden over de resultaten die ze in hun lobby hebben geboekt. Volgens de respondenten die een brancheorganisatie vertegenwoordigen heeft dat wederom te maken met het feit dat de leden die zij vertegenwoordigen graag willen weten wat de toegevoegde waarde is van de lobby voor het lidmaatschap dat zij betalen. Dus ook transparantie over de resultaten is voor brancheorganisaties van essentieel belang en heeft daarom positieve invloed op het werk dat ze doen.

De respondenten die andere lobby organisaties vertegenwoordigen of werkzaam zijn bij een PA-adviesbureau geven geen transparantie over de resultaten. De redenen hiervoor zijn de volgende. Een Kamerlid of ambtenaar is uiteindelijk degene die beslist en de afweging maakt welke argumenten van lobbyisten hij of zij meeneemt bij het nemen van het besluit. Het wordt door de meeste respondenten dan ook niet als gepast gezien om naar buiten te brengen dat hij of zij bij heeft gedragen aan het resultaat van een bepaald lobbyproces (R2, R6, R10). Vaak is het resultaat ook niet één op één terug te voeren op één lobbyende partij, maar hebben verschillende partijen bijgedragen (R2).

Een ander argument speelt ook een rol. R13: *"Dat heeft ook met gunnen te maken. Je moet Kamerleden, die dienen natuurlijk een doel. Maar dat is ook een persoonlijk doel en dat moet je ook echt kennen. En er zijn dus ook momenten dat een Kamerlid zijn werk pas echt goed kan doen, als hij af en toe ook een persoonlijk succes heeft. En je moet dus ook als een goede lobbyist af en toe, het klinkt misschien vreemd, maar af en toe wat durven weggeven. In de hoop straks meer binnen te halen"*. Een deel van de lobbyisten is dus bewust niet actief transparant over de resultaten die zij hebben geboekt omdat het resultaat moeilijk is aan te wijzen en omdat zij de politicus een persoonlijk succes gunnen. En dat zorgt weer voor een goede verstandhouding met de politicus of ambtenaar wat een essentieel onderdeel is voor de werkuitoefening van lobbyisten. Actieve transparantie zou het werk met andere woorden in negatieve zin beïnvloeden.

Er is echter ook een aantal respondenten die deze negatieve invloed van transparantie over de resultaten niet ziet. Ze benoemen dat ze het geen probleem zouden vinden als de resultaten zichtbaar worden gemaakt. Ze zijn dit zelfs aan de stand van hun vak verplicht zo spreken enkele respondenten uit (R1, R5, R4, R15).

De bovenstaande bevindingen laten heel duidelijk een contradictie zien. De wens van sommige respondenten is er wel om transparantie te bieden over de resultaten maar dat mag niet ten koste gaan van een goede uitoefening van het werk. Kortom, de positieve houding van de lobbyisten om achteraf transparantie over de resultaten te bieden lijkt makkelijker gezegd dan gedaan.

8.2.1.6. *Informatie over wie toegang heeft tot de Tweede Kamer*

Sinds 2012 heeft de Tweede Kamer ook een Lobbyistenregister, waarin online wordt bijgehouden wie een toegangspas heeft tot de Tweede Kamer. In *Hoofdstuk 6* wordt gesteld dat deze lijst niet de complete lobby gemeenschap omvat, maar slechts 80 lobbyisten telt. De meeste respondenten geven aan dat ze het nut niet inzien van het register zoals dat er nu is in de Tweede Kamer. Meerdere respondenten (R2, R6, R14, R16, R8) benoemen dat zo'n lijst alleen zin heeft als de volledige beroepsgroep staat geregistreerd. Andere respondenten (R4, R9, R1, R5, R12) benoemen dat zo'n lijst überhaupt geen zin heeft. Ze staan niet geregistreerd of alleen omdat hun bedrijf dat verwacht. Maar niet omdat het hun inziens iets met transparantie te maken heeft. R4: *"Je moet dat gewoon zien als een facilitair dingetje. (...) Er zijn mensen die voor hun werk regelmatig in de*

Tweede Kamer moeten zijn. En daar zitten ook Public Affairs professionals en lobbyisten tussen. En soms melden ze zich zo vaak aan de balie, dat gedacht wordt dat het efficiënter is om ze gewoon zo'n pas te geven. Ik heb er geen. Nee, ik zou ook niet weten waarom ik hem zou moeten hebben. Want als ik een afspraak wil met iemand in de Kamer dan maak ik die gewoon". De respondenten die voor hun werk wel vaak in de Tweede Kamer moeten zijn (R15, R14, R3) zien het register dus voornamelijk als iets dat het werken in de Tweede Kamer vergemakkelijkt. Maar los van dat feit zijn alle respondenten het er overeens dat het wel of niet publiekelijk vermeld staan op het Lobbyistenregister geen verdere invloed heeft op hun werk. Het is immers niet zo dat een lobbyist zonder een toegangspas niet meer in contact kan komen met Kamerleden. Bovendien geven de respondenten blijk van het feit dat ze trots zijn op hun vak en daardoor zonder problemen publiekelijk prijs geven dat ze als lobbyist regelmatig in de Tweede Kamer zijn te vinden.

8.2.1.7. Informatie over lobby-inbreng bij totstandkoming nieuwe wet

Sinds enkele jaren bestaat er de mogelijkheid voor ministeries om via internet een publieke consultatie ronde te houden bij het ontwerpen van een nieuwe wet. Lobbyisten en andere geïnteresseerden kunnen hun reacties online indienen en met hun instemming wordt die reactie ook publiek gemaakt. Daarmee wordt informatie vrijgegeven over wat lobbyisten indienen bij een wet.

Wanneer met de lobbyisten over deze publieke consultatie wordt gesproken blijkt dat de meeste respondenten dit een goede zaak vinden. Ministeries zijn vaak geneigd om alleen de meest bekende en grote organisaties uit te nodigen voor consultatie (R16, R7). Bij verplichte publieke consultatie hebben ook kleine en onbekende lobbyorganisaties de kans om hun reacties in te dienen en gehoord te worden. De meeste van de respondenten zien dit als een goede zaak, omdat daarmee het wetgevingsproces democratischer wordt. Voor een effectieve uitoefening van het werk is publieke consultatie echter nadelig benoemt R7. Het effect van publieke consultatie kan zijn dat er veel meer concurrerende spelers komen die hun belangen voor het voetlicht willen brengen, omdat simpelweg veel meer spelers te weten komen dat een bepaalde wet in de maak is. Het doel van een lobbyist is het beïnvloeden van politici en ambtenaren in het voordeel van de eigen organisatie. Wanneer de hoeveelheid aan spelers die wordt gehoord toeneemt, neemt de kans dat de specifieke argumenten van één lobbyende organisatie worden gehoord ook kleiner.

Bovendien kan publieke consultatie nadelig zijn voor het werk van lobbyisten, omdat de concurrent kan zien wat de argumentatie is die de organisatie inzet. De concurrent zou daar eventueel mee aan de haal kunnen gaan en dat wil je als lobbyist of lobbyorganisatie voorkomen, zo benoemen verschillende respondenten. Volgens R7 zou de invloed van publieke consultatie in dat geval dan ook zijn dat je als lobbyist maar een deel van je argumentatie bekend maakt via de publieke consultatie en een deel van je argumentatie behoudt voor het informele contact met de politicus of ambtenaar.

Indirect zou de invloed van publieke consultatie dus zijn dat lobbyisten maar gedeeltelijk hun argumentatie publiekelijk maken en verder andere kanalen zullen aanwenden om invloed op de politiek uit te oefenen. Indirect zal publieke consultatie er ook toe kunnen leiden dat de concurrentie tussen lobbyisten groter wordt en daardoor bepaalde partijen minder makkelijk hun belang voor het voetlicht kunnen brengen. Er wordt echter nog maar weinig gebruik gemaakt van deze manier om publiekelijk te consulteren, omdat het niet verplicht is. De daadwerkelijke invloed die publieke consultatie op het werk van de lobbyisten heeft kan in dit onderzoek dus nog niet worden aangetoond.

8.2.1.8 Potentiële maatregel: Informatie over wie betrokken zijn bij het maken van een wet

De lobbyparagraaf zou een toekomstig maatregel moeten zijn, waarbij ministeries verplicht worden aan iedere wet een lobbyparagraaf toe te voegen. In die paragraaf wordt inzichtelijk gemaakt met welke partijen is gesproken en wat met de argumenten van die partijen is gedaan bij

het ontwerpen van een nieuwe wet. Nadat een wet is ontworpen wordt dus op die manier transparantie geboden over wat de lobby inbrengt en het resultaat van de lobby is geweest.

Hoewel de maatregel enkel een initiatief wetsvoorstel is, leeft het onderwerp wel bij de verschillende respondenten. Ieder van de respondenten heeft zijn gedachten over deze nieuwe vorm van transparantie van lobby laten gaan. Wat opvalt is dat alle respondenten vrij eensgezind zijn. Naar hun idee is het geen probleem als de maatregel wordt ingevoerd. Het zou geen positieve dan wel negatieve invloed hebben op hun werk. De transparantie wordt immers pas geboden op het moment dat de concept wet af is en aan de buitenwereld wordt gepresenteerd. Het werk van de lobbyisten zit er dan al op. Bovendien zou de paragraaf ook niets zeggen over de daadwerkelijke invloed die de lobbyisten hebben gehad, zo legt R5 uit: *"Nee, nee, want dan tonen wij, nou ik heb met die gesproken en met die, en we hebben deze campagne opgezet. En uiteindelijk ligt daar een besluit. Kun je dat dan één op één linken op de gesprekken die je hebt gevoerd? (...) Dan weet je nog steeds niet wat de precieze invloed is geweest"*. Wanneer echter verder wordt gefilosofeerd over de invloed van de lobbyparagraaf zien sommige respondenten toch wel wat problemen ten aanzien van hun werk. Het zou er namelijk toe kunnen leiden dat ze minder makkelijk toegang krijgen tot ambtenaren en politici, omdat deze door de paragraaf veel voorzichtiger worden in het uitnodigen van lobbyisten (R6, R2). Ook zou het veel administratieve last met zich mee kunnen brengen dat tot extra, onnodig werk leidt aldus de respondenten (R4, R9, R5, R6).

Verschillende respondenten dragen daarnaast aan dat het een onmogelijke opgave is om alle lobbyactiviteiten die hebben plaatsgevonden in de lobbyparagraaf te registreren. Dat heeft ook te maken met het feit dat sommige lobby informeel op een borrel heeft plaats gevonden of tijdens een kort gesprekje op de gang. De respondenten (R2, R4, R5, R9) vragen zich af waar de grens dan ligt tussen wat wel als lobby wordt gezien en wat niet. Maar dat zou voornamelijk extra papierwerk zijn voor de ministeries. R1 ziet de lobbyparagraaf dan ook meer als een maatregel en vorm van transparantie die invloed heeft op het werk van de ambtenaren op de ministeries. De lobbyparagraaf zorgt er namelijk voor dat ambtenaren zich meer bewust worden van het feit dat alle belangen moeten worden meegenomen bij het ontwerpen van een wet (R1).

Al met al leidt de lobbyparagraaf onder de lobbyisten met name tot irritatie, omdat de overheid zich te veel met het lobbywerk zou bemoeien. De lobbyisten snappen niet goed welk probleem de overheid met deze maatregel zou willen oplossen. Van een duidelijke invloed op het werk kan echter nog niet worden gesproken, omdat de maatregel slechts ter bespreking is voorgelegd.

8.2.1.9 Conclusie

Het bieden van actieve transparantie over wie de lobbyist is, welke standpunten hij bepleit en hoe hij zich dient te gedragen houdt de gemoederen binnen de lobbywereld bezig. Niet zo zeer, blijkt uit de resultaten, omdat het bieden van actieve transparantie directe invloed heeft op het werk van lobbyisten maar wel vanwege de indirecte invloed. Actieve transparantie hierover is steeds meer een voorwaarde aan het worden bij de politiek en de ambtenarij om als lobbyist als volwaardig gesprekspartner te kunnen fungeren. Die voorwaarde is echter nog niet zo sterk als dat de respondenten doen laten geloven. De resultaten laten namelijk ook zien dat de gedragscode nog niet geldt als een keurmerk. Ook niet-leden of andere amateur lobbyisten kunnen binnenkomen bij politici of ambtenaren zonder dat ze daarbij een gedragscode hebben onderschreven.

Aan de andere kant laten de resultaten zien dat actieve transparantie over het proces en de lobby resultaten door de meeste lobbyisten bewust wordt gemeden. Actieve transparantie zou namelijk het werk in negatieve zin beïnvloeden: het vertrouwen tussen de partijen zou kunnen worden geschaad evenals de goede relatie met de politicus of ambtenaar.

Het wordt duidelijk dat de lobbyist dus in een soort haat-liefde verhouding verkeert met transparantie. Voor bepaalde onderdelen van het werk kan actieve transparantie het werk positief beïnvloeden, voor andere onderdelen beïnvloedt transparantie het werk juist negatief.

Actieve transparantie die door de overheid over de lobby wordt geboden, beïnvloedt het werk van de lobbyist maar in kleine mate. De publieke consultatie zou er toe kunnen leiden dat lobbyisten meer via het informele contact gaan spelen maar dit is slechts speculatie omdat de maatregel nog niet verplicht is. Voor de 'potentiële' lobbyparagraaf en het huidige Lobbyistenregister geldt dat met name irritatie ontstaat onder de lobbyisten omdat de overheid zich te veel zou bemoeien met het vak. Het lobbyistenregister beïnvloedt echter in geen zin het werk van de lobbyisten, omdat iedereen al op veel andere manieren kan achterhalen wie lobbyist is en waarvoor wordt gewerkt. De Lobbyparagraaf zou het werk wel kunnen beïnvloeden in die zin dat er meer administratieve lasten bijkomen maar ook dit zijn slechts speculaties omdat de maatregel niet is ingevoerd.

8.2.2 Bewuste transparantie: passief openbaar gemaakt

In *hoofdstuk 7* staat beschreven dat het sinds 1991 voor geïnteresseerden mogelijk is om door middel van de Wet Openbaarheid Bestuur stukken van bestuursorganen op te vragen en in te zien. De Wet Openbaarheid Bestuur vergroot daarmee de passieve transparantie, dat wil zeggen transparantie die op aanvraag wordt geboden. Aangezien deze wet van toepassing is op alles wat in en uit een ministerie komt, kan het ook zijn dat stukken die lobbyisten aan ministeries leveren worden opgevraagd door geïnteresseerden. De Wet Openbaarheid Bestuur leidt er dus toe dat informatie over zowel lobby-input, -output als -throughput op een passieve manier kan vrijkomen.

De respondenten blijken geregeld te maken te hebben met Wob verzoeken die meestal door journalisten worden gedaan. De meeste respondenten benoemen dat ze het een goede maatregel vinden omdat het de transparantie van het gehele besluitvormingsproces zou vergroten. Er is dan ook geen respondent die zich uitspreekt tegen de Wob. Wel spreekt R1 uit dat hij merkt dat de concurrentie onder journalisten enorm is toegenomen en dat er steeds meer journalisten zijn die "zitten te beunen" om informatie. R1: *"Het is risicovol als je je niet voldoende realiseert dat informatie via die wegen kan worden verkregen. (...) Wanneer een klant per mail contact heeft met een ministerie, kunnen ook deze mails via een Wob verzoek worden achterhaald door journalisten. Ik herinner mijn klanten er dan ook regelmatig aan dat alles wat op de mail wordt gezet geforward kan worden. (...) Dat betekent dat alles wat je zegt moet kloppen en het daglicht moet kunnen verdragen"*. En ook voor de professional geldt dat door deze Wob verzoeken het van groot belang is dat hij zich te allen tijden professioneel gedraagt en daar naar handelt (R5, R1, R4). Wanneer informatie namelijk wel op een verkeerde of negatieve manier naar buiten wordt gebracht, is het gedaan met de reputatie van de lobbyist en de organisatie die hij vertegenwoordigt en dat zou de lobbyist zijn baan kunnen kosten.

Bovendien zorgt de Wob er ook voor dat de lobbyist steeds meer op een strategische wijze omgaat met journalisten, zo benoemt R1. De macht van de pers is door de Wob toegenomen en dat maakt dat je als lobbyist goed moet begrijpen hoe de wegen in de wereld van de media en journalistiek lopen. Zodoende kan de lobbyist gebruik maken van die kennis en er beter voor zorgen dat de verkregen informatie niet tegen hem gebruikt kan worden (R1).

Alle respondenten geven dan ook blijk van het feit dat de mogelijkheid om via de Wob informatie over de lobby op te vragen hun dagelijkse werkzaamheden beïnvloedt. Het zorgt er met name voor dat de lobbyist voorzichtig te werk gaat en bij alles wat hij doet twee tot drie keer nadenkt of de informatie klopt, juist is geformuleerd en het daglicht kan verdragen (R1, R5, R7, R8, R10, R11).

8.2.2.1. Conclusie

De passieve transparantie die ontstaat door de mogelijkheid om Wob verzoeken te doen heeft een duidelijke invloed op het werk van Nederlandse lobbyisten. Het is niet helemaal te zeggen of deze invloed negatief danwel positief is voor het werk van de lobbyisten. Het maakt ze in ieder geval bewust van het feit dat ze te alle tijden professioneel dienen te handelen en goed moeten opletten

hoe ze zaken verwoorden. Het heeft daarmee een scherpstellend effect. En de media zijn door de Wob een steeds belangrijkere stakeholder geworden voor de lobbyist.

Waar de Wet Openbaarheid Bestuur initieel is opgesteld om de interne bezigheden van bestuursorganen beter inzichtelijk te maken voor het publiek, heeft het indirect dus ook invloed op het werk en het professioneel handelen van de lobbyisten in Nederland. De Wob neemt daarmee zowel de functie in van een instrument om interne aangelegenheden te besturen, als dat het dient ter versterking van transparantie als attitude van lobbyisten.

8.2.3 Gedwongen transparantie

Naast transparantie die bewust wordt geopenbaard, bestaat er ook transparantie die niet bewust wordt geopenbaard, maar door een lek in de media of op internet wordt verspreid. Dit wordt ook wel gedwongen transparantie genoemd. Sinds de komst van het internet en andere technologische ontwikkelingen is het steeds makkelijker geworden om achter interessante 'scoops' te komen en informatie ongewenst naar buiten te brengen. In *hoofdstuk 7* wordt duidelijk dat lobbyisten in hun werk dan ook regelmatig te maken hebben met informatie over de lobby die wordt gelekt door de media of door personen die actief zijn op Social Media.

De meeste respondenten geven aan dat door hun nauwe betrokkenheid bij de politiek, de nieuwswaarde van het lobby werk groot is. Dat informatie over hun werkzaamheden wordt gelekt, wordt door alle respondenten als een onderdeel van het werk gezien. Toch heeft die gedwongen transparantie wel invloed op het werk benoemen de lobbyisten. Verschillende respondenten benoemen dat voornamelijk de gedachte dat alles heel gemakkelijk op internet kan verschijnen of op de voorpagina van een krant terecht kan komen hen weldegelijk voorzichtig maakt in hoe ze te werk gaan. R5: *"Ik heb altijd in mijn achterhoofd van: 'Oke wat ik nu doe, zou dat morgen op de voorpagina van de krant kunnen staan? En als dat niet zo is, dan doe je het niet. Want dan ben je gewoon niet goed bezig'. (...) Ik weet niet of het bij iedereen zo werkt, maar in mijn hoofd in ieder geval wel"*. Ook andere respondenten (R1, R7, R8, R10, R11, R15) geven blijk van het feit dat de gedachte dat iets gedwongen transparant kan worden in ieder geval er toe leidt dat ze scherper worden en zeer afgewogen handelen.

De respondenten geven aan dat door de komst van internet en Social Media de invloed van gedwongen transparantie ook groter is geworden. R5: *"Alleen puur die afweging waarbij je vroeger wellicht wat roekelozer was. Laten we dit gewoon even proberen, even kijken hoe zij er in staan. Dat je dat nu meer overwogen doet"*. Verschillende respondenten (R4, R5, R9) benoemen dat zij dan ook niet meer geloven in 'achterkamertjes'. Off the record bestaat in hun ogen niet meer omdat alles heel gemakkelijk naar buiten wordt gebracht en dat ook veelvuldig wordt gedaan. R2 ziet dan ook dat door de invloed van deze toenemende gedwongen transparantie zijn vakgenoten zich netter zijn gaan gedragen.

Een aantal andere respondenten (R7, R10, R14) zijn echter wat genuaceerder. De invloed van gedwongen transparantie is niet zo groot dat daarmee alle onjuiste praktijken helemaal zijn verdwenen. Het voorbeeld van de RamBam televisie uitzending laat zien dat er nog steeds lobbyisten zijn die niet volgens de gedragscode van de BVPA handelen. Voor deze specifieke lobbyist was de invloed van de mogelijkheid dat iets transparant kan worden blijkbaar niet zo sterk dat hij daardoor conform de gedragscode handelde. De invloed van gedwongen transparantie werkte voor hem pas naderhand toen het programma op televisie werd uitgezonden en hij voor zijn gedrag in het programma werd berispt. Hij is nu zijn goede reputatie kwijt en kan moeilijker aan nieuwe opdrachten komen.

Toch zijn lobbyisten adaptief, benoemen R7 en R14. Sommige zaken zijn niet gebaat bij openbaarheid, omdat informatie bijvoorbeeld vertrouwelijk is verkregen. Lobbyisten zullen in zo'n situatie door de invloed van gedwongen transparantie op zoek gaan naar manieren om de informatie toch geheim te houden (R14). R3 legt uit: *"Sommige vertrouwelijke informatie heb ik wel nodig voor mijn werk. En ik heb ook mijn verplichting naar mijn bestuurder toe. Om hem goed*

te informeren.(...) Ja, dan is even de vraag. Wat doe je daar mee? En er zijn allerlei trucjes voor. Dan zet je het bijvoorbeeld niet op de mail. Want mail kan je doorsturen. En als ik dan iemand beloofd heb dat ik vertrouwelijk handel. En het komt uit. Dan wordt het de laatste keer voor mij dat ik die informatie krijg. Dus ik sms dan vaak. Of ik spreek iemand aan. Of even langslopen. Nouja goed, dan is er geen bewijs".

R11 merkt ook op dat doordat het steeds makkelijker is om informatie via Social Media op internet te plaatsen of te lekken, het ook steeds lastiger wordt om in een vertrouwelijke omgeving een goed gesprek te voeren met bepaalde partijen: *"Niet omdat het geheim is, maar omdat je elkaar een beetje wil leren te vinden. Noch politici, noch lobbyisten, noch burgers, noch bedrijven waar ik voor werk weten wat precies hun standpunt moet zijn op een bepaald issue. Omdat er verschillende aspecten aan zitten. Dus om daar eens informeel met elkaar over te kunnen praten. Dat vind ik een groot en heel belangrijk goed. En ik moet er niet aandenken dat meteen ieder gesprek naar buiten wordt gebracht. Dan is het namelijk niet meer mogelijk om dat soort gesprekken te voeren".*

Conclusie

Gedwongen transparantie heeft een duidelijke invloed op het werk van Nederlandse lobbyisten. Voor veel lobbyisten werkt het scherp stellend en zorgt het er voor dat ze voorzichtiger en meer weloverwogen te werk gaan. Voor sommige lobbyisten, die niet altijd in de geest van het lobbyhandvest handelden beïnvloedt het hun werk ook dat ze zich meer zullen moeten gedragen. Alleen al vanwege het feit dat ze kunnen worden berispt of geroyeerd door de beroepsvereniging wanneer de informatie naar buiten komt. Aan de andere kant blijft er ook altijd informatie die vanwege vertrouwelijkheid of vanwege een goede voortgang van het proces niet gebaat is bij openbaarheid. De mogelijkheid dat informatie gedwongen vrijkomt heeft op lobbyisten dus soms ook de invloed dat zij creatieve vormen en instrumenten zoeken om informatie geheim te houden. Of simpelweg bepaalde lobbyzaken niet meer kunnen voort zetten.

Gedwongen transparantie is daarmee goed voor de houding en het gedrag van lobbyisten, maar werkt sommige bezigheden van lobbyisten wel tegen.

8.2.4 Onbewuste transparantie

Als laatste zal worden gekeken naar de invloed van onbewuste transparantie op het werk van Nederlandse lobbyisten. Zoals in *hoofdstuk 7* wordt gesteld, draagt het internet in haar algemeenheid bij aan meer openheid. Zonder dat iemand daar specifiek voor verantwoordelijk is staan allerlei data op het internet opgeslagen die samen weer tot nieuwe informatie kunnen leiden over de lobby. Met de respondenten is daarom ook gesproken over de transparantie die onbewust door het internet ontstaat.

De invloed van internet en de transparantie die daardoor ontstaat, blijkt groot te zijn op het werk van de lobbyisten. Door het internet is er een hele grote hoeveelheid aan informatie vrijgekomen en deze informatie bereikt de lobbyist veel sneller. De werkprocessen zijn daardoor anders gaan lopen. Een lobbyist dient nu à la minute het nieuws te volgen (R3, R10, R4). Volgens verschillende respondenten is het lobbyspel door de toegenomen openbaarheid op internet ook complexer geworden. Er zijn veel meer spelers die toegang hebben tot informatie en daardoor makkelijker invloed uit kunnen oefenen en zich makkelijker kunnen verenigen. De respondenten zien dan ook dat door de onbewuste transparantie de concurrentie in de lobbywereld is vergroot. Dat betekent voor de lobbyist dat hij harder moet werken, slimmer en sneller moet zijn om zijn belangen goed voor het voetlicht te kunnen blijven brengen (R7).

R15 benoemt dat informatie op internet ook vaak zijn eigen leven kan gaan leiden of volledig uit zijn verband kan worden getrokken. Dat betekent wel dat zijn spontaniteit in het werk enigszins is verdwenen. De toegenomen openheid heeft daardoor soms ook een keerzijde voor het werk.

De respondenten zien naast de toegenomen complexiteit van het werk ook de voordelen die internet en de transparantie die daardoor ontstaat met zich mee brengt. R4: *"Het maakt ook sneller of beter inzichtelijk hoe Kamerleden, of sommige ambtenaren over bepaalde standpunten*

denken. Dus in je onderzoek naar wat de standpunten van de partijen zijn kan je er soms ook wel het één en ander uithalen". Ook de andere respondenten geven aan dat het internet, door de toegenomen informatie, hun voorbereidende werk vergemakkelijkt. R15 en R3 en ook R14 benoemen dat de toegenomen informatie over en inzichten in de achtergrond van politici en ambtenaren ook het contact leggen kan vergemakkelijken of tot verdieping kan leiden van de relationele verhoudingen.

Conclusie

Onbewuste transparantie door de vrijgekomen informatie op internet blijkt op verschillende manieren invloed te hebben op het werk van de Nederlandse lobbyisten. De invloed lijkt zo wel het werk te vergemakkelijken als dat het het werk ook complexer en moeilijker maakt. De concurrentie is door het internet groter geworden, waardoor lobbyisten harder moeten werken om hun belangen te behartigen. Bovendien dienen ze zeer snel te schakelen tussen alle verschillende informatiestromen die binnenkomen. Het voordeel van de toegenomen informatie is aan de andere kant dat de lobbyist makkelijker kan inspelen op en contact onderhouden met de Kamerleden, ambtenaren en andere stakeholders. Bovendien vergroot de informatie op internet ook hun achtergrond kennis.

8.2.5 Conclusie

Uit bovenstaande resultaten blijkt dat transparantie van lobby een duidelijke invloed heeft op het werk van Nederlandse lobbyisten. Hoe transparantie invloed heeft op het werk is sterk afhankelijk van het type informatie dat zichtbaar wordt en de bron die de informatie vrijgeeft. De resultaten maken het volgende duidelijk:

1. Actieve transparantie door lobbyist functioneel van aard

Doordat bij deze vorm van transparantie bewust informatie wordt vrijgegeven over de lobby door de lobbyist zelf, beïnvloedt deze vorm van transparantie het werk met name op een positieve manier. Immers, men zal niet snel iets openbaren dat tegen hen werkt.

De invloed van deze transparantie is voornamelijk zeer functioneel van aard voor de lobbyist. Het tonen wie lobbyist is, namens wie hij werkt, en welke standpunten hij bepleit is een voorwaarde aan het worden om een goede verstandhouding te hebben en te houden met politici en ambtenaren. Transparantie hierover wordt namelijk gezien als goed en draagt daardoor bij aan een goede en te vertrouwen reputatie. Indirect kan de lobbyist door deze actieve transparantie dus beter zijn werk uitoefenen.

Actieve transparantie over het lobbyproces en de lobbyresultaten zouden daarentegen het werk op een negatieve manier beïnvloeden. Lobby werk gedijt nu eenmaal het beste wanneer 'stil' wordt gelobbyd. Met andere woorden, wanneer de handelingen en resultaten niet publiekelijk worden gemaakt. Dit zorgt er namelijk voor dat men in de onderhandelingen meer openheid van zaken durft te geven, politici sneller geneigd zijn om met een lobbyist in gesprek te gaan en zo zijn er nog meer argumenten te noemen.

Dit verklaart waarom actieve transparantie over die onderdelen van lobby niet of nauwelijks wordt getoond en daardoor ook geen invloed heeft op het werk.

Actieve transparantie door de lobbyist is dus slechts gedeeltelijk gewenst omdat niet in alle gevallen het werk gebaat is bij openbaarheid.

2. Actieve transparantie door de BVPA geen invloed op het werk

De BVPA maakt kenbaar wie lobbyist is, hoe lobbyisten dienen te handelen en welke publicaties er over lobby de afgelopen jaren zijn verschenen. Geen van deze openbare informatie heeft invloed op het werk van de lobbyist. Lobbyisten zijn uit zichzelf al heel open over wie ze zijn en voor wie ze werken. Bovendien geven alle respondenten aan dat ze altijd al handelden in de geest van de gedragscode van de BVPA. Daardoor zou de gedragscode alleen invloed hebben op het werk van lobbyisten die zich niet aan de regels houden. Maar aangezien lobbyisten en PA professionals nog geen beschermde beroepsgroep zijn, is er voor 'niet integere' lobbyisten altijd de mogelijkheid om niet lid te worden van de vereniging dus dan kan de code het werk ook niet beïnvloeden.

3. *Actieve transparantie door de overheid nauwelijks invloed op het werk*

De maatregelen die de overheid tot nu toe heeft getroffen om bij te dragen aan de transparantie van lobby hebben geen invloed op het werk van de lobbyisten, omdat de maatregelen niet verplicht zijn en ook geen wereldschokkende informatie bieden. Wel leiden de getroffen maatregelen tot ergernis en irritatie bij de lobbyisten, omdat de overheid zich zou bemoeien met het vak en maatregelen treft die geen probleem oplossen. De maatregelen lijken meer te worden genomen voor de bühne of om het werk van de ambtenaar te vergemakkelijken dan dat het daadwerkelijk bijdraagt aan transparantie van de lobby. Daardoor kan ook niet van invloed op het handelen van de lobbyist worden gesproken.

4. *Verplichte passieve transparantie maakt lobbyist voorzichtig*

De mogelijkheid dat er via de Wob lobby informatie kan vrijkomen over alle onderdelen van het lobbyp proces zorgt er voor dat de lobbyisten veel voorzichtiger en meer weloverwogen handelen. De informatie die vrijkomt hebben ze namelijk niet zelf in de hand en één foutje zou hun reputatie voor goed kunnen schaden. Het leidt er toe dat de lobbyist minder spontaan en zorgeloos zijn werk kan doen. Daarmee heeft het een sterke en corrigerende invloed op het handelingspatroon van de lobbyist.

5. *Gedwongen transparantie maakt werk lobbyist moeilijker*

Omdat bij gedwongen transparantie vaak opzettelijk informatie naar buiten wordt gebracht, is het logisch te constateren dat deze vorm van transparantie het werk van de lobbyist in sterke mate beïnvloedt. Voor de lobbyist die niet integer bezig is heeft dit het effect dat hij, wanneer lid van de BVPA, kan worden berispt of geroyeerd en daardoor zijn werk minder goed kan uitoefenen. Voor de integer handelende lobbyist kan het soms juist ook positief het werk beïnvloeden omdat er meer zichtbaarheid wordt gegeven aan een bepaalde zaak. Toch wordt gedwongen transparantie als niet wenselijk voor het werk gezien omdat het het moeilijker maakt om zaken informeel te bespreken. Bovendien maakt het de lobbyist zeer waakzaam en oplettend en wordt hij in zijn bewegingsruimte beperkt.

6. *Onbewuste transparantie maakt het werk complex, maar ook makkelijker*

Heel kort gezegd zorgt de invloed van de grote hoeveelheid aan vrijgekomen informatie op het internet ervoor dat de lobbyist veel gemakkelijker achter informatie komt, die het werken gemakkelijker maken. Daar tegenover maakt die hoeveelheid aan informatie het werken ook complex, wordt er veel van de lobbyist verwacht en vergroot het de onderlinge concurrentie.

Al met al kan gesteld worden dat de lobbyist in een haat-liefde verhouding verkeert met het begrip transparantie. Hoewel de lobbyisten zich uitspreken vóór transparantie is een heel groot deel van het werk niet gebaat bij openbaarheid. Transparantie is dan ook voornamelijk selectief gewenst op het moment dat het het werk positief kan beïnvloeden. Het zijn met name de transparantie vormen die ongecontroleerd vrijkomen (verplicht passief door de Wob, gedwongen of onbewust) die de lobbyist daadwerkelijk in hun greep houden.

Hypothese 1 'er bestaat een negatieve relatie tussen transparantie en lobby werk' kan dan ook gedeeltelijk worden bevestigd als het gaat om transparantie van het lobby proces en de resultaten. Het zou namelijk informeel contact bemoeilijken en de vertrouwensrelatie met de politicus kunnen schaden. Transparantie van de input van lobby lijkt wel een positieve invloed te hebben op het werk, omdat transparantie over wie lobbyist is eraan bijdraagt dat de lobbyist in gesprek kan blijven met ambtenaren en politici.

8.3. Invloed op de professionalisering

Nu de invloed van transparantie op het werk van Nederlandse lobbyisten inzichtelijk is gemaakt, zal in deze paragraaf worden gekeken wat de geconstateerde transparantie van lobby voor invloed heeft op de professionalisering van lobbyisten. In *hoofdstuk 4* is professionalisering gedefiniëerd als *een proces over tijd waarbij een beroepsgroep werkt aan het verbeteren van de kwaliteit van het werk, het legitimeren van het werk en het socialiseren van het werk met als uiteindelijk doel om controle te krijgen over de betekenis van controle, organisatie en professionaliteit*. Professionalisering wordt bovendien benaderd vanuit het politiek-culturele perspectief. Professionaliteit is een strijd tussen verschillende subgeledingen om macht, autonomie en exclusiviteit van de beroepsgroep. In onderstaande paragrafen zal allereerst worden besproken wat de invloed is van transparantie op de professionalisering wanneer informatie bewust wordt vrijgegeven, zowel actief als passief. Daarna zal ook worden gekeken naar de invloed van gedwongen transparantie en de invloed van onbewuste transparantie op de professionalisering van lobbyisten. Als laatste zal in de slotparagraaf een conclusie worden getrokken.

8.3.1 Bewuste transparantie: actief openbaar gemaakt

8.3.1.1. Informatie over wie lobbyist is en hoe hij dient te handelen

In *hoofdstuk 7* is duidelijk geworden dat op verschillende manieren informatie is te verkrijgen over wie lobbyist is. Ook kan het publiek zien wie de leden zijn van de BVPA en aan welke gedragscode deze leden zich dienen te houden. *Paragraaf 7.2.* laat zien dat lobbyisten tonen wie ze zijn en voor wie ze werken, omdat het simpelweg een voorwaarde aan het worden is om als gewaardeerde gesprekspartner van een politicus of ambtenaar te kunnen fungeren. Transparantie blijkt echter ook invloed te hebben op het professionaliseringsproces.

Strijd om professionaliteit: versterkt beroepsidentiteit

De ledenlijst die de BVPA online plaatst en de gedragscode waarbij ze aan de buitenwereld bekend maakt hoe haar leden zich dienen te gedragen dient voor de BVPA als instrument om een onderscheid te maken tussen diegenen die op een amateuristische wijze aan het lobbyen zijn en diegenen die dat op een professionele manier doen. Verschillende respondenten geven aan dat het een manier is om "*het kaf van het koren te scheiden*" en de beroepsgroep daardoor meer status te geven (R1, R4, R5, R9). De transparantie hierover markeert dus de strijd om exclusiviteit tussen niet-leden en leden. Die strijd wordt niet alleen door de BVPA gevoerd, maar is ook zichtbaar bij de verschillende individuele lobbyisten. Het verwijt van verkeerde lobbypraktijken wordt door de respondenten die lid zijn van de BVPA neergelegd bij oud-politici, verhullende commerciële stichtingen of andere partijen die niet transparant zijn over wie ze zijn en zich niet conformeren aan de code (R10, R7, R2). Er is dus heel duidelijk een bewust groepsgevoel onder de respondenten en leden van de BVPA waarbij blijkt wordt gegeven van superieuriteit tegenover andere amateurs. Deze transparantie heeft dus invloed op de professionalisering, omdat het de strijd aanwakkert tussen de verschillende subgeledingen en bovendien ook bijdraagt aan een sterkere beroepsidentiteit. R7: "*Ik zie steeds meer Linked-In profielen van, ik ben lobbyist. Daar wordt niet ingewikkeld over gedaan. Vroeger heette je beleidsadviseur, dat was volgens mij wel de meest gebezigde term. Of relatiemanager. (...) Op het moment dat er meer van jou zijn en er komt een clubje van jou. Dan komt er een soort beroepseer, identificatie. Ik ben niet alleen*".

Taal speelt ook een belangrijke rol in het voeren van de strijd tussen professionals en amateurs. De BVPA publiceert in haar Handvest heel duidelijk wat het verschil is tussen Public Affairs en lobby. Deze actieve transparantie lijkt ook invloed te hebben op de leden van de vereniging en hun zoektocht naar een beroepsidentiteit. In de interviews zijn het verschillende respondenten die net als de BVPA een onderscheid maken tussen lobby en Public Affairs, waarbij heel duidelijk kenbaar wordt gemaakt dat Public Affairs als het vak moeten worden gezien en lobby slechts een onderdeel van dit vak is (R1, R4, R5, R8, R9, R10, R14). De meeste respondenten benoemen dan ook

expliciet dat ze geen lobbyist zijn, maar Public Affairs professional. R8 legt uit dat de nadruk meer op Public Affairs is komen te liggen, omdat lobby nog geregeld wordt geassocieerd met duistere en onzuivere praktijken, terwijl dat voor lobby professionals helemaal niet meer op gaat, volgens R8. Het impliceert dat Public Affairs staat voor professioneel en lobby voor onprofessioneel. Het verklaart waarom de beroepsvereniging en de individuele professionals het onderscheid tussen de twee heel duidelijk uitdragen en daarmee ook de strijd om professionaliteit voeren.

Zichtbaarheid gedragscode: vorm van normatieve controle

Het feit dat nu openlijk wordt uitgedragen hoe een lobbyist zich dient te gedragen kan worden gezien als een vorm van normatieve controle. Voordat er een code bestond wisten de lobbyisten misschien onbewust hoe ze zich dienden te gedragen, maar het feit dat dit nu zwart op wit staat heeft het bewustzijn op integer gedrag wel vergroot (R15, R1). De code maakt het ook makkelijker om anderen aan te spreken op hun gedrag en handelen (R4, R5, R1). Een duidelijk voorbeeld is hier het incident in het televisieprogramma RamBam. Doordat de code nu bestaat was het voor een lid van de BVPA mogelijk om een klacht in te dienen, waardoor de lobbyist die Het Handvest overtroefde werd berispt (Voermans, Ansems en Annard, 2013). De normatieve controle binnen de beroepsgroep is dus door de aanwezigheid en zichtbaarheid van de code toegenomen. Een sterke normatieve controle is één van de manieren om het werk te legitimeren en meer controle te krijgen over de betekenis van professionaliteit, zoals staat uitgelegd in *Hoofdstuk 4*.

Zichtbaarheid lobbyist: mechanisme om te legitimeren

Transparantie over wie lobbyist is kan ook bijdragen aan het legitimeren van het werk, legt R7 uit. De zichtbaarheid van lobbyisten bij veel bedrijven heeft een zichzelf versterkend effect. Omdat bedrijven zien dat de concurrent een lobbyist in dienst heeft, willen zij zelf ook een lobbyist hebben om zich te wapenen tegen de concurrent. De zichtbaarheid en transparantie van lobbyisten leidt er dus toe dat de dynamiek en vraag naar lobbyisten is toegenomen bij het bedrijfsleven (R7, R9). Hoe meer zichtbare lobbyisten er zijn, hoe meer legitiem het beroep dus lijkt te worden voor bedrijven. Deze transparantie heeft daarmee dus indirect invloed op de professionalisering, omdat het legitimeren van het werk een belangrijk onderdeel is binnen de professionalisering van een beroepsgroep.

Zichtbaarheid lobbyist en gedragscode: geen invloed op exclusiviteit en status

Uit de gesprekken met de respondenten blijkt dat heden ten dage de ledenlijst van de BVPA en haar gedragscode nog niet functioneert als een keurmerk. Andere niet-leden of amateur lobbyisten zonder code hebben even goed toegang tot de politiek en worden ook door bedrijven benaderd (R8, R10, R2, R15). Het feit dat er nog steeds amateur lobbyisten rondlopen, die de code van transparant, integer en eerlijk handelen niet onderschrijven wordt gezien als een bedreiging voor het werk van de professional, zo benoemt R8. Het zou er toe kunnen leiden dat Kamerleden voorzichtiger worden in het uitnodigen van lobbyisten, omdat niet iedereen zich altijd even goed gedraagt (R8). De respondenten geloven en hopen dan ook dat in de toekomst het lid zijn van de vereniging en de code exclusiviteit van de beroepsgroep afdwingt en er voor zorgt dat andere amateur lobbyisten niet meer kunnen functioneren (R8, R7, R1, R5).

Kortom, de geboden transparantie door de professionele lobbyist heeft (nog) niet een dusdanige invloed op de professionalisering dat daardoor amateur lobbyisten hun werk niet meer kunnen uitoefenen en lobby werk exclusief is weggelegd voor diegenen die op een professionele manier te werk gaan.

Bovendien heeft deze vorm van transparantie ook nog geen zichtbare invloed op verbetering van de status van de beroepsgroep. Bij politici en ambtenaren is de status van de lobbyist wel verbeterd (R4, R9, R5, R6, R8, R10). Dit komt echter niet zo zeer doordat lobbyisten als professionals zichtbaarder zijn voor de buitenwereld of naar buiten toe uitdragen dat ze volgens een bepaalde code handelen. Het is voornamelijk dat ambtenaren en politici zijn gaan beseffen dat ze lobbyisten nodig hebben om hun werk goed te kunnen doen, zo legt R9 uit.

Een aantal van de respondenten zijn daarbij ook heel stellig dat zichtbaarheid van de lobbyist geen invloed heeft op hun imago bij het grote publiek omdat een groot deel van het publiek nu eenmaal

niet geïnteresseerd is in politiek of lobby. Ook al is de lobbyist zichtbaar, dan nog zal het publiek niet de moeite nemen om zich in de lobbyist en het beroep te verdiepen (R7, R4, R6).

Kortom, transparantie als in meer zichtbaarheid over wie lobbyist is en hoe hij zich dient te gedragen heeft wel invloed op de zoektocht naar een beroepsidentiteit en normatieve controle onder de leden van de BVPA, maar het heeft (nog) geen invloed op het bewerkstelligen van exclusiviteit van de beroepsgroep of het verbeteren van de status van het werk naar de buitenwereld.

8.3.1.2. Informatie over de standpunten van de organisatie

In *paragraaf 8.2* komt aan de orde dat transparantie bieden over wat de (lobby) standpunten zijn van de organisatie voor lobbyisten langzaam een voorwaarde aan het worden is om een volwaardig gesprekspartner te kunnen zijn bij politici en ambtenaren. In *Hoofdstuk 6* wordt echter ook duidelijk dat er maar weinig lobbyisten of lobbyorganisaties zijn (op brancheorganisaties na) die ook echt actief publiekelijk maken wat hun lobby standpunten zijn. Daarom is voor deze specifieke vorm van transparantie lastig een uitspraak te doen over hoe het de professionalisering van de beroepsgroep beïnvloedt.

De resultaten laten zien dat brancheorganisaties wel specifiek bekend maken wat hun lobby standpunten zijn, omdat ze op die manier hun leden kunnen laten zien wat ze voor inbreng hebben bij de politiek. Voor brancheorganisaties werkt deze vorm van transparantie dus wel als een mechanisme om het werk te legitimeren. Voor andere lobbyorganisaties is het echter niet nodig om publiekelijk bekend te maken wat hun lobby standpunten zijn, omdat ze geen leden hebben die ze betrokken willen te houden. Stakeholders en politici kunnen wel overtuigd worden van de legitimiteit van lobby zonder dat daar publiekelijk zichtbaarheid aan hoeft te worden gegeven, zo benoemen verschillende respondenten (R5, R15).

8.3.1.3. Informatie over de ondernomen lobbyactiviteiten en lobby resultaten

Paragraaf 8.2 maakt duidelijk dat er weinig lobbyisten en lobbyorganisaties zijn die actieve transparantie bieden over het lobby proces, de ondernomen activiteiten en de resultaten die daarmee zijn bereikt. Dit komt allereerst door het feit dat transparantie *tijdens* het proces de onderhandeling of lobbyactiviteiten zou verstoren en belemmeren. Maar ook transparantie *achteraf* over de ondernomen activiteiten of resultaten zou moeilijk zijn. Lobbyisten gunnen het de politicus om het proces en de bewerkstelligde resultaten naar buiten te brengen als zijn of haar eigen persoonlijk succes en niet door de hulp van de lobbyist. Daarbij is het resultaat van de lobby nauwelijks aantoonbaar omdat er zo veel verschillende partijen betrokken bij zijn geweest. Ook dat belemmert het actief transparant zijn achteraf.

Gebrek aan transparantie proces en resultaten zowel belemmering als stimulans legitimiteit

Voor de professionalisering van het lobby vak zien verschillende respondenten het als een belemmering dat actieve transparantie over het lobbyproces en de resultaten (zowel tijdens, als achteraf) moeilijk kan worden geboden (R1, R5, R8, R17). De respondenten benoemen dat ze nu merken dat veel mensen in hun omgeving geen idee hebben wat een lobbyist of Public Affairs professional doet, waardoor de lobbyist het nut van zijn beroep telkens dient te verdedigen.

De intransparantie van het lobbyproces en resultaten heeft dus invloed op de professionalisering van het lobbyvak in die zin dat het werken aan legitimiteit van het vak wordt belemmerd. Niet zo zeer omdat de politiek het werk niet legitiem vindt, maar omdat de burger dat niet vindt. En dat beïnvloedt indirect natuurlijk ook de houding van de politicus of ambtenaar. R5 en R1 denken dan ook dat actieve transparantie over het lobbyproces en de resultaten bij zou kunnen dragen aan meer begrip over het lobbyvak, omdat beter zichtbaar kan worden gemaakt wat de toegevoegde waarde van de lobby is, namelijk beïnvloeding.

Andere respondenten zijn overigens sceptischer. R7 benoemt dat de meeste burgers in Nederland niet geïnteresseerd zijn in het politieke proces en dat transparantie over het proces en de resultaten dus slechts een hele kleine groep geïnteresseerde burgers zou bereiken. Wanneer burgers toch niet de moeite nemen om zich te verdiepen in lobby, zal het begrip over het vak ook niet toenemen, zo luidt het argument (R7, R10, R2). Bovendien gaat het aldus de respondenten uiteindelijk niet om de mening van de burger, maar om de mening van de politicus. Als de politicus gebruik maakt van het werk van lobbyisten en daarmee het werk legitiem vindt, is dat voldoende om het werk uit te kunnen blijven oefenen. En in het belang van de cliënt, de politicus of ambtenaar, is de gebrekkige transparantie van het lobby proces en de resultaten, juist wel gewenst. De lobbyist zijn of haar legitimiteit voor de politicus bestaat dan ook bij de gratie van onzichtbaar werk leveren.

Actieve transparantie proces en resultaten mogelijk invloed op imago

Aangezien de meeste lobbyisten en lobbyorganisaties niet actief transparant zijn over het lobbyproces en de lobbyresultaten, is het moeilijk te zeggen of actieve transparantie het imago en de status van lobbyisten zou verbeteren. Er zijn slechts een paar respondenten (R5, R8, R1) die verwachten dat actieve transparantie een positieve invloed zou hebben op het tot nu toe schimmige en negatieve beeld dat er van lobbyisten en het vak bestaat. Zij beredeneren dat wanneer het proces zichtbaar zou worden, het publiek zou kunnen zien dat lobbyisten helemaal geen 'vuile' spelletjes spelen en juist zeer integer te werk gaan. Dat zou positief kunnen zijn voor het imago en de status van het beroep.

Andere respondenten blijken niet zo te kijken naar hun eigen intransparantie over het proces en de resultaten, maar leggen allereerst het verwijt van het negatieve imago bij externe factoren. R9 benoemt bijvoorbeeld dat het negatieve imago van de politiek ervoor zorgt dat lobby in een negatief daglicht staat. Daarmee impliceert hij dat lobbyisten weinig aan dit voldongen feit kunnen doen en actieve transparantie vanuit de zijde van de lobbyist alleen werkt als ook de politiek transparantie biedt over het proces en de resultaten. Er zijn meer respondenten (R10, R7, R11) die zo redeneren. Dan zijn er ook enkele respondenten die de schuld van het negatieve imago en de schimmigheid rondom het vak leggen bij commerciële partijen of oud-politici die niet integer zouden handelen (R10, R6, R2, R8). Ook in dit geval is het een externe factor, namelijk de amateur lobbyist, die het imago bevlekt.

Duidelijk wordt uit bovenstaande gegevens dat er slechts een paar respondenten zijn die denken te zien dat het gebrek aan transparantie over het proces en de resultaten vanuit hun eigen zijde invloed hebben op het negatieve imago. De meeste respondenten wijzen met de beschuldigende vinger naar andere, niet te beïnvloeden factoren. Het feit dat de meeste respondenten geen verband zien tussen het gebrek aan transparantie over het proces en de resultaten vanuit hun zijde en het negatieve imago dat er heerst, kan ook komen door dat er door de meeste respondenten op een heel andere manier betekenis wordt gegeven aan het begrip transparantie. De meeste respondenten zien transparantie als integer en eerlijk handelen, zonder dat daar actief zichtbaarheid aan hoeft te worden gegeven. Terwijl in de wetenschap en ook in dit onderzoek transparantie evengoed gaat om het actief openbaren van dit handelen. De meeste respondenten geven dan ook het idee dat ze niets te verbeteren hebben aan hun transparantie, omdat ze in hun ogen al zeer transparant zijn. Opmerkelijk is dan ook dat wanneer aan de respondenten wordt gevraagd wat transparantie in algemene zin voor invloed kan hebben op de professionalisering van het vak, bijna alle respondenten zeggen dat dit goed zou zijn voor de status en het imago. Hier wordt echter dus voornamelijk bedoeld transparantie als in integer en eerlijk handelen, met een open vizier zonder externe zichtbaarheid.

Actieve transparantie positief voor kennisdeling en onderzoek

R17, hoogleraar, ziet wel nut van actieve transparantie over het proces en de resultaten om de kennis over lobby en het Public Affairs vak te verbeteren. Het zou een heleboel relevante data kunnen opleveren die zouden kunnen worden gebruikt voor verder onderzoek en ook om de

professional beter op te leiden. Want volgens R17 is er op dit moment nog te weinig structurele kennis over lobby en Public Affairs.

8.3.1.4. Informatie over lobby vrijgegeven door de overheid

In *hoofdstuk 7* is te lezen dat de overheid enkele maatregelen heeft getroffen om de transparantie van de lobby in Nederland te vergroten. Zo is er nu een Lobbyistenregister met lobbyisten die een toegangspas hebben tot de Tweede Kamer. Voor ministeries is het mogelijk om conceptwetten voor te leggen aan belangengroepen door middel van publieke consultatie via het internet. En er wordt gediscussieerd over het feit of een Lobbyparagraaf moet worden toegevoegd bij iedere nieuwe wet. *Paragraaf 8.2* maakt duidelijk dat deze transparantie nauwelijks invloed heeft op het werk van de lobbyisten omdat het Lobbyregister evenals internetconsultatie niet verplicht zijn en de lobbyparagraaf nog niet is ingevoerd. Bovendien geven de maatregelen weinig informatie vrij over het werk van de lobbyisten.

De transparantie die ontstaat doordat de overheid deze maatregelen treft, lijkt daarentegen wel indirect invloed te hebben op de professionalisering van de lobbyisten. Wanneer met de respondenten wordt gesproken over deze vormen van transparantie komt er veel irritatie naar boven. Bijna alle respondenten geven blijk van het feit dat ze de maatregelen niet nuttig vinden en omslachtig. Verschillende respondenten (R14, R9, R1, R6, R4) benoemen dat ze zelfregulering uit de beroepsgroep een veel krachtiger instrument vinden en de bemoeienis van de overheid symbool politiek. De maatregelen van de overheid lijken dus heel duidelijk een gevoel van saamhorigheid onder de verschillende vakgenoten op te roepen, "*wij lobbyisten*" tegenover "*zij de overheid*". Aangezien de maatregelen van de overheid nauwelijks de daadwerkelijke transparantie van lobby bevorderen is de invloed van transparantie hier meer symbolisch. Het is hier met name het woord 'transparantie' die de strijd over zelfbeschikking tegenover regulering van de overheid aanwakkert. De lobbyisten vinden dat zij zelf veel beter aan de transparantie van het vak kunnen werken, dan wanneer de overheid zich daar in mengt. De transparantie maatregelen van de overheid beïnvloeden kortom het groepsgevoel binnen de beroepsgroep. Daarbij tasten de transparantiemaatregelen de legitimiteit aan. Op het moment dat de overheid regels gaat opstellen voor de lobby dan impliceert dat dat zij de professionaliteit van de lobby professionals niet voldoende serieus neemt.

8.3.1.5. Conclusie

Uit de resultaten blijkt dat de invloed van actieve transparantie op de professionalisering van het lobby vak op dit moment nog niet heel groot is. Op input informatie na, geven de lobbyisten weinig informatie actief vrij. Dat betekent dat op dit moment alleen transparantie over de input van lobby de professionalisering beïnvloedt. Het draagt bij aan de zoektocht naar een beroepsidentiteit, zo blijkt uit de interviews met de respondenten. Transparantie over wie professioneel lobbyist is en hoe deze professionele lobbyist zich dient te gedragen benadrukt namelijk het onderscheid tussen degenen die amateuristisch bezig zijn en degenen die professioneel bezig zijn. Bovendien vergroot het, in ieder geval voor de leden van de BVPA, de normatieve controle omdat nu heel specifiek zwart op wit staat hoe een professioneel lobbyist zich dient te gedragen. Daarnaast draagt meer zichtbaarheid van de lobbyist er ook aan bij dat steeds meer bedrijven het nut, oftewel de legitimiteit van het vak in gaan zien. Simpelweg omdat als de concurrent een lobbyist in dienst heeft, de ander zich ook met een lobbyist wil bewapenen.

Daarnaast lijkt er een verband te zijn tussen de actieve transparantie die er nu nog niet is (het gebrek aan kennis en informatie over het lobbyproces en de resultaten) en het gebrek aan legitimiteit en status die het lobbyvak voor de buitenwereld heeft. Er zijn meerdere respondenten die aangeven dat ze het zeer vervelend en belemmerd vinden dat ze naar de buitenwereld toe het werk dat ze doen altijd dienen te verdedigen en uit te leggen, omdat mensen niet begrijpen wat ze doen of daar een negatief beeld over hebben. De respondenten lijken hierdoor te worden aangetast in hun eigen waarde. Wanneer het publiek niet begrijpt wat de toegevoegde waarde is

van het beroep, of die toegevoegde waarde als negatief ziet, dan werkt dat indirect ook belemmerend voor de professionalisering van het lobby vak. De lobbyist heeft in principe geen goedkeuring van de burger nodig om zijn of haar werk uit te oefenen. Toch beïnvloedt de mening van de burger indirect hoe ambtenaren en politici naar het publiek toe zich uitspreken over het lobbyvak. Anderzijds lijkt het gebrek aan transparantie over het proces en de resultaten de legitimiteit die lobbyisten hebben bij politici wel te versterken, juist omdat het voor politici van groot belang is dat ze vertrouwelijk met lobbyisten kunnen praten.

Ook lijkt er een verband te zijn tussen het gebrek aan transparantie over het proces en de resultaten en de beperkte wetenschappelijke kennis die er tot nu toe is over lobby en de beperkingen die dit daardoor betekent voor de kennisdeling tussen beroepsgenoten.

De actieve transparantie die door de overheid wordt geboden levert maar een minimale bijdrage aan de professionalisering van lobby in Nederland. In de resultaten is te zien dat de (mogelijke) inmenging van de overheid saamhorigheid binnen de beroepsgroep versterkt. De lobbyist lijkt zich in zijn legitimiteit te voelen aangetast door de maatregelen en daarmee ook in zijn professionaliteit.

8.3.2 Bewuste transparantie: passief openbaar gemaakt

Sinds de invoering van de Wob is het mogelijk om voor geïnteresseerden, bovenal journalisten informatie aan te vragen over alle bestuurlijke aangelegenheden, waarbij ook informatie over de inbreng van lobbyisten kan worden aangevraagd. Het vergroot de passieve transparantie over lobby. In *paragraaf 8.2* wordt duidelijk dat de invloed van deze passieve transparantie voornamelijk het handelen van lobbyisten beïnvloedt. Het zorgt ervoor dat de lobbyisten weloverwogen te werk gaan en heel scherp zijn op het maken van fouten. Alles wat ze doen moet het daglicht kunnen verdragen.

Verschillende respondenten zijn van mening dat de Wob op die manier bijdraagt aan de netheid en professionaliteit van het vak. De verplichte passieve transparantie heeft invloed op de professionalisering van lobbyisten in die zin dat het bijdraagt aan een sterkere ethiek en normatieve controle binnen het vak. Het maakt lobbyisten namelijk bewust van het feit dat bepaald gedrag niet door de beugel kan en door media en politiek niet wordt getolereerd. De respondenten benoemen dat het er binnen de beroepsgroep ook voor zorgt dat meer over ethiek van het vak wordt gepraat (R5, R1, R9).

Het zorgt er bovendien voor dat de meeste lobbyisten kwalitatief nog hoogwaardiger werk willen leveren (R1, R5, R8, R10). De verplichte passieve transparantie lijkt daarmee ook een instrument die de kwaliteit van het werk kan verbeteren. Op die manier heeft de mogelijkheid dat informatie op aanvraag dient te worden vrijgegeven zowel invloed op het socialiseren van de beroepsgroep als op het werken aan de kwaliteit van het werk.

8.3.3 Gedwongen transparantie

Uit de resultaten in *paragraaf 8.2* blijkt dat gedwongen transparantie, doordat informatie wordt gelekt, eenzelfde soort invloed heeft op het werk van de Nederlandse lobbyisten, als de passieve transparantie door de Wob verzoeken. De respondenten geven aan dat ze door die gedachte een stuk voorzichtiger zijn in hoe ze te werk gaan en wel drie keer nadenken of bepaald handelen het daglicht kan verdragen.

Sterkere ethiek en normatieve controle

Gedwongen transparantie heeft net als passieve transparantie het effect op de professionalisering van lobby dat het bijdraagt aan de ethiek en normatieve controle binnen de beroepsgroep. Wanneer een lid van de BVPA zich niet houdt aan de gedragscode en dat lekt uit, dan is de desbetreffende lobbyist "genageld" zoals R4 dat heel helder omschrijft. De lobbyist is zijn reputatie kwijt en kan worden berispt of zelfs geroyeerd. Dat betekent dat hij zijn werk niet of nauwelijks

meer kan voortzetten. Bovendien leidt het er toe dat de lobbyist ook niet meer serieus wordt genomen binnen de beroepsgroep. Uit verschillende interviews blijkt dat de respondenten het gedrag van de desbetreffende lobbyist in het programma RamBam in sterke mate afkeuren (R6, R4, R9, R1, R8). Gedwongen transparantie kan er dus aan bijdragen dat professioneel en integer handelende lobbyisten worden onderscheiden van de minder professioneel en integer handelende lobbyisten. Ook komt daardoor binnen de beroepsgroep steeds meer de nadruk te liggen op wat wel geaccepteerd en goedgekeurd handelen is en wat dat niet is. Gedwongen transparantie lijkt dan ook een sterke invloed te hebben op het socialiseren en legitimeren van het beroep. Een sterke normatieve controle is namelijk een mechanisme om de toegevoegde waarde van het beroep helder te maken.

Kwalitatief hoogwaardiger werk

De gedwongen transparantie lijkt ook invloed te hebben op de kwaliteit van het werk. Het heeft voor de meeste lobbyisten namelijk een zelf corrigerend effect. De lobbyist zal wanneer eenmaal informatie gedwongen naar buiten is gekomen een volgende keer een stuk oplettender zijn hoe hij te werk gaat en kwalitatief hoogwaardiger werk willen leveren. Dat is overigens niet voor alle lobbyisten het geval. In *Paragraaf 7.2.* wordt duidelijk dat er ook nog steeds lobbyisten zijn die door de invloed van gedwongen transparantie meer moeite zullen doen om informatie geheim te houden en andere informele paden zullen bewandelen. Voor dit type lobbyist leidt gedwongen transparantie dus niet tot kwalitatief hoogwaardiger werk, enkel tot meer geheimzinnigheid over het werk.

Reputatie schade

Als laatste moet hier niet voorbij worden gegaan aan de schade die gedwongen transparantie kan aanrichten als het gaat om reputatie en status van het beroep. Veel respondenten spreken in de interviews hun angst uit voor het feit dat wanneer onethisch gedrag gedwongen vrijkomt, daarmee de hele beroepsgroep in haar reputatie wordt geschaad (R1, R2, R6, R9, R4, R5, R11, R7, R15). Gedwongen transparantie heeft hier dus enkel invloed op de professionalisering van de beroepsgroep, als de informatie die naar buitenkomt het daglicht niet kan verdragen. In het geval van het incident van RamBam wordt de desbetreffende lobbyist aangepakt door de beroepsgroep zelf, doordat ze hem berispen. Toch leidde dit ook tot oproer in de media en de publicatie van verschillende nieuwsartikelen. En bij eerdere incidenten, zoals het in *Hoofdstuk 1* genoemde voorval van de Philip Morris lobbyisten die gemeenteraadsleden per brief vroegen om een probleem van de sigarettenfabriek aan te kaarten bij bevriende Tweede Kamerleden, leidde dat zelfs tot het initiatiefwetsvoorstel van PvdA Kamerlid Lea Bouwmeester om een lobbyparagraaf in te stellen. In dit geval leidt gedwongen transparantie dus zelfs tot overheidsbemoediging en daarmee mogelijke inperking van de bewegingsruimte van de lobbyprofessional.

Gedwongen transparantie kan daarom, wanneer onethisch gedrag naar buiten komt, sterke invloed hebben op de status, legitimiteit en daarmee professionalisering van de beroepsgroep. Verschillende respondenten zien dan ook dat het van groot belang is dat alle lobbyisten binnen het beroep zich houden aan de ethische codes die er gelden binnen het beroep.

Kortom, gedwongen transparantie heeft invloed op de professionalisering omdat, wanneer de informatie die naar buiten komt niet zuiver is, de legitimiteit en status van het hele beroep kan worden geschaad.

De angst dat de status en legitimiteit door gedwongen transparantie wordt aangetast heeft er onder andere toe geleid dat er binnen het vak een sterkere ethiek en normatieve controle is gekomen. Gedwongen transparantie heeft daardoor zowel invloed op het legitimeren van de beroepsgroep als het socialiseren van de beroepsgroep. Of gedwongen transparantie ook daadwerkelijk leidt tot kwalitatief hoogwaardiger werk is echter de vraag. Dit hangt zeer af van het type lobbyist en zijn eigen moraal.

8.3.4 Onbewuste transparantie

Als laatste blijkt uit de resultaten dat onbewuste transparantie, ontstaan door het internet, ook invloed heeft op het werk van de Nederlandse lobbyisten. Aan de ene kant maakt het het werk

complex, omdat er veel informatie stromen en kanalen zijn die in de gaten gehouden moeten worden. Aan de andere kant vergemakkelijkt het ook het werk, doordat de lobbyisten over veel meer achtergrond informatie beschikken en makkelijker de relatie met politici en ambtenaren kunnen onderhouden.

Met name het feit dat veel gemakkelijker aan informatie kan worden gekomen en informatie sneller kan worden gedeeld heeft als effect dat er veel meer spelers tot het lobbyvak zijn toegetreden (R7, R5, R9). Veel respondenten zijn van mening dat de lobby daarmee democratischer is geworden want het is nu voor iedereen mogelijk om invloed uit te oefenen op de politiek. Vroeger was lobby toch voornamelijk weggelegd voor de elite en personen met nauwe banden met politici (R5, R9). Hoewel de respondenten (R10, R9, R7) aangeven het niet erg te vinden dat de concurrentie is toegenomen, heeft dat wel indirect invloed op de professionalisering. Er zijn namelijk veel meer actoren gekomen die strijden om een plekje en dat leidt tot minder exclusiviteit van de 'professionele' fulltime lobbyist of PA professional.

Bovendien komt een lobbyist door de komst van het internet en de toegenomen informatie en transparantie op het internet niet meer met alles weg. Alle respondenten geven blijk van het feit dat lobbywerk is getransformeerd en voornamelijk nog kan worden uitgevoerd op basis van feiten en gedegen kennis en niet meer vanwege de goede contacten die je hebt. Goede contacten met politici en ambtenaren zijn nog wel belangrijk, maar die goede contacten ontstaan voornamelijk omdat de lobbyist kwalitatief en gedegen werk aflevert. De onbewuste transparantie van het internet heeft dus volgens bijna alle respondenten invloed op de professionalisering, omdat het een mechanisme is die de kwaliteit van het werk en van het vak bevordert.

8.3.5 Conclusie

Nu de verschillende resultaten zijn geanalyseerd kan in deze slot paragraaf een aantal zaken worden geconcludeerd ten aanzien van de invloed van transparantie op de professionalisering en ten aanzien van de eerder opgestelde hypothese 'er bestaat een positieve relatie tussen transparantie en de professionalisering van lobby'.

Actieve transparantie retorisch instrument in de professionalisering

Het wordt duidelijk uit de resultaten dat de actieve transparantie die door lobbyisten nu geboden wordt (wie lobbyist is, welke standpunten en organisatie hij vertegenwoordigt en aan welke normen en waarden hij zich houdt) met name een retorisch instrument is om de professionalisering van de lobby beroepsgroep kracht bij te zetten. In principe zeggen deze vormen van input transparantie niet zo veel over het werk dat wordt gedaan. Het maakt wel zichtbaarder wie degenen zijn die op een fulltime basis zich met het beroep bezighouden en wie dat niet zijn. Dat versterkt op meerdere manieren de professionalisering. Allereerst wakkert het de strijd aan tussen de verschillende subgeledingen, de amateurs versus de professionals, binnen de beroepsgroep om exclusiviteit, status en macht. De taal die de lobbyisten hierbij inzetten is ook een manier om deze strijd kracht bij te zetten. Public Affairs staat voor professioneel en integer, lobby voor ondergeschikt, amateuristisch en heeft een negatieve connotatie. Doordat lobbyisten als professionals zichtbaarder zijn is er ten tweede een sterker groepsgevoel ontstaan, in ieder geval onder de lobbyisten die zich op fulltime basis bezig houden met het vak. Als laatste draagt het ook bij aan een legitimering van het lobbywerk, omdat wanneer lobbyisten als professionals bij de bedrijven en organisaties zichtbaarder zijn voor de buitenwereld, potentiële klanten sneller geneigd zijn te denken dat zij ook een lobbyist in dienst moeten nemen omdat andere bedrijven het werk van de lobbyist blijkbaar als nuttig beschouwen.

De transparantie naar buiten over de heersende normen en waarden is een instrument binnen de beroepsgroep om de normatieve controle te versterken, de ethiek van het vak te bespreken en wederom het groepsgevoel te versterken. Want het maakt de tot voorheen onbewuste kernwaarden binnen het vak zichtbaar en mogelijk om naar te refereren, zo blijkt uit de resultaten.

Intransparantie lobby-proces en -resultaten belemmert status buitenwereld, positief legitimiteit

Aan de andere kant blijkt uit de resultaten dat ondanks de professionaliseringslagen en toegenomen zichtbaarheid van lobbyisten de status van het lobby vak nog zeer laag is vanwege de negatieve lading die hangt aan het achter de schermen werken. Achter de schermen wordt volgens de respondenten toch voornamelijk geassocieerd met fout en onzuiver, omdat niet zichtbaar is wat er gebeurt. Doordat burgers die mening erop na houden leidt dit er ook toe dat weinig politici zich openlijk uitspreken over het feit dat ze gebruik maken van het werk van lobbyisten of PA professionals. Het gebrek aan transparantie van het politieke proces, en daarmee ook het lobby proces en de lobby resultaten, belemmert zo in sterke mate de legitimiteit en status van het vak naar de buitenwereld toe. Veel van de respondenten hebben het idee dat die negatieve lading er niet alleen is vanwege het werken achter de schermen werken, maar ook omdat anderen (politici, oud-politici, amateur lobbyisten of commerciële partijen) niet zuiver en in hun ogen intransparant zouden handelen.

Anderzijds blijkt uit de resultaten dat het gebrek aan transparantie over het proces en de resultaten van lobby wel positief is voor de legitimiteit die de lobby professional heeft bij de politicus. Het respecteren van de vertrouwelijkheid is van groot belang voor de lobbyist om een goede verstandhouding te behouden.

Ongecontroleerde transparantie stimuleert de professionaliseringsbeweging van lobbyisten

Uit de resultaten blijkt dat de meeste invloed van transparantie op het handelingspatroon toch komt van de transparantievormen die ongecontroleerd vrijkomen: de Wob verzoeken door journalisten en andere geïnteresseerden (verplichte passieve transparantie), de gelekte informatie in de media of op internet (gedwongen transparantie), en informatie op het internet (onbewuste transparantie). Het maakt de lobbyist voorzichtiger en scherper op fouten.

Doordat de mogelijkheden om informatie ongecontroleerd naar buiten te brengen zijn toegenomen, is er ook een toegenomen besef onder de lobbyisten ontstaan dat alle informatie die ze verspreiden en de activiteiten die ze ondernemen het daglicht moeten kunnen verdragen. Het heeft er toe geleid dat men binnen de beroepsgroep steeds meer is gaan praten over de ethiek van het vak: wat kan wel door de beugel en wat niet. En wat kan nu precies worden verstaan onder lobby en Public Affairs. De gedragscode die is opgesteld in 2007 is een reactie op het toenemende bewustzijn onder de lobbyisten. Het lijkt er dan ook op dat de toegenomen transparantie in de wereld (de ongecontroleerde transparantie) bij de lobbyisten een professionaliseringsbeweging in gang heeft gezet. Onder de lobbyisten heerst in sterke mate het gevoel dat zij zelf het heft in handen moeten nemen om er voor te zorgen dat alle vakgenoten zich aan de heersende normen en waarden houden, zodat de reputatie van het vak niet verder kan worden geschaad.

Hypothese 2 'er bestaat een positieve relatie tussen transparantie en professionalisering' kan gedeeltelijk worden bevestigd. Niet omdat, zoals wordt verondersteld in *hoofdstuk 5*, goede prestaties van lobby inzichtelijk zijn geworden voor de buitenwereld. De gedragscode is enkel een intentie verklaring van goed gedrag, maar het is nog niet zichtbaar voor de buitenwereld of men zich daar daadwerkelijk aan houdt. Bovendien dient de code nog niet als keurmerk voor politici of andere stakeholders om met lobbyisten in zee te gaan die deze gedragscode onderschrijven.

Transparantie over de input van lobby draagt wel positief bij aan de professionalisering van het vak, omdat het groepsgevoel onder de professionele lobbyisten versterkt en de legitimiteit van het vak bij bedrijven bevordert.

Aan de andere kant moet de hypothese deels worden verworpen. Het wordt duidelijk uit de resultaten dat lobbyisten juist hun legitimiteit bij politici zouden verliezen op het moment dat ze transparant zijn over het proces en de resultaten. Dat heeft ook invloed op de professionalisering van de gehele beroepsgroep. Een essentieel kenmerk van het lobbyvak blijkt toch echt te zijn dat het werk achter de schermen gebeurt, op een stille manier plaats vindt en vertrouwelijk is. Transparantie zou dit essentiële kenmerk doen laten verdwijnen en daarmee zou het gehele beroep haar toegevoegde waarde voor de politicus of ambtenaar verliezen.

9. Conclusie en Aanbevelingen

In het laatste hoofdstuk van dit onderzoek zal de balans worden opgemaakt. Welke overkoepelende conclusies kunnen worden getrokken aan de hand van de analyse uitkomsten in *hoofdstuk 7* en *hoofdstuk 8*? En welke aanbevelingen kunnen ten aanzien van deze uitkomsten worden gedaan? Dit conclusie hoofdstuk zal volledig in het teken hiervan staan, waarbij op een nauwkeurige wijze antwoord zal worden gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek: *Hoe beïnvloedt transparantie van lobby het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten?*

In de eerste paragraaf zullen de conclusies aan bod komen die zijn gedaan over de context, theorie en empirie. Daarna volgt een samengevoegd antwoord op de hoofdvraag en zullen de theoretische en praktische implicaties ten aanzien van deze conclusies worden besproken. In de tweede paragraaf zullen enkele aanbevelingen worden gedaan voor de lobby professionals, de beroepsvereniging en de mogelijkheden tot vervolgonderzoek.

9.1. Conclusies

In deze eerste paragraaf zullen achtereenvolgend de conclusies worden belicht van de bevindingen die zijn gedaan ten aanzien van de context van dit onderzoek en ten aanzien van de theoretische en empirische deelvragen. Daarna volgt een algeheel antwoord op de hoofdvraag. Deze paragraaf wordt afgesloten met een beschrijving van de theoretische en praktische implicaties.

9.1.1 Context

1. Wat is lobby?

Professionaliserend beroep

In *hoofdstuk 2* wordt duidelijk dat lobby als activiteit een duidelijke ontwikkeling doormaakt over de hele wereld. In een ontwikkeling van enkele eeuwen is te zien dat lobby als activiteit, 'het beïnvloeden van officials', langzaam transformeert tot een beroep waarbij enkele (essentiële) kenmerken worden ontwikkeld en fulltime professionals zich bezig zijn gaan houden met het doen van lobby en Public Affairs. Public Affairs wordt de overkoepelende en algemeen gebruikte term voor een vakgebied dat zich bezighoudt met het inspelen op de politieke besluitvorming, op veranderingen in de maatschappij en in de publieke opinie die van invloed zijn op het functioneren van de eigen organisatie. Lobby wordt daar een onderdeel van en is op zichzelf weer onder te verdelen in drie eenheden; het voorbereidende werk, het veld werk en de slotfase (het lobbyen zelf). Er worden wereldwijd beroepsverenigingen voor lobby en Public Affairs opgericht en er worden gedragscodes opgesteld. Het aantal lobbyisten in de wereld en in Nederland neemt bovendien gestaag toe, steeds meer bedrijven, maar ook politici, ambtenaren en andere stakeholders zien het nut van het werk van de lobbyisten. Het lobby beroep is kortom aan het professionaliseren.

Vloeibaarheid en diversiteit

De verschillende landen wereldwijd laten wel andere ontwikkelingen zien. Waar Public Affairs en lobby in Amerika veel duidelijker twee verschillende beroepen zijn, is in Nederland één beroep ontstaan, waarbij soms wordt gelobbyd en waarbij men soms zich met de bredere Public Affairs taken bezig houdt. Dit verklaart waarom in Nederland geregeld de termen Public Affairs en lobby door elkaar worden gehaald en verschillende benamingen de rondte doen. Lobby en Public Affairs zijn in Nederland nog geen afgebakend beroepsdomein. De vloeibaarheid en diversiteit van het vak is dan ook een kenmerkend element van het lobby vakgebied in Nederland.

Onbekend maakt onbemind: roep om transparantie

Vanwege enkele grote Amerikaanse lobby schandalen in de vorige eeuw en het huidige wantrouwen voor belangenverstrengeling in de politiek, draagt lobby anno 2014 een negatieve lading bij het grote publiek. Dit resulteert in het feit dat met name in Europa en Nederland men is gaan spreken over Public Affairs professional in plaats van lobbyist. Of het werken daardoor ook anders is, dat valt echter te betwijfelen. Wel draagt deze negatieve lading eraan bij dat het lobby vak heden ten dage onder een vergrootglas ligt in de media en vanuit de politiek als de beroepsgroep zelf een roep om transparantie van lobby is ontstaan.

9.1.2 Theorie

2. Wat is transparantie?

Verschillende betekenissen van transparantie

In *hoofdstuk 3* wordt een antwoord gegeven op deze eerste theoretische deelvraag. Er zijn verschillende betekenissen en interpretaties van transparantie die de rondte doen in de wetenschap en in de praktijk. Duidelijk wordt dat het betekenisverschil zit in het feit dat aan de ene kant transparantie gaat om een waarde: de mogelijkheid om informatie te krijgen over publieke zaken. En aan de andere kant gaat om een attitude of houding, namelijk een open en integere houding of ontvankelijke en betrouwbare overheid. Hoewel het logisch lijkt dat deze waarde en attitude samengaan, is dat in de werkelijkheid niet altijd het geval. Informatie kan publiekelijk worden gemaakt zonder dat de houding van de desbetreffende persoon, instantie of orgaan ook echt open, ontvankelijk, integer en betrouwbaar is. Daarnaast wordt er ook geregeld betekenis gegeven aan transparantie als instrument om te beheersen of te besturen.

In dit onderzoek luidt de betekenis van transparantie als volgt. Transparantie is *de mogelijkheid om informatie te krijgen over het gedrag, de besluitvorming, beleid en prestaties van de Nederlandse lobby. Deze informatie is inzichtelijk, begrijpelijk en openbaar.* Deze mogelijkheid om informatie te krijgen kan verschillende functies dienen. Het kan transparantie als democratische waarde van de overheid bevorderen, het kan transparantie als waarde binnen de lobbyberoepsgroep bevorderen of transparantie als attitude binnen de beroepsgroep bevorderen. De beoogde effecten hiervan zijn dat de overheid of de lobby beroepsgroep als kenbaar, ontvankelijk en betrouwbaar wordt gezien of dat de individuele lobbyist op een integere en eerlijke wijze handelt. Daarnaast kan de mogelijkheid om informatie te krijgen over lobby ook een instrumentele functie dienen, waarbij het beoogde effect is om de lobby beroepsgroep te beheersen, te besturen en te controleren.

Verschijningsvormen van transparantie

Naast deze complexe betekenis van transparantie bestaan er ook verschillende verschijningsvormen van transparantie. Allereerst zijn er verschillende bronnen waardoor transparantie kan ontstaan, namelijk bewuste transparantie door de actor of toezichthouder zelf, onbewuste transparantie ontstaan door het internet, of gedwongen transparantie door het lekken van informatie in de media. Daarbij bestaat er een verschil tussen informatie die de actor uit voorhand al vrijgeeft (actieve transparantie) of informatie die enkel op aanvraag wordt vrijgegeven (passieve transparantie). Ten tweede zijn er verschillende soorten objecten of type informatie die transparant kunnen zijn, namelijk informatie over de inbreng in een proces (input), informatie over de resultaten van een proces (output), informatie over de effecten van een proces (outcome) en informatie over het verloop van het proces zelf (throughput).

3. Wat is professionalisering?

Professionaliseren is een proces

In *hoofdstuk 4* wordt een antwoord gegeven op deze vraag. Uit de theorie blijkt dat er twee mainstream benaderingen bestaan voor hoe naar de professionaliteit van een vak kan worden gekeken. In de eerste benadering, die bekend staat als de trait benadering, dient een beroep te

beschikken over een aantal vaststaande kenmerken of 'traits', waaronder het beschikken over technische en systematische kennis verkregen uit een hoogwaardig opleiding, het hebben van autoriteit, een wettelijke verankering en sterke professionele normen en waarden. Zonder deze essentiële traits is een beroep geen volwaardige professie en wordt professionaliseren uitgesloten. In de tweede benadering wordt professionaliteit gezien als een proces, waarbij iedere beroepsgroep zich kan ontwikkelen in zijn mate van professionaliteit. Beroepen kunnen zich ieder in een ander stadium bevinden van hun professionalisering. Het proces van professionaliseren is hier dynamisch. Omdat het lobby beroep duidelijk ook nog in ontwikkeling is, is in dit onderzoek vanuit de proces benadering naar professionalisering gekeken.

Professionaliteit vanuit de hybride traditie

Naast twee verschillende benaderingen voor professionaliteit zijn er ook drie tradities te onderscheiden die ieder op een andere manier naar de professionalisering van een beroep kijken. De traditie die 'Purified professionalism' wordt genoemd houdt professionaliteit graag puur en vindt dat professionaliteit enkel is weggelegd voor traditionele beroepen, zoals dokter of jurist, die over een gedegen opleiding, veel autoriteit, macht en gestandaardiseerde kennis beschikken. De traditie die 'situated professionalism' wordt genoemd, verbreed de notie van professionaliteit enigszins. Een traditioneel beroep ontkomt er niet aan om zich ook af en toe bezig te moeten houden met organisatorische, financiële of management bezigheden, dus met andere woorden zich dienstverlenend op te stellen.

De laatste traditie, 'hybridized professionalism' is echter de traditie van waaruit naar professionaliteit wordt gekeken in dit onderzoek. Er bestaat niet zo iets als de ware professie. Professionaliteit is relatief en kan in loop der tijden veranderen. Ook beroepen die niet beschikken over een hoge mate van gestandaardiseerde kennis en opleiding, zoals managers, administratieve-, marketing-, PR-, PA- en Sales- medewerkers kunnen professioneel zijn. Een hybride professional dient juist veel meer in contact te staan met de buitenwereld en over interdisciplinaire kennis te beschikken.

Professionaliteit is een strijd

Als laatste wordt vanuit het politiek-culturele perspectief naar professionaliteit gekeken. Professionalisering gaat boven het streven naar effectiviteit en socialisatie, met name om het verwerven van exclusiviteit en wettelijke verankering. Een beroepsgroep is geen homogene entiteit, maar bestaat uit verschillende subgeledingen die ieder de strijd voeren om controle te krijgen over het beroep en de exclusiviteit.

Professionalisering is kortom *een proces over tijd waarbij een beroepsgroep werkt aan het verbeteren van de kwaliteit van het werk, het legitimeren van het werk en het socialiseren van het werk met als uiteindelijk doel om controle te krijgen over de betekenis van controle, organisatie en professionaliteit.*

4. Wat is de relatie tussen transparantie, lobby (werk) en professionalisering?

In *hoofdstuk 5* wordt deze laatste theoretische deelvraag beantwoord. Het blijkt dat er meerdere relaties zijn te constateren tussen transparantie en lobby en tussen transparantie en professionalisering.

Aan de ene kant bestaat de verwachting dat de relatie tussen transparantie en lobby positief is, omdat het interne processen van de overheid zichtbaar maakt, en daardoor meer begrijpelijk voor de buitenwereld. Dat zou het vertrouwen in de overheid en de legitimiteit van de overheid kunnen versterken. En ook voor de lobby professional zou transparantie over het goede werk dat hij levert het vertrouwen in hem kunnen versterken. Aan de andere kant zijn er academici die de verwachting uitspreken dat de relatie tussen transparantie en lobby negatief is, omdat meer inzicht in de besluitvorming van de overheid, waar de lobby een deel vanuit maakt, het effectieve optreden van de overheid zou belemmeren. En als laatste kan ook worden beargumenteerd dat er

een negatieve relatie bestaat tussen lobby en transparantie. Door transparantie is het namelijk niet meer mogelijk om in vertrouwelijkheid en op informele wijze met elkaar te spreken.

De relatie tussen transparantie en professionalisering lijkt ook tweeledig te zijn. Enerzijds wordt verwacht dat transparantie een positieve bijdrage levert aan de professionalisering van een beroep, omdat het de legitimiteit en het vertrouwen in de professional, maar ook in de beroepsgroep sterkt. Bovendien wordt verwacht dat transparantie als instrument kan dienen om de beroepsgroep te controleren en te besturen.

Anderzijds kan ook de verwachting worden uitgesproken dat transparantie en professionalisering zich negatief tot elkaar verhouden, omdat wanneer slechte prestaties aan het licht komen, de status van de gehele beroepsgroep kan worden geschaad.

In dit onderzoek zijn aan de hand van de literatuur uiteindelijk de volgende hypothesen opgesteld.

Hypothese 1: Er bestaat een negatieve relatie tussen transparantie en lobbywerk.

H1a: Transparantie van lobby maakt informeel contact onmogelijk en belemmert daardoor het werk van Nederlandse lobbyisten.

H1b: Transparantie van lobby belemmert de effectiviteit van onderhandelingen en interne procedures van de overheid.

Hypothese 2: Er bestaat een positieve relatie tussen transparantie en de professionalisering van het lobbyvak.

H2a: Transparantie maakt goede prestaties inzichtelijk en dat draagt daardoor bij aan het vertrouwen en de status van de lobby professionals.

H2b: Transparantie dient als instrument in de professionalisering om meer controle over de beroepsgroep te krijgen.

9.1.3 Empirie

5. Welke vormen van transparantie zijn te onderscheiden in de Nederlandse lobby?

Alle transparantie vormen in de lobby te onderscheiden

In *hoofdstuk 7* wordt duidelijk dat vrijwel alle verschijningsvormen van transparantie die in het theoretisch deel zijn behandeld, terug zijn te zien in de Nederlandse lobbywereld. Verschillende bronnen dragen daar aan bij. Zo stellen lobbyisten, lobbyorganisaties en de BVPA zelf informatie beschikbaar over de lobby op eigen websites of via Social Media. Ook geven ze informatie vrij over de lobby op aanvraag, vanwege de verplichtingen van de Wet openbaarheid van bestuur. Daarnaast biedt de overheid op haar eigen website informatie over de lobby.

Naast deze vormen van bewuste transparantie, blijkt er ook informatie over lobby vrij te komen doordat deze informatie wordt gelekt door personen als een journalist, burger of klokkeluider. En als laatste kan ook informatie beschikbaar komen over lobby op het internet, zonder dat daar een specifiek persoon verantwoordelijk voor is.

Wanneer echter ook wordt gekeken naar het type informatie dat transparant wordt gemaakt, vallen de volgende zaken op:

Lobbyist biedt met name informatie over de input van lobby

Op het moment dat lobbyisten zelf informatie beschikbaar stellen, dan is dat met name informatie over wie ze zijn, welke organisatie ze vertegenwoordigen, en wat de algemene standpunten van de lobbyorganisatie zijn. Dit is enkel transparantie over de input van de lobby, het zegt nog niets over het proces of de resultaten. Er zijn slechts een aantal brancheorganisaties, en één PA adviesbureau, die ook de moeite doen om het proces of de resultaten die zijn bewerkstelligd in de lobby actief transparant te maken op hun website. En ook op Social Media blijken de meeste lobbyisten vrijwel niets mede te delen over het werk dat ze doen. Enkel wanneer er via de Wob een verzoek wordt gedaan op informatie van de lobby, is het ook mogelijk om informatie over de

lobby throughput en output te verkrijgen. En ook de gedragscode van de BVPA biedt wat inzicht in de throughput van transparantie, omdat men van tevoren weet hoe een lobbyist zich dient te gedragen.

Overheid biedt weinig informatie en vooral input informatie

De Nederlandse overheid publiceert op de website van de Tweede Kamer een lijst met lobbyisten die een toegangspas hebben tot de Tweede Kamer, deze lijst is echter incompleet omdat er slechts 80 lobbyisten op staan geregistreerd. Ook de mogelijkheid om via internet de consultatie te doen van een wet is niet verplicht en hier wordt nog weinig gebruik van gemaakt. In de Memorie van Toelichting in een wet wordt globaal informatie geboden over de inbreng van lobbyisten bij een wet. Ook de overheid stelt dus met name informatie beschikbaar over de input van lobby en deze informatie blijkt alleen globaal of incompleet te worden prijs gegeven of er wordt geen gebruik van gemaakt.

Via internet of lek in de media kan alles transparant gemaakt worden

De informatie die vrij komt door een lek in de media of omdat het simpelweg op internet staat kan echter wel alle aspecten van lobby prijsgeven, zowel de inbreng en betrokken personen bij een lobby, als de activiteiten die zijn ondernomen en de resultaten die zijn bewerkstelligd.

Het komt er dus kort gezegd op neer dat actieve transparantie over de lobby throughput en output door de overheid en de lobbyisten zelf nog niet de normaalste zaak van de wereld is. Alleen het bieden van transparantie over de input van lobby lijkt steeds meer toe te nemen. Met name de transparantie vormen die verplicht, gedwongen of onbewust vrijkomen bieden meer inzicht en informatie over alle aspecten van lobby.

6. Hoe beïnvloeden de te onderscheiden transparantievormen het werk van Nederlandse lobbyisten?

In *hoofdstuk 8* wordt duidelijk dat transparantie daadwerkelijk invloed heeft op het werk van Nederlandse lobbyisten. Hoe deze invloed uitwerkt hangt af van het type informatie dat vrijkomt en de bron die de informatie verspreidt.

Actieve transparantie komt werkuitoefening niet altijd ten goede

Uit de resultaten blijkt dat de actieve transparantie die op dit moment door de lobbyist wordt geboden met name de werkuitoefening ten goede komt. Dit is niet vreemd om te constateren, want de lobbyist bepaalt hier immers zelf wat hij wel of niet naar buiten brengt. Het actief transparant zijn over wie de lobbyist is, voor welke organisatie wordt gewerkt en welke algemene standpunten worden bepleit is voor het werk functioneel van aard. Deze transparantie wordt door politici en ambtenaren gezien als goed en zeer gewaardeerd. Indirect draagt het dus bij aan een goede verstandhouding met politici en ambtenaren. In de resultaten blijkt zelfs dat deze vormen van transparantie een voorwaarde zijn om serieus te worden genomen als lobbyist en om een vertrouwensband te creëren met de gesprekspartners. Hier kan men zich echter afvragen of deze vormen van transparantie niet vooral symbolisch zijn. Het zegt namelijk nog niets over de daadwerkelijke betrouwbaarheid van een lobbyist.

De actieve transparantie over het lobbyproces en de resultaten zou het werk daarentegen op een negatieve manier beïnvloeden. De lobbyhandelingen worden nog steeds het beste uitgeoefend op een 'stille' manier, wanneer het niet publiekelijk wordt gemaakt. Het werken achter de schermen zorgt er namelijk voor dat tijdens de onderhandeling de verschillende partijen meer openheid van zaken durven te geven. Ook zijn politici eerder geneigd met lobbyisten in gesprek te gaan op het moment dat dit niet publiekelijk wordt gemaakt (de politicus staat nog steeds niet graag bekend als iemand die in gesprek is met lobbyisten). En ook transparantie achteraf hierover geeft men niet graag, omdat de lobbyist de politicus vaak een persoonlijk succes gunt of omdat het als ongepast wordt gezien om een lobby resultaat te claimen terwijl er vaak meerdere partijen bij

betrokken zijn. Dit verheldert waarom deze transparantie op dit moment nog niet actief wordt geboden.

Actieve transparantie over gedragscode geen invloed op het werk

Vrijwel alle lobbyisten geven aan dat de informatie die de BVPA actief verspreid over de lobby (de online ledenlijst, het Handvest met gedragscode en de online kennisbank) geen invloed op hun heeft werk. De ledenlijst wordt simpelweg als goed gezien. De lobbyist is trots op zijn werk en vindt het dan ook geen probleem dat zichtbaar is wie hij is en voor wie hij werkt. De gedragscode heeft ook geen invloed, want de lobbyisten werkten al integer en volgens de principes van de code. Enkel voor niet integer handelende lobbyisten kan de gedragscode invloed hebben, omdat hij voor dit verkeerde handelen kan worden berispt of geroyeerd. Echter voor dit type lobbyist is er altijd de mogelijkheid om niet lid te worden van de BVPA. Het lid zijn is nog geen verplichting of een voorwaarde in de politieke wereld om op gesprek te kunnen komen.

Actieve transparantie van de overheid leidt tot irritatie, maar heeft geen invloed

De maatregelen die de overheid tot nu toe heeft getroffen om de transparantie van lobby, danwel de transparantie van het besluitvormingsproces te vergroten, blijken niet goed uitgedacht of niet verplicht te zijn. De lobbyist hoeft zich niet in het Lobbyistenregister te registreren, de lobbyist hoeft ook niet mee te werken aan internetconsultatie en in de Memorie van Toelichting van een wet wordt slechts globaal omschreven wat de inbreng van de belangrijkste partijen is geweest. Kortom, deze transparantie is meer bedoeld om de burger het idee te geven dat het besluitvormingsproces inzichtelijker wordt gemaakt. Invloed op het werk van de lobbyist heeft het vanwege dit niet verplichte karakter echter niet. Enkel voor sommige lobbyisten werkt registratie in het register symbolisch, omdat de lobbyist daarmee blijkt geeft van het feit dat hij de regels accepteert en niets te verbergen heeft.

Verplichte passieve transparantie en gedwongen transparantie maken lobbyist voorzichtig

Zowel de verplichtingen in de Wet openbaarheid van bestuur als de toegenomen mogelijkheden om informatie te lekken in de pers of de media beïnvloeden het handelingspatroon van de meeste lobbyisten in sterke mate. Omdat de lobbyisten in beide gevallen geen controle hebben over de informatie die naar buiten wordt gebracht, maakt ze dat bij voorbaat al voorzichtig en scherper in de manier waarop ze hun werk uitoefenen. Al de activiteiten die worden ondernomen worden gecheckt op correctheid en hierbij vraagt de lobbyist zich bij af of deze het daglicht kunnen verdragen. De Wob en gedwongen transparantie dwingen kortom integer, eerlijk en betrouwbaar gedrag af. Want wanneer incorrecte, onbetrouwbare of onzuivere zaken aan het licht komen, dan is de lobbyist zijn reputatie en vaak ook zijn baan kwijt. Het leidt er ook toe dat de lobbyist minder spontaan en zorgeloos zijn werk kan doen. Het beperkt hem in zijn bewegingsruimte en maakt het ook steeds lastiger om zaken informeel te bespreken.

Onbewuste transparantie maakt werk complex, maar ook makkelijker

De hoeveelheid aan informatie die onbewust vrijkomt op het internet zien veel lobbyisten als een toevoeging voor het werk. Het maakt met name het voorbereidende werk en het contact met politici en ambtenaren makkelijker. De keerzijde van de hoeveelheid aan vrijgekomen informatie is wel dat de concurrentie is toegenomen doordat iedereen nu kan lobbyen en toegang heeft tot de politiek. De grote hoeveelheid aan informatie leidt bovendien tot complexer werk, waardoor er meer van de lobbyist wordt vereist.

De verhouding die de lobbyist heeft met transparantie in relatie tot zijn werk is dus zeer complex. Waar onbewuste transparantie het werk kan vergemakkelijken, en actieve transparantie over wie de lobbyist is de verstandhouding met de politicus kan bevorderen, kan actieve transparantie over het proces en de resultaten het werk juist schaden en belemmeren. En ook de gedwongen of verplichte passieve transparantie beperken de lobbyist in zijn handelingsruimte en nemen de lobbyist zijn zorgeloosheid af. Aan de andere zijde zijn deze laatste twee vormen van transparantie wel positief voor de integriteit en eerlijkheid van de lobbyisten.

7. Hoe beïnvloeden de te onderscheiden transparantievormen het professionaliseringsproces van Nederlandse lobbyisten?

In *hoofdstuk 8* wordt eveneens duidelijk dat transparantie invloed heeft op de professionalisering van lobbyisten. Omdat transparantie verschillende vormen kent, heeft het ook op verschillende manieren invloed op de professionalisering van het lobby vak.

Ongecontroleerde transparantie stimuleert professionaliseringsbeweging van lobbyisten

De transparantievormen die ongecontroleerd vrijkomen, doordat informatie wordt opgevraagd via de Wob, omdat iemand informatie lekt of omdat informatie simpelweg beschikbaar is op internet beïnvloeden de lobbyisten in hun handelingspatroon. Het maakt ze voorzichtiger en scherper, maar bovenal bewust van het feit dat alle activiteiten die ze ondernemen het daglicht moeten kunnen verdragen. Kortom, de verschillende ongecontroleerde transparantie vormen dragen bij aan een integere en bewuste lobbyist. Het versterkt de behoefte om in het vak te praten over ethiek en de behoefte om de normatieve controle te vergroten, zodat niet integer handelende lobbyisten niet meer kunnen functioneren. Dat er in 2007 een gedragscode is opgesteld door de BVPA is onder andere uiting van dit toenemende bewustzijn binnen de beroepsgroep. Indirect heeft de toegenomen transparantie door internet, de Wob en door de uiteenlopende mogelijkheden om informatie te lekken bijgedragen aan de professionaliseringsbeweging van lobbyisten in Nederland.

Actieve transparantie met name retorisch ingezet binnen professionalisering

De actieve transparantie die op dit moment wordt geboden door de lobby beroepsgroep zelf (wie lobbyist is, welke standpunten en organisatie hij vertegenwoordigt, en aan welke normen en waarden hij zich houdt) blijkt voornamelijk retorisch van aard te zijn binnen de professionalisering. Het zegt namelijk niet zo veel over het werk dat daadwerkelijk wordt verricht. De actieve transparantie nu is dus meer bedoeld om de buitenwereld een idee te geven dat de lobbyberoepsgroep niet moeilijk doet over transparantie, omdat transparantie in de maatschappij nou eenmaal wordt gezien als goed. Dat zou bij moeten dragen aan de professionalisering, omdat het de status van het vak zou bevorderen. Echter, het beïnvloedt de professionalisering van het vak tot nu toe voornamelijk omdat zichtbaar wordt wie lobbyist zijn op professionele basis en welke normen en waarden deze lobbyisten onderschrijven. Daarmee wakkert het de strijd aan tussen de verschillende subgeledingen binnen de beroepsgroep, namelijk de amateurs tegenover de professionals. De taal die wordt ingezet is een uiting van deze strijd. Public Affairs staat voor professioneel en integer, lobby is vaak ondergeschikt, negatief en amateuristisch. Het heeft bijgedragen aan een sterker groepsgevoel en meer verbondenheid. Bovendien werkt de zichtbaarheid van lobbyisten ook legitimerend, omdat bedrijven gaan zien dat lobbyisten nuttig worden bevonden door andere bedrijven en daardoor zelf ook een lobbyist in dienst willen nemen. Ten aanzien van de status van lobby en daarmee van de lobby professional naar de buitenwereld heeft dit echter nog geen zichtbaar positief effect gehad.

Intransparantie lobbyproces en resultaten belemmert status, maar positief voor legitimiteit

Uit de resultaten blijkt dat de status van lobby in de buitenwereld nog zeer laag is, met name omdat er een negatieve lading hangt aan het achter de schermen werken. Volgens de respondenten staat in de samenleving 'achter de schermen' synoniem aan onzuiver en ongure praktijken. Hoewel dit in werkelijkheid niet zo is, leidt die negatieve kijk op lobby ook tot een negatieve kijk op de lobby professional en draagt dat eraan bij dat politici zich niet openlijk uitspreken over het feit dat ze gebruik maken of zelfs samenwerken met lobbyisten. Het feit dat lobby werk zich nog steeds veelal achter de schermen afspeelt (een gebrek aan transparantie over het proces en de resultaten) en niet zichtbaar is voor het grote publiek belemmert daarmee de status van de lobby professional in sterke mate. Aan de andere kant is deze intransparantie over het proces en de resultaten wel noodzakelijk en een essentiële trait om het werk te kunnen blijven uitoefenen. Voor de effectiviteit van de onderhandelingen, maar ook het opbouwen van een

vertrouwens relatie met politici en ambtenaren dient de lobbyist achter de schermen te blijven werken. Dat is juist zijn toegevoegde waarde. De onzichtbaarheid van de lobbyist bepaalt dus in sterke mate de legitimiteit van het beroep. Transparantie over het lobby proces en de lobby resultaten zou daarom niet bevorderlijk zijn voor de legitimiteit van de professionals bij politici en ambtenaren. Het zou de professionele kracht van de beroepsgroep belemmeren.

9.1.4 Beantwoording hoofdvraag

"Hoe beïnvloedt transparantie van lobby het werk en de professionalisering van Nederlandse lobbyisten?"

Aan de hand van de antwoorden op de deelvragen zal in dit laatste deel een antwoord worden gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. Allereerst worden enkele overkoepelende uitspraken gedaan. Vervolgens zal specifiek antwoord worden gegeven hoe transparantie lobbywerk beïnvloedt en hoe transparantie de lobby professionalisering beïnvloedt.

De invloed van transparantie is divers en niet eenduidig

In het theoretische deel van dit onderzoek wordt aangegeven dat er veel verschillende verschijningsvormen van transparantie bestaan. Hoewel al deze verschijningsvormen tezamen bijdragen aan transparantie in brede zin van het woord, namelijk *de mogelijkheid om informatie te krijgen over het gedrag, de besluitvorming, beleid en prestaties van de Nederlandse lobby*, blijken deze verschijningsvormen wel ieder een andere uitwerking te hebben op het werk en de professionalisering van lobbyisten. De invloed van transparantie is sterk afhankelijk van de bron die de informatie vrijgeeft en het type informatie dat daarbij vrijkomt. Dat geldt in ieder geval voor de lobbywereld.

Sterke invloed van ongecontroleerde transparantie op lobby

Aan de verschillende transparantie invloeden kan wel meer of minder waarde worden toegekend. De lobbywereld blijkt met name in de ban te zijn van de transparantie die ontstaat door de ongecontroleerde informatie die vrijkomt. De ongecontroleerde transparantie maakt de lobbyist bewust van het feit dat hij integer en eerlijk dient te handelen en geen fouten kan maken omdat alles aan het licht kan komen. Het verscherpt zijn aandacht en het maakt de lobbyist voorzichtiger. Het beïnvloedt kortom zijn handelingspatroon sterk, in tegenstelling tot de minimale transparantie die tot nu toe door lobbyisten zelf wordt geboden. Het valt hierbij op dat de reactie van lobbyisten op transparantie voornamelijk reactief is. Er wordt gereageerd op transparantie ontwikkelingen in de wereld, in plaats van dat de lobby professionals zelf het voortouw nemen in het aanjagen van transparantie.

Invloed van transparantie op het werk van Nederlandse lobbyisten

Hypothese 1: Er bestaat een negatieve relatie tussen transparantie en lobbywerk.

H1a: Transparantie van lobby maakt informeel contact onmogelijk en belemmert daardoor het werk van Nederlandse lobbyisten.

H1b: Transparantie van lobby belemmert de effectiviteit van onderhandelingen en interne procedures van de overheid.

De eerder opgestelde hypothese in dit onderzoek dat er een negatieve relatie bestaat tussen transparantie en lobbywerk kan grotendeels worden bekrachtigd. Daarbij moet wel worden benadrukt dat de hypothese klopt als het gaat om transparantie van het lobbyproces en de lobbyresultaten. Vrijwel alle respondenten beamen dat het essentieel is voor een effectieve lobby om binnen vier muren met politici, ambtenaren of stakeholders te spreken, omdat het een vertrouwensband creëert, de concurrent buiten de deur houdt en onderhandelingen soepeler laat verlopen. Transparantie van dit proces en zelfs van de resultaten zou ongewenste bemoeienis veroorzaken, maar zou bovenal de relatie met de cliënt kunnen schaden. De bewegingsruimte van de lobbyist wordt beperkt en zal er toe leiden dat lobbyisten steeds creatievere manieren moeten

verzinnen om toch zijn of haar argumenten voor het voetlicht te brengen bij de politicus. In geen geval is dit positief voor het huidige werk van de lobbyist.

De hypothese kan daarentegen ook deels worden ontkracht als wordt gesproken over transparantie van de input van lobby. Dat lobbyisten transparant maken wie ze zijn en hoe ze zich gedragen (input informatie) draagt op de lange termijn bij aan een betere band met de cliënt. Deze transparantie wordt namelijk gezien als goed en geeft het beeld af dat de lobbyist te vertrouwen is en verantwoord handelt. Indirect heeft transparantie over de input van lobby daarom een positieve invloed op het werk van de lobbyist.

Als laatste moet hier worden benoemd dat de verhouding tussen ongecontroleerde transparantie en lobbywerk tot nu toe van een heel andere orde is. Het kan de hypothese niet beamen ofwel ontkrachten. Het werk is door de invloed van deze transparantie voornamelijk anders geworden in die zin dat lobbyisten voorzichtiger zijn geworden hoe ze dingen verwoorden en hun werk vaker controleren op fouten dan voor het digitale tijdperk. Deze invloed van transparantie wordt echter gezien als normaal en als een onderdeel van het werk.

Invloed van transparantie op de professionalisering van Nederlandse lobbyisten

Hypothese 2: Er bestaat een positieve relatie tussen transparantie en de professionalisering van het lobbyvak.

H2a: Transparantie maakt goede prestaties inzichtelijk en dat draagt daardoor bij aan het vertrouwen en de status van de lobbyprofessionals.

H2b: Transparantie dient als instrument bij de professionalisering om meer controle over de werkwijze van de beroepsgroep en haar vakgenoten te krijgen.

De hypothese die veronderstelt dat er een positieve relatie bestaat tussen transparantie en de professionalisering van het lobby vak, omdat het goede prestaties zichtbaar maakt en de beroepsgroep meer controle geeft over de werkwijze van haar professionals, kan niet worden bekrachtigd. Uit de resultaten blijkt dat lobbyisten nauwelijks kenbaar maken wat hun geleverde prestaties zijn. Op die manier kan het ook niet positief bijdragen aan de status van de beroepsgroep en is het werk eveneens moeilijk te controleren. De intentieverklaring van goed gedrag, zoals deze staat beschreven in de BVPA gedragscode, is bovendien niet dusdanig scherp van aard dat het niet-integer handelende lobbyisten volledig weert uit de beroepsgroep.

Geleverde prestaties komen nu enkel aan het licht doordat anderen (zoals de pers door middel van Wob verzoeken of een verborgen camera) informatie naar buiten brengen. Deze informatie is vaak vertekend en geregeld negatief van aard. Op dit moment draagt transparantie over de prestaties van lobby meer op een negatieve manier bij aan de professionalisering, omdat het het vooroordeel in stand houdt dat lobby onguur is en niet legitiem.

De hypothese moet ook worden ontkracht omdat de resultaten juist blijk geven van het feit dat transparantie van het lobbyproces en de resultaten de professionele kracht van de beroepsgroep zou belemmeren. De legitimiteit of toegevoegde waarde van de lobbyist voor de politicus zit met name in het feit dat de lobbyist achter de schermen de politicus een helpende hand biedt en de geluiden uit het veld mee naar de bestuurskamer brengt. De politicus en daarmee ook de lobbyist heeft er geen baat bij dat het publiek hier mee kijkt. Onzichtbaarheid is om die reden een essentiële trait van de lobbyprofessie. Transparantie over het proces en de resultaten zou deze essentiële trait van de lobbyprofessie ontnemen of in ieder geval bemoeilijken op een stille manier te werk te gaan. Dat tast de volledige lobbyprofessie aan in de kern waarvoor ze als beroep is opgericht en staat daardoor op gespannen voet met de professionalisering van het vak.

Naast deze ontkrachtende resultaten ten aanzien van de hypothese zijn er ook enkele resultaten die laten zien dat transparantie zich wel positief verhoudt tot de professionalisering van het

lobbyvak. Hier moet worden benadrukt dat dit gaat om transparantie over de input van lobby. Het feit dat lobbyisten zichtbaar maken wie ze zijn, voor wie ze werken en aan welke regels zij zich houden versterkt het groepsgevoel en daarmee de beroepsidentiteit binnen de professie. Bovendien versterkt het ook de legitimiteit van lobbyisten bij bedrijven, doordat zij meer de toegevoegde waarde zijn gaan zien van het in dienst nemen van een lobbyist.

Ongecontroleerde transparantie draagt bovendien bij aan een toenemend bewustzijn onder lobbyisten dat alles in principe zichtbaar kan worden voor de buitenwereld. Het zorgt ervoor dat lobbyisten kwalitatief hoogwaardiger werk willen leveren en zich bewust zijn van het feit dat één fout de status van het vak zou kunnen besmeuren. Indirect heeft de ongecontroleerde transparantie daarom een positieve invloed op de integriteit en daarmee ook professionaliteit van de beroepsgroep.

Samenvattend kan worden gesteld dat de lobbyist in een haat-liefde verhouding verkeert met transparantie. Enerzijds draagt transparantie van de input van lobby bij aan een goede verstandhouding met de cliënten, versterkt het de legitimiteit van het vak bij bedrijven en stimuleert het een sterke beroepsidentiteit. Ongecontroleerde transparantie draagt bovendien bij aan een integere houding onder lobbyisten. Anderzijds is het werk en de professionalisering van lobbyisten er niet bij gebaat als het proces of de resultaten van lobby transparant worden voor het publiek omdat dit effectief werken zou belemmeren en de legitimiteit van het vak bij de politicus en amtenaar zou beperken. Daarnaast draagt de informatie die op dit moment ongecontroleerd naar buitenkomt over lobby voornamelijk bij aan het in stand houden van het negatieve imago van lobby bij het grote publiek omdat beelden vaak vertekend naar buiten worden gebracht. Kortom, transparantie van lobby is, in tegenstelling tot de publieke opinie die heerst, niet per definitie goed voor het lobbywerk en de professionalisering van het vak. Transparantie kent heel duidelijk twee zijdes van de medaille.

9.1.5 Theoretische en praktische implicaties

De beantwoording van de hoofdvraag heeft enkele uitwerkingen voor de theorie en voor de praktijk. Die zullen hieronder worden toegelicht.

Theoretische implicaties

Allereerst impliceren de uitkomsten van dit onderzoek dat het verschil tussen de invloed van transparantie die bewust vrijkomt en de transparantie die ongecontroleerd (onbewust of gedwongen) vrijkomt groot is. De invloed van onbewuste transparantie blijkt zelfs duidelijk een corrigerende invloed te hebben op het handelen en werk van professionals, in tegenstelling tot bewuste transparantie. In de wetenschap is tot nu toe echter nog weinig ruimte ingericht voor de invloed van onbewuste of gedwongen transparantie op het handelen van professionals. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen daarom bijdragen aan het besef binnen de wetenschap dat een gedegen onderzoek naar de werking van onbewuste en gedwongen transparantie van toegevoegde waarde kan zijn.

De uitkomsten van dit onderzoek maken ten tweede, tegen de wetenschappelijke verwachtingen in, duidelijk dat ondanks dat het Public Affairs en lobby beroepsdomein zeer versplinterd is en een grote variëteit kent, wetenschappelijk onderzoek naar de lobby beroepsgroep in Nederland weldegelijk mogelijk is. De beroepsgroep en haar verschillende subgeledingen kijken namelijk veelal op dezelfde manier naar het vak en nemen een zelfde soort werkhouding aan. De diversiteit binnen de beroepsgroep belemmert de professionals niet om zich daadwerkelijk als één groep te voelen.

Als laatste zeggen de uitkomsten ook iets over de generaliseerbaarheid van dit onderzoek. In *hoofdstuk 6*, de onderzoeksrapportage, van dit onderzoek is benoemd dat dit onderzoek kwalitatief is van aard. Dit houdt in dat de uitkomsten specifiek iets zeggen over de lobby beroepsgroep in Nederland. Het maakt generaliseren lastig zo staat beschreven. Toch maken de uitkomsten van dit

onderzoek wel duidelijk dat de invloed van onbewuste en gedwongen transparantie weldegelijk te generaliseren is, aangezien de hele wereld te maken heeft met de toegenomen transparantie op het internet en de toegenomen mogelijkheden om informatie te verspreiden en te delen. De verwachting is dan ook dat alle soorten beroepen, niet alleen lobbyisten, op eenzelfde soort manier minder zorgeloos hun werk kunnen doen, dan voor de komst van het internet. Simpelweg omdat informatie gemakkelijk gelekt kan worden of al verzameld te vinden is. Alle beroepen zullen de druk om beter te presteren en scherper te zijn voelen en alle beroepen zullen de concurrentie van nieuwkomers in hun rug voelen.

Praktische implicaties

Tevens hebben de uitkomsten van dit onderzoek enkele praktische implicaties. Allereerst geeft dit onderzoek een waarschuwing af aan de lobbyisten dat voor het lobbywerk en haar professionalisering actieve transparantie niet per definitie goed is. Anders dan voor andere beroepen kan transparantie als instrument slechts gedeeltelijk worden ingezet om de legitimiteit en status van het beroep te vergroten. Transparantie van het proces en de resultaten zou namelijk tot veel moeilijkheden met de klanten kunnen leiden, als het gaat om vertrouwelijkheid en het opbouwen van een goede en sterke relatie. Het impliceert dat de professionalisering van lobbyisten niet goed te vergelijken is met andere beroepen die hun prestaties wel zichtbaar kunnen maken. De lobbyprofessionals dienen hun professionele kracht veel meer te halen uit de legitimiteit van hun klanten, dan de legitimiteit en status in de samenleving.

Ten tweede impliceren de uitkomsten van dit onderzoek ook dat de professionalisering van lobby in Nederland langzaam verloopt, omdat het negatieve stigma, het gebrek aan transparantie en het gebrek aan acceptatie in de buitenwereld, de lobby beroepsgroep lange tijd heeft belemmerd om zich als groep en als beroep naar de buitenwereld uit te spreken. De heeft ook gevolgen gehad voor de ontwikkeling en kennisverdeling binnen de beroepsgroep. Deze is pas vrij laat op gang gekomen. De lobby beroepsgroep heeft in Nederland nog een inhaalslag te maken als het gaat om opleiding, training en wetenschappelijk onderzoek.

9.2. Aanbevelingen

Aan de hand van de beschreven resultaten en gemaakte conclusies kunnen ook enkele aanbevelingen worden gedaan. Hierbij zal ook de input die de respondenten zelf hebben gegeven worden gebruikt.

9.2.1 Aanbevelingen voor lobby professionals

Toon meer actieve transparantie

Uit de resultaten blijkt dat de lobby professionals zich als geen ander bewust zijn van het feit dat transparantie van lobby een issue is dat speelt in de maatschappij en de politiek. Ook lijken de professionals zich goed te beseffen dat het issue van transparantie niet over één nacht ijs is gegaan, maar al lange tijd speelt in de samenleving. Ondanks dit besef wordt ook duidelijk dat tot nu toe de beroepsgroep zich voornamelijk in woord uitspreekt voor transparantie, maar dat nog niet koppelt aan bewuste daden. In de ogen van de professionals is transparantie met name 'op een integere en eerlijke manier handelen met een open vizier'. Men lijkt zich minder te (willen) beseffen dat transparantie in de samenleving ook draait om zichtbaarheid, publieke openbaarheid en zich op een communicatieve en open manier opstellen naar de buitenwereld. Zeker voor een beroep als lobby, dat in nauw contact staat met de politiek, lijkt het in de huidige tijd niet meer dan logisch dat meer verantwoording wordt afgelegd over het werk. Veel lobbyisten en de organisaties waarvoor ze werken kunnen daar nog verbetering in aanbrengen, zonder dat ze gelijk helemaal zichtbaar hoeven te maken met wie is gesproken en waarover. Op die manier kan meer tegemoet worden gekomen aan de transparantie wensen uit de samenleving en van de politiek, en houden de lobbyisten het heft in eigen hand over wat voor informatie naar buiten wordt gebracht. De volgende aanbevelingen zijn hierover te doen:

- **Het is aan te raden naast een algemene missie ook specifieke lobbydoelstellingen op de eigen website te plaatsen.**

Tot nu toe tonen de meeste organisaties die lobbyen enkel de algemene missie op hun website, maar wordt er niet gesproken over de specifieke lobby doelstellingen die de organisatie heeft.

Uit het onderzoek blijkt dat brancheorganisaties zich het meest bewust zijn van het feit dat ze naar de buitenwereld helder dienen te maken waar ze in hun lobby voor pleiten. Bij sommige organisaties wordt dit echter nog niet heel zichtbaar weergegeven op de website. Daar zou verbetering mogelijk zijn.

Voor commerciële organisaties zal het uit concurrentie oogpunt lastig zijn om specifieke lobbydoelstellingen te benoemen al vantevoren. Zij zouden dit kunnen dekken door achteraf, wanneer bepaalde lobby al is gevoerd, bekend te maken wat er in de lobby is bepleit.

- **Het is aan te bevelen achteraf meer inzicht te geven in de geleverde prestaties van de gevoerde lobby.**

Op enkele brancheorganisaties na, tonen weinig organisaties wat voor prestaties ze hebben geleverd door lobby te voeren. Hoewel het niet mogelijk is daar direct zichtbaarheid aan te geven, omdat bepaalde onderwerpen recent zijn beklonken en daardoor nog precair zijn, geven de respondenten aan dat het wel mogelijk is om enige tijd later meer inzicht te geven in de geleverde prestaties. Het zou het begrip over lobby kunnen vergroten en ook inzichtelijk kunnen maken dat lobbyisten goed werk leveren in tegenstelling tot wat de samenleving op dit moment denkt.

Distantieer niet van lobby, maar omarm het

Uit de resultaten blijkt dat veel respondenten de neiging hebben zich te distantiëren van het woord lobby, omdat het woord een negatieve connotatie draagt. De meeste lobby professionals spreken zich dan ook uit voor gebruik van het begrip Public Affairs, terwijl de resultaten laten zien dat een substantieel deel van het werk nog steeds lobby beslaat. Door zich te distantiëren van het woord lobby staan de professionals toe dat andere amateur lobbyisten het imago van lobby en de gehele beroepsgroep besmeuren. De professionals worden namelijk wel aangekeken op het 'verkeerde' gedrag van amateur lobbyisten, omdat zij zich ook nog steeds bezig houden met lobby. Het is raadzaam lobby als handeling te omarmen en te laten zien aan de buitenwereld dat lobby een legitieme en verantwoorde activiteit is, zonder dat er vuile of onzuivere spelletjes worden gespeeld. Een specifieke aanbeveling zou kunnen zijn:

- **Geef op de website van de eigen organisatie meer tekst en uitleg over wat de functie van een PA professional inhoudt en maak lobby daarin bespreekbaar.**

In dit onderzoek komt naar voren dat er in de maatschappij nog veel onwetendheid heerst over wat Public Affairs als vak precies is. Door als organisatie meer uitleg te geven over wat de eigen PA professionals doen, waaronder een deel lobby voeren, kan het publiek meer begrip krijgen over het werk van professionele lobbyisten zoal doen en dat dit op een integere manier gebeurt. Op die manier wordt voor het publiek ook duidelijker wat het verschil is tussen professionele lobbyisten en amateur lobbyisten.

9.2.2 Aanbevelingen voor de Beroepsvereniging voor Public Affairs

Het lobbyvak in Nederland staat momenteel in de kinderschoenen. Uit de resultaten blijkt dat met de oprichting van de BVPA en het opstellen van een gedragscode al flinke stappen zijn gezet in de professionalisering van het lobbyvak in Nederland. Ook ten aanzien van transparantie laat de BVPA haar bereidwilligheid zien, door bijvoorbeeld haar volledige ledenlijst op haar website te publiceren. Echter, er is nog veel verbetering mogelijk. Zeker als het gaat om transparantie van

lobby dient de beroepsvereniging zich bewust te zijn van het feit dat het lobbyvak er niet meer mee wekomt om enkel te laten zien wie er lobbyist zijn in Nederland. De samenleving en politiek zullen snel meer transparantie gaan eisen. Het is voor de beroepsvereniging dan ook verstandig nu alvast een heldere strategie te bepalen. In deze strategie is het raadzaam te kijken hoe de vereniging naar buiten toe zo veel mogelijk inzichten over het werk kan bieden, zonder dat gelijk het proces van lobby zichtbaar wordt gemaakt.

Bevorder de kennis en het begrip over lobby

Uit de resultaten blijkt dat lobby nog steeds negatief bekend staat onder het grote publiek. Eén van de redenen hiervoor is dat 'achter de schermen' wordt geassocieerd met onzuiver, terwijl in de meerderheid van de gevallen helemaal geen onzuivere praktijken plaatsvinden. Het feit dat op deze manier over lobby wordt gedacht heeft ook te maken met de onwetendheid die er heerst over lobby en Public Affairs in de samenleving. De beroepsgroep zou er verstandig aan doen de kennis over het lobbyvak op een continue manier te vergroten, zodat de samenleving meer begrip kan krijgen voor het feit dat lobbywerk nou eenmaal onzichtbaar is, maar daarmee niet per definitie fout. Een aanbeveling zou hier kunnen zijn:

- **Bekijk de mogelijkheden om lobby als handeling en Public Affairs als vak in het lespakket van scholieren te betrekken.**

Op middelbare scholen krijgen scholieren in lessen zoals maatschappijwetenschappen of geschiedenis veel kennis mee over politieke processen en de besluitvormingsprocedures in Nederland. Hoe de lobbyist of PA professional zich hiertoe verhoudt wordt echter nauwelijks besproken. Wanneer lobby en Public Affairs als duidelijker onderdeel in het lespakket op de middelbare school wordt meegenomen, raakt de jeugd meer vertrouwd met het feit dat lobbyisten voor politici en ambtenaren van belangrijke waarde zijn en een niet te missen onderdeel vormen in de Nederlandse samenleving. Men zou daardoor ook vertrouwd kunnen raken met het feit dat lobby waar mogelijk werkt aan het bevorderen van transparantie, maar omwille van de relatie met haar klanten alleen het proces geheim dient te houden.

Geef gedragscode meer gewicht

Tot nu toe lijkt de beroepsgroep met name door middel van taal het onderscheid tussen lobby professionals en amateurs aan te willen tonen. Public Affairs staat onbewust voor professioneel, lobby voor amateuristisch. De buitenwereld zal dit verschil echter moeilijk begrijpen. Voor hen zijn lobby en Public Affairs één pot nat. De beroepsvereniging doet er verstandig aan voorbij te gaan aan het spelen van het spel middels de taal. De gedragscode is een sterker middel en instrument om het onderscheid tussen amateurs en professionals te duiden.

In het onderzoek komt echter naar voren dat veel respondenten de gedragscode van de BVPA als zeer goed zien, maar de kracht en het gewicht van de code tot nu toe nog te beperkt vinden. De code wordt in de politieke wereld niet gezien als een keurmerk en niet-professionele lobbyisten kunnen even goed hun werk uitoefenen. Toch beïnvloeden deze amateur lobbyisten het imago en de status van de professionele lobbyisten sterk. Specifieke aanbevelingen zouden kunnen zijn:

- **Geef meer zichtbaarheid aan de gedragscode door een herkenbaar logo te ontwerpen dat professionele lobbyisten op hun website kunnen plaatsen.**

Tot zover staat het Handvest en de gedragscode van de BVPA alleen op de website van de BVPA. Er zijn weinig lobbyorganisaties, zo blijkt uit de resultaten, die het feit dat ze lid zijn van de BVPA en daarmee een gedragscode ondertekenen, actief uitdragen bijvoorbeeld op hun website. Door de gedragscode tot een keurmerk te bombarderen met een eigen logo dat op de website kan worden geplaatst, kunnen professionele lobbyisten meer zichtbaarheid geven aan het feit dat ze professioneel lobbyen. Op die manier kunnen professionele lobbyisten in de toekomst zich beter onderscheiden van amateurs en zullen

bedrijven en politici meer de noodzaak gaan voelen dat ze met een door de BVPA onderkende lobbyist in zee gaan.

- **Stel een anonieme klachtenlijn in waardoor leden ongepast lobbygedrag bij de beroepsvereniging kunnen melden.**

Voor een beroep dat veel onzichtbaar werk levert, is het lastig om controle te houden over het gedrag van de eigen vakgenoten. De toenemende transparantie in de wereld maakt het steeds lastiger om foute praktijken geheim te houden, toch vinden er nog steeds schimmigheden plaats zo blijkt uit de gesprekken met de respondenten. Collega lobbyist kunnen een relevante bron zijn voor de beroepsvereniging om deze onjuiste praktijken te achterhalen. Zij kunnen een klacht indienen bij de beroepsvereniging. Uit de gesprekken blijkt echter dat veel respondenten zich bezwaard voelen om dergelijke zaken te melden. Een anonieme klachtenlijn zou de drempel voor professionals kunnen verlagen.

Sla de handen ineen met politici en de overheid

Tot nu toe lijken de lobbyprofessionals met name geïrriteerd te raken door het feit dat de overheid zich zou gaan bemoeien met de lobby transparantie. Eén argument van de professionals luidt dat ze het onrechtvaardig vinden dat de overheid lobby transparantie wil aanpakken, terwijl de ambtenaren en politici zelf ook weinig openheid van zaken geven over hoe ze tot besluiten komen. Tot nu toe hebben beide partijen de neiging om met de beschuldigende vinger de andere kant op te wijzen, terwijl ze uiteindelijk gezamenlijk een aandeel hebben in hoe de politieke besluitvorming verloopt. Het komt erop neer dat lobbyprofessionals en politici of ambtenaren afhankelijk zijn van elkaar als het gaat om het bevorderen van de transparantie over het politieke proces. Beide partijen hebben hier echter niet direct baat bij als het gaat om de effectiviteit van het werken. De beroepsvereniging zou er verstandig aan doen niet enkel commentaar te leveren op voorstellen zoals de Lobbyparagraaf, maar met de politiek gezamenlijk een strategie op te stellen hoe ze antwoord kunnen geven op de roep om transparantie in de samenleving (zonder daarbij gelijk alles bloot te geven).

9.2.3 Aanbevelingen voor de overheid

Neem huidige transparantie maatregelen onder de loep

Dit onderzoek laat zien dat de overheid door een toenemende roep uit de samenleving de druk op transparantie van de besluitvorming voelt toenemen. Het transparant maken van lobby zou een mogelijke stap zijn. De maatregelen die tot nu toe zijn getroffen bevorderen echter nog in geen zin de transparantie van lobby of van de politieke besluitvorming. De overheid zou er verstandig aan doen deze maatregelen onder de loep te nemen en te kijken hoe de maatregelen daadwerkelijk van toegevoegde waarde kunnen zijn. Specifieke aanbevelingen zouden kunnen zijn:

- **Schaf het Lobbyistenregister af of stel het open voor alle huidige lobbyisten en PA professionals.**

Uit het onderzoek blijkt dat tot nu toe slechts tachtig lobbyisten zich kunnen registreren in het Lobbyistenregister van de Tweede Kamer. Dit heeft te maken met het feit dat de Tweede Kamer slechts een selectief aantal toegangspassen wil uitdelen. Uit de resultaten blijkt echter dat lobbyisten evengoed toegang kunnen krijgen tot de Tweede Kamer door het maken van een afspraak met een Tweede Kamerlid. Daarmee verliest het hele Lobbyistenregister haar effect. De Tweede Kamer zou er verstandig aan doen een bewuste keuze te maken om het Lobbyistenregister daadwerkelijk voor alle lobbyisten en PA professionals in Nederland open te stellen of simpelweg het register in de huidige vorm af te schaffen. Daarnaast is het raadzaam na te denken met welk doel het Lobbyistenregister eigenlijk is ingevoerd en of dit doel ook daadwerkelijk wordt bereikt met het register in haar huidige vorm.

Betrek lobbyisten actief bij nieuwe maatregelen

In dit onderzoek komt aan de orde dat vanuit de PvdA een initiatiefwetsvoorstel is ingediend om een Lobbyparagraaf toe te voegen aan iedere nieuwe wet. Uit de resultaten blijkt dat deze

mogelijke paragraaf op veel kritiek stuit in de lobbygemeenschap. Uiteindelijk heeft de overheid het voorstel verworpen. Toch zou het verstandig zijn in de toekomst gezamenlijk met lobbyisten of hun beroepsvereniging te kijken hoe maatregelen ten aanzien van transparantie wel zouden kunnen worden getroffen. Daarbij is het ook verstandig na te denken hoe de overheid zelf een aandeel kan hebben in meer inzicht in hoe de besluitvormingsprocessen binnen de overheid en politiek verlopen, in plaats van dat alleen lobby wordt aangepakt.

9.2.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Onderzoek naar de professionalisering van lobbyisten

In deze scriptie is een begin gemaakt in het onderzoek naar de vakontwikkeling en professionalisering van lobby en Public Affairs in Nederland. De focus van dit onderzoek lag echter op transparantie van lobby en hoe dit het werk en de professionaliteit beïnvloedt. Gezien de onwetendheid en het onbegrip dat er onder professionals zelf en in de samenleving tot nu toe heerst over wat lobby en Public Affairs als beroep precies inhoudt, zou een onderzoek naar de professionalisering van lobby van toegevoegde waarde kunnen zijn. Vragen die hierbij interessant kunnen zijn luiden: Hoe krijgt de professionalisering van lobby en/of Public Affairs vorm in Nederland? Hoe zou de lobby beroepsgroep haar professionalisering kunnen versterken of bekrachtigen? Welke instrumenten om te professionaliseren zou de lobbyberoepsgroep kunnen inzetten? Uit welke subgeledingen bestaat de lobbyberoepsgroep en hoe draagt dit bij de beroepsidentiteit, legitimiteit en kwaliteit van de beroepsgroep? En zo zijn er nog veel meer vragen te bedenken die meer licht kunnen werpen op het tot noch toe vrij onbekende vakgebied in Nederland.

Onderzoek naar het imago van lobbyisten en/of PA professionals in de Nederlandse samenleving

Dit onderzoek laat zien dat het imago van lobby in Nederland nog niet bijster positief is. Althans dat benoemen de respondenten. Er is daarentegen niet gesproken met burgers uit de Nederlandse samenleving. Aangezien de lobbyberoepsgroep hard aan het werk is om het imago van het vak in Nederland te verbeteren zou onderzoek naar het imago onder Nederlandse burgers interessante bevindingen kunnen opleveren. Op die manier zou meer inzicht kunnen worden gekregen welke factoren een rol spelen bij het imagoprobleem van de lobby en hoe daar verbetering in aangebracht zou kunnen worden.

Onderzoek naar de werking van transparantie

De effecten van transparantie, zo blijkt uit dit onderzoek, zijn zeer divers en uiteenlopend, omdat de verschijningsvormen van transparantie dit ook zijn. Bovendien laat dit onderzoek zien dat transparantie niet per definitie goed is en ook geregeld haar doel mist. Dat geldt in ieder geval voor de lobbyberoepsgroep. Het zou interessant zijn om te kijken of transparantie soortgelijke effecten heeft op andere beroepsgroepen, met in het bijzonder de transparantie die ongecontroleerd ontstaat (zoals transparantie op het internet). Een breder onderzoek naar de toegevoegde waarde en de effecten van transparantie in de praktijk zou dan ook relevante bevindingen kunnen opleveren.

9.3. Slot

Met deze laatste aanbevelingen is ook het einde gekomen aan dit onderzoek. Dit is het laatste hoofdstuk met inhoudelijke informatie. Hierna volgen enkel nog de *literatuurlijst* en de *bijlage*.

Het doel van dit onderzoek is geweest om de lobby beroepsgroep, gezien haar legitimiteit- en vertrouwensprobleem in de samenleving, meer inzicht te geven over het begrip transparantie in relatie tot het vak en haar professionalisering. Op die manier zou meer helderheid moeten ontstaan over de positieve danwel negatieve effecten van transparantie op de beroepsgroep. Ook zou het meer helderheid moeten geven hoe de beroepsgroep zich in de toekomst ten aanzien van transparantie zou kunnen opstellen. De hoop is uiteraard dat dit onderzoek hier daadwerkelijk een bijdrage in heeft geleverd.

Literatuurlijst

- Aarts, C.W.A.M., (1990). *Bodemverontreiniging en collectieve actie*. Enschede: Universiteit Twente (proefschrift).
- Abbott, A. (1988). *System of Professions*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Baakman, N.A.A., Korsten, A.F.A. en Van Mierlo, J.G.A. (1995). Lobbyen bij de overheid. *Strategie en beleid in de publieke sector* (pp. 1-31).
- Baruch, R. (2013, 17 mei). Goede lobbyisten zijn een zegen voor de democratie. *Baruch Blogt*. Geraadpleegd via http://www.joop.nl/opinies/detail/artikel/21095_goede_lobbyisten_zijn_een_zegen_voor_de_democratie/ (18 augustus 2013).
- Bennis, W.J., Pauw, B.M.J. en M.P.C.M. Van Schendelen (Eds.) (1990). *Lobbyen, hoe werkt 't?*. Den Haag: SDU
- Berry, J.M. (1997). *The Interest Group Society, 3rd edn*. New York: Longman.
- Berry, S. (1993). The rise of the professional lobbyist: a cause for concern?. *The Political Quarterly Publishing Co.*, pp. 344-351.
- Birkinshaw, P. (2006). Transparency as a Human Right. In C. Hood & D. Heald (Eds.), *Transparency: The Key to Better Governance?* (pp. 47-57). Oxford: Oxford University Press.
- Bosland, G.J. (2012, 4 december). Kritiek op lobbyen onterecht. *Het Reformatorisch Dagblad*. Geraadpleegd via http://www.refdag.nl/opinie/kritiek_op_lobbyen_onterecht_1_696672
- Bovens, M. (2003). *De digitale republiek: democratie en rechtsstaat in de informatiemaatschappij*. Amsterdam: Amsterdam UP.
- Bovens, M. en Schillemans, T. (Eds.) (2009). *Handboek Publieke verantwoording*. Den Haag: Uitgeverij LEMMA.
- Broeders, D., Prins, C., Griffioen, H., Jonkers, P., Bokhorst, M. En Sax, M. (Eds.) (2013). *Speelruimte voor transparantere rechtspraak*. Den Haag/Amsterdam: WRR/Amsterdam University Press.
- Burson Marsteller (2013). *Effective lobbying in Europe: The view of Policy-makers*. Burson Marsteller.
- BVPA (2007). *Handvest*. BVPA: Den Haag
- Castricum, C. (2013). Creëer een gelijk speelveld. *Public Mission* (4), p. 19.
- Coen, D. (2007). Empirical and theoretical studies in EU lobbying. *Journal of European Public Policy*, 14 (3), pp. 333-345.
- Curtin, D. en Meijer, A.J. (2006). Does transparency strengthen legitimacy?. *Information Polity*, 11, pp. 109-122.

- Davis, J. (1998). Access to and Transmission of Information: Position of the Media. In V. Deckmyn en I. Thompson (Eds.). *Openness and Transparency in the European Union* (pp. 121-126). Maastricht: European Institute of Public Administration.
- Deakin, J. (1966). *The Lobbyists*. Washington D.C.: Public Affairs Press.
- De Bruijn, H. (2007). *Managing Performance in the public sector*. New York: Routledge Taylor & Francis Group
- Deetz, S. (1996). Crossroads- Describing differences in approaches to organization science: Rethinking Burrell and Morgan and their legacy. *Organization Science*, 7 (2), pp. 191-207.
- De Lange, R. (2000). Public Affairs Practitioners in the Netherlands: A profile study. *Public Relations Review*, 26 (1), pp. 15-29.
- De Sonnaville, H.K.J.M (2005). *Retorische aspecten van professionaliseren (proefschrift)*. Amsterdam: Dutch University Press.
- De Veth, J. (2012, 22 juni). Lobbyist hoort thuis in politiek Den Haag. *De Volkskrant*, p. 27.
- Doorewaard, M.E.M. (1990). *Milieuwetgeving en het bedrijfsleven: de paradoxale rol van belangenorganisaties*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Etzioni, A. (1969). *The Semi-Professions and their Organization: Teachers, nurses, social workers*. New York: The Free Press.
- Evetts, J. (2003). The Sociological Analysis of Professionalism. *International Sociology*, 18 (2), pp. 395-415.
- Exmann, H.W. en De Heide, M.M. (1990). *Lobbyen: wat weten we er eigenlijk van?* Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Fang, L. (2014, 19 februari). Where have all the lobbyists gone? Geraadpleegd via <http://www.thenation.com/article/178460/shadow-lobbying-complex#> (24 mei 2014).
- FleishmanHillard (2013). Public Affairs: van kennissen naar kennis. Geraadpleegd via <http://fleishman.nl/files/2013/06/pa-onderzoek1.pdf>
- Florini, A.M. (1999). Does the invisible hand need a transparent glove? The politics of transparency. Geraadpleegd via: <http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/florini.pdf>
- Florini, A. (2007). Introduction: The battle of transparency. In Florini, A. (Eds), *The right to know. Transparency for an open world* (pp. 1-16). New York: Colombia University Press.
- Freidson, E. (1994). *Professionalism Reborn: Theory, prophecy and policy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Freidson, E. (2001). *Professionalism: The third logic*. Cambridge: Polity.
- Griffin, J.J., Fleisher, C.S., Brenner, S.N., Boddewyn, J.J. (2000). Corporate Public Affairs Research: Chronological Reference List, Part 1 – 1985-2000. *Journal of Public Affairs*, 1 (1), pp. 9-32.
- Grimmelikhuijsen, S. (2012). *Transparency & Trust: An experimental study of online disclosure and trust in government (proefschrift)*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

- Gross, E. (1958). *Work and Society*. New York: Thomas Y Crowell.
- Hall, D.R. (1969). *Cooperative Lobbying: The Power of Pressure*. Tuscon: University of Arizona Press.
- Heald, D. (2006). Varieties of Transparency. In C. Hood & D. Heald (2006). *Transparency: The Key to Better Governance?* (pp. 25-43). Oxford: Oxford University Press.
- Holman, C. en Luneburg, W. (2003). Lobbying and transparency: A comparative analysis of regulatory reform. *Interests Groups & Advocacy*, 1 (1), pp. 75-104.
- Holman, C. (2008). Lobbying reform in the United States and the European Union: Progress on two continents. In McGrath, C. (Eds.). *Interest groups & Lobbying: Volume 1*. Lewiston/Queenston/Lampeter: The Edwin Mellen Press.
- Hood, C., & Heald, D. (Eds.) (2006). *Transparency: The Key to Better Governance?* Oxford: Oxford University Press.
- Hrebenar, R.J. en Morgan, B.B (2009). *Lobbying in America: A Reference Handbook*. Santa Barbara: ABC-CLIO Inc.
- John, S. (2002). *The Persuaders: When Lobbyists Matter*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Joint Transparency Register Secretariat (2012). Jaarverslag betreffende de werking van het Transparantieregister 2012. Geraadpleegd via http://www.europa-nu.nl/id/vjf5gqueprwza/nieuws/jaarverslag_over_transparantieregister?ctx=vh7doulm2bwl&start_tab0=6
- Jones, B.L. en Chase, H.W. (1979). Managing Public Policy Issues. *Public Relations Review*, 5 (1), pp. 3-23.
- Kok, F. en Van der Maas, T. (Eds.) (2001). *De Wandelgang: lobbyen in de politiek*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Komesar, N.K., Weisbrod, B.A. (1978). The Public Interest Law Firm: A Behavioral Analysis. In Weisbrod, B.A., Handler, J.F., Komesar, N.K. (Eds.). *Public Interest Law: An Economic and Institutional Analysis* (pp. 80-101). Berkeley en Los Angeles: University of California Press.
- Koningsveld, H. (2006). *Het verschijnsel wetenschap*. Amsterdam: Boom.
- Luikenaar, J. en Van Venetië, E. (2006). *Het Grote Lobbyboek*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Business Contact.
- Luyendijk (2010). *Je hebt het niet van mij, maar....* Amsterdam: Podium.
- McGrath, C. (2002). Comparative Lobbying Practices: Washington, London, Brussels. Geraadpleegd via <http://www.ppr.ro/pics/documente/comparative-lobbying-practices.pdf>
- McGrath, C., Moss, D., Harris, P. (2010). The Evolving Discipline of Public Affairs. *Journal of Public Affairs*, 10, pp. 335-352.
- McGrath, C. (2006). The Ideal Lobbyist: Personal characteristics of effective lobbyists. *Journal of Communication Management*, 10 (1), pp. 67-79.
- McGrath, C. (2005). Towards a lobbying profession: developing the industry's reputation, education and representation. *Journal of Public Affairs*, 5, pp. 124-135.

Meijer, M., Curtin, D. & Hillebrandt, M. (2012). Open government: connecting vision and voice. *International Review of Administrative Sciences*, 78 (1), pp. 10-29.

Meijer, A.J. (2002). *De doorzichtige overheid: parlementaire en juridische controle in het informatietijdperk*. Delft: Eburon.

Meijer, A.J. (2004). *Vreemde ogen dwingen: de betekenis van internet voor maatschappelijke controle in de publieke sector*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Meijer, A.J., Grimmeliikhuijsen, S. en Brandsma, G.J. (2009). Transparantie: Verbreedt en versterkt openbaarmaking de publieke verantwoording?. In Bovens, M. en Schillemans, T. (Eds.), *Handboek Publieke verantwoording* (pp. 205-228). Den Haag: Uitgeverij LEMMA.

Milbrath, L.W. (1963). *The Washington Lobbyists*. Chicago: Rand McNally.

Mulder, J. (2013, 12 augustus). Berisping voor lobbyist. Geraadpleegd via <http://www.communicatieonline.nl/nieuws/bericht/berisping-voor-lobbyist/> (24 augustus 2013).

Mulder, J. (2013, 5 april). Nep-lobby RAMBAM leidt tot echte Kamervragen. Geraadpleegd via <http://www.communicatieonline.nl/nieuws/bericht/nep-lobby-rambam-leidt-tot-echte-kamervragen/> (8 mei 2013).

Noordegraaf, M., & Geuijen, K. (2011). Maatschappelijke opdrachten en publiek management. In M. Noordegraaf, K. Geuijen en A.J. Meijer (Eds.), *Handboek Publiek Management*. Den Haag: Lemma.

Noordegraaf, M. (2007). From Pure to Hybrid Professionalism. *Administration & Society*, 39 (6), pp. 761-785.

Noordegraaf, M. (2004). *Management in het publieke domein*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

NOS-Ntr (Producent). (2012, 18 juni). *Lobby moet transparanter* [video]. Geraadpleegd via <http://nieuwsuur.nl/onderwerp/385341-lobby-moet-transparanter.html> (oktober, 2013).

Nownes, A.J. (2001). *Pressure and Power: Organized Interests in American Politics*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Pauw, B.M.J. & Van Schendelen, M.P.C.M. (Eds.) (1998). *Lobbyen in Nederland: professie en profijt*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Pijnenburg, A.A.G (1998). Public Affairs Management. In Van Schendelen, M.P.C.M. en Pauw, B.M.J. (Eds.). *Lobbyen in Nederland* (pp. 53-72). Den Haag: Sdu Uitgevers.

Schneiders, P. (2001). Altijd en overal. In Kok, F. en Van der Maas, T. (Eds.). *Lobbyen in de politiek* (pp. 23-38). Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker

Scholtes, E. (2012). *Transparantie, icoon van een dolende overheid*. Den Haag: Uitgeverij Boom/Lemma.

Tokmetzis, D. (2013, 19 mei). Hoe transparant is de Brusselse lobby?. Geraadpleegd via <http://sargasso.nl/het-lobbyregister-hoe-transparant-is-brussel/> (18 augustus 2013).

Tonkens, E. (2008). *Mondige burgers, getemde professionals: marktwerking en professionaliteit in de publieke sector*. Amsterdam: Van Gennep.

- Van Erp, J. en Meijer, A.J. (2010). Overheids- en burgertoezicht in de kennissamenleving: pleidooi voor een LAT-relatie. aksant. Geraadpleegd via hdl.handle.net/1765/20796
- Van Os, P. (2013). *Wij begrijpen elkaar uitstekend*. Amsterdam: Prometheus- Bert Bakker.
- Van Schendelen, M.P.C.M. (1995). *Gelijkhebben of winnen?: Nederlandse belangenbehartiging in de Europese Unie*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Van Schendelen, M.P.C.M. (1998). Lobbyen in Nederland: Het bestuderen en bedrijven waard. In Van Schendelen, M.P.C.M. en Pauw, B.M.J. (Eds.). *Lobbyen in Nederland* (pp. 11-29). Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Van Schendelen, R. (2011). Lobby en Public Affairs in Nederland: constanten en veranderingen in laatste decennia. In Stolk, M. (Eds.). *Ben Pauw, 25 jaar Public Affairs-adviseur* (pp. 6-10). Den Haag: PSZVS.
- Van Thiel, S. (2007). *Bestuurskundig onderzoek: een methodologische inleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Van den Tillaart, R. (2012). De Lobbyparagraaf. *Volonté Générale* (4), pp. 26-29.
- Van den Toorn, M. (2013). Ambtenaren steeds vaker lobbydoelwit. *Public Mission* (4), pp. 16-19.
- Van der Meulen, M. (2009). *Achter de schermen: Vakontwikkeling en professionalisering van publieke managers in de zorg en bij de politie* (proefschrift). Delft: Uitgeverij Eburon
- Visser, J. (2013, 26 augustus). Lobbyprofessor: 'Rijke lobby krijgt niet altijd haar zin'. *De Volkskrant*. Geraadpleegd via <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/Binnenland/article/detail/3498236/2013/08/26/Lobbyprofessor-Rijke-lobby-krijgt-niet-altijd-haar-zin.dhtml> (2 september 2013).
- Voermans, W., Ansems, M., Annard, W. (2013, 8 juli). *Klacht naar aanleiding van RamBam*. Geraadpleegd via http://bvpa.nl/page/downloads/Klacht_nav_RamBam.pdf (10 juni 2014).
- OECD (2009). *Lobbyists, Governments and Public Trust, Volume 1: Increasing transparency through legislation*. Paris: OECD publishing.
- OECD (2012). *Lobbyists, Governments and Public Trust, Volume 2: Promoting Integrity through Self-Organisation for Economic Co-operation and Development*. Paris: OECD publishing.
- Olson, M. junior (1965). *The Logic of Collective Action*. Cambridge: Harvard University Press.
- O'Neill O (2002). *A Question of Trust*, The BBC Reith Lectures 2002. Cambridge: Cambridge University Press.
- Plochg, R.E., Juttmann, N.S., Klazinga en J.P. Mackenbach (2007). *Handboek gezondheidszorgonderzoek*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Prat, A. (2005). The wrong kind of transparency. *American Economic Review*, 95(3), pp. 862–877.
- Reichards, C. (1998). The impact of performance management on transparency and accountability in the public sector. In Hondeghe, A. (Eds.). *Ethics and accountability in a context of governance and new public management* (pp. 123-137). Amsterdam: IOS Press.
- Rhodes, R.A.W. (1996). The new governance: governing without government. *Political Studies*, XLIV, pp. 652-667.

Rijksoverheid (2014, 6 februari). *Bijlage antwoorden op Kamervragen over Lobbyparagraaf*. Geraadpleegd via: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brieven/2014/02/06/bijlage-antwoorden-op-kamervragen-over-lobbyparagraaf.html> (juni, 2014).

Schön, D. (1983). *The reflective practitioner*. New York: Basic Books.

Tonkens, E. (2008). *Mondige burgers, getemde professionals: marktwerking en professionaliteit in de publieke sector*. Amsterdam: Van Gennep.

Truman, D. (1951). *The Governmental Process*. New York: Alfred A. Knopf.

Tweede Kamer (2013). *Lobbyistenregister*. Geraadpleegd via http://www.tweedekamer.nl/over_de_tweede_kamer/lobbyistenregister/ (juli, 2014)

VARA (Producent). (2013, 8 april). *Rambam: Lobby* [video]. Geraadpleegd via http://www.npo.nl/rambam/08-04-2013/VARA_101307288 (mei, 2013).

Walker, J.L. (1983). The Origins and Maintenance of Interest Groups in America. *The American Political Science Review*, 77 (2), pp. 390-406.

Weber, T. (2008). Wat is PR?. Geraadpleegd via http://www.marketingfacts.nl/berichten/20080526_wat_is_pr

Wieland, R. en Šefčovič, M. (2012). *Jaarverslag betreffende de werking van het Transparantieregister 2012*. Brussel: Europees Parlement & Europese Commissie.

Wilbers, A.J.P.M (1990) → zie van schendelen 1990 wetenschap.

Wilensky, H.L. (1964). The Professionalization of Everyone?. *American Journal of Sociology*, 70 (2), pp. 137-158.

Zeller, B. (1948). American Government and Politics: The Federal Regulation of Lobbying Act. *The American Political Science Review*, 42 (2), pp. 239-271.

Internetsites:

- www.american.edu/spa/
- www.pac.org
- www.prii.ie
- www.ipra.org
- www.sverigeskommunikatorer.se
- www.cipr.co.uk
- www.vpra.nl
- www.knkv.nl
- www.maastrichtuniversity.nl
- www.leidenuniv.nl
- www.bvpa.nl
- www.grprofessionals.org
- www.tweedekamer.nl
- www.overheid.nl

Bijlage

Topiclijst interviews met lobbyisten

Algemeen:

Definitie lobbyen: 'Lobby gaat om informele pogingen het gedrag van (andere) formele gezagdragers te beïnvloeden' (Van Schendelen, 1990, p. 17)

Definitie Public Affairs Management: 'Public affairs management is de omgang van een bedrijf met zowel de kansen als de bedreigingen binnen zijn politiek-bestuurlijke en maatschappelijke omgeving' (Pijnenburg, 1998, p. 54).

- Omschrijving functie en inhoud van het werk
- Toelichting lobby aspect binnen functie

Lobbywerk onder druk:

- Ervaringen met politieke, maatschappelijke en professionele druk
 - o Omschrijving van speelveld en ontwikkelingen
 - o Beeld van lobby (legitimiteit/vertrouwen)

In hoeverre ervaart u als lobbyist/PA medewerker/ PA adviseur druk op meer verantwoording van uw werk? Zo ja, hoe uit deze druk zich?

Huidige transparantie in de lobby:

Definitie transparantie:

Instrumenteel: 'Transparantie is de behandeling van publieke zaken in het openbaar of anderszins onder publieke controle' (Birkinshaw, 2006, p. 189). Informatie over publieke zaken is kenbaar en toegankelijk.

Waarde/houding: 'Transparantie is het handelen zonder slinksheid of geheimhouding; open en eerlijk' (Bennis et al. 2008)'

- Transparantiemaatregelen
 - o Maatregelen door de overheid
 - o Maatregelen door beroepsvereniging
 - o Invloed van maatregelen: 1. Werk, 2. Professionaliteit, 3. Maatschappij
- Transparantie door lekken van informatie
 - o Invloed van gelekte informatie op werk en professionaliteit: 1. Werk, 2. Professionaliteit, 3. Maatschappij
- Transparantie die door internet ontstaat
 - o Invloed van informatie op internet: 1. Werk, 2. Professionaliteit, 3. Maatschappij

Invloed van transparantie algemeen:

Wat betekent meer openbaarheid van lobby voor de manier waarop u te werk gaat?

- Input: wie lobbyt, met welke belangen
- Through put: lobbyproces, strategieën, manier van handelen
- Output transparantie: welke besluiten zijn beïnvloed, welk aantal
- Outcome: effect van de lobby

Toekomst:

- Verwachtingen t.a.v. roep om transparantie
- Ideaal beeld van lobby